
THE LIBRARY OF CONGRESS
1800

SKOLBARNS INTRESSEN

EN PSYKOLOGISK-PEDAGOGISK UNDERSÖKNING

AKADEMISK AVHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AV

VITTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS I UPPSALA
HUMANISTISKA SEKTION

FÖR FILOSOFISKA DOKTORSGRADENS VINNANDE

TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

GEORG BRANDELL
Filosofie licentiat av Västmanlands-Dala nation

Å LÄROSALEN N:o IV

TORSDAGEN DEN 8 MAJ 1913 KL. 10 F. M.

STOCKHOLM
NYA TRYCKERI-AKTIEBOLAGET 1913.

SKOLBARNS INTRESSEN

EN PSYKOLOGISK-PEDAGOGISK UNDERSÖKNING

AKADEMISK AVHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AV

VITTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS I UPPSALA
HUMANISTISKA SEKTION

FÖR FILOSOFISKA DOKTORSGRADENS VINNANDE

TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

AV

GEORG BRANDELL
Filosofie licentiat av Västmanlands-Dala nation

Å LÄROSALEN N:o IV
TORSDAGEN DEN 8 MAJ 1913 KL. 10 F. M.

STOCKHOLM
NYA TRYCKERI-AKTIEBOLAGET 1913.

FÖRORD.

Föreliggande undersökning avser i främsta rummet att lämna ett psykologiskt-pedagogiskt bidrag till problemet om skolbarns intressen. Att härvid huvudparten av framställningen ägnats åt intresset för skolämnena, har sin orsak i detta intresses dominerande plats i skolbarnens liv. Undersökningens begränsning till folkskolebarn har sin förklaring i problemets relativt större pedagogiska betydelse för folkskolans åldersstadier. Vid sidan av detta reala syfte har undersökningen även ett metodologiskt. Vid mina undersökningar rörande skolbarns intressen har nämligen den — åtminstone för någon tid tillbaka — omstridda enquêtemetoden kommit till användning, och vid undersökningens genomförande har jag särskilt haft till ögonmärke att genom jämförelser av undersökningsresultat, som vunnits på olika vägar och vid enquêter på olika platser, pröva metodens värde.

Om undersökningens praktiskt-pedagogiska konsekvenser har jag fattat mig kort, och framställningen av intressets pedagogik i avhandlingens sista kapitel gör sålunda icke anspråk på fullständighet. Det har nämligen icke synts mig vara av nöden att behandla det rent praktiskt-pedagogiska med någon större utförlighet, enär var och en med någon erfarenhet på skolans område själv torde kunna draga de slutsatser, vartill undersökningsresultaten giva anledning. Säkert skola dessa slutsatser i många fall komma att avvika från mina, men detta skall icke hindra mig från att erkänna deras relativa berättigande, för så vitt de nämligen i sin praktiska tillämpning synas mig kunna åt folkskolebarnen skänka, vad dessa hittills alltför mycket saknat, — arbetsglädje.

Till sist ber jag att här få uttala ett vördsamt tack till de akademiska lärare, vilkas undervisning jag haft förmånen åtnjuta, i

främsta rummet professor Bertil Hammer, vars föreläsningar och seminarieövningar i pedagogik och psykologi jag bevistat, och vars värdefulla uppmuntran och stöd särskilt under utarbetandet av denna avhandling kommit mig till del, professor Reinhold Geijer, vars föreläsningar i psykologi jag åhört, samt docenten Sydney Alrutz, i vars psykologiska laborationskurser jag deltagit. Vidare får jag uttala mitt tack till förste folkskoleinspektören i Stockholm, professor Frans von Schéele, till folkskoleinspektören i Norrköping, fil. d:r J. Bager-Sjögren och till folkskoleinspektören i Göteborg, utn. föreståndaren vid Nääs slöjdlärareseminarium, fil. d:r Rurik Holm, genom vilkas vänliga tillmötesgående det blev mig möjligt att anställa mina barnpsykologiska undersökningar, och som tillika benäget åtogo sig att i de respektive städernas folkskolor vara ledare av undersökningarna. Även till de lärare och lärarinnor, som biträdde vid undersökningarna, får jag härmed framföra mitt tack. Slutligen begagnar jag här tillfället att erkänna den andel, fil. kand. J. Grängberg har i utarbetandet av det frågeformulär, som användes vid Stockholmsundersökningen.

Uppsala i april 1913.

Georg Brandell.

INNEHÅLL.

LITTERATUR.

R. Baerwald, Beobachtungsgabe. W. Reins Encyklopädisches Handbuch der Pädagogik.
A. Binet, Perceptions d'enfants. Revue philosophique 1890.
G. Brandell, Skolbarns personlighetsideal. Svenskt arkiv för pedagogik 1913.
E. Burk, The Collecting Instinct. Pedagogical Seminary VII.
E. Claparède, Kinderpsychologie und experimentelle Pädagogik. Leipzig 1911.
T. R. Croswell, Amusements of Worcester School Children. Pedagogical Seminary VI.
G. E. Dawson, Children's Interest in the Bible. Pedagogical Seminary VII.
J. Dewey, Interest as related to Will. Second supplement to the Herbart Yearbook for 1895. Chicago 1903.
H. Ebbinghaus, Grundzüge der Psychologie I[2]. Leipzig 1905.
H. Ebbinghaus-E. Dürr, Grundzüge der Psychologie II. Leipzig 1913.
Hj. Forsberg, Om undersökningar rörande skolbarns intressen. Psyke 1910.
K. Gross, Die Spiele der Menschen. Jena 1899.
O. Gross, Die cerebrale Sekundärfunktion. Leipzig 1902.
E. Haeckel, Världsgåtorna. Översättning av E. Schäffer. Stockholm 1905.
St. Hall-Th. Smith, Curiosity and interests. Pedagogical Seminary 1903.
B. Hammer, Bidrag till uppmärksamhetens psykologi. Uppsala 1908.
—»— Om enquêtemetodens användbarhet inom psykologi och pedagogik. Psyke 1912.
—»— Iakttagelseförmågan, dess utveckling och uppfostran. Uppsala 1909.
J. F. Herbart, Sämtliche Werke. Herausgeg. von G. Hartenstein. Bd. V, X. Leipzig 1850—1852.
G. Heymans, Die Psychologie der Frauen. Heidelberg 1910.
P. Hoffmann, Das Interesse der Schüler an den Unterrichtsfächern. Zeitschrift für pädagogische Psychologie 1911.
H. Høffding, Psykologi i Omrids paa Grundlag af Erfaring[5]. København 1905.
I. Kant, Kritik der Urteilskraft. Leipzig 1839.
—»— Kritik der praktischen Vernunft. Leipzig 1838.
H. Keller, Über die Beliebtheit und Unbeliebtheit der Unterrichtsfächer. Zeitschrift für angewandte Psychologie 1910.
H. Larsson, Gränsen mellan sensation och emotion[2]. Lund 1911.
A. Lasurski, Über das Studium der Individualität. Leipzig 1912.
A. Lilius, Om folkskoleelevers intresse för olika skolämnen. Tidskrift utgiven av Pedagogiska föreningen i Finland 1911.
Th. Lipps, Vom Fühlen, Wollen und Denken[2]. Leipzig 1907.

M. Lobsien, Kinderideale. Zeitschrift für pädagogische Psychologie 1903.
—»— Beliebtheit und Unbeliebtheit der Unterrichtsfächer. Pädagogisches Magazin. Langensalza 1909.
H. Lotze, Mikrokosmos I, II. Leipzig 1856, 1858.
M. A. Marsh, Children and animals. E. Barnes' Studies in education II. Philadelphia 1902.
E. Meumann, Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik und ihre psychologischen Grundlagen I[2]. Leipzig 1911.
L. Nagy, Psychologie des kindlichen Interesses. Leipzig 1912.
A. Noreen, Vårt språk V. Lund 1912.
—»— Reformer i modersmålsundervisningen. I vår tids livsfrågor XXVIII.
W. Ostermann, Das Interesse. Eine psychologische Untersuchung mit pädagogischen Nutzanwendungen[3]. Oldenburg und Leipzig 1912.
—»— Das Interesse. W. Reins Encyklopädisches Handbuch der Pädagogik.
Fr. Paulsen, Einleitung in die Philosophie[2]. Berlin 1894.
M. W. Shinn, Notes on the Development of a Child. University of California Studies, vol. I.
B. Sigismund, Kind und Welt. 1856.
E. D. Starbuck, The Psychology of Religion. London 1899.
W. Stern, Die differentielle Psychologie in ihren methodischen Grundlagen. Leipzig 1911.
—»— Über Beliebtheit und Unbeliebtheit der Schulfächer. Zeitschrift für pädagogische Psychologie 1905.
—»— Tatsachen und Ursachen der seelischen Entwicklung. Zeitschrift für angewandte Psychologie 1908.
—»— Die Aussage als geistige Leistung und als Verhörsprodukt. Beiträge zur Psychologie der Aussage I. Leipzig 1903—1904.
—»— Person und Sache I. Leipzig 1906.
C. H. Stratz, Der Körper des Kindes und seine Pflege[3]. Stuttgart 1909.
H. Walsemann, Das Interesse[2]. Hannover und Berlin 1907.
G. Wiederkehr, Statistische Untersuchungen über die Art und den Grad des Interesses bei Kindern der Volksschule. Neue Bahnen 1907—1908.
W. Wundt, Grundzüge der physiologischen Psychologie[4]. Leipzig 1893.
—»— Grundriss der Psychologie[8]. Leipzig 1907.
—»— System der Philosophie. Leipzig 1889.
T. Ziller, Vorlesungen über allgemeine Pädagogik[3]. Leipzig 1892.
—»— Grundlegung zur Lehre vom erziehenden Unterricht. Leipzig 1865.

Rättelser.

Sid. 29 rad 6 uppifrån läs: teleologisk (i st. f. teologisk).
Sid. 85 rad 7 uppifrån och sid. 123 rad 13 nedifrån läs: parentes (i st. f. parantes).
Sid. 86 rad 20 uppifrån läs: de (i st. f. det).
Sid. 161 rad. 20 uppifrån läs: vars (i st. f. vilkas).

I.

Intressets psykologi.

De allra flesta psykologiska problem kunna betraktas från två synpunkter, vilka äro tämligen vitt skilda men icke desto mindre komplettera varandra. Å ena sidan kan man se bort från de olikheter, som finnas mellan olika individer och grupper av individer, och i stället söka utforska de för alla gemensamma faktorer, som äro betingelser för uppkomsten av en psykisk företeelse, de element, till vilka en dylik företeelse kan föras tillbaka, och de allmänna lagar, som själslivet följer, då det på ifrågavarande sätt manifesterar sig. Den nu antydda problemställningen är karaktäristisk för den generella psykologien. Å andra sidan kan man betrakta en psykisk företeelse i de olika former, vari den framträder hos olika individer, folk, samhällsklasser, kön, typer o. s. v. I detta fall bli differenserna mellan individer eller grupper av individer föremål för undersökning, och problemet blir ett differentialpsykologiskt problem.

Intresset är ett sådant problem, som kan betraktas dels ur allmänpsykologisk och dels ur differentialpsykologisk synpunkt. Det synes mig dock i främsta rummet tillhöra den differentiella psykologien. Vid detta sistnämnda slag av psykologisk forskning är det omöjligt att gå förbi de skiljaktigheter mellan individualiteterna, som ha sin grund i olika intressearter och intresseriktningar. Däremot kan man mycket väl ge en systematisk framställning av den generella psykologien utan att beröra intressets problem. Sålunda har Wundt i sina systematiska allmänpsykologiska framställningar endast i förbigående nämnt intresset, och även de övriga tongivande

tyska psykologerna ha ägnat ringa uppmärksamhet åt denna psykiska företeelse. Orsaken härtill är tydligen att söka däri, att de psykiska faktorer, som konstituera intresset, och de allmänna lagar, enligt vilka dessa faktorer äro verksamma, återfinnas i andra psykiska formationer, såsom uppmärksamhet, apperception o. d. I det följande skola båda de nu antydda synpunkterna beaktas; men då individualpsykologien helt nyligen utdifferentierat sig ur den generella psykologien och således ännu befinner sig i sin början, ligger det i sakens natur, att den individualpsykologiska delen av min framställning icke kan bli en redogörelse för beskaffenheten av de psykiska faktorer och kombinationer, som hos olika individualiteter giva upphov till intressena och till differenserna mellan dessa. Dylika psykologiska fakta kunna erhållas endast genom iakttagelse och experiment, och dessa fakta äro ännu för få, för att man på dem skulle kunna bygga en differentialpsykologisk intresseteori. Min framställning på denna punkt gör således icke anspråk på att vara något annat än en förberedande sammanfattning av vissa synpunkter, som synas mig böra beaktas vid den kommande utforskningen av intresset som differentialpsykologiskt problem.

A. Intresset som allmänpsykologiskt problem.

1. Olika intresseteorier.

Kant var den förste, som mera ingående behandlade intressets problem. Han betecknar intresset som det välbehag (Wohlgefallen), som är förenat med föreställningen om ett föremåls existens. Detta välbehag är icke kunskap om föremålet utan uppskattning av dess värde. Det betingas av lustkänslan, genom vilken föremålet kommer att betraktas såsom objekt för välbehaget. Intresset står vidare i relation till begärförmågan, i det att det verkar såsom drivfjäder på denna. Allt intresse förutsätter nämligen ett behov eller frambringar ett sådant. Denna välbehagets relation till begärförmågan är karaktäristisk för intresset, ty det finnes också ett välbehag, som icke inverkar på begärförmågan, nämligen det, som man erfar inför det sköna. Detta välbehag är utan allt intresse, ty det åtföljer den blotta föreställningen om föremålet, till vilket man för övrigt förhåller sig fullkomligt likgiltig. Väl-

behaget inför det angenäma och det goda har däremot alltid karaktären av intresse. Det högsta intresset framkallas av det moraliskt goda; detta är nämligen objekt för viljan, d. v. s. för den begärförmåga, som bestämmes av förnuftet. Detta moraliska intresse för KANT tillbaka till en känsla, som han kallar "Achtung fürs moralische Gesetz". Denna känsla är icke av sinnlig art utan framkallad genom förnuftets moraliska lag och sålunda en moralisk känsla.[1]

HERBART har ägnat intressets problem en synnerligen ingående undersökning ur såväl psykologisk som pedagogisk synpunkt. Hans intresseteori står i nära samband med hans psykologiska grundåskådning, som var utpräglat intellektualistisk. Enligt denna utgöres det väsentliga i själslivet av föreställningarna. Ur deras sammansmältningar och kombinationer, deras verksamhet i samma eller olika riktningar söker HERBART förklara hela själslivet. Även intresset betingas av den kraft, en föreställning eller föreställningsmassa äger i jämförelse med de övriga föreställningarna, således dels av föreställningens egen absoluta styrka, dels av den större eller mindre lätthet, varmed de övriga föreställningarna träda tillbaka. Intresset är således ingenting annat än ett "Sichemporarbeiten einer Vorstellung gegen Hindernisse", och dess yttersta orsak är vissa föreställningars styrka och därav följande övervikt i förhållande till andra föreställningar. Detta är emellertid en betingelse även för begäret och viljan. Intresset skiljer sig emellertid från dessa därigenom, att det icke "über seinen Gegenstand disponiert sondern an ihm hängt". "Es entsteht uns der Begriff des Interesses, indem wir gleichsam etwas abbrechen von den Sprossen der menschlichen Regsamkeit, indem wir der inneren Lebendigkeit zwar keineswegs ihr mannigfaches Hervortreten, aber wohl ihre letzten Äusserungen versagen. Was ist nun das Abgebrochene oder Versagte? Es ist die Tat und, was unmittelbar dazu treibt, die Begehrung. So muss Begehrung mit dem Interesse zusammengenommen das Ganze einer hervortretenden menschlichen Regung darstellen." Intresse förutsätter visserligen inre aktivitet, men till det yttre äro vi overksamma, till dess intresset övergår i begär eller vilja. Det står mitt emellan "Zuschauen" och "Zugreifen" och höjer sig över varseblivningen endast därigenom, att i intresset det varseblivna eller föreställda "den Geist vorzugsweise einnimmt und

---

[1] KANT, Kritik der Urteilskraft; Kritik der praktischen Vernunft.

sich unter den übrigen Vorstellungen durch eine gewisse Kausalität geltend macht".

Vissa föreställningars övervikt i förhållande till andra beror på deras styrka, och denna betingas i sin ordning av den grad av innerlighet och mångsidighet, varmed de äro förknippade såväl med varandra som med andra föreställningar. En sådan nära förbindelse mellan föreställningarna ökar nämligen både deras tendens att reproduceras och deras motståndskraft gentemot andra föreställningar. Villkoret för att undervisningen skall väcka intresse är därför, att den åvägabringar en lämplig förbindelse av tankematerialet. I synnerhet bör det sedliga omdömet förknippas med en stark tankemassa. Om denna får allt större utbredning i medvetandet, kan den så småningom nedtrycka de begär, som stå i motsats till densamma. På detta sätt når en människa fram till sedlig självbehärskning. De religiöst-etiska intressena böra sålunda i första rummet främjas vid undervisningen. Men även andra ideella intressen skola framkallas, och tillsammans böra de bilda en harmonisk enhet ("gleichschwebendes vielseitiges Interesse").[1]

Av Herbarts lärjungar ha några antagit hans intresseteori oförändrad, under det andra i väsentliga punkter avvikit från densamma. Detta senare gäller i någon mån även om Ziller, som tillerkände känslan betydelse för intresset, vilket därigenom för honom blev "Keim und Wurzel alles Wollens". Dessa medgivanden kunde han dock icke bringa i överensstämmelse med sin psykologiska grundåskådning, som sammanföll med Herbarts, och härigenom uppkommo svåra motsägelser i den Zillerska intresseteorien.[2]

Av övriga tyska författare, som behandlat intressets psykologi, skall här endast W. Ostermann nämnas, vars lära om intresset torde avvika från alla andra intresseteorier genom det ensidiga betonandet av känslans och värdesättningens betydelse för den ifrågavarande psykiska företeelsen. Det som intresserar oss, säger han, är oss icke likgiltigt, och det likgiltiga intresserar oss icke. Att något icke är oss likgiltigt, betyder emellertid — positivt uttryckt — att det är av vikt för oss, att det har betydelse, värde för oss, eller — närmare angivet — att vi på det ena eller andra sättet värdera eller värdesätta det, vare sig detta sker blott känslomässigt eller insiktsmässigt på grund av tidigare erfarenheter på känslolivets område.

[1] J. F. Herbart, Sämtliche Werke, ed. Hartenstein, V, X.

[2] T. Ziller, Vorlesungen über allgem. Pädagogik; Grundlegung zur Lehre vom erziehenden Unterricht.

Intresse är sålunda enligt Ostermann värdemedvetande eller värdesättning.[1]

I Amerika har intressets problem blivit föremål för synnerligen stor uppmärksamhet, i synnerhet av de psykologer och pedagoger, vilka i likhet med J. Dewey sökt finna ett uttryck för den betydelse, de psykiska processerna äga med hänsyn till växandets fenomen. Dessa forskare ha mindre sysselsatt sig med de akuta medvetenhetsprocesserna än med de tendenser och möjligheter hos själslivet, vilka äro förutsättningar för uppkomsten av dessa processer.

Enligt Dewey är intresset aktivt, framåtdrivande eller tillbakadrivande. Det är sålunda dynamiskt, icke stillastående och overksamt, såsom den känsla kan vara, vilken åtföljer betraktandet av ett föremål. Intresset är vidare objektivt. Det har icke sin avslutning i sig självt, något som känslotillstånd kunna ha, utan det har alltid ett objekt eller ändamål. Intresset är slutligen subjektivt; det betyder ett inre förverkligande av ett värde. Det har sålunda sin emotionella sida lika väl som sin aktiva och sin objektiva sida.

Verkligt intresse uppkommer vid undervisningen — enligt Dewey — när jaget genom verksamhet identifierar sig självt med ett objekt eller en idé, emedan detta objekt eller denna idé är nödvändig för individens utveckling (the maintenance of self-expression). Ansträngning (effort) i den mening, i vilken den står som motsats till intresse, innebär, att jaget och den verklighet, som skall behärskas, eller den uppgift, som skall utföras, äro åtskilda. Till det yttre ha vi då slentrian (mechanical habits) utan något psykiskt mål eller värde, i det inre åter splittrad energi, ett tankens kringflackande (mind-wandering), en serie av föreställningar, som icke äga något mål, emedan de icke brytas till en brännpunkt inom verksamhetskretsen.[2]

2. De psykiska elementen och deras allmänna relation till varandra.

Innan jag övergår till en framställning av intressets allmänna psykologi, synes det mig lämpligt att utreda vissa psykologiska begrepp och angiva min ståndpunkt i några i samband härmed stå-

---

[1] W. Ostermann, Das Interesse. Eine psychologische Untersuchung mit pädagogischen Nutzanwendungen Das Interesse (i W. Reins Encyklopädisches Handbuch der Pädagogik).

[2] J. Dewey, Interest as related to will (Second supplement to the Herbart Yearbook for 1895).

ende psykologiska frågor. Detta torde kunna medföra, att den följande framställningen vinner i tydlighet och klarhet.

Medvetenhetsprocesserna kunna betraktas från olika sidor, vilka sedan gammalt betecknats med uttrycken förnimmelser, föreställningar, känsla och vilja. Mellan förnimmelserna och föreställningarna existerar dock ingen skillnad av fundamental betydelse, och Wundt har kanske rätt, när han betraktar den ifrågavarande skillnaden såsom oväsentlig. "Für den psychologischen Standpunkt — säger han — besteht kein Grund, Sinneswahrnehmungen und Erinnerungsvorstellungen als wesentlich verschiedene Arten der Vorstellung anzusehen." [1] Men om också skillnaden mellan de nämnda psykiska akterna huvudsakligen inskränker sig därtill, att förnimmelserna äro i fysiologiskt avseende centripetala, under det föreställningarna äro intracerebrala, kan det sättas i fråga, om det är lämpligt att som gemensam benämning för båda använda ordet föreställningar. Ännu mindre användbar i denna vidsträckta betydelse är den av åtskilliga svenska psykologer begagnade termen förnimmelser, enär den strider såväl mot vetenskapligt tyskt som mot populärt svenskt språkbruk. Lämpligare synes det mig vara att bibehålla termen föreställning i dess inskränktare betydelse och sammanföra förnimmelser och föreställningar — över huvud allt teoretiskt innehåll — under den gemensamma — av Hans Larsson förordade — benämningen kognitioner.

Kognitionerna äga en mera objektiv karaktär än känslan. Visserligen äro de icke objektiva i den meningen, att sinnesåskådningarna och erinringsbilderna skulle äga objektiv existens utanför medvetandet. En blomma t. ex. är såsom både sinnesåskådning och minnesbild en produkt av medvetandet, och ingen kan veta, vad eller hurudan den är utan denna relation till ett subjekt. Kognitionerna äro objektiva endast i den meningen, att resultaten av kognitionsakterna — de s. k. "ideale Gegenstände" [2] — u p p f a t t a s såsom skilda från det egna jaget, vilket i förhållande till sig självt betraktar dem såsom o b j e k t. En känsla av lust eller olust är däremot ett tillstånd hos det egna jaget och följaktligen av rent subjektiv beskaffenhet. Den nu antydda skillnaden mellan kognitioner och känsla har Lipps synnerligen klart angivit sålunda: "Ich empfinde, wenn ich das Sauer empfinde, nicht m i c h als sauer, sondern etwas von mir aufs bestimmteste Unterschiedenes. Das Sauer gehört

[1] W. Wundt, Grundzüge der physiologischen Psychologie II[4] s. 4.

[2] H. Ebbinghaus-E. Dürr, Grundzüge der Psychologie II s. 213.

der sogenannten Aussenwelt an ... Anders dagegen verhält es sich mit Lust und Unlust, Trauer, Überraschung etc. In diesen erlebe ich unmittelbar m i c h. So gewiss ich nicht mich als sauer empfinde, wenn ich die Empfindung des Sauer habe, so gewiss fühle ich m i c h als lustig oder als lustgestimmt, als unlustig, als traurig, als überrascht etc., wenn ich Lust habe oder Lust fühle, wenn ich Unlust fühle, Trauer fühle, Überraschung fühle, und ich kann nicht etwa gelegentlich auch einmal irgend etwas von mir Verschiedenes als so bestimmt, etwa als lustgestimmt oder als traurig oder als überrascht fühlen. Die Gefühle sind unmittelbar erlebte I c h q u a l i t ä t e n oder I c h z u s t ä n d l i c h k e i t e n. In den Empfindungen empfinde ich etwas von mir nach Aussage meines unmittelbaren Bewusstseins Verschiedenes, in den Gefühlen fühle ich m i c h irgendwie bestimmt." [1]

Den nu antydda uppfattningen rörande känslans natur har numera vunnit burskap inom psykologien. Däremot råder ännu oenighet i fråga om r e l a t i o n e n mellan kognitions- och känsloelementen. Är ett kognitivt innehåll a l l t i d förknippat med en känsla av lust eller olust, eller kunna dessa båda psykiska element existera oberoende av varandra? Den förstnämnda uppfattningen hävdas exempelvis av Lotze. "Ausser der völligen Ruhe — säger han — würden wir uns keinen Zustand denken können, der nicht mit den eigenen Entwicklungsbedingungen der Seele entweder übereinstimmte oder in irgend einer Weise ihnen zuwider wäre. Welche Erregung daher die Seele auch immer erfahren mag, von jeder werden wir einen Eindruck der Lust oder Unlust erwarten müssen; und eine genauere Selbstbeobachtung, soweit sie die verblassten Farben dieser Eindrücke zu erkennen vermag, bestätigt diese Vermutung, indem sie keine Äusserung unserer geistigen Tätigkeit findet, die nicht von irgend einem Gefühle begleitet wäre." [2]

För min del är jag böjd att tro, att denna Lotzes uppfattning är i överensstämmelse med de verkliga förhållandena. Visserligen kan det synas, som om själslivet på sitt allra tidigaste utvecklingsstadium skulle helt gå upp i känslor, och som om det utvecklade medvetandet stundom kunde reagera mot intrycken på ett sätt, som uteslöte alla känslor av lust eller olust. Det är dock säkerligen endast skenbart, som de ifrågavarande psykiska processerna äga de nämnda egenskaperna. Ett kognitivt innehåll måste finnas i

[1] Th. Lipps, Vom Fühlen, Wollen und Denken[2] s. 2 o. f.

[2] H. Lotze, Mikrokosmos I s. 264.

alla medvetenhetsprocesser, om också detta innehåll är dunkelt och obestämt. Att det icke tydligt framträder på lägre utvecklingsstadier, beror därpå, att medvetenhetsfenomenen ännu äro ytterst litet differentierade. Men å andra sidan kan denna differentiering icke drivas så långt, att det kognitiva innehållet fullständigt emanciperar sig från känslan. ”Trods al Uafhængighed af det praktiske Krav og af Øjeblikkets Fordring er Tanken dog stedse forbunden med en vis Stemning. Der er Følelseselementer tilstede, som kun saa let overses, naar de ikke trænge sig frem i Forgrunden, men underordne sig Tankernes Spil og bestemmes ved dette. En aldeles følelsesløs Tænken (som spekulative Filosofer saa ofte have fordret) existerer ikke. Det er formedelst de med alle Forestillinger og Tanker forbundne Følelsesbevægelser, at Erkendelsen bliver en Magt i Sjælen.” [1]

En annan fråga av icke ringa betydelse för uppfattningen av intressets natur är den om den kvalitativa skillnaden mellan känslorna. Även på denna punkt bryta sig meningarna inom psykologien skarpt mot varandra. Några psykologer ställa sig avvisande gent emot tanken, att känslokvaliteterna endast äro två, lust och olust, och hävda med bestämdhet, att dessa kvaliteter äro flera. Bland dessa befinner sig Lotze, som säger: ”Lust und Unlust kann nirgend in dieser formlosen und farblosen Allgemeinheit vorkommen, sondern sie hat immer bestimmtes Kolorit, oder eigentlich sie h a t es nicht, sondern sie i s t es, wie denn auch die Bewegung nicht Geschwindigkeit und Richtung h a t, sondern die irgendwohin gerichtete Geschwindigkeit i s t.” [2] Wundt har som bekant lancerat en tredimensional känsloteori, som betecknas av motsatsparen ”Lust-Unlust”, ”Erregung-Beruhigung”, ”Spannung-Lösung”. Dessa termer beteckna känslornas grundkvaliteter, och inom dessa känsloarter finnes ett utomordentligt stort antal kvalitativa olikheter. ”Die qualitative Mannigfaltigkeit der einfachen Gefühle scheint unabsehbar gross zu sein; jedenfalls ist sie grösser als die Mannigfaltigkeit der Empfindungen”. [3] Liknande uppfattningar rörande känslan ha uttalats av Th. Lipps, Th. Ziegler m. fl.

De psykologer däremot, som representera den motsatta riktningen, hålla före, att erfarenheterna på känslolivets område inskränka sig till lust och olust. ”Die Lust an einer behaglichen

---

[1] H. Høffding, Psykologi i Omrids[5] s. 125.
[2] H. Lotze, Mikrokosmos II s. 309.
[3] W. Wundt, Grundriss der Psychologie[8] s. 98.

Wärme ist rein als solche nicht anderer Art als die an einer ansprechenden Melodie oder an der glücklichen Vollendung einer künstlerischen Leistung; sie ist lediglich grösser oder geringer." [1] Enligt denna uppfattning existera inga artskillnader inom lustkänslornas område å ena sidan och olustkänslornas å den andra, utan de förra liksom de senare äro olika varandra endast i fråga om styrka och varaktighet. Denna åsikt har uttalats av Kant och bland nyare psykologer av H. Ebbinghaus, Fr. Jodl, O. Külpe, H. Höffding, A. Lehmann m. fl.

När man — såsom författaren till denna avhandling — ställer sig på den sist angivna ståndpunkten, är det nödvändigt att redogöra för varifrån de olikheter härröra, som vid själviakttagelse tyckas existera mellan lustkänslorna, resp. olustkänslorna. På ett synnerligen lyckligt sätt har Hans Larsson angivit orsakerna till dessa differenser. I ett emotionstillstånd, säger han, ingå tre moment, nämligen förkognitioner, emotionsmoment och följdkognitioner. En färg-, en ton-, en beröringsförnimmelse, en brännsmärta i fingret, en uppdykande erinringsbild äro förkognitioner till den åtföljande känslan. Själva emotionsmomentet består däri, att jag finner dessa kognitioner behagliga eller obehagliga. Emotionen föranleder eller beledsagas vidare av vissa fysiologiska förändringar, hastigare eller långsammare puls o. s. v., och inverkar även på föreställningsförloppet, sätter fart i eller hämmar det, drager fram vissa föreställningar o. s. v. Allt detta är följdkognitioner hos emotionen, och dessa ha naturligtvis liksom andra kognitioner sin känsloton och bli sålunda sekundära förkognitioner. Att känslorna ha olika personlighetsvärde beror uteslutande av förkognitionen. Denna står kvar såsom ingrediens i emotionstillståndet och sätter sin prägel på detta. Att det från värdesynpunkt finns en bestämd skillnad mellan det välbehag, som föranledes av en god måltid, och det, som föranledes av ett sublimt konstverk, kan icke förnekas. Men denna skillnad hos de båda emotionstillstånden beror icke på någon olikhet hos de i dem ingående emotionsmomenten utan på olikheten mellan förkognitionerna. Sitt väsentligaste uttryck torde emellertid emotionstillståndens nyansering ha i följdkognitionerna. Det är med hänsyn till dessa som affekter skiljas från andra känslor: de kännetecknas genom starka organförändringar och rubbning av föreställningsförloppet, med andra ord av fysisk och psykisk alteration. [2]

---

[1] H. Ebbinghaus, Grundzüge der Psychologie I² s. 577 o. f.

[2] Hans Larsson, Gränsen mellan sensation och emotion² s. 34 o. f.

Rörande känslan kan slutligen anmärkas, att allt värdemedvetande och all värdesättning ytterst ha sin grund i densamma. Endast det kan stå för mig som något värdefullt eller värdelöst, inför vilket jag reagerar med lust- eller olustkänslor. Denna uppfattning av känslan som den främsta värdebetingande faktorn delas av de flesta moderna psykologer. WUNDT säger, att "jede Wertbestimmung beruht auf Gefühlen", [1] och PAULSEN uttrycker ungefär samma tanke sålunda: "Wem die Willens- und Gefühlsseite ganz fehlte, wer blosser reiner Verstand wäre, dem wären alle Prädikamente, die Wertverhältnisse ausdrücken, ganz unfassbar". [2] PAULSEN har sålunda utom känslosidan även betonat viljemomentet. Att dessutom ett kognitivt innehåll måste finnas, för att en värdering skall kunna äga rum, är så tydligt, att det knappast behöver påpekas. Denna sida av värderingsakten har emellertid erhållit tillbörligt beaktande av LIPPS i följande uttalande: "Das positive Werten (im allgemeinen Sinne) ist gleichbedeutend — zwar nicht mit dem Dasein eines Lustgefühls überhaupt, wohl aber mit dem Lustfühlen "an etwas" oder mit dem lustgefärbten Erfassen eines Gegenstandes und Hingegebensein an ihn." [3]

I det föregående har jag sökt visa, att ett kognitivt innehåll alltid är mer eller mindre känslobetonat, och att tvärt om ingen känsla kan existera utan att vara bunden vid ett kognitionselement. Det finns ett oupplösligt samband mellan dessa båda psykiska element, ett samband, som aldrig kan upphävas av den under själslivets utveckling fortgående differentieringen. Ett lika nära sammanhang existerar emellertid också mellan de båda nämnda psykiska elementen och viljan. En dylik åskådning äger dock icke berättigande, såvida icke ordet vilja — såsom överallt i denna framställning, där icke annorlunda angives — fattas i sin allra vidsträcktaste betydelse, nämligen såsom åtrå eller strävan i en bestämd riktning. Lika litet som det kan finnas en ström utan riktning, lika litet kunna psykiska processer försiggå utan att äga ett mål, vare sig detta mål är medvetet eller icke. Kognition, känsla och vilja äro således tre olika sidor hos varje medvetenhetsprocess, och det ena av dessa element är icke tänkbart utan de båda andra. När man behandlar ett av dem med bortseende från de övriga, så är detta endast en abstraktion. Motsvarighet i verkligheten äger detta betraktelsesätt endast i så

---

[1] W. WUNDT, System der Philosophie s. 136.

[2] FR. PAULSEN, Einleitung in die Philosophie[2] s. 237.

[3] TH. LIPPS, Vom Fühlen, Wollen und Denken[2] s. 199.

måtto, att i en del psykiska processer det ena momentet kan vara starkare framträdande än de övriga.

3. Karaktäristik av intresset.

Utgår man ifrån att förhållandet mellan de psykiska elementen är det i det föregående angivna, då kan man tydligen a priori draga den slutsatsen, att kognition, känsla och vilja äro tillfinnandes i intresset. Förutsättningen för detta omdöme är endast den, att ordet intresse icke är ett annat namn på något av de psykiska elementen. Men denna uppfattning kan man tydligen utan vidare förkasta såsom oriktig. I det allmänna språkbruket betecknar ordet intresse icke någon viss sida av själslivet utan en enhetlig manifestation av detta, och psykologien har i förevarande fall icke någon anledning att avvika från språkbruket.

Genom angivandet av att i intresset de tre psykiska elementen äro representerade ha vi dock tydligen icke förts till någon närmare kännedom om intressets natur. Vi ha härigenom icke fått veta något mera om intresset än om varje annan psykisk företeelse, ty kognition, känsla och vilja ingå såsom integrerande moment i alla psykiska manifestationer. Frågan är således icke, om de psykiska elementen äro närvarande i intresset, utan vilken beskaffenhet dessa element måste äga för att konstituera intresset. Denna fråga kan avgöras endast med tillhjälp av själviakttagelse.

Det ligger nära till hands att antaga, att de psykologer, vilka — såsom H. Ebbinghaus, E. B. Titchener, Th. Ziegler m. fl. — betrakta känslan såsom det konstitutiva i intresset, icke haft för avsikt att identifiera intresset med känslan utan snarare velat framhålla, att det emotionella momentet är det övervägande, det mest karaktäristiska hos intresset. Enligt detta betraktelsesätt skulle intresset med användning av Hans Larssons terminologi kunna sägas vara ett emotionstillstånd.[1] Det låter sig emellertid lätt påvisas, att denna karaktäristik av intresset är oriktig. Den som njuter av en frukt, av en blommas doft, av en god måltid eller erfar estetisk tillfredsställelse vid betraktandet av ett konstverk, befinner sig i ett

[1] Av sammanhanget framgår, att termen emotionstillstånd här fattas i en inskränktare betydelse än den, vari den använts av Hans Larsson, som tydligen med emotionstillstånd avsett alla de tillstånd, i vilka känslan når en viss grad av intensitet. Här innefattar termen endast de av dessa tillstånd, vari viljesidan reducerar sig till ett minimum.

sådant emotionstillstånd, men han behöver icke vara intresserad. På samma sätt med den, som i en bullrande storstad händelsevis kommit in i en kyrka. Han kan luta sig bakåt i en bänk och låta tankarna irra hit och dit men på samma gång njuta av den frid och ro, som liksom breder ut sig under valven. Men denna stämning behöver icke i ringaste grad vara föremål för hans intresse, icke ens i de ögonblick, då han är fullt medveten om att han befinner sig i den. Å andra sidan kan den, som bor vid en starkt trafikerad gata, finna gatubullret obehagligt, han kan irriteras därav utan att vidtaga några åtgärder, som skulle avlägsna honom från detsamma. Under sådana förhållanden torde ingen vilja påstå, att mannen i fråga är intresserad av gatubullret eller av den inverkan, detta utövar på honom. Dessa båda nu antydda tillstånd, glädje eller tillfredsställelse å ena sidan och irritation, oro å den andra, äro typiska emotionstillstånd. I det ena är emotionsmomentet lust i nuet, i det andra olust i nuet. Men känsla av lust eller olust ingår — såsom redan antytts — även i intresset, i detta har känslan dessutom sina för- och följdkognitioner liksom i emotionstillstånden, och i dessa senare är icke heller viljemomentet alldeles avlägsnat, om det också är mycket svagt framträdande. Varigenom skiljer sig då intresset från dessa tillstånd? Vid besvarandet av denna fråga torde det vara lämpligast att utgå från ett par exempel.

Alla torde medgiva, att den, som betraktar en målning i avsikt att bestämma sig för huruvida han skall köpa den eller ej, intar en helt annan ställning till konstverket än den, som vid betraktandet endast erfar estetisk tillfredsställelse. Detsamma är förhållandet med konstnären, som upptäcker, att en målning tillkommit genom användning av en ny teknik, vilken kan bli till nytta för honom själv. Vetenskapsmannen, som på intuitiv väg fått en tanke, vilken han förmodar vara en vetenskaplig upptäckt, ger sig måhända ingen ro, förrän han fått veta, om hans förmodan står sig inför den vetenskapliga kritiken eller ej. Den som i sin bostad besväras av gatubuller, kan vara mycket angelägen om att få flytta till en lugnare stadsdel, och törsten kan driva ökenvandraren att med uppbjudande av alla krafter söka efter vatten. I alla dessa fall göra sig verkliga intressen gällande. Vid en jämförelse med de förut nämnda emotionstillstånden faller det genast i ögonen, att viljemomentet är mycket starkare framträdande i intresset än i dessa tillstånd. För att intresse skall finnas, är det dock icke nödvändigt, att detta moment manifesterar sig i yttre handlingar. Muhammed, som ville,

att berget skulle komma till honom, hade otvivelaktigt fattats av ett intresse, redan innan han beslutade sig för att gå till berget.

Intressets viljesida får jag längre fram anledning att behandla, och jag kan därför genast erinra om en annan icke mindre väsentlig skillnad mellan intresset och emotionstillståndet, en skillnad, som på det närmaste sammanhänger därmed, att de antydda viljetendenserna äro så starkt framträdande i intresset. Den som med tillfredsställelse går upp i nuet, har ej för ögonblicket något mål i egentlig mening, då däremot den intresserade alltid har ett sådant. I de anförda exemplen äro målningens förvärvande, den konstnärliga teknikens fulländning, det vetenskapliga problemets lösning, upphävandet av den genom gatubullret framkallade irritationen, törstens släckande sådana mål, mot vilka den i intresset ingående viljan riktar sig. Tanken på målet är en del av intressets kognitiva innehåll. Det kan uppträda i medvetandet i form av klara och tydliga föreställningar, men det behöver för ingen del äga denna prägel av klarhet och tydlighet. Mannen, som genom köp vill förvärva en målning, och ökenvandraren, som söker efter vatten för att släcka sin törst, ha onekligen klara och tydliga målföreställningar. Men för skalden, som börjar planlägga ett drama, är väl målet, som han vill nå fram till, ofta höljt i dunkel, såvida man nämligen med mål i detta fall icke menar ett visst antal fullskrivna pappersblad utan dramats komposition. En idé, en situation, en gestalt framstår måhända för diktaren såsom jämförelsevis klar och tydlig, men hur dramat skall utformas omkring denna kärna, därom har han kanske till en början en mycket dunkel föreställning, och viljan yttrar sig också i ett sådant fall såsom strävan att bringa dramats idéinnehåll till allt större klarhet och tydlighet. Det mål, som i intresset bestämmer viljans riktning, kan således framstå fullt klart och tydligt för medvetandet, men å andra sidan kan det med målet förknippade teoretiska innehållet utgöras av vad N. Ach kallar "unanschaulich gegebenes Wissen" och B. Hammer "bildlösa själselement".[1] Mellan dessa båda poler kunna naturligen alla möjliga övergångar finnas i fråga om graden av klarhet och tydlighet. De medvetenhetsprocesser, som referera sig till målet, äga dock alltid delvis teoretisk karaktär, men då det till följd av den "bildlöshet", som de stundom äga, måhända skulle vara mindre lämpligt att kalla dem målföreställningar, torde de kunna sammanföras under den gemensamma benämningen *målkognitioner*.

[1] Se härom B. Hammer, Bidrag till uppmärksamhetens psykologi s. 42 o. f.

Dessa målkognitioner behöva icke i primärfunktionell mening vara verksamma i medvetandet under hela den tid, samma intresse existerar. Sedan de en gång angivit riktningen för viljan, kunna de tidtals sjunka ned i det omedvetna och där utöva en verksamhet, som Otto Gross till skillnad från primärfunktionen kallat sekundärfunktion.[1] Vetenskapsmannen, som med intresse arbetar på ett stort anlagt verk, vars fullbordande kanske tar en tid av flera år i anspråk, kan icke varje ögonblick under arbetets fortgång tänka på eller föreställa sig det mål, han genom arbetet vill uppnå. Detta hindrar dock icke, att arbetet ständigt fortskrider i den riktning, som angivits av målkognitionerna. Dessa äga för övrigt alltjämt aktualitet i medvetandet, och deras verksamhet kan när som helst övergå från sekundär- till primärfunktion.

Jämte de nu nämnda målkognitionerna uppträda emellertid andra dylika, i synnerhet när den verksamhet, intresset givit upphov till, sträcker sig över en längre tidrymd och består av flera mer eller mindre olikartade procedurer. Vetenskapsmannen i det nyss anförda exemplet måste lösa en mängd problem för att nå huvudmålet. Eller om problemen redan på förhand äro lösta, kan han i varje fall endast stegvis föra arbetet framåt. Vart och ett av dessa stadier har sina målkognitioner, vilka referera sig till mål, som äro liksom milstolpar på vägen till huvudmålet. Om dessa målkognitioner gäller, vad som förut sagts om slutmålskognitionerna. Det nu sagda får dock icke fattas så, som om de förra skulle vara isolerade från de senare. Det är tvärt om så, att de ingå mer eller mindre fullständigt i dessa, och varje steg mot slutmålet betyder sålunda, att detta självt kommer att stå allt klarare och tydligare för medvetandet. I intressets kognitiva innehåll ingår alltså en mer eller mindre klar föreställning även om den väg, som måste passeras, för att det slutliga målet skall uppnås. I förhållande till detta senare mål kan naturligtvis uppnåendet av de mindre målen betraktas såsom medel, enär det är den nödvändiga förutsättningen för det större målets uppnående.

I intresset förekommer stundom ett slags kognitioner, vilka böra skiljas från målkognitionerna, ehuru de stå dessa mycket nära. Detta kognitiva innehåll står alltid i ett visst motsatsförhållande till målkognitionerna. Det finns t. ex. hos hasardspelaren, som, innan han börjar spelet, har klart för sig, att han kan vinna eller förlora. Likaledes hos fältherren, som tar hänsyn därtill, att möj-

[1] Otto Gross, Die cerebrale Sekundärfunktion.

ligheten att förlora ett fältslag icke är utesluten. För den ene är målet att vinna spelet, för den andre att segra i striden, men båda ägna uppmärksamhet även åt den eventualiteten, att de genom slumpens eller omständigheternas makt kunna föras till ett annat mål än det avsedda. De kognitioner, som referera sig till dylika eventualiteter, kallar jag *eventualitetskognitioner*. Här skulle termen eventualitetsf ö r e s t ä l l n i n g a r måhända vara på sin plats, enär de ifrågavarande kognitionerna väl oftast uppnå den grad av klarhet och tydlighet, att de förtjäna namnet föreställningar. Denna klarhet och tydlighet har naturligtvis sin orsak i det motsatsförhållande, som råder mellan de båda nämnda grupperna av kognitioner, ett motsatsförhållande, som gör, att även målkognitionerna bli klara och tydliga. För att ej bryta analogien med övriga termer rörande intressets teoretiska innehåll använder jag emellertid även beträffande den nu antydda delen av detta innehåll benämningen kognitioner.

I de flesta fall är det så, att man för att uppnå ett mål måste begagna sig av vissa medel. I intresset ingår sålunda stundom även ett teoretiskt innehåll, som refererar sig till medlen. Dessa *medelkognitioner* kunna liksom de förut nämnda kognitionerna uppträda såsom klara och tydliga föreställningar, men i många fall är en sådan klarhet och tydlighet icke nödvändig, och de ifrågavarande kognitionerna bli därför i dessa fall ingenting annat än "unanschaulich gegebenes Wissen". Vilken grad av klarhet och tydlighet medelkognitionerna erhålla, beror därpå, om målet kan uppnås endast med användning av ett enda medel, eller om flera sådana därvid kunna komma i fråga. Den som i en öde trakt söker efter vatten för att släcka sin törst, behöver knappast ägna någon tanke på medlet för målets uppnående. Han har endast att gå, tills han finner, vad han söker. För den amerikanske politikern däremot, som vill bli vald till republikens president, är frågan om medlen av större betydelse. Skall han begagna det skrivna eller det talade ordet för att nå sitt syfte? När skall han tala, och när skall han tiga? Hur skall han uppträda mot sina meningsfränder å ena sidan och mot sina motståndare å den andra? Allt detta är frågor, som måste bli föremål för noggrant övervägande. I dessa och andra fall, då konkurrens råder mellan två eller flera medel och ett v a l måste träffas mellan dem, få medelkognitionerna prägel av full klarhet och tydlighet.

Dessa kognitioner, som referera sig till medlen, äro dock icke nödvändiga för att intresse skall existera. I den form av intresse, som kallas förväntan eller expektation finnas icke alltid sådana kog-

nitioner. Expektationen kan nämligen vara av sådan beskaffenhet, att den intresserade förhåller sig fullkomligt passiv. Ett sådant intresse finnes exempelvis hos den, som med spänning motser utgången av en händelse men icke vidtar några åtgärder för att få underrättelse härom utan väntar, tills omständigheterna foga det så, att han erhåller kunskap om utgången. Denna form av expektation, som kännetecknas därav, att inga som helst medel användas för målets uppnående, skulle möjligen kunna kallas p a s s i v expektation. Även i detta fall kunna naturligtvis medelkognitioner uppträda, utan att intressets karaktär av passiv expektation försvinner, men så snart medlen begagnas, har expektationen fått en mera a k t i v prägel än tidigare.

Det behöver knappast påpekas, att målkognitioner ingå även i expektationen. Sådana äro tillfinnandes i allt intresse, och det är företrädesvis härigenom, detta skiljer sig från emotionstillståndet. Expektationen är icke något emotionstillstånd, ty den har ett kognitivt innehåll, som refererar sig till ett mål, mot vilket viljan är inriktad. I emotionstillståndet däremot finnas inga kognitioner, som låta hänföra sig till ett i framtiden förlagt mål.

De nu nämnda kognitionerna äro emellertid icke de enda, som ingå i intresset. I detta finns nämligen alltid även ett teoretiskt innehåll, som refererar sig till det egna jaget, till dess närvarande tillstånd. För t. ex. den sjuke, som intresserar sig för att bli frisk, äga dessa *jagkognitioner,* som man torde kunna kalla dem, en hög grad av klarhet och tydlighet. Det är dock ställt utom allt tvivel, att de förekomma i allt intresse, om också endast som "unanschaulich gegebenes Wissen". Funnes ej någon uppfattning av jagets närvarande tillstånd, skulle nämligen ej någon strävan i riktning mot det framtida tillstånd, som angives av målkognitionerna, kunna förekomma. Man skulle då ej kunna bedöma, om det framtida tillståndet är bättre eller sämre än det, som man för ögonblicket befinner sig i. Redan detta förutsätter, att det finns en n ä r a r e l a t i o n mellan mål- och jagkognitionerna.

Innan jag närmare ingår på denna relation mellan mål- och jagkognitioner, måste emellertid ett ögonblicks uppmärksamhet ägnas åt ett i intresset ingående teoretiskt innehåll, vilket hittills icke blivit föremål för omnämnande. Antag, att en person får höra ryktet, att en nära anhörig till honom omkommit på en utrikes resa. Att ta reda på huruvida detta rykte talar sant eller ej, blir då det mål, han genast uppställer för sig, och därjämte söker han finna de lämpligaste medlen för målets uppnående. Förhållandena kunna

dock naturligen vara sådana, att han aldrig erhåller kunskap om verkliga förhållandet, och så snart han räknar med detta såsom en möjlighet, existera eventualitetskognitioner av alldeles samma slag som de förut påpekade. Jagkognitionerna utgöras i förevarande fall av uppfattningen av den ovisshet, vari han befinner sig. Alla de i det föregående nämnda slagen av kognitioner förekomma således. Men därjämte kan mannen givetvis icke undgå att reflektera över innehållet i den tillförlitliga underrättelse, han eventuellt en gång skall erhålla. Dessa reflexioner röra således intressets objekt och kunna därför kallas *objektkognitioner*. Ofta stå de målkognitionerna så nära, att de icke kunna skiljas från dessa. Detta är väl fallet t. ex. hos diktaren, som arbetar på fullbordandet av ett drama. I andra fall stå de lika nära jagkognitionerna. Såsom exempel härpå torde kunna erinras om den, som besväras av gatubuller i den grad, att han vill byta om bostad. Endast i sådana fall, då objektet är helt eller delvis okänt och gissningar rörande dess beskaffenhet av denna anledning göra sig gällande, kunna objektkognitionerna fullt tydligt skiljas från mål- eller jagkognitionerna. Detta är ofta förhållandet hos expektationen. Om jag t. ex. väntar att få mig tillsänt ett föremål, vars beskaffenhet jag endast delvis känner, kan det hända, att min fantasi sysselsätter sig med detta föremål, och att resultatet härav blir en eller flera fantasibilder av detsamma. Detta teoretiska innehåll i medvetandet är objektkognitioner och bör skiljas från målkognitionerna. Målet är nämligen i detta fall att komma i besittning av föremålet, att jämföra det med fantasibilderna o. s. v. Från eventualitetskognitionerna skilja sig objektkognitionerna bl. a. därutinnan, att de icke såsom dessa stå i något motsatsförhållande till målkognitionerna. Emellertid behöva objektkognitionerna icke nödvändigt utgöras av fantasiföreställningar, för att expektation skall uppkomma. Jag kan nämligen befinna mig i ett tillstånd av förväntan, även då jag faktiskt vet, vad som skall inträffa, och endast är angelägen om a t t det skall inträffa.

Av det nu sagda framgår, att det kognitiva innehållet i intresset alltid refererar sig till målet och jaget, oftast också till objektet, ehuru dess kognitioner stundom nästan sammanfalla med mål- eller jagkognitionerna. Såsom pendang till målkognitionerna förekomma i en del intressen eventualitetskognitioner. I allmänhet har intresset dessutom även medelkognitioner, vilka dock stundom saknas i den passiva expektationen.

Hela det nu nämnda kognitiva innehållet i intresset kan sam-

manfattas under benämningen förkognitioner. Såsom förut (sid. 9) nämnts, ingå sådana även i emotionstillståndet. Om detta jämföres med intresset i fråga om förkognitionerna, finner man lätt, att i emotionstillståndet jagkognitioner förekomma, oftast också objektkognitioner — vilka här alltid stå jagkognitionerna nära — men aldrig mål-, eventualitets- och medelkognitioner. Det är företrädesvis genom dessa intresset refererar sig till framtiden. Härutinnan skiljer sig sålunda intresset från emotionstillståndet, vilket — såsom redan är påpekat — kännetecknas av orörlighet, av vila i nuet.

Hittills har intressets innehåll betraktats uteslutande från sin teoretiska eller objektiva sida. Vi ha nu förts fram till en punkt, där det är nödvändigt att ägna uppmärksamhet även åt intressets subjektiva eller känslosida. Redan den (sid. 16) påpekade nära relationen mellan mål- och jagkognitionerna skulle vara ofattbar, såvida dessa kognitioner icke vore känslobetonade. Och likaså är naturligtvis beskaffenheten av denna relation i främsta rummet beroende på känslan.

Det har förut påpekats (sid. 10), att värdemedvetandet och värdesättningen ytterst ha sin grund i känslan. Endast genom känslan få målkognitionerna personlighetsvärde. De äro i allmänhet lustbetonade, ehuru detta icke alltid torde vara förhållandet och således väl icke får anses vara absolut nödvändigt. Ordspråket: "av två onda ting väljer man det minst onda" torde nämligen i vissa hithörande fall äga tillämpning. Det gives exempel på att människor begått stölder eller andra brott för att få komma i fängelse och sålunda slippa att svälta och frysa. Föreställningarna om livet i fängelset torde dock väl icke kunnat ha någon lustbetonad karaktär. Som allmän regel kan sålunda endast så mycket sägas, att målkognitionerna äro minst lika mycket eller mera lustbetonade än jagkognitionerna eller också mindre olustbetonade än dessa, vartill naturligtvis kommer det kanske vanligaste förhållandet, att målkognitionerna äro lustbetonade, under det jagkognitionerna äro mer eller mindre olustbetonade. Exempel på i lika hög grad lustbetonade mål- och jagkognitioner erbjuda de fall, då människor sträva att bibehålla den ställning, de i ett eller annat avseende uppnått. Med anläggande av en något annan synpunkt kan man säga, att viljan i sådana fall är inriktad på att bibehålla de närvarande lustbetonade jagkognitionerna. Detta är exempelvis fallet med den konservative, som strävar att vidmakthålla de bestående sociala institutionerna och förhållandena.

I alla andra fall existerar en differens mellan jag- och målkognitioner i fråga om känslobetoning, i det de senare äga högre personlighetsvärde än de förra, vilka ur personlighetssynpunkt till och med kunna vara värdelösa eller skadliga. Individens strävande går i sådana fall ut på att frigöra sig från de närvarande jagkognitionerna och att förvandla målkognitionerna till jagkognitioner. Från känslans synpunkt sett, är målet ett emotionstillstånd, i vilket intressets målkognitioner äro jagkognitioner. För den intresserade torde målet oftast framstå som ett dylikt tillstånd med lustbetonade jagkognitioner. Synnerligen tydligt kommer detta till uttryck i den kristna läran, där det religiösa intresset är starkt framträdande. Det är betecknande, att målet, det eviga livet, icke kännetecknas av någon utveckling utan är en beständig vila i nuet, ett evigt emotionstillstånd, som uppkommer därigenom, att jordelivets olustbetonade jagkognitioner ersättas av dess lustbetonade målkognitioner, vilka, då målet är uppnått, naturligen förlora sin karaktär av målkognitioner och övergå till jagkognitioner.

De i intresset ingående målkognitionerna äro således nästan alltid lustbetonade, under det jagkognitionerna ofta äro olustbetonade. De förras känslobetoning inverkar i varje fall på de senares, och ju mera lustbetonade de äro, dess bestämdare är viljan riktad mot målet, och dess mindre olustbetonade bli jagkognitionerna. För många av de första kristna torde förföljelserna och motgångarna ha reducerat sig till rena obetydligheter, enär föreställningarna om det mål, som de eftersträvade, för dem hade ett så utomordentligt högt personlighetsvärde.

Vi ha nu kommit till en punkt i framställningen, där det ligger nära till hands att erinra om intressets biologiska betydelse. I själva verket är icke intressets mål ett emotionstillstånd med lustbetonade kognitioner, om det också ur subjektiv synpunkt för den intresserade själv framstår såsom ett sådant tillstånd. Djupare sett är detta emotionstillstånd endast ett symptom därpå, att vissa subjektiva behov blivit tillfredsställda, och att tillfredsställandet av dessa behov varit livsfrämjande. För varje människa är det ett behov att realisera de möjligheter, som ligga inneslutna i hennes väsen, och utvecklingen av varje ny sida i hennes personlighet åtföljes av lustkänslor såsom symptom på denna utvecklings livsfrämjande karaktär. Att intressets målkognitioner äro lustbetonade, är således ett tecken därpå, att strävandet i riktningen mot målet även-som uppnåendet av detta är av betydelse för personlighetens växt,

eller åtminstone därpå, att förverkligandet av målet gör det möjligt för individen att bibehålla sig själv på den nivå, han redan uppnått. Å andra sidan är olusten ett symptom på att livsprocessen är utsatt för störande inflytelser, och om jagkognitionerna äro olustbetonade, tyder detta sålunda därpå, att livshämmande faktorer av det ena eller andra slaget söka hindra den naturliga utvecklingen av individens väsen. Det är således endast skenbart, som viljan är inriktad på ett fjärmande från olusten och ett närmande till lusten: i verkligheten går all strävan ut på att avlägsna individen från det livshämmande och närma honom till det livsfrämjande, och lusten och olusten äro endast symptom på om intrycken eller verksamheten ha den förra karaktären eller den senare.

Den nu antydda teorien om känslans biologiska betydelse är grundlagd redan av Platon och Aristoteles och har i nyare tid fördjupats i synnerhet av Lotze. Den senare har närmare preciserat teorien med anledning av den invändningen, som kan riktas mot densamma, att lust stundom är förknippad med det skadliga, olust med det nyttiga. Det är, påpekar han, intryckets eller verksamhetens partiella och momentana inflytande, som kommer till uttryck i lust- och olustkänslorna. ”Das Gefühl wird recht behalten, wenn es die Süssigkeit eines Giftes liebte und die gerechte Strafe bitter fand, denn immer lag in jenem Geschmacke eine augenblickliche Übereinstimmung des Eindruckes mit der Tätigkeit der Nerven und in dem Schmerz der Strafe eine feindliche Störung unserer Stimmung. Die Erfahrung nimmt diese Urteile nicht zurück; sie warnt nur, sich auf sie allein zu verlassen, und lehrt uns über den Gesamtwert eines Eindruckes erst dann zu urteilen, wenn wir auch die Gesamtsumme seiner Folgen und der Störungen oder Förderungen, die sich an sie knüpfen, gezogen haben.” [1] För övrigt har Lotze visat, att teorien äger tillämpning icke blott på en del av livet utan på livet och tillvaron över huvud. [2]

Relationen mellan jag- och målkognitionerna gör sig förnim-

---

[1] H. Lotze, Mikrokosmos I s. 262.

[2] Det är således en sanning med mycket stor modifikation, som L. Nagy uttalar, när han i Psychologie des kindlichen Interesses s. 14 anger E. Claparède såsom upphovsman till den biologiska intresseteorien (se E. Claparède, Kinderpsychologie und experimentelle Pädagogik s. 166 o. f.). Den ifrågavarande synpunkten har hävdats i fråga om känslan av ett stort antal psykologer, vadan det låg synnerligen nära till hands att överflytta den på intresset, där ju känslan ingår såsom ett integrerande moment. Den biologiska synpunkten på intresset har för övrigt antytts även av amerikanska psykologer, i synnerhet av J. Dewey och hans skola.

bar för medvetandet icke blott genom känslan utan även och kanske ännu mer genom viljan. Denna gör sig gällande i intresset såsom en strävan mot målet, en tendens att förverkliga detta. Den intresserade erfar i vissa fall ett begär att komma i närmare relation till objektet för sitt intresse och sålunda förverkliga det mål, som angives av målkognitionerna. Men intresset kan också yttra sig såsom en strävan att fjärma jaget från objektet, och i detta fall ligger naturligtvis målet i riktningen från objektet. Detta utövar då en repellerande verkan på viljan, under det i förra fallet denna verkan är av attraherande natur. Vid repulsion ligga objektkognitionerna nära jagkognitionerna, vid attraktion däremot nära målkognitionerna.

Av det sagda framgår, att intresset, betraktat från sin viljesida, har teleologisk karaktär, i det att det alltid söker ett mål. Såsom förut framhållits, skiljer sig intresset i detta avseende från emotionstillståndet, som icke har något i framtiden förlagt mål. Härmed sammanhänger, att intresset — likaledes ur viljesynpunkt — är dynamiskt, då däremot emotionstillståndet har statisk natur. Intresset kännetecknas framförallt av sin viljesida, då däremot i emotionstillståndet — såsom namnet antyder — känslan är det mest karaktäristiska.

Den i det föregående framställda intresseteorien kan sammanfattas sålunda: Intresset kan betraktas ur tre synpunkter, enär det har en intellektuell, en känslo- och en viljesida. Ur den förstnämnda synpunkten sett, har intresset ett kognitivt innehåll, som kan hänföras till flera olika grupper, ehuru samtliga kognitionerna naturligtvis i verkligheten stå i det innerligaste sammanhang med varandra. De viktigaste av dessa kognitioner äro jag- och målkognitionerna, enär de förekomma i allt intresse. En mera osjälvständig ställning intaga objektkognitionerna, emedan de ofta så gott som sammanfalla än med jag- och än med målkognitionerna. Detta får dock icke fattas så, som skulle o b j e k t e t vara betydelselöst. Det är tvärt om en nödvändig förutsättning för uppkomsten av jag- och målkognitioner. Av stor betydelse äro även medelkognitionerna, ehuru de icke alltid förekomma i den form av intresse, som jag kallat passiv expektation. Jag- och målkognitionerna äro alltid känslobetonade på sådant sätt, att härigenom ett motiv skapas för viljan att förvandla målkognitionerna till jagkognitioner. Då målet är uppnått, får intresset sin naturliga avslutning i ett emotionstillstånd

med oftast lustbetonade kognitioner, vilket är ett symptom på detta tillstånds livsfrämjande karaktär.

4. Intressearter och intresseriktningar.

Det kognitiva innehållet kan i olika intressen vara av olika beskaffenhet i den meningen, att icke alla de i det föregående nämnda kognitionsgrupperna äro nödvändiga, för att intresse skall existera. De förefintliga kognitionerna kunna vidare stå i en mängd olika relationer till varandra, beroende på arten och graden av känslobetoning och därmed sammanhängande viljetendenser. De härav betingade olikheterna mellan intressena ge upphov till olika *intressearter,* vilka böra skiljas från *intresseriktningarna,* som betingas av olikheten mellan de objekt, som äro föremål för intresse.

En art av intresse har redan blivit föremål för omnämnande, nämligen *expektationen.* Varigenom denna skiljer sig från intresse i allmänhet, torde framgå av det i det föregående sagda. Ett annat motsatspar, som likaledes betingas av artskillnad, utgöres av det *positiva* och det *negativa intresset.* Även dessa intressearter ha i det föregående blivit föremål för uppmärksamhet, ehuru termerna icke förr än nu kommit till användning. Det positiva intresset kännetecknas därav, att o b j e k t e t ger upphov till målkognitioner, och härav förklaras, att dessa kognitioner i det positiva intresset ofta så gott som sammanfalla med objektkognitionerna. Viljan är således i detta fall riktad m o t objektet. I det negativa intresset däremot framkallar objektet jagkognitioner, vilkas känslobetoning är av sådan beskaffenhet, att viljan riktas f r å n objektet.

När objektet som sådant ger upphov till mål- eller jagkognitioner, har det framkallat ett *omedelbart intresse.* Detta intresse kan även sägas vara *primärt.* Medlen, som begagnas för att uppnå målet, kunna även vara föremål för ett omedelbart och primärt intresse, men detta är icke alltid förhållandet. Det kan tvärt om vara så, att medlen intressera, endast för så vitt deras användning leder till ett mål, som har omedelbart intresse. I detta fall äro medlen föremål för *medelbart intresse.* Detta medelbara intresse för medlen kan emellertid lämna plats för ett omedelbart intresse. Sålunda kan den, som intresserat sig för exempelvis matematik endast därför, att studiet i ämnet varit förutsättning för honom att uppnå ett visst mål, t. ex. avläggandet av en examen, under studier-

nas fortgång komma att intressera sig för matematiken som sådan. Det medelbara intresset för ämnet har då övergått till omedelbart, men det har tydligen icke därför blivit primärt. I motsats till detta senare kan det kallas ett *förvärvat intresse.*

Intresseriktningarna kunna naturligtvis sägas vara lika många som de objekt, vilka äro föremål för intresse. Dessa objekt kunna emellertid sammanföras i ett större eller mindre antal grupper, och därmed har man naturligtvis även grupperat intressena eller intresseriktningarna. Författare, tillhörande den Herbartska skolan, pläga sammanföra dem i två stora grupper, *sinnliga* (lägre) och *andliga* (högre, ideella) intressen. Dessa senare intressen indelas vidare — efter HERBARTS föredöme — i *empiriska, spekulativa* och *estetiska, sympatetiska, sociala* och *religiösa.*

B. Intresset som differentialpsykologiskt problem.

1. Dispositionerna.

Den allmänna psykologien ser sin huvuduppgift i att analysera de olika psykiska processerna och formationerna, vilka föras tillbaka till och så att säga "konstrueras" med tillhjälp av de psykiska elementen. Dessa element härledas icke ur någonting bakom liggande, som skulle utgöra betingelsen för deras framträdande som psykiska fenomen. För den generella psykologien är detta icke heller nödvändigt: den söker utforska det mänskliga själslivets allmänna struktur och lagar, sådana dessa framträda i företrädesvis a k u t a psykiska företeelser, och att föra dessa företeelser tillbaka till betingelser, som kunde antagas ligga bakom kognition, känsla och vilja, skulle icke fördjupa vetenskapen utan måhända beteckna ett återfall i den gamla förmögenhetspsykologien.

Annorlunda ställa sig däremot förhållandena för den differentiella psykologien. Ifall denna uteslutande begagnade sig av den allmänna psykologiens synpunkter och problemställningar, skulle den aldrig nå fram till de faktorer, som i främsta rummet ge upphov till de individuella differenserna. Enligt den populära uppfattningen betingas dessa differenser delvis av olikheterna mellan anlagen och egenskaperna hos olika individualiteter, och den differentialpsykologiska vetenskapen har i förevarande fall ingen anled-

ning att ställa sig avvisande gentemot den populära åskådningen. Tvärt om är det redan nu tämligen tydligt, att den differentiella psykologien har utsikt att nå längst, ifall den tar denna uppfattning till utgångspunkt vid forskningsarbetet. Konsekvensen härav blir den, att de psyko-fysiologiska företeelserna skola föras tillbaka till anlagen och egenskaperna. Dessa, som med ett gemensamt namn kunna kallas *dispositioner,* beteckna olika sidor av individualitetens själsliv och kunna betraktas såsom hos själslivet förefintliga möjligheter och tendenser med — såsom W. Stern uttrycker det — kronisk och potentiell karaktär.[1]

Här framträder nu tydligt skillnaden mellan den generella och den differentiella psykologiens utgångspunkter. Den allmänna psykologien har såsom sista kategorier kognitioner, känsla och vilja, vilka beteckna sidor hos själslivet, som framträda i alla psykiska tillstånd och fenomen. Dessa kategorier och därav följande synpunkter lämpa sig därför vid utforskningen av det mänskliga själslivets allmänna struktur och lagar. Den differentiella psykologien däremot har såsom sista kategorier dispositionerna, vilka icke äro desamma hos alla individualiteter. Av denna och även andra orsaker äro dessa kategorier synnerligen användbara, då det gäller att utforska de individuella differenserna.

Dispositionernas antal är oändligt stort, och att angiva dem alla är en uppgift, som ligger utanför möjlighetens gränser. Detta är heller icke nödvändigt, ty den differentiella psykologiens uppgift ligger på en helt annan punkt. Den har att utforska individualiteternas struktur, och härvid betjänar den sig av dispositionerna på ungefär samma sätt, som kemikern begagnar sig av atomhypotesen. Läran om dispositionerna kräver således ingen utbildning för sin egen skull, utan endast för så vitt den kan bidraga till att ge oss ökad och framförallt vetenskapligt motiverad kunskap om individualiteterna. För den differentialpsykologiska forskningen är dispositionsläran närmast att betrakta som en arbetshypotes.

Icke alla dispositioner äro av lika stor betydelse i det dispositionssystem, varav en individualitet kan anses bestå, och de äro därför icke heller av samma vikt för differentialpsykologen, när denne söker ge en bild av individens struktur. Ett jämförelsevis ringa antal dispositioner omfatta nämligen individens innersta väsen och äro relativt konstanta, under det de övriga i avsevärd mån tillkommit genom omgivningens tillskyndelser och i väsentlig grad

[1] W. Stern, Differentielle Psychologie s. 24.

låta sig modifieras genom dess inflytande. De förra kallar Stern egenskaper, de senare anlag,[1] en gruppering, som — åtminstone i det närmaste — torde sammanfalla med A. Lasurskis, då han uppdelar de psykiska egenskaperna i enkla och sammansatta.[2] Någon skarp gräns mellan dessa båda grupper kan emellertid icke dragas. De enkla dispositionerna äro, såsom namnet antyder, av sådan beskaffenhet, att de icke vidare kunna analyseras utan bilda "karaktärologiska element", vilka i sin totalitet utgöra den permanenta kärnan i en människas väsen och följaktligen bestämma grunddragen hos personligheten. De sammansatta dispositionerna däremot kunna sönderdelas i sina beståndsdelar. Såsom redan antytts, råder olikhet mellan de enkla och sammansatta dispositionerna även i det avseendet, att de förra äro stabila, då däremot de senare äro labila. Till de enkla dispositionerna höra enligt Lasurski den större eller mindre hastighet, varmed en intellektuell process förlöper, den större eller mindre benägenheten till känsloreaktioner, förmågan att bevara något i minnet, graden av viljestyrka o. s. v. Till de sammansatta dispositionerna höra exempelvis hyckleri, teaterintresse, talarbegåvning, etiska åskådningar, sociala vanor.

För att karaktärisera en personlighet är det ej nog att angiva ett flertal dispositioner hos individen i fråga. Man måste därjämte redogöra för vilken grad av intensitet eller potens, dessa dispositioner äga. Detta är naturligtvis möjligt endast under den förutsättningen, att denne individs anlag och egenskaper jämföras med andra individers i det ifrågavarande avseendet. Den nu antydda synpunkten torde vara en av de allra viktigaste för individualpsykologien. Också är enligt Stern en vetenskaplig undersökning av karaktärerna icke möjlig utan ett noggrant fastställande av ett större antal individuella differenser. Ur denna synpunkt bli tydligen de dispositioner av större betydelse än de övriga, vilka visa de största variationerna i fråga om potens.

Analysen av dispositionskomplexerna och konstaterandet av de individuella differenserna i fråga om dispositionernas potens är emellertid icke det enda, varpå den differentialpsykologiska forskningen bör inrikta sig. Även beskaffenheten av de kombinationer, som dispositionerna ingå med varandra, måste bli föremål för undersökning. Arten av dessa kombinationer bidrager nämligen i hög grad att ge individualiteterna deras prägel, och det skulle icke vara

[1] W. Stern, Differentielle Psychologie s. 27.

[2] A. Lasurski, Über das Studium der Individualität s. 10.

möjligt för forskningen att tränga fram till personlighetens väsen, såvida den icke läte sig bestämmas även av den nu antydda synpunkten.

Såsom Lasurski påpekat,[1] kan man redan på den individualpsykologiska forskningens nuvarande ståndpunkt konstatera två olika arter av dispositionskombinationer: inre, nödvändiga och yttre, tillfälliga kombinationer. De förra ha sin grund uteslutande i relationerna mellan de psykiska egenskaperna, de senare däremot uppkomma till följd av yttre inflytanden, vilka således kunna framkalla förbindelser mellan dispositioner, som icke äga någon inre frändskap med varandra. Därför existera dessa senare kombinationer i allmänhet endast så länge, som individen befinner sig under påverkan av den miljö, vilken varit orsaken till deras uppkomst. De inre, nödvändiga dispositionskombinationerna kännetecknas däremot av en betydligt större stabilitet och permanens än de yttre, tillfälliga kombinationerna. Också uppkomma och existera de ofta i trots av sådana tendenser hos miljön, vilka äro ogynnsamma för deras uppkomst och fortvaro.

2. Incitamenten.

Av det sagda torde framgå, att en individualitet erhåller sin prägel (karaktär) av dispositionerna, deras potenser och mångfaldiga kombinationer. Men dispositionernas och dispositionskomplexernas beskaffenhet är i sin tur i hög grad beroende av omgivningen, som således indirekt bidrager till danandet av karaktärerna. Dessa förhållanden i omgivningen äro emellertid icke de enda betingelserna för dispositionernas manifestationer. Utom dessa miljöförhållanden finnas även inre faktorer, genom vilkas inverkan dispositionerna kunna komma till uttryck, såsom då erinringen av en förolämpning framkallar vrede. För så vitt dessa yttre och inre förhållanden påverka dispositionerna, kunna de kallas *incitament.*[2] Dessa äro således av två slag, yttre och inre. Till det förra slaget av incitament höra naturen, andra människor samt alla kulturella värden och företeelser, till det senare slaget individens egna funktioner, för så vitt dessa ensamma eller i förening med yttre incitament ge upphov till manifestationer av dispositionerna.

---

[1] A. Lasurski, Über das Studium der Individualität s. 21.

[2] För denna term har jag att tacka professor B. Hammer, som för mig påpekade dess företräde framför termen irritament, som jag först ämnade använda.

Ett incitament är alltid nödvändigt, för att anlagen och egenskaperna skola manifestera sig. Dispositionerna kunna betraktas såsom krafter, vilka befinna sig i latent tillstånd, tills de genom inverkan av incitament sättas i rörelse. Ett visst incitament kan dock icke få vilken disposition som helst att framträda ur sitt latenta tillstånd. Varje disposition eller dispositionskomplex har nämligen sina incitament, vilka under gynnsamma förhållanden kunna framkalla yttringar av den ifrågavarande dispositionen eller dispositionskomplexen men lämna de övriga dispositionerna oberörda. En nödvändig förutsättning för en dylik manifestation är, att incitamentet har tillräcklig intensitet. Manifestationens intensitet är likväl icke enbart beroende av den styrka, med vilken incitamentet är verksamt utan även av potensen och spänningen hos den motsvarande dispositionen. Såsom exempel kan här erinras om de företeelser, som ha sin grund i vad man kallat intryckets psykiska relation. Att modern under djup sömn vaknar vid minsta rörelse av barnet, har sålunda sin orsak däri, att den ifrågavarande dispositionen nått en så hög grad av spänning, att den manifesterar sig även under påverkan av ett mycket svagt incitament.

3. Intressena såsom betingade av dispositionernas och incitamentens konvergens.

Alla individualiteternas livsyttringar uppkomma genom "konvergens" av dispositioner och incitament eller med andra ord därigenom, att incitamenten inverka på dispositionerna, vilka till följd härav manifestera sig i akuta psyko-fysiologiska processer. Utan en dylik konvergens kunna inga akuta yttringar av dispositionerna uppkomma, även om dessa senare nått en hög grad av spänning. I detta fall visa de emellertid ofta sin tillvaro därigenom, att de inverka hämmande och störande på processer, som ha andra dispositioner till förutsättningar. Såsom exempel härpå kunna tjäna de växlingar på känslo- och viljelivets område, som ofta åtfölja den begynnande puberteten.

Yttringarna av dispositionernas konvergens med incitament kunna grupperas på olika sätt. Stern indelar dem i fenomen och akter. De förra äro psykiska, när de äro eller kunna vara föremål för inre erfarenhet. Sådana fenomen äro förnimmelser, föreställningar och känslor såväl i medvetet som omedvetet tillstånd.

F y s i s k a äro däremot de fenomen, som äro eller kunna vara föremål för yttre erfarenhet, såsom en människas kroppstillstånd och kroppsrörelser. Akter uppstå, när en kedja av processer ha en enhetlig riktning, ett gemensamt m å l. De kunna vara psykiska såsom tänkandets akt eller fysiska såsom matsmältningsakten, men därjämte finnes ett tredje slag av akter, för vilka Stern använder termen "personala" eller "psykofysiskt neutrala" akter, emedan den fenomenella åtskillnaden mellan psykiskt och fysiskt här icke äger tillämplighet. Hit höra t. ex. en drifthandling, en uttrycksrörelse, en sportprestation.[1] Lasurski åter indelar dispositionernas yttringar i y t t r e och i n r e. Till den första gruppen höra alla fysiologiska processer, såsom förändringar i puls och respiration ävensom de cerebrala processerna. De nu nämnda yttre manifestationerna sammanfalla tydligen med Sterns fysiska fenomen och akter. Men dessutom höra till de yttre manifestationerna i vidsträcktare mening även hela beteendet hos den individ, som är föremål för iakttagelse, t. ex. hans ord, hans sätt att behandla andra o. s. v., således vad Stern kallar personala akter. De inre manifestationerna utgöras av de psykiska processerna och sammanfalla således med Sterns psykiska fenomen och akter.[2]

Dispositionerna kunna icke undersökas omedelbart utan endast genom förmedling av fenomenen och akterna. Dessa kunna direkt bli föremål för undersökning, och resultaten av denna kunna sedan ge anledning till slutsatser rörande egenskaperna och anlagen. Detta gäller även om intressena, vilka ur differentialpsykologisk synpunkt kunna betraktas som dispositionskomplexer av en viss beskaffenhet, ett betraktelsesätt, som nära överensstämmer med den populära uppfattningen, enligt vilken intressena äro inre tendenser, som av olika anledningar stundom yttra sig på det ena eller andra sättet. Dessa yttringar måste således äga en särskild beskaffenhet för att kunna föras tillbaka till dispositioner, som konstituera ett visst intresse.

Det behöver knappast särskilt påpekas, att de fenomen och akter, som betingas av konvergens av intressedispositioner och incitament, måste upprepas i samma eller tillnärmelsevis samma form, för att man skall kunna tala om förefintligheten av ett visst stabilt intresse. Den ifrågavarande dispositionskomplexen måste med andra ord äga den grad av potens och spänning, att den med vissa icke alltför

[1] W. Stern, Differentielle Psychologie s. 20 o. f.

[2] A. Lasurski, Über das Studium der Individualität s. 14 o. f.

långa tidsmellanrum kommer till uttryck i fenomen och akter. Dessa senare äga enligt STERNS definition alltid ett mål, men de akter, vilka äro yttringar av samma stabila intresse, måste äga mål, som så att säga ligga på samma linje. Icke blott varje akt för sig utan även samtliga akterna såsom helhet betraktade måste således äga teologisk karaktär.

Dessa bestämningar äro emellertid icke tillräckliga för att karaktärisera intressena, ty det nu sagda gäller även om vanorna. Kombinationerna av de dispositioner, som äro beståndsdelar i vanorna, ha emellertid icke uppkommit genom någon inre nödvändighet utan äga en yttre, tillfällig karaktär, i det dessa kombinationer bestämts av incitamenten. En vana uppstår nämligen därigenom, att vi föredraga en incitamentskomplex, som ofta påverkar oss, framför andra likartade komplexer, vilka till följd av omständigheterna icke fått tillfälle att lika ofta inverka på oss. Denna incitamentskomplex kan naturligen samtidigt påverka ett flertal dispositioner, vilka icke äga någonting gemensamt.

Helt annorlunda är däremot förhållandet med intressena. De dispositioner, som äro beståndsdelar i samma stabila intresse, äga i allmänhet inre, nödvändigt samband med varandra. Det är kanske delvis till följd härav, som intresseakterna kännetecknas av en betydligt högre medvetenhetsgrad än vanehandlingarna, vilka ha mekanisk karaktär. En vana kan dock övergå till ett intresse, men villkoret härför är, att de hithörande akterna genom motsättningar, förändringar eller dylikt erhålla en högre medvetenhetsgrad än tidigare. Av det sagda inses tämligen lätt, att en människas intressen i mycket högre grad än hennes vanor äro uttryck för hennes personlighet. Detta beror därpå, att de mest utvecklade dispositionerna äro beståndsdelar i intressena och vid intresseakterna försättas i intensiv verksamhet.

Med anläggande av den senast angivna synpunkten torde man kunna säga, att det gives två typer av människor: sådana, som äga många vanor men få intressen, och sådana, vilkas handlingar och hela livsföring i obetydlig utsträckning bestämmas av vanor men desto mera av intressen. Detta är visserligen mig veterligt icke genom empiriska undersökningar fastslaget men torde det oaktat kunna betraktas såsom i hög grad sannolikt. Av det redan sagda följer, att akterna hos den senare typen i allmänhet äga en högre medvetenhetsgrad än hos den förra. De människor, som äga starka intressen, stå därför självständigare gentemot omgivningen än vane-

människorna, vilka äro i hög grad beroende av miljön och i stor utsträckning påverkas av denna. Hos de senare ge tillfälliga incitamentskomplexer upphov till lika tillfälliga dispositionskombinationer, vilka upplösas och ersättas av andra, så snart de komma under inflytande av nya incitamentskomplexer. Handlingar och omdömen få därför hos dessa människor en viss fragmentarisk karaktär, som tyder på frånvaron av den väsensenhet, som kännetecknar de människor, vilka äga starka intressen. Denna enhet betingas därav, att de mest utvecklade dispositionerna ingått en kombination, som äger inre, nödvändig karaktär, och som därför kan bilda det centrum, omkring vilket allt det övriga själsinnehållet grupperar sig.

Det inses lätt, att det icke kan komma i fråga att ange alla de dispositioner, som äro förutsättningar för intressenas uppkomst; dessa dispositioner äro mycket talrika och äro naturligen icke desamma i alla intressen. Två dispositioner kunna dock angivas, vilka ingå såsom nödvändiga beståndsdelar i allt intresse: disposition till uppmärksamhetens koncentration på vissa bestämda föreställningar och disposition till känslointensitet. Det är sannolikt, att dessa dispositioner äga en hög korrelationsgrad i positiv riktning eller med andra ord: det finnes stor sannolikhet för att, när den ena dispositionen är starkt utvecklad, den andra också är det, och tvärt om: när den ena dispositionen är svag, är det högst antagligt, att den andra har samma egenskap. Människor, som äro mäktiga av djupa, starka känslor, äga sålunda vanligen förmåga att med intensitet kunna koncentrera sin uppmärksamhet på de föreställningar, som på det ena eller andra sättet stå i relation till dessa känslor. [1]

De dispositioner, som äro beståndsdelar i intressena, äga naturligtvis liksom dispositioner i allmänhet olika potens hos olika individer och ge härigenom upphov till individuella differenser. Men även hos en och samma människa nå icke alla de i ett visst intresse ingående dispositionerna samma utveckling. Om hos ett flertal människor samma disposition äger prevalens framför de övriga i intresset ingående dispositionerna, så höra dessa människor till samma intressetyp. Sådana intressetyper äro den subjektiva och den objektiva, mellan vilka differenserna torde betingas huvudsakligen därav, att den subjektiva typen i högre grad än den objektiva låter sig bestämmas av i n r e incitament.

De nu nämnda individuella differenserna betingas av den högre eller lägre utvecklingen av intressedispositionerna och av dessas rela-

[1] Se härom A. Lasurski, Über das Studium der Individualität s. 22.

tioner till varandra. De yttringar av dispositionerna, som i främsta rummet måste föras tillbaka till dessa inre egendomligheter hos individualiteten, kunna kallas endogena, och sammanfattningen av alla dessa egendomligheter bildar den subjektiva eller endogena sidan av personligheten eller med ett ord individens karaktär. Beskaffenheten av denna bestämmes dock delvis även av de yttre incitamenten, i det dessa verka främjande eller hämmande också på utvecklingen av individens mest egenartade funktioner.

Det gives dock även ett annat slag av individuella differenser, nämligen de, som betingas av dispositionernas riktning. Dessa olikheter uppkomma naturligen under inflytande av de yttre incitamenten. Den prägel, en individualitet äger, har han i större eller mindre utsträckning erhållit av omgivningen; denna prägel bestämmes nämligen icke uteslutande av egenarten hos de inre, psykiska funktionerna, av egendomligheterna hos minnet, fantasien, uppmärksamheten o. s. v., utan även av allt det, för vilket individen hyser positiva eller negativa intressen. Dessa intressen äro en del av personlighetens objektiva eller exogena [1] sida, och denna är av icke mindre vikt än den förut nämnda endogena. Den differentiella psykologien måste därför ägna tillbörlig uppmärksamhet även åt individualiteternas exogena egendomligheter, bl. a. även åt deras intressen. Visserligen är det sant, att dessa i stor utsträckning betingas av de inre egendomligheterna, men samma typ kan dock med avseende på sitt förhållande till de yttre incitamenten uppträda i en mångfald olika former, som även de böra bli föremål för psykologisk forskning. Av icke mindre vikt är att undersöka, i vilka relationer den endogena och den exogena sidan av personligheten stå till varandra, och vilka individuella differenser som betingas därav, om dessa sidor motsvara varandra eller icke, om den ena eller andra sidan är förhärskande o. s. v. Det faller av sig självt, att det ur synpunkten av personlighetens utveckling är fördelaktigast, att en så nära motsvarighet som möjligt råder mellan dem. En människa har utsikt att nå längst i utveckling, när de intressen, som bestämts av uppfostran, bildning, yrke o. s. v. stå i fullkomlig överensstämmelse med hennes inre böjelser.

Genom den nu nämnda växelverkan mellan den endogena och den exogena sidan av personligheten uppkomma intresseförskjutningarna. Även i fråga om dessa existera individuella

---

[1] Orden endogen och exogen såsom benämningar på olika sidor hos personligheten äro hämtade ur A. Lasurskis arbete Über das Studium der Individualität.

differenser, vilka böra beaktas av den differentialpsykologiska forskningen. Hos somliga människor försiggå dessa intresseförskjutningar mycket långsamt, och de olika stadierna kännetecknas av ett organiskt sammanhang med varandra, hos andra däremot ske förändringarna av den exogena sidan mera abrupt, och stundom äro förskjutningarna så stora, att det är svårt att upptäcka ett inre, nödvändigt sammanhang mellan de äldre intressena och de nya. Den som läst Ibsens och Strindbergs skrifter och följt förändringarna av deras åskådningar, vet, att Ibsen hörde till den förstnämnda typen, Strindberg till den sistnämnda. I allmänhet kännetecknas högre stående människors psykiska liv icke blott därav, att det är mångsidigt och komplicerat, utan även därav, att det äger en enhet, ett centrum, omkring vilket intressena och hela det psykiska innehållet liksom grupperar sig. Att den harmoni hos personligheten, som betingas av denna enhet hos själsinnehållet, stundom saknas hos högt begåvade människor, kan möjligen — såsom Lasurski påpekat [1] — bero därpå, att totalsumman av förbindelser och koordinationer, vilken måhända är relativt betydande, likväl icke räcker till för att bringa själsinnehållets olika delar i organiskt sammanhang med varandra.

[1] Über das Studium der Individualität s. 139.

II.

Metodologi.

1. Självakttagelse och självbedömande.

Då de undersökningar, för vilka redogörelse i denna avhandling lämnas, tillhöra området för den differentiella psykologien, ligger det i sakens natur, att de allmänna metodologiska frågor, som här skola bli föremål för omnämnande, behandlas uteslutande ur differentialpsykologisk synpunkt.

Utförligare än någon annan forskare har W. STERN framställt den differentiella psykologiens metodologi. [1] Enligt honom äro de differentialpsykologiska metoderna antingen introspektiva eller extrospektiva, beroende på om man erhåller det psykologiska kunskapsmaterialet genom iakttagelse av sig själv eller av andra. De introspektiva metoderna äro självakttagelse, självering och självbedömande.

Med användning av STERNS terminologi har självakttagelsen till uppgift "die Feststellung eines akuten Merkmals", d. v. s. ett bestämt fenomen eller en bestämd akt, som i ett visst ögonblick är för handen hos den person, som iakttar sig själv. Metodens värde är mycket omstridd, och i synnerhet har WUNDT — särskilt med anledning av den s. k. Würzburgerskolans uppfattning av självakttagelsen — varnat för att draga alltför vittgående slutsatser med anledning av uteslutande introspektiva iakttagelser.

Gentemot en alltför hög uppskattning av självakttagelsen kan sålunda invändas, att fenomenen, som iakttagas, försvagas eller rent av upphöra, när uppmärksamheten riktas mot dem. Försvagandet beror naturligtvis därpå, att hela energien icke användes för framkallandet av de processer, ur vilka fenomenet framgår, utan att en del av denna energi tages i anspråk för iakttagelsen av fenomenet.

[1] W. STERN, Differentielle Psychologie.

De fenomen, som upphöra vid självaktagelse, äro sådana, som äro oförenliga med en intelligensverksamhet, vilken — såsom självaktagelsen — äger en bestämd riktning. Hit höra exempelvis alla affekter. Om dessa fenomens natur kan man därför vinna någon kunskap endast genom självenrinring, som egentligen icke är en ny art av introspektion utan endast är att betrakta som retrospektiv självaktagelse. I synnerhet i sådana fall, då introspektionen är av svårare beskaffenhet och de psykiska processer, som man skall erinra sig, sträcka sig över ett längre tidsmoment, ligger dock faran nära, att rekonstruktionen av den psykiska upplevelsen i betydande mån kommer att avvika från det i verkligheten upplevda. Härtill bidrar icke minst, att flera i upplevelsens ögonblick medvetna moment hastigt sjunka under medvetandets tröskel och sedan icke kunna återkallas i minnet. Över huvud kunna endast de delar av det psykiska innehållet, vilka — för att begagna Sterns uttryck — äro klarast belysta av medvetandets ljus, bli föremål för självaktagelse. Allt det, som är omedvetet eller endast till hälften medvetet, kan icke iakttagas, och självaktagelsen kan således icke göra anspråk på fullständighet. Och när dessa fragmentariska iakttagelser skola återgivas i ord, ligger faran nära, att man på det ena eller andra sättet förvanskar dem. De språkliga uttrycksmedlen räcka i många fall icke till, när det gäller att ge en bild av inre upplevelser. Sammanhanget mellan de delar av dessa upplevelser, som iakttagits, betingas alltid åtminstone delvis av undermedvetna processer, och vid återgivandet av de inre iakttagelserna blir sammanhanget mellan dessa därför alltid mer eller mindre uppkonstruerat. Slutligen kan suggestionen spela en betydande roll vid självaktagelsen, enär man vid denna ofta finner just det, som man väntat att finna. I synnerhet vid självaktagelser rörande känslolivet är denna felkälla svår att undvika.

Oaktat sina brister har dock självaktagelsen en betydelse, som knappast kan överskattas, i det den icke endast är ett medel vid den psykologiska forskningen utan själva grundbetingelsen för denna forskning. Funnes det ingen möjlighet för forskaren att höja medvetenhetsgraden till självaktagelse, skulle han sakna alla förutsättningar för förståelse av andra människors själsliv, och icke blott all introspektiv utan också all extrospektiv psykisk forskning skulle vara omöjliggjord. Tillförlitliga psykologiska resultat kunna således icke erhållas genom uteslutande användning av varken introspektion eller extrospektion. Dessa metoder hänvisa till och komplettera varandra.

Självbedömandet intar en nästan lika osjälvständig ställning till självjakttagelsen som självjerinringen. Det har nämligen självjakttagelsen till nödvändig förutsättning och är i själva verket ingenting annat än en serie introspektiva iakttagelser, som så att säga förtätats till ett omdöme rörande någon viss sida av personligheten. Självjakttagelsen riktar sig alltid mot a k u t a fenomen eller akter. Men när man en längre eller kortare tid iakttagit de fenomen och akter, som ha samma disposition till förutsättning, bildar man sig oftast en uppfattning om beskaffenheten av denna disposition. De allra flesta människor ha sålunda en mer eller mindre fragmentarisk kännedom om vilka egenskaper och anlag de äga, och i vilken grad dessa äro utvecklade.

I vissa fall är emellertid självbedömandet av sådan beskaffenhet, att självjakttagelsen ensam icke är en tillräcklig förutsättning för detsamma. Detta är i synnerhet förhållandet, när det gäller att bedöma, i vilken grad en disposition är utvecklad. Ingen kan endast på grund av föregående självjakttagelse avgöra, om han äger ett gott eller dåligt minne, en hög eller ringa intelligens. Här fordras tydligen även en annan förutsättning, nämligen en uppfattning av på vilken ståndpunkt människor i allmänhet befinna sig i fråga om minnets och intelligensens utveckling. En dylik uppfattning kan man emellertid icke bilda sig utan att göra en serie extrospektiva iakttagelser. Detta slags självbedömande, som egentligen består däri, att man i fråga om utvecklingen av en viss disposition jämför sig själv med människor i allmänhet, fordrar således både introspektion och extrospektion. Denna senare förutsättning har Stern emellertid alldeles förbisett, ehuru han i sin redogörelse för självbedömandet företrädesvis uppehåller sig vid den form därav, som fordrar icke blott självjakttagelse utan även extrospektion.

Det nu angivna slaget av självbedömande torde vara det, som erbjuder de största svårigheterna. Det fordrar nämligen icke blott en tämligen omfattande människokännedom utan även förmåga att kunna objektivt jämföra sig själv med andra. Men en dylik förmåga torde endast ett fåtal människor vara i besittning av. De flesta äga väl böjelse till självöverskattning, hos ett mindre antal är däremot benägenheten till självunderskattning tämligen starkt utvecklad, och det saknas icke heller exempel på att människor — företrädesvis emotionella naturer — vackla mellan dessa båda ytterligheter, i det de gå än till den ena, än till den andra överdriften. Även människor, som stå mycket högt i andligt avseende,

ha stundom visat sig sakna förmåga till objektivt självbedömande. Den art av självbedömande, som förutsätter jämförelse med andra, torde därför icke kunna få någon allmännare användning som differentiell-psykologisk metod. I varje fall kunna uppgifter av det ifrågavarande slaget icke gärna godtagas utan att på det ena eller andra sättet noggrant kontrolleras.

Den relativt lättaste arten av självbedömande måste således den anses vara, vilken har själviakttagelsen såsom sin enda förutsättning. Men svårighetsgraden är dessutom i icke ringa mån beroende av vilken sida av personligheten som är föremål för självbedömande. Själviakttagelsen erbjuder nämligen de största svårigheterna, när den riktar sig mot den endogena sidan av personligheten, och härav följer med nödvändighet, att även självbedömandet rörande denna sida av personligheten får en hög svårighetsgrad. Därtill kommer, att vid självbedömandet av den endogena sidan extrospektion och jämförelse med andra ofta tillkomma såsom nödvändiga förutsättningar och öka svårigheterna. Endast ett ringa antal människor — företrädesvis psykologer och psykologiskt intresserade — torde sålunda kunna uppgiva beskaffenheten av sin uppmärksamhet, sina förnimmelser och varseblivningar, sitt minne, sin inbillningskraft, sitt tänkande, sina stämningar och affekter, sitt känsloinnehåll, sina rörelser, sin psykiska aktivitet, sin viljeansträngning o. s. v. Däremot torde de allra flesta äga en mer eller mindre klar föreställning om beskaffenheten av den exogena sidan av sin egen personlighet. Det fordras ingen psykologisk skolning för att redogöra för vilken ställning man intar till naturen och till djuren, till enskilda människor, till sociala grupper, till staten, till arbetet, till egendomen, till yttre levnadsnormer, till sedligheten, till världsåskådning och religion, till vetenskap och konst o. s. v. Såsom man ser, är det här företrädesvis fråga om intresseriktningar. För ett dylikt självbedömande fordras endast ett angivande av de yttre incitamenten och dispositionernas förhållanden till dessa, och en jämförelse med andra människor är i många fall icke nödvändig. Självbedömandet av personlighetens exogena sida står ofta tämligen nära de rent objektiva uppgifter rörande levnadssätt o. d., för vilka ingen själviakttagelse erfordras. Även barn torde i stor utsträckning kunna uppgiva, vilka incitament som framkallat yttringar av den ena eller andra dispositionen.

2. Enquêtemetoden.

Såsom namnet antyder, består enquêtemetoden däri, att experimentatorn framställer en eller flera frågor, vilka skriftligt eller muntligt besvaras av försökspersonerna. Dessa frågor kunna naturligtvis föreläggas försökspersonerna muntligt, skriftligt eller i tryck. Det vanligaste är, att förmedlingen mellan experimentatorn och försökspersonerna sker med tillhjälp av skriftspråket.

Enquêtens användning som psykologisk metod är icke ny. I flera länder har den länge begagnats vid psykologisk forskning. *England* synes i ifrågavarande avseende vara föregångslandet, i det metoden här redan 1867 användes av ingen mindre än Ch. Darwin, som det nämnda året utsände en del frågor till forskningsresande och missionärer rörande sinnesrörelsernas yttringar hos primitiva folkslag. Av ojämförligt större betydelse äro emellertid Francis Galtons undersökningar medelst enquêtemetoden (från 1874). Han och hans många medhjälpare ha på denna väg sökt utforska ärftlighetens och miljöns relationer till de mänskliga anlagen. Studiet härav fick 1905 en varaktig medelpunkt i det då upprättade Eugenics Laboratory i London.

I *Amerika* har enquêten kommit till användning i synnerhet vid den barnpsykologiska forskningen. Föregångsmannen är här Stanley Hall. Han och hans lärjungar ha — alltsedan 1894 — utsänt en mängd frågeformulär i avsikt att utforska barns intresseriktningar o. d. Endast på denna väg har man trott det vara möjligt att åstadkomma en pedagogik, som står i överensstämmelse med barnets natur.

I betydligt mindre utsträckning än i England och Amerika har enquêten som psykologisk forskningsmetod använts i *Frankrike*. Här har den icke såsom i England och Amerika begagnats såsom huvudmetod av representanterna för någon viss studieriktning utan har kommit till användning endast sporadiskt och för lösandet av vitt skilda problem (exempelvis av Th. Ribot, A. Binet samt V. och C. Henri). Detsamma kan sägas om enquêtemetoden i *Tyskland*. Här har den begagnats vid undersökningar rörande föreställningskretsen hos barn, när dessa göra sitt inträde i skolan (av den pedagogiska föreningen i Berlin, av K. Lange och B. Hartmann m. fl.), vidare vid undersökningar rörande skolbarns intressen och ideal (av M. Lobsien, W. Stern, E. Meumann, H. H. Goddard, G. Wiederkehr, H. Walsemann m. fl.) och slutligen för utforskning av vissa problem, som sammanhänga med barnets fria teck-

ningsverksamhet (av K. Lamprecht och G. Kerschensteiner). Även i *Holland* har enquêten använts som psykologisk metod, i synnerhet av G. Heymans och E. Wiersma.

I Tyskland, där de tongivande psykologerna i allmänhet betraktat de psykiska företeelserna uteslutande ur allmänpsykologiska synpunkter, har man emellertid inom de nämnda kretsarna ända tills på allra sista tiden ställt sig tämligen avvisande gentemot enquêtemetoden och skeptisk till de resultat, som vunnits medelst densamma. Denna ställning till metoden intog även Stern i sitt år 1900 utkomna arbete Über Psychologie der individuellen Differenzen, något som han själv konstaterar i den år 1911 utkomna andra upplagan av samma arbete: ”Wie spröde sich die deutsche Fachpsychologie dem Erhebungsverfahren gegenüber verhielt, beweist noch meine eigene Stellungnahme in der ersten Auflage dieses Buches, wo ich (S. 29—31), bewogen durch gewisse Mängel der amerikanischen Enquêten, die Methode möglichst ganz vermieden wissen wollte.”[1] Men i samma mån som differentiell-psykologiska problem trängt sig fram i förgrunden och fordrat en vetenskaplig lösning, har enquêtemetoden kommit till heders även bland de tyska psykologerna. Sålunda har Stern i sitt nämnda metodologiska arbete (Die differentielle Psychologie) en ingående redogörelse för enquêten som differentiell-psykologisk metod. Rörande denna metods värde skriver han: ”Wir haben jetzt in Deutschland Anwendungen des Erhebungsverfahrens, die an wissenschaftlichem Wert durchaus mit den Ergebnissen anderer Methoden auf eine Stufe zu stellen sind und zugleich Probleme angreifen, die mit den übrigen Methoden nicht bearbeitet werden könnten.” (Sid. 123.)

Enquêtemetoden kan användas i flera olika former och är således ingen enhetlig metod, som i sin helhet kan gillas eller förkastas. Sålunda skiljer Stern mellan två slag av psykologiska enquêter: kvantitativa och kvalitativa.[2] Vid kvantitetsenquêterna lägges huvudvikten på anskaffandet av ett stort material, som kan användas för statistiska beräkningar. Hit höra de enquêter, som föranstaltats av Eugenics-institutet, av Stanley Hall och hans skola ävensom av de tyska psykologer och pedagoger, vilka undersökt skolbarns intressen och ideal. Vid de kvalitativa enquêterna däremot nöjer man sig med mindre material men föranleder försökspersonerna till grundligare själviakttagelse och självbedömande, än vad fallet är

[1] Differentielle Psychologie s. 123.

[2] Differentielle Psychologie s. 123, 125.

vid de kvantitativa enquêterna. Sådana kvalitetsenquêter ha föranstaltats av bl. a. Th. Ribot, R. Baerwald och G. Heymans.

De kvalitativa enquêterna stå i det avseendet de allmänpsykologiska laboratorieexperimenten nära, att de liksom dessa fordra en noggrannare undersökning av varje särskild försöksperson. Båda förfaringssätten förutsätta vissa icke alltför lågt ställda fordringar rörande den intensiva sidan av materialet. De kvantitativa enquêterna däremot kunna icke tillfredsställa samma krav i fråga om intensitet. Det vid generell-psykologiska laboratorieexperiment vanliga tillvägagångssättet att ett stort antal gånger med samma person upprepa samma försök ersättes vid de kvantitativa enquêterna av ett extensivt upprepande, d. v. s. samma experiments utsträckande till så många försökspersoner som möjligt. Men liksom det vid allmänpsykologiska laboratorieexperiment gives en intensitetsgräns, efter vilkens uppnående man icke vinner något nämnvärt i exakthet genom att upprepa samma experiment med samma försöksperson, så gives det vid de kvantitativa enquêterna en extensitetsgräns, utanför vilken resultaten icke undergå någon avsevärd förändring. Denna extensitetsgräns är icke alltid densamma utan varierar något, beroende på beskaffenheten av den uppgift, som förelagts försökspersonerna. Vid varje kvantitativ enquête bör man naturligtvis söka uppnå denna gräns.

De psykologiska enquêterna ha vidare — av B. Hammer — indelats i objektiva och subjektiva.[1] Till den förra gruppen höra alla enquêter, som endast fordra extrospektion, d. v. s. att de tillfrågade göra yttre iakttagelser angående sig själva eller andra. De uppgifter, som lämnas, bestå då av rent objektiva data rörande t. ex. levnadssätt, sysselsättningar, den dagliga arbetstidens längd o. s. v., men kunna även utgöras av iakttagelser och omdömen rörande andra människors själsliv. Till den objektiva gruppen höra vidare alla kunskapsenquêter, varvid man till försökspersonerna riktar skriftliga frågor av ungefär samma art som de vid skolundervisningen brukliga. De subjektiva enquêterna däremot kräva introspektion i form av självիakttagelse, själverinring eller självbedömande. I fråga om svårighetsgraden kunna naturligen de vid dessa enquêter framställda frågorna vara mycket olikartade. Såsom redan i annat sammanhang antytts, ställas väl de största kraven på försökspersonerna vid de enquêter, som fordra självիakttagelse eller självbedömande av personlighetens endogena sida. Vida mindre svårigheter erbjuder

[1] B. Hammer, Om enquêtemetodens användbarhet inom psykologi och pedagogik (Psyke 1912) s. 74.

det att lämna upplysningar rörande den exogena sidan. Till den senare gruppen av subjektiva enquêter höra exempelvis alla undersökningar medelst enquêtemetoden av skolbarns intressen och ideal.

3. Felkällorna.

Av det i det föregående sagda framgår, att det av enquêtemetoden finnes flera varieteter, vilka i icke ringa grad avvika från varandra. Det ligger då i sakens natur, att varje varietet skall i stor utsträckning ha sina egna felkällor, och att man för undvikande av dessa måste vid varje särskild enquête vidtaga åtgärder, som äro betingade av metodens beskaffenhet och av förhållandena i övrigt. Vissa allmänna förhållningsregler för undvikande av felkällor kunna dock lämnas. Dessa felkällor av mera allmän beskaffenhet skola i det följande bli föremål för omnämnande. Då emellertid i denna avhandling redogörelser lämnas för undersökningar av skolbarns intressen medelst enquêtemetoden, skall särskild uppmärksamhet ägnas även åt de specifika felkällor, vilka vid dylika undersökningar göra sig gällande.

Vid de psykologiska enquêterna begagnar man sig i regel av skriftligt avfattade frågor eller meddelanden, vilka föreläggas försökspersonerna. Innehållet i dessa frågelistor eller enquêteformulär bör naturligtvis ha en form, som icke lämnar någonting övrigt att önska i fråga om tydlighet. I synnerhet om barn användas som försökspersoner, ligger det nämligen nära till hands att befara, att frågorna kunna missförstås. Barnet kan i ett eller flera ord i en fråga inlägga en betydelse, som orden icke äga, något som givetvis med nödvändighet leder till missförstånd av frågan. Sålunda ha vid mina undersökningar några barn inlagt en oriktig betydelse i ordet läroämne. Missförstånd av det nu påpekade slaget voro emellertid vid mina enquêter mycket fåtaliga, och i hela materialet från min Stockholmsundersökning förekomma knappast flera än ett tiotal. Men detta antal är en försvinnande bråkdel av hela antalet möjligheter till missförstånd. Förhållandet kan betecknas med 10: 12700, vilket senare tal är den ungefärliga produkten av försökspersonernas antal och antalet frågor. Den nu nämnda felkällan är således icke av svårare art, i synnerhet som man i allmänhet av svarets beskaffenhet kan avgöra, huruvida frågan missuppfattats eller ej.

Vid enquêter med skolbarn spelar stundom en annan felkälla större roll än den nu nämnda, vilken den emellertid står synnerligen

nära, enär den liksom denna beror på missförstånd. Den framträder i sådana svar, som antyda, att barnen missförstått eller oklart uppfattat undervisningen eller andra intryck, som mött dem i skolan eller utanför denna. Härigenom uppkomma förväxlingar av personer eller av likartade fakta samt generalisation av företeelser med ringa eller intet symptomvärde. Sålunda synas några barn vid Stockholmsundersökningen ha förväxlat Karl XII och Gustav III. Om Linné säges, att han var en mycket framstående präst, och om Gustav II Adolf, att han utbredde den kristna läran i hednaländerna. En flicka, som händelsevis åsett ett slagsmål mellan finnar, drar därav den slutsatsen, att alla finnar äro slagskämpar. Det är tydligt, att även oegentligheter av denna art äro en felkälla, som man måste taga tillbörlig hänsyn till vid bearbetandet av barnens svar. I de allra flesta fall torde den dock framträda i svaren, vadan den kan räknas till de felkällor, vilkas förryckande inverkan på resultaten jämförelsevis lätt kan förebyggas.

Till felkällorna höra vidare alla de omständigheter, som förleda försökspersonerna att lämna medvetet osanna eller på annat sätt oegentliga svar. Motiven härtill kunna vara flera. När enquêter anställas med skolbarn, ligger det sålunda nära till hands att antaga, att hänsyn till läraren kan spela stor roll, ifall barnen icke på förhand veta, att denne icke kommer att läsa deras svar. Åtminstone en del av barnen kan då rimligtvis antagas bli utsatt för frestelsen att besvara frågorna på ett sätt, som är läraren till behag. För att förebygga detta bör man vid enquêter bland skolbarn på förhand upplysa dem om att läraren icke kommer att läsa deras svar, ett löfte, som, ifall det gives, naturligtvis också bör hållas.

Det är naturligtvis omöjligt att eliminera de oegentligheter, som den sistnämnda felkällan medför, ifall den fått göra sig gällande. Dessa oegentligheter framträda nämligen sällan synbart i barnens svar. Det saknas för övrigt icke anledning att antaga, att flickor i högre grad än gossar låta sig bestämmas av hänsyn till läraren. Gossarna rikta stundom en ganska skoningslös kritik mot sina lärare, även då de icke erhållit försäkran om att dessa ej skola läsa deras svar. Sålunda svarade en gosse vid en av mina undersökningar bl. a. följande:

Om jag finge inrätta undervisningen i skolan, som jag ville, så skulle jag skaffa bort katekes och andra saker i skolan, och att de aldrig ville låta käppen dansa över ryggen på skolbarnen utan tala vänligt till dem i stället, ty det tror jag skulle hjälpa bättre.

En annan gosse i samma klassavdelning skriver:

Jag tycker, att magistern inte skulle få slå barnen mer än högst tre slag med rottingen, men han skulle hålla strängare efter barnen med läxorna, för det har man nytta av, och med skrivning och räkning. Ty har man en sådan magister, som är så snäll ibland och så arg ibland, det är icke bra, utan hava en, som är mera jämngod, det är bättre.

I samma klassavdelning ha avgivits ytterligare sex svar med liknande innehåll.

Såsom redan antytts, är emellertid icke hänsynen till läraren det enda motiv, som kan tänkas medföra, att barnen lämna osanna eller oegentliga svar. Dessa kunna stundom tillkomma på det sätt, att barnen slentrianmässigt upprepa läroböckernas, lärarens eller andra personers ord. Orsakerna härtill kunna tänkas vara flera. Det kan bero på tankelättja: det övervägande, som fordras för att avge ett svar, som är i överensstämmelse med de verkliga förhållandena, kan förefalla barnet besvärligt. Begäret att lysa med de i skolan eller annorstädes förvärvade kunskaperna kan vara så starkt, att barnet nedskriver böckernas ramsor i stället för sin verkliga uppfattning. Slutligen kan orsaken vara den, att barnet icke fattat meningen med att dylika frågor föreläggas det till besvarande, utan tror, att det endast gäller att hitta på svar vilka som helst och att framställa dessa i en så utförlig och korrekt form som möjligt. Barnen kunna ha den uppfattningen, att besvarandet av dessa frågor är någonting analogt med att skriva en uppsats eller att redogöra för innehållet i en läxa, då det i allmänhet icke fordras att framställa en egen uppfattning utan endast det i skolan inlärda. När svaren innehålla redogörelser, som hämtats ur böcker och icke stå i närmare samband med innehållet i frågorna, kan man misstänka, att något av de senast påpekade motiven varit bestämmande vid svarens avgivande. Det inses lätt, att den nu nämnda felkällan är svår att undvika. Detta torde dock i någon mån kunna ske därigenom, att man ger frågorna en form, som icke så lätt för barnens tankar till böckernas framställningar.

Till de motiv, som kunna förmå försökspersonerna att lämna osanna eller oegentliga svar, hör vidare begäret att vara intressant, att vara skämtsam o. s. v. Om frågorna beröra alltför intima förhållanden, har man vidare att räkna med en art av psykisk blygsel, vilken yttrar sig i en avgjord motvilja att för andra avslöja vissa egenskaper hos den egna personligheten. Denna motvilja att blotta sitt inre torde dock göra sig mindre gällande hos barn än hos äldre.

En annan felkälla, som kan åstadkomma betydande förskjutningar i undersökningsresultaten, är suggestionen. Denna felkälla har man att taga hänsyn till vid alla psykologiska enquêter, men i synnerhet när dessa anställas med barn. Det har nämligen av olika forskare (A. Binet, V. Henri, W. Stern, E. Meumann m. fl.) ådagalagts, att barnets vilja äger en hög grad av suggestibilitet. Meumann sammanfattar resultaten av denna forskning på följande sätt: ”Zunächst sehen wir, dass die Suggestibilität der Kinder verschieden ist nach dem Alter: je jünger desto suggestibler ist das Kind; nach dem Geschlecht, nach der Individualität (generell und dem Grade nach), nach der Intelligenz: wenig intelligente Kinder sind suggestibler; nach dem Temperament (ich fand, dass impulsive, sanguinische Naturen besonders suggestibel sind, Phlegmatiker sehr wenig) ... Ferner ist für das Fragen im Unterricht bedeutsam, dass die Frage stets zugleich eine suggestive Nebenwirkung haben kann. Selbst bei erwachsenen Menschen finden wir nicht selten Individuen, die sich durch blosses Fragen beeinflussen lassen, sowohl in ihren Ansichten wie ihren Entschliessungen. Wie vielmehr haben wir das bei der so suggestiblen Kindesnatur zu erwarten! Für diese ist die Frage in den meisten Fällen nicht bloss der intellektuelle Reiz zu einer allein durch das Wissen und das Urteil bestimmten Antwort, sondern sie wirkt je nach der Persönlichkeit des Fragestellers, nach der sprachlichen Form, ja dem blossen Tonfall der Frage mehr oder weniger zugleich auf Gemüt und Willen, auf Zuversicht und Vertrauen des Kindes ein, sie kann die Vorgänge, die zur Bildung seiner Antwort führen, fördern oder hemmen, in richtige oder falsche Bahnen leiten, anleitend oder irreführend beeinflussen.” [1]

Vid psykologiska enquêter måste man naturligen vidtaga vissa försiktighetsmått för att undvika suggestion. I synnerhet är detta nödvändigt vid enquêter med barn. Frågorna böra sålunda helst föreläggas barnen i tryck, vidare böra de äga en sådan form, att de icke kunna antagas giva upphov till suggestion — ja- och nej-frågor [2] böra därför undvikas — och slutligen böra de, ifall samtidigt flera frågor föreläggas barnen, vara så ordnade, att den tankegång, i vilken barnet vid besvarandet av en fråga kommit in, icke kan göra

---

[1] E. Meumann, Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik s. 306, 307.

[2] De här åsyftade frågorna, på vilka ja eller nej erhålles som svar, kallas av A. Noreen rogativa frågor. Se Noreen, Vårt språk V s. 125.

sig gällande vid besvarandet av nästa fråga. Vidare kan erinras därom, att de anvisningar, som lämnas barnen för besvarandet av frågorna, icke få innehålla några suggererande moment. Dessutom böra naturligtvis samtliga försökspersonerna erhålla samma anvisningar, vilkas innehåll sålunda bör vara på förhand bestämt, och undersökningens ledare böra icke ge försökspersonerna några upplysningar utöver dem, som dessa anvisningar innehålla.

Inom området för suggestionen kunna även de rent tillfälliga inflytelserna, de momentana konstellationerna i försökspersonernas medvetande, anses falla. Om t. ex. barnen omedelbart före en psykologisk enquête mottagit ett intryck, som livligt påverkat dem i den ena eller andra riktningen, kan detta öva ett ogynnsamt inflytande vid den följande undersökningen, i det att resultaten av denna i viss mån kunna bestämmas av intryckets beskaffenhet.

De flesta av de nu nämnda felkällorna kunna emellertid avlägsnas eller reduceras till ett minimum, därigenom att man i största möjliga grad anpassar frågelistan efter de personer, som skola undersökas. Den bör sålunda icke innehålla frågor om sådant, som ligger över försökspersonernas intellektuella nivå, eller om vilket dessa icke kunna bilda sig någon självständig uppfattning. I synnerhet bör detta beaktas vid enquêter med barn. En nödvändig förutsättning för att medelst enquêtemetoden vinna resultat, som äro av värde för barnpsykologien och pedagogiken, är sålunda, att man inskränker sig till att fråga om sådant, som ligger inom barnens erfarenhetssfär. Detta har icke alltid beaktats vid de barnpsykologiska enquêterna i Amerika. Vid enquêter med skolbarn bör vidare frågelistans omfång icke vara för stort. Helst bör den innehålla endast en eller ett par frågor. De förhållanden, frågorna beröra, böra i varje fall icke vara flera till antalet. Iakttages icke detta, kan följden bli den, att barnen ledsna på besvarandet av frågorna och skriva ned som svar de första bästa tankar, som inställa sig.

Slutligen kan erinras därom, att gruppen av försökspersoner bör vara så homogen som möjligt. Anställes samma enquête med barn, som befinna sig i olika ålder, åtnjuta undervisning i olikartade skolor eller höra till olika samhällsklasser o. s. v., böra de undersökta barnen grupperas efter dessa förhållanden och beräkningen av resultaten baseras på denna gruppering.

III.

Försöksanordningarna.

De undersökningar, för vilka redogörelse i det följande lämnas, anställdes vid Stockholms folkskolor i slutet av år 1910, vid Norrköpings folkskolor i början av år 1911 och vid Göteborgs folkskolor i början av höstterminen 1911.

Vid undersökningen i Stockholm framställdes till barnen 39 frågor, av vilka de flesta voro dubbelfrågor, d. v. s. åtföljda av ett "varför". Dessa frågor voro fördelade på fyra formulär, och undersökningen företogs under fyra på varandra följande dagar. Vid varje skrivning fingo barnen besvara de på ett sådant formulär tryckta frågorna, vilka uppgingo till ett tiotal. I alla klassavdelningarna ägde skrivningarna rum på förmiddagen. Den tid, som anslogs till besvarandet av frågorna å varje särskilt formulär, var däremot något olika i olika klassavdelningar. I somliga avdelningar voro 45 minuter anslagna, i andra en timme, i andra åter $1^1/_2$ timme.

Det kan måhända anmärkas, att antalet frågor i det här föreliggande fallet var alldeles för stort. Man får icke förutsätta, att barn äro i någon högre grad tränade i att anställa självreflexion, [1] och man måste också taga med i beräkningen, att de i många fall kunna ha svårt att ge skriftligt uttryck åt sina erfarenheter. Av dessa och andra skäl torde det därför — såsom redan i föregående kapitel påpekats — vara lämpligast att vid undersökningar av barn medelst enquêtemetoden ställa endast ett par eller i varje fall ett mindre antal frågor till dem. Denna regel torde åtminstone böra följas, då dylika undersökningar anställas med barn, som ännu icke uppnått tio à elva års ålder. De i Stockholm undersökta barnen befunno sig emellertid nästan allesammans i tretton- och fjorton-

[1] Jag använder här termen självreflexion, enär en del av de vid Stockholms-enquêten använda frågorna icke förutsatte självbedömande i egentlig mening.

årsåldern, de hade haft förmånen av en mycket god folkskoleundervisning, och ingenting i de avgivna svaren tyder på att de haft någon större svårighet att nedskriva sina erfarenheter på papperet. Enligt uppgifter av lärarna hann också en del av barnen att besvara frågorna å ett enquêteformulär på kortare tid än den anslagna. Några hade redan efter 40 minuter besvarat alla frågorna, för andra däremot krävde uppgiften längre tid. Dessa olikheter torde huvudsakligen böra föras tillbaka till barnens större eller mindre förmåga att anställa självreflexion. Även vid läsningen av deras svar får man det intrycket, att denna förmåga är mycket olika utvecklad hos olika barn. Under det somliga med mycket stor lätthet göra klart för sig, vilka deras sympatier och antipatier äro, fordras det för andra en särskild ansträngning att göra sig räkning härför. I stort sett torde emellertid de förelagda uppgifterna icke varit för svåra för barnen. Frågorna gällde uteslutande förhållanden, som barnen dagligen kommit i beröring med i skolan och i hemmen, och i allmänhet torde barn i tretton- och fjortonårsåldern ha bildat sig en bestämd uppfattning om dylika förhållanden. Ifall de åtnjutit en god skolundervisning, ha de i denna ålder i allmänhet icke heller någon svårighet att nedskriva sina tankar om dessa alldagliga intryck. Då de uppgifter, varom det här är fråga, föga skilde sig från vanliga skoluppgifter, torde barnen icke heller vid frågornas besvarande haft denna känsla av att befinna sig i en ovanlig situation, vilken i hög grad kan försvåra och försämra ett andligt arbete. För att förhindra, att tankegången vid besvarandet av en föregående fråga skulle öva ett bestämmande inflytande vid besvarandet av den följande, hade frågorna givits en sådan ordningsföljd, att alla dylika suggererande inflytelser från en fråga till en annan torde få anses ha varit uteslutna. Å första frågelistan hade de lättaste frågorna placerats, för att barnen icke i början, innan de hunnit inrikta sig på arbetet, skulle bibringas uppfattningen, att detta vore svårt. Slutligen kan erinras därom, att undersökningens syfte fordrade ett tämligen stort antal frågor. Detta syfte var nämligen att erhålla ett material, som icke blott medgav statistisk bearbetning utan även vore av sådan beskaffenhet, att barnens individuella egenarter avspeglades däri.

Av de frågor, som framställdes till barnen vid Stockholmsundersökningen, återgivas här endast de följande, enär svaren på dessa äro de enda från enquêten i fråga, för vilka redogörelse i denna avhandling lämnas.

1. Vilka läroämnen i skolan tycker du bäst om? Varför?
2. Vilka läroämnen i skolan tycker du minst om? Varför?
3. Vilka läroämnen i skolan tror du, att du kommer att ha största nyttan av? Varför?
4. Vilket skolämne skulle du helst vilja lära dig ännu bättre, sedan du slutat skolan? Varför?
5. Vilketdera tycker du bäst om, katekes eller biblisk historia? Varför?
6. Vad tycker du bäst om att läsa, Sverges historia eller bibliska historien? Varför?
7. Vilka av dina skolböcker har du tyckt bäst om, och vilka tycker du nu bäst om? Varför?
8. Vilka böcker (skolböcker eller andra böcker) som du läst, tycker du bäst om? Varför?

Före undersökningen i Stockholm hölls en överläggning, i vilken de lärare och lärarinnor deltogo, som förklarat sig villiga att biträda vid undersökningen. De fingo därvid åtskilliga upplysningar om syftet med dylika enquêter samt anvisningar om vad klasslärarna såsom ledare av undersökningen hade att iakttaga. Senare utdelades till lärarna och lärarinnorna följande promemoria:

1. Lärarens erinringar till barnen varje dag före besvarandet av intressefrågor:
   a) Ni skall söka att besvara de frågor, som finns på de papper, ni har fått.
   b) Läs frågorna noggrant och sök att riktigt förstå dem, innan ni skriver svaren!
   c) Skriv svaret med blyertspenna på linjerna under frågan!
   d) Använd tiden väl!
2. Lärarna tillse, att namn, födelsedatum och kurs angivas på överenskommet sätt.
3. Läraren torde före skrivningarna på svarta tavlan skriva: »*Glöm ej att svara varför!*» samt fästa barnens uppmärksamhet härpå.
4. Vid eventuell förfrågan av barnen om orsaken till att dessa frågor föreläggas dem till besvarande, torde följande upplysning givas: »Det behövs för en vetenskaplig undersökning i Uppsala.»

Undersökningarna i Norrköping och Göteborg företogos för att på ett par punkter komplettera resultaten av Stockholmsundersökningen. De gällde barnens personlighetsideal samt skolämnenas popularitet och impopularitet. Frågorna tillhörande den senare gruppen [1] voro följande och meddelas här i den ordningsföljd, i vilken de förekommo å formulären:

---

[1] Frågorna rörande barnens personlighetsideal stodo främst å formulären och hade denna lydelse: »Vilken person (man eller kvinna), som du sett, hört talas om eller läst om, skulle du helst vilja efterlikna, om du kunde? Varför skulle du helst vilja efterlikna denna person?»

Resultaten av den ifrågavarande undersökningen i Göteborg ha meddelats i författarens uppsats »Skolbarns personlighetsideal» i Svenskt arkiv för pedagogik 1913 s. 1—66.

1. Vilket tycker du **bäst** om av dessa läroämnen: läsning, räkning, rättskrivning, samhällslära, hälsolära, katekes, biblisk historia, geografi, naturkunnighet, språklära, tyska, engelska, geometri, åskådning, historia?
Varför tycker du bäst om detta ämne?
2. Vilket av samma, nyss nämnda läroämnen tycker du **minst** om?
Varför tycker du minst om detta ämne?
3. Vilket tycker du **bäst** om av **dessa** läroämnen: uppsatsskrivning, välskrivning, frihandsteckning, linjarritning, träslöjd, metallslöjd, handarbete, huslig ekonomi, gymnastik, sång, bokföring?
Varför tycker du bäst om detta ämne?
4. Vilket av samma, sist nämnda läroämnen tycker du **minst** om?
Varför tycker du minst om detta ämne?
5. Vilket av **alla** läroämnena tycker du **bäst** om: läsning, räkning, rättskrivning, samhällslära, hälsolära, katekes, biblisk historia, geografi, naturkunnighet, språklära, tyska, engelska, geometri, åskådning, historia, uppsatsskrivning, välskrivning, frihandsteckning, linjarritning, träslöjd, metallslöjd, handarbete, huslig ekonomi, gymnastik, sång, bokföring?
Varför tycker du bäst om detta ämne?
6. Vilket av **alla** (senast uppräknade) läroämnen tycker du **minst** om?
Varför tycker du minst om detta ämne?

Dessa frågor trycktes å blanketter, och enquêteformulären sändes därefter till folkskoleinspektörerna i Norrköping och Göteborg, vilka benäget åtagit sig att vara ledare av undersökningarna. Genom deras försorg utdelades frågeformulären till de lärare och lärarinnor, i vilkas klassavdelningar undersökningarna skulle äga rum. Samtidigt erhöllo lärarna följande promemoria:

1. Läraren torde före skrivningen lämna barnen följande erinringar:

a) Ni skall nu söka besvara de frågor, som finns på de här papperen. Skriv svaret på varje fråga *med blyertspenna* på linjerna under frågan.

b) Läs frågorna noggrant och sök att riktigt förstå dem, innan ni skriver svaren. Tänk noga efter, innan ni skriver svaret på varje särskild fråga.

c) Om någon av er inte kan besvara en fråga, så betyder det ingenting. Han (eller hon) får då hoppa över den frågan och gå till nästa.

d) När ni skrivit svaren på alla frågorna, kommer papperen att insamlas och sändas till Uppsala för en vetenskaplig undersökning. Jag skall inte läsa, vad ni skrivit, och ni behöver således inte för min skull vara rädda för att skriva, vad ni tänker *(Obs. för läraren:* Det är av vikt, att detta löfte blir tydligt framhållet, enär i annat fall en felkälla kan inkomma, som gör resultaten av undersökningen missvisande.)

2. För att barnen ej må förvillas, ombedes läraren vänligen att å frågeformulären själv överstryka eller låta klassen överstryka de ämnen, som icke läsas i respektive klasser. *Om ett eller flera ämnen läsas av endast en del barn i klassavdelningen, böra dessa barn naturligtvis få låta det eller de ifrågavarande ämnena kvarstå utan överstrykning, då däremot den övriga delen av klassen får överstryka dem.*

3. Innan barnen börja skrivningen, torde läraren på svarta tavlan skriva: *»Glöm ej att svara varför!»* samt fästa barnens uppmärksamhet härpå.

4. Om läraren befarar, att något eller några av barnen icke ha klart för sig, hur de skola utsätta namn, födelseår och dag samt klassens nummer, torde han å svarta tavlan visa dem, hur de härvid skola förfara. Skulle något barn finnas, som har glömt bort året och dagen för sin födelse, torde läraren underrätta barnet om dess födelseår och dag.

5. Läraren torde lämna barnen god tid till besvarandet av frågorna och icke under skrivningen giva dem anledning att forcera arbetet. Ett svar, som icke otvunget framgått ur barnets lugna övervägande, är fullkomligt värdelöst.

6. *Läraren bör noga tillse, att barnen under skrivningen icke snegla i varandras arbeten eller på annat sätt meddela sig med varandra.*

7. Sedan läraren insamlat papperen, torde han benäget lägga in dem i ett kuvert, å vilket han skriver sitt namn och sin adress samt klassens nummer. *Därjämte ombedes läraren ha vänligheten att å kuvertet anteckna, vilket eller vilka ämnen som läsas av endast en del av klassavdelningen, samt tillika uppgiva, huru många barn inom klassavdelningen som deltaga i undervisningen i det eller de ifrågavarande ämnena.*

Vidare kan nämnas, att anhållan framställdes till folkskoleinspektörerna därom, att undersökningarna i de olika klassavdelningarna måtte ske samtidigt, samt att de måtte företagas på sådan tid, då barnen ännu icke vore uttröttade av dagens föregående arbete. Enligt vad inspektörerna meddelat mig, hade dessa åtgärder för undvikande av felkällor vidtagits vid undersökningarna.

Sedan enquêtematerialet genomgåtts och de viktigaste resultaten antecknats, uppsattes en rad frågor till var och en av de lärare och lärarinnor, som i de respektive klassavdelningarna varit ledare av undersökningarna. Detta skedde i syfte att erhålla på erfarenhet grundade förklaringar av vissa undersökningsresultat, vilkas tolkning utan detta biträde av lärarna skulle ha mött svårigheter. Sålunda ställdes till varje lärare och lärarinna i Stockholm ett fyrtiotal frågor. Dessutom anmodades lärarna att lämna åtskilliga upplysningar om vart och ett av de barn, som deltagit i undersökningarna. Av vilken beskaffenhet denna del av enquêten bland lärarna var, framgår av följande kapitel, där redogörelse lämnas för de av lärarna lämnade upplysningarna rörande försökspersonerna.

IV.

Försökspersonerna.

De utländska forskare, som anställt psykologiska kvantitetsenquêter bland skolbarn, ha icke befattat sig med att taga någon annan kännedom om försökspersonerna än den, som funnits nedlagd i undersökningsmaterialen. På sin höjd får man av deras redogörelser veta de undersökta barnens ålder, samt vilka skolor de frekventerat. Detta förfaringssätt torde dock knappast kunna sägas vara efterföljansvärt. Snarare är det väl så, att värdet av en psykologisk undersökning blir större, ju flera upplysningar rörande försökspersonerna forskaren är i stånd att meddela utöver de egentliga undersökningsresultaten. Dessa få så att säga en helt annan relief, ifall man exempelvis får veta, på vilken ståndpunkt försökspersonerna befinna sig i intellektuellt och moraliskt avseende, i vilken social miljö de i allmänhet vistas, vilken prägel denna miljö av ekonomiska och moraliska förhållanden erhållit o. s. v.

Dessa och liknande synpunkter gåvo anledning till att lärarna för de klassavdelningar, i vilka mina undersökningar anställdes, anmodades lämna upplysningar angående barnen i de avseenden, vilka nyss blivit antydda. Detta skedde med tanke därpå, att folkskolans lärare i allmänhet äga en tämligen ingående kännedom om de barn, vilka de en följd av år haft under sin ledning, och att de även känna barnens hem tillräckligt väl för att kunna lämna upplysningar också om dem. De lärare, som biträdde vid undersökningarna, anmodades sålunda att avgiva vitsord rörande barnens förståndsbegåvning, deras uppförande, hemmens ekonomi och moraliska beskaffenhet samt att för varje särskilt barn angiva faderns eller moderns yrke. För de fyra förstnämnda kategorierna användes vitsorden: mycket god (gott), god (gott), mindre god (gott), dålig(t), vilka på det vid betygssättning vanliga sättet betecknades med siffrorna 3, 2, 1 och 0.

Undersökningen i *Stockholm* omfattade 327 barn vid folkskolorna, 187 gossar och 140 flickor. De befunno sig allesammans på trettonde och fjortonde kursernas stadium, vilket motsvarar femte folkskoleklassen. De i undersökningen deltagande gossarna och flickorna fördelade sig sålunda på de olika kurserna:

	Gossar	Flickor
Kurs 13	102	85
Kurs 14	85	55
Summa	187	140

Barnens ålder varierade mellan $12,_5$ och 15 år. De allra flesta voro i tretton- och fjortonårsåldern. Huru många barn som befunno sig på de olika åldersstadierna, angives närmare i nedanstående tabell:

Ålder	12,5	13	13,5	14	14,5	15
Gossar	4	81	52	40	6	4
Flickor	2	57	38	34	6	3
Summa	6	138	90	74	12	7

Genomsnittsåldern för samtliga de undersökta Stockholmsbarnen var $13,_5$ år, för gossarna $13,_{46}$ och för flickorna $13,_{52}$ år. För gossarna och flickorna på de olika skolstadierna var genomsnittsåldern den, följande tabell visar:

	Gossar	Flickor	Gossar o. flickor
Kurs 13	13,18 år	13,26 år	13,22 år
Kurs 14	13,74 »	13,78 »	13,76 »

Enligt de av lärarna avgivna vitsorden rörande barnens förståndsbegåvning kunna dessa indelas i följande grupper:

Vitsord	3	2	1	0
Gossar	16 %	65,3 %	18,2 %	0,5 %
Flickor	23,6 »	56,5 »	17,8 »	2,1 »

Ett relativt större antal flickor än gossar har således erhållit vitsordet mycket god i fråga om förståndsbegåvning, däremot äro gossarna i majoritet i andra gruppen med vitsordet god. Detta torde ha sin orsak däri, att gränsen mellan god och mycket god förståndsbegåvning är svår att uppdraga, och att ett dylikt särskiljande alltid måste bli mer eller mindre godtyckligt. Detsamma gäller om vitsorden mindre god och dålig. Däremot torde man kunna förutsätta, att större objektivitet gjort sig gällande vid avskiljandet av barnen med mindre god och dålig förståndsbegåvning från de övriga. Härför talar bl. a. den omständigheten, att gossarnas antal i var och

en av dessa två större grupper är ungefär lika stort som flickornas i motsvarande grupp. Sålunda har förståndsbegåvningen hos 81,3 % av gossarna och 80,1 % av flickorna betecknats såsom mycket god eller god, medan den uppgivits vara mindre god eller dålig hos 18,7 % och 19,9 % av respektive gossar och flickor.

I fråga om barnens uppförande blir grupperingen med ledning av lärarnas vitsord den, som angives i följande tabell:

Vitsord	3	2	1	0
Gossar	90,9 %	8,6 %	0,5 %	0 %
Flickor	85,7 »	12,1 »	2,1 »	0 »

Obetydligt mera än 1 % av samtliga de undersökta barnen har således för uppförande erhållit vitsordet mindre gott, medan alla de övrigas uppförande betecknats såsom mycket gott eller gott.

Till vilka samhällsklasser de i undersökningen deltagande Stockholmsbarnen hörde, framgår av nedanstående tabell över föräldrarnas yrken. För mödrarna ha yrkena angivits endast i de fall, då de varit änkor eller ogifta.

	Fäder	Mödrar
Arbetare och hantverkare inom olika industrigrenar	46,8 %	2,7 %
Andra arbetare och tjänstehjon (delvis utan uppgiven anställning)	14,4 »	3,4 »
Handlande, bokhållare m. fl.	7,3 »	0,9 »
Betjänte	4 »	
Sjöfarande, ångbåtsmaskinister m. fl.	2,1 »	
Åkare, kuskar och chaufförer	2,1 »	
Järnvägs- och spårvägspersonal	1,8 »	
Stadsbud, bärare och portvakter	1,8 »	0,6 »
Artister m. fl.	1,2 »	
Tjänstemän, husägare, militärer, ingenjörer	1,2 »	
Byggmästare	0,9 »	
Apotekare	0,9 »	
Predikanter och lärare	0,6 »	
Värdshusidkare och uppassare	0,3 »	1,8 »

Dessutom har för 4 % av barnen endast uppgivits, att deras mödrar äro änkor, och för 1,2 %, att de äro intagna å barnhem.

Uppgifter om föräldrarnas ekonomi ha lämnats för barnen i alla de undersökta klassavdelningarna utom en. För 14 % av hemmen betecknas ekonomien såsom mycket god, för 54,5 % såsom god, för 27 % såsom mindre god och för 4,5 % såsom dålig.

Vitsord rörande hemmens moraliska beskaffenhet ha ej erhållits för två gossavdelningar och två flickavdelningar. Av de övriga barnens hem ha 93,8 % betecknats såsom mycket goda eller goda och 6,2 % såsom mindre goda eller dåliga.

Undersökningen i *Norrköping* var i fråga om försökspersonernas antal av större omfattning än de ovannämnda försöken, i det 870 barn, 434 gossar och 436 flickor, gjordes till föremål för densamma. Några av dessa befunno sig i småskolans andra klass, de övriga i folkskolans lägre avdelning, vilken har fyra klasser, eller i den av tre klasser bestående högre avdelningen i folkskolan. I småskolan undersöktes fyra klassavdelningar, vilka samtliga inrymde både gossar och flickor, i var och en av klasserna i folkskolans lägre avdelning undersöktes likaledes fyra avdelningar, två gossavdelningar och två flickavdelningar, och i folkskolans högre avdelning två avdelningar av varje klass, en gossavdelning och en flickavdelning. Att undersökningen icke utsträcktes till ett större antal barn i folkskolans högre avdelning, berodde därpå, att var och en av dess klasser inrymde endast en avdelning gossar. Huru många barn undersökningen i varje klass omfattade, framgår av följande tabell, där småskoleklassen betecknas med romersk siffra och folkskoleklasserna med arabiska siffror.

Klass	II	1	2	3	4	5	6	7	Summa
Gossar	54	83	79	66	66	44	27	15	434
Flickor	53	76	86	69	66	36	25	25	436
Summa	107	159	165	135	132	80	52	40	870

Genom sammanräkning finner man, att 591 barn — 294 gossar och 297 flickor — befunno sig i folkskolans lägre avdelning samt 172 barn — 86 gossar och 86 flickor — i dess högre avdelning. Åldern varierade mellan 8 och 18 år. Följande tabell visar antalet barn på de olika åldersstadierna:

Ålder	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	Summa
Gossar	15	47	72	81	70	67	39	32	11	0	0	434
Flickor	7	40	76	94	63	73	38	24	17	3	1	436
Summa	22	87	148	175	133	140	77	56	28	3	1	870

Vid beräkningen av barnens ålder har hänsyn tagits endast till födelseåret. Siffran 15 för gossar i åldern 8 år betecknar således — för att anföra ett exempel — icke, att samtliga de åsyftade gossarna fyllt 8 år vid tiden för undersökningen, utan att de uppnådde denna ålder någon gång under det år, då undersökningen verkställdes.

I fråga om förståndsbegåvning blir grupperingen enligt de av lärarna avgivna vitsorden den, som följande tabell anger:

Vitsord	3	2	1	0
Gossar	15,1 %	57,1 %	23,6 %	4,2 %
Flickor	23,4 »	58,2 »	17,4 »	0,9 »

En jämförelse av denna tabell med den, som grupperar Stockholmsbarnen i fråga om förståndsbegåvning (sid. 51), visar, att siffrorna i stort sett överensstämma med varandra. Den huvudsakliga skillnaden är, att gruppen av gossar med god förståndsbegåvning här är mindre än motsvarande grupp å Stockholmstabellen, varemot grupperna av gossar med mindre god och dålig förståndsbegåvning här äro större. Sammanföras grupperna med mycket god och god förståndsbegåvning å ena sidan och grupperna med mindre god och dålig begåvning å den andra, får man för gossarna siffrorna $72,_2$ % och $27,_8$ %, vilka svara mot respektive $81,_3$ % och $18,_7$ % från Stockholmsundersökningen. Huruvida den differens på $9,_1$, som här finnes mellan motsvarande procenttal, äger sin motsvarighet i de faktiska förhållandena, torde vara omöjligt att avgöra. Sannolikast är måhända, att den uppkommit därav, att Norrköpingslärarna bedömt barnens förståndsbegåvning enligt en något strängare måttstock än Stockholmslärarna. Detta är så mycket antagligare, som ett sammanförande av nyssnämnda grupper för Norrköpingsflickorna ger siffrorna $81,_6$ % och $18,_3$ %, vilka tämligen noga överensstämma med respektive $80,_1$ % och $19,_9$ % för Stockholmsflickorna.

De avgivna vitsorden för uppförande fördela sig på följande sätt:

Vitsord	3	2	1	0
Gossar	48,9 %	48,7 %	1,9 %	0,5 %
Flickor	60,4 »	37 »	2,5 »	0,2 »

$2,_4$ % av gossarna och $2,_7$ % av flickorna ha således för uppförande erhållit vitsorden mindre gott eller dåligt. Dessa procenttal äro något större än motsvarande siffror från Stockholm. Låga procenttal förekomma även i kolumnen för dåligt uppförande, ett vitsord, som intet av de i Stockholmsundersökningen deltagande barnen ansetts förtjäna. Även här kunna dock naturligtvis de påpekade differenserna ha sin orsak däri, att bedömandet i Norrköping skett efter grundsatser, vilka i någon mån avvikit från dem, som följts i Stockholm.

En gruppering efter yrken av de föräldrar, vilkas barn deltogo i Norrköpingsundersökningen, ger nedanstående resultat. Vid denna gruppering har samma princip följts som vid motsvarande klassifikation av Stockholmsbarnens föräldrar och målsmän.

	Fäder	Mödrar
Arbetare och hantverkare inom olika industrigrenar	48,6 %	4,3 %
Andra arbetare och tjänstehjon (delvis utan uppgiven anställning)	12,5 »	2,6 »
Handlande, bokhållare, förmän m. fl.	11,4 »	0,1 »
Åkare, kuskar, chaufförer	4,2 »	
Betjänte	3,9 »	
Järnvägs-, spårvägs- och telegrafpersonal	1,6 »	
Predikanter och lärare	1,2 »	0,1 »
Direktörer, fabrikörer, disponenter, inspektörer, ingenjörer, läkare, arkitekter	1,2 »	
Byggmästare	0,8 »	
Lantbrukare och trädgårdsmästare	0,7 »	
Husägare	0,6 »	0,1 »
Sjöfarande	0,6 »	
Artister m. fl.	0,6 »	
Stadsbud	0,5 »	
Värdshusidkare och uppassare	0,3 »	0,2 »
Diverse yrken (som ej kunnat klassificeras)	0,3 »	

Dessutom har för 1,7 % av barnen uppgivits, att deras mödrar äro änkor, för 0,7 %, att båda föräldrarna äro döda, och för 0,3 %, att de äro intagna på barnhem. Vidare har för 0,2 % av barnen meddelats, att deras mödrar åtnjuta fattigvårdsunderstöd, och för 0,1 %, att fadern avtjänar fängelsestraff. För 0,5 % saknas uppgifter.

Jämföres den senast meddelade tabellen med motsvarande Stockholmstabell (sid. 52), finner man, att det är en slående likhet mellan dem i fråga om procenttalens storlek. Sammanföras i vardera tabellen de två första grupperna, vilka utgöras av arbetare i egentlig mening, får man för Stockholm 61,2 % och för Norrköping 61,1 %. Dessa siffror gälla männen. Motsvarande siffror för kvinnorna äro 6,1 % och 6,9 %. Ett sammanförande av dessa senare siffror med de förstnämnda ger som resultat, att 67 à 68 % av folkskolebarnen i Stockholm och Norrköping äro från egentliga arbetarhem. Även flera av de samhällskategorier, som bilda de återstående något mer än 30 procenten, äro lika eller nästan lika stora å båda tabellerna.

Rörande hemmens ekonomi ha uppgifter lämnats för alla de undersökta klassavdelningarna i Norrköping utom en. Enligt dessa uppgifter voro de ekonomiska förhållandena mycket goda i 12,5 % av barnens hem, goda i 59,4 %, mindre goda i 24,4 % och dåliga i 3,8 %. Även dessa siffror avvika icke mycket från motsvarande procenttal från Stockholmsundersökningen (sid. 52). Ett något

större antal hem hänföras dock till den grupp, för vilken ekonomien betecknats såsom god.

För sex gossavdelningar och fyra flickavdelningar ha uppgifter angående hemmens moraliska beskaffenhet ej erhållits. Av de hem, för vilka uppgifter lämnats, ha $91,_9$ % erhållit vitsorden mycket gott eller gott, under det $8,_1$ % betecknats såsom mindre goda eller dåliga. Även här avvika resultaten icke mycket från Stockholmsundersökningens. Detta omdöme gäller icke blott, ifall hemmen efter vitsorden indelas i två huvudgrupper, såsom här ovan och å sid. 52 skett, utan också om en jämförelse anställes mellan siffrorna efter en mera genomförd gruppering. Riktigheten häraf framgår av följande tabell:

Vitsord	3	2	1	0
Stockholm	45,7 %	48 %	4,5 %	1,7 %
Norrköping	42,4 »	49,5 »	7,1 »	1 »

I *Göteborg* voro 940 barn, 498 gossar och 442 flickor, föremål för undersökning. Liksom i Norrköping befunno sig dessa i småskolans andra klass samt i folkskolans lägre och högre avdelningar. I småskolan utsträcktes undersökningen till fyra klassavdelningar, i vilka samundervisning ägde rum, i folkskolans lägre avdelning till fyra avdelningar av varje klass, två gossavdelningar och två flickavdelningar, och i folkskolans högre avdelning, som består av två klasser, till tre avdelningar gossar och två avdelningar flickor i klass V samt två avdelningar gossar och tre avdelningar flickor i klass VI. I varje klass omfattade undersökningen följande antal barn:

Klass	II	1	2	3	4	5	6	Summa
Gossar	42	86	74	66	74	94	62	498
Flickor	50	57	68	62	57	60	88	442
Summa	92	143	142	128	131	154	150	940

I folkskolans lägre avdelning undervisades sålunda 544 av de undersökta barnen, 300 gossar och 244 flickor, och i folkskolans högre avdelning 304 barn, 156 gossar och 148 flickor. Följande tabell, som anger antalet barn på de olika åldersstadierna, visar, att åldern varierade mellan 7 och 18 år. Även i fråga om denna tabell gäller anmärkningen å sid. 53 rörande ålderstabellen från Norrköpingsundersökningen.

Ålder	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	Summa
Gossar	6	40	74	75	60	72	107	55	7	2	0	0	498
Flickor	4	46	51	59	74	57	65	51	29	4	1	1	442
Summa	10	86	125	134	134	129	172	106	36	6	1	1	940

Rörande barnens förståndsbegåvning och uppförande, föräldrarnas yrken och ekonomi samt hemmens moraliska beskaffenhet ha uppgifter från Göteborgslärarna ej kunnat erhållas. De stora överensstämmelser, som — efter vad vi funnit — på dessa punkter råda mellan Stockholms- och Norrköpingsbarnen, göra det dock sannolikt, att förhållandena bland folkskolebarnen i Göteborg i de berörda hänseendena icke avvika mycket från motsvarande förhållanden i Stockholm och Norrköping.

V.

Skolbarns intressen för undervisnings-ämnena.

I Tyskland har man upprepade gånger medelst enquêtemetoden anställt undersökningar angående skolbarns intressen för undervisningsämnena. Det har väl därvid i främsta rummet varit rent barnpsykologiska synpunkter, som varit bestämmande, men man har också haft blicken öppen för att dessa undersökningar nära berört området för den praktiska pedagogiken, och att resultaten i sina konsekvenser kunna föra till reformer i fråga om skolämnenas och undervisningsstoffets urval och anordning.

De nuvarande faktiska förhållandena på detta område ha sin grund i värdesättningar, vilka uteslutande framgått ur praktiska och etiska synpunkter, och man har vid dessa värdesättningar icke befattat sig med att fråga barnen, vilka dock närmast beröras av de ifrågavarande anordningarna. Huruvida dessa anordningar voro i överensstämmelse med barnets natur eller icke, var ett problem, varom man föga bekymrade sig. Om någon pedagogisk eller barnpsykologisk åskådning alls låg till grund för dem, så var det väl en uppfattning, som alltför mycket utvidgade området för undervisningens och uppfostrans möjligheter. Att barnets natur måhända kunde vara sådan, att den starkt begränsade detta område, därpå synes man icke ha tänkt; man tog i varje fall ingen hänsyn härtill vid urvalet och anordningen av skolämnen och undervisningsstoff.

Det är de stora pedagogernas, i främsta rummet Rousseaus och Pestalozzis, förtjänst att ha betonat, att undervisning och uppfostran måste anpassas efter barnets natur, om man skall kunna hoppas uppnå de mål, som uppställas för desamma. Det har dock hittills mött svårigheter att förverkliga detta krav, icke minst av den orsak, att kunskapen om barnets psykiska beskaffenhet vunnits på intuitiv väg, och att följaktligen divergerande uppfattningar

rörande denna beskaffenhet kunnat göra sig gällande. Först på sista tiden har barnets själsliv gjorts till föremål för iakttagelse och experiment av sådan art, att de tillfredsställt vetenskapliga krav. Detta studium har i icke ringa utsträckning riktat sig mot barnens intressen, och man har bl. a. — såsom ovan nämndes — på experimentell väg sökt fastställa, hur barnen reagera inför innehållet i de olika skolämnena. En kortfattad redogörelse för dessa undersökningar torde här vara på sin plats, i synnerhet som resultaten av de åsyftade undersökningarna i det följande komma att jämföras med dem, vilka jag vid mina egna enquêter erhållit.

A. **Tidigare undersökningar.**

Den förste, som anställt undersökning rörande skolämnenas popularitet, är M. Lobsien. Denna undersökning ägde rum vid folkskolorna i Kiel och omfattade 250 gossar och 250 flickor i åldern 9—14 år. Därvid riktades ett flertal frågor till barnen, och bland dessa frågor var även en, som rörde undervisningsämnenas popularitet. Försöket tillgick sålunda, att barnen höllo sig beredda att skriva på pappersblad, som de hade framför sig, då följande fråga förelades dem: ”Welches Unterrichtsfach ist dir das liebste?”, varefter de fingo nedskriva svaren å frågan.[1]

Lobsiens enquête gav anledning till den statistiska undersökning, vars resultat offentliggjorts av W. Stern. Den omfattade 1461 gossar och 1095 flickor, tillsammans 2556 barn, och till dessa kommo 141 elever vid ett lärarinneseminarium. Försökspersonernas antal var således mer än fem gånger så stort som vid Lobsiens försök. De tillhörde följande olika slag av skolor: folkskolor i en storstad med icke fullt en halv miljon invånare, folkskolor i en medelstor stad med 30000 invånare, skolor på landsbygden, en övningsskola vid seminarium, en mellanskola, högre flickskolor, ett lärarinneseminarium. Samtliga skolorna lågo i förvaltningsdistrikten Breslau och Liegnitz, och lärjungarna befunno sig i åldern 6—18 år.

Huvudfrågan: ”Welches Fach hast du am liebsten?” förelades samtliga försökspersonerna. Men sedan undersökningen i en del skolor redan var verkställd, väckte en av Sterns medhjälpare förslag om att ytterligare en fråga skulle framställas, nämligen denna:

[1] M. Lobsien, Kinderideale (Zeitschrift f. päd. Psychologie V).

”Welches Fach ist dir am wenigsten lieb?” Denna fråga kunde emellertid ej föreläggas alla försökspersonerna utan endast en del av dem, nämligen 514 gossar och 887 flickor samt de 141 seminaristerna. Det är emellertid detta fullständigande av huvudfrågan, som vid Sterns undersökning betecknar det egentliga framsteget. ”Es ist klar”, säger Stern, ”dass Bevorzugung und Ablehnung zusammen einen viel besseren Einblick in die Schulinteressen des Kindes gewähren, als die Vorzugsurteile allein.” [1]

Beräkningen av resultaten skedde sålunda, att det absoluta antal popularitets- resp. impopularitetsomdömen, som erhölls för varje särskilt ämne, sattes i relation till det antal lärjungar, som hade undervisats i ämnet. Härigenom fick man procentuella värden av positiv eller negativ beskaffenhet. Resultaten överensstämma på flera punkter med dem, som Lobsien erhöll vid sin undersökning.

Lobsiens och Sterns enquêter föranledde H. Walsemann att anställa en liknande undersökning vid Schleswigs lärarinneseminarium ävensom i seminariets förberedande klass samt i de båda övre klasserna vid övningsskolan. Försöket omfattade 289 kvinnliga elever. Det avvek i någon mån från föregående undersökningar, i det Walsemann, ”von der Erfahrung ausgehend, dass jeder in der Regel mehrere Fächer hat, die ihm zusagen, und auch mehrere, denen er kein Interesse entgegenbringt”, [2] frågade efter de båda mest populära och de båda mest impopulära ämnena. Försöket utfördes på det sättet, att eleverna först upptecknade sin ålder på de utdelade pappersbladen, varefter de erinrades om samtliga å timplanen förekommande ämnen. Härtill kom ett påpekande av att man som bekant tycker mera om vissa ämnen än om andra. Efter denna förberedelse upptecknade eleverna de båda mest omtyckta och de båda minst omtyckta ämnena på två särskilda pappersblad.

I slutet av skolåret 1905—06 anställde G. Wiederkehr en undersökning rörande skolämnenas popularitet och impopularitet bland folkskolebarn — 500 gossar och 500 flickor — i en tysk storstad. Vid denna enquête användes icke klasslärarna som förmedlingspersoner, utan Wiederkehr själv och en hans medhjälpare övertogo den omedelbara ledningen, sedan de enat sig om ett bestämt förfaringssätt. Vid undersökningen tillgick sålunda, att lika stora pappersblad utdelades bland barnen, vilka höllo sig beredda till skriv-

[1] W. Stern, Über Beliebtheit und Unbeliebtheit der Schulfächer (Zeitschrift f. päd. Psychologie 1905) s. 269.

[2] H. Walsemann, Das Interesse² s. 47.

ning. Därefter uppskrevos skolämnenas namn på en väggtavla, och på en annan dylik tavla skrevs frågan: "Welches unter diesen Fächern ist dir das allerliebste?" Denna formulering hade man gett frågan för att förhindra, att barnen vid besvarandet av densamma skulle nämna mer än ett ämne. Efter ungefär åtta minuter fingo barnen vända pappersbladen och skriva svar på frågan: "Welches unter diesen Fächern ist dir das allerunliebste?" Frågorna besvarades anonymt. Beräkningen av resultaten skedde i huvudsak på samma sätt som vid Sterns undersökning.[1]

En av Lobsien senare utförd undersökning angående skolämnenas popularitet och impopularitet var mera omfattande än någon av de förut anställda enquêterna rörande samma sak. Den utsträcktes till 3343 gossar och 2905 flickor, tillsammans 6248 lärjungar, vid folk- och mellanskolorna i Kiel. De voro fördelade på sex klasser och befunno sig i åldern 9—15 år. Försökstekniken avvek något från den dittills använda, i det skolämnenas namn voro tryckta på de blanketter, som utdelades bland barnen. Dessa uppfordrades först att genomläsa, vad som fanns tryckt å formulären. Därefter meddelade läraren, att man ville veta, vilket skolämne de tyckte minst om. Efter namnet på detta ämne skulle de skriva 0. Sedan denna tillsägelse var verkställd, fingo de skriva siffran 1 efter namnet på det ämne, som de tyckte mest om. Det ämne, som i avseende på popularitet kom närmast i ordningen, skulle betecknas med 2, det därnäst mest omtyckta med 3 o. s. v. Huvudvikten lades på de båda första uppgifterna, och något tvång förekom ej, utan barnen fingo tvärt om tillsägelse att nedlägga pennan, då de icke längre voro i stånd att träffa något avgörande.[2]

År 1909 anställde Hj. Forsberg en enquête i några folkskolor i Karlskoga socken i Värmland. Därvid fingo barnen till uppgift att besvara tolv å blanketter tryckta frågor, däribland även två rörande skolämnenas popularitet och impopularitet. Dessa senare frågor hade följande lydelse: "1) Vilka tre ämnen i skolan tycker du bäst om? Varför? 2) Vilka tre tycker du minst om? Varför?" Här hade barnen sålunda att uppgiva tre omtyckta och tre icke omtyckta ämnen. Då denna undersökning väl närmast var avsedd att vara en kvalitetsenquête, omfattade den ett mycket litet antal barn. I redo-

---

[1] G. Wiederkehr, Statistische Untersuchungen über die Art und den Grad des Interesses bei Kindern der Volksschule (Neue Bahnen 1907—1908).

[2] M. Lobsien, Beliebtheit und Unbeliebtheit der Unterrichtsfächer (Pädagogisches Magazin).

görelsen för undersökningen meddelas resultat rörande skolämnenas popularitet och impopularitet endast från två klassavdelningar (39 gossar och 32 flickor).[1]

A. Lilius anställde åren 1910 och 1911 undersökningar rörande skolbarns intressen för undervisningsämnena i svensk- och finskspråkiga folkskolor i Helsingfors, Vasa och Åbo. Den ena av undersökningarna i Helsingfors, nämligen den, som anställdes vid dess högre finskspråkiga folkskolor, företogs i främsta rummet i syfte att erhålla klarhet i en metodisk fråga. (Denna skall senare bli föremål för behandling.) Därvid fingo eleverna besvara följande frågor: "Vilket skolämne tycker du mest om?" och: "Vilket skolämne tycker du minst om?" Vid enquêterna i Vasa och Åbo utdelades till försökspersonerna blanketter, upptagande förteckningar över skolämnena i alfabetisk resp. omvänt alfabetisk ordning samt följande frågor: "1) Vilket skolämne tycker du mest om? 2) Varför tycker du mest om detta ämne? 3) Vilket skolämne tycker du minst om? 4) Varför tycker du minst om detta ämne? 5) Tycker du mera om djurlära eller om växtlära? 6) Tycker du mera om Finlands historia eller om allmän historia?" På blanketterna skulle barnen förutom svar på frågorna meddela uppgifter om sitt kön och sin ålder men icke uppgiva sitt namn. Av det inkomna materialet bearbetades svaren av 951 barn, ungefär lika många från vardera av de tre städerna. Försökspersonerna representerade fyra årsklasser och befunno sig i åldern något över tio till något över tretton år.[2]

B. **Försöksteknik och beräkningssätt.**

Stern har uppdelat de faktorer, varav skolbarns intressen för ämnena bero, i två grupper, nämligen sådana, som finnas i n o m barnet, och sådana, som ligga u t o m detsamma. Till den förra gruppen höra ålder, kön och begåvning, till den senare stoff, läsplan, undervisningsmetod och lärarpersonlighet.[3] I synnerhet den sista av dessa faktorer, lärarens personlighet, betraktas av många såsom avgörande för arten och graden av lärjungarnas intresse för under-

---

[1] Hj. Forsberg, Om undersökningar rörande skolbarns intressen (Psyke 1910).

[2] A. Lilius, Om folkskoleelevers intresse för olika skolämnen (Tidskrift utgiven av Pedagogiska föreningen i Finland 1911).

[3] W. Stern, Über Beliebtheit und Unbeliebtheit der Schulfächer s. 273.

visningsämnena: eleverna skulle intressera sig just för det ämne, i vilket de ha en lärare, som förstår att göra ämnet intressant.

Detta problem om lärarnas inflytande på lärjungarnas intresse för skolämnena har Lobsien gjort till föremål för undersökning i samband med sin andra skolämnesenquête. Han anhöll nämligen hos de lärare, som undervisade de undersökta barnen, att de skulle uppgiva det ämne, i vilket de helst meddelade undervisning, ävensom det, vilket de tyckte minst om att undervisa uti. Svaren av 87 lärare bearbetades. Resultatet av undersökningen blev, "dass die Schüler- und Lehrerinteressen den Schulfächern gegenüber keineswegs in übereinstimmenden Ordinatenhöhen zur Ausprägung gelangen".[1] Vid en jämförelse mellan intressena hos lärare och lärjungar i de särskilda avdelningarna fann Lobsien ingen total överensstämmelse — d. v. s. en sådan i både positiv och negativ riktning — i flickavdelningarna och endast en enda i gossavdelningarna. Något annorlunda blev resultatet, när jämförelse anställdes mellan de positiva värdena för sig och de negativa för sig. I gossavdelningarna funnos fem överensstämmelser mellan de positiva värdena för lärare och för lärjungar, i flickavdelningarna två. Något mindre var överensstämmelsen i negativ riktning, i det tre korresponderande värdesättningar i gossavdelningarna svarade mot två i flickavdelningarna. Lobsiens förmodan, att yngre lärjungar lättare än äldre skulle låta bestämma sig av lärarnas intressen, bekräftades icke av undersökningsresultaten.

Lobsien drar den slutsatsen av sina undersökningsresultat på denna punkt, att lärarens inflytande på lärjungarnas intressekonstellation för ingen del får underskattas. Detta är en slutsats, till vilken var och en måste komma, som sysslat med material från undersökningar av skolbarn. Ofta har man anledning att i differenserna mellan resultaten från olika klassavdelningar misstänka inflytanden av lärarnas undervisningssätt och av deras personligheter. Stundom är detta inflytande tydligt framträdande, såsom då det i allmänhet illa omtyckta ämnet geometri i en gossavdelning vid Stockholms folkskolor hade ett högt positivt värde. Men det är tämligen tydligt, att lärarnas inflytande spelar en roll, även där det icke tydligt framträder, och Lobsiens undersökning på denna punkt kan således icke anses ha löst problemet om i vilken grad lärjungarnas intressekonstellation beror av detta inflytande. Säkert torde emellertid vara, att de ha orätt, som påstå, att lärjungarnas intresse för skol-

[1] M. Lobsien, Beliebtheit und Unbeliebtheit der Unterrichtsfächer s. 55.

ämnena helt och hållet bestämmes av lärarpersonligheten. Tvärt om måste man med Stern anse det vara otvivelaktigt, att lärarens inflytande icke är i stånd att neutralisera de andra, allmännare faktorernas inverkan, utan att det gives ett av lärarens personlighet relativt oberoende popularitetsvärde.[1]

I själva verket torde frågan, huruvida man medelst enquêtemetoden kan erhålla kännedom om skolbarns verkliga intressen för skolämnena, numera få anses vara besvarad. Den stora överensstämmelse, som råder emellan resultaten av utländska undersökningar rörande detta problem, kan tolkas på endast ett sätt, nämligen så, att de inre faktorer, som betinga det verkliga intresset, kommit till uttryck i försökspersonernas svar, och att sålunda de statistiska beräkningarna giva en i det stora hela riktig bild av skolämnenas popularitet och impopularitet. Min avsikt har emellertid varit att lämna ytterligare ett bidrag till belysningen av detta problem, och det var delvis av denna anledning, som försök rörande skolbarns intresse för undervisningsämnena anställdes i två större svenska städer, Norrköping och Göteborg, med användning av samma frågor och samma försöksteknik. Även de årsklasser, i vilka undersökningarna utfördes, voro i de båda städerna desamma utom i det avseendet, att enquêten i Norrköping även omfattade avdelningar av folkskolans sjunde klass, vilket icke var fallet vid Göteborgsundersökningen; då den sjätte klassen är den högsta i Göteborgs folkskolor, låg det i sakens natur, att här en årsklass mindre blev representerad vid undersökningen. Denna omständighet torde emellertid icke göra en jämförelse av undersökningsresultaten missvisande. Detta är så mycket mindre troligt, som ungefär samma åldersgrupper av barn voro representerade vid försöken. (Jfr tab. å sid. 53 och 56!) Om metoden är tillförlitlig, synes det självklart, att två undersökningar, som karaktäriseras av en sådan likformighet i fråga om försökspersoner och försöksteknik, borde giva överensstämmande resultat. Det är också tydligt, att en eventuell överensstämmelse mellan resultaten giver dessa ett helt annat värde, än de skulle haft, ifall undersökningen utförts i endast en stad, ty i detta senare fall hade någon jämförelse av den art, varom här är fråga, ju icke kunnat äga rum.

Men icke nog härmed. I själva försökstekniken ingick ett moment, som avsåg att göra det möjligt att kontrollera, huruvida barnens svar voro tillförlitliga eller ej. En blick på frågelistan

[1] W. Stern, Über Beliebtheit und Unbeliebtheit der Schulfächer s. 273.

(sid. 48) ger vid handen, att de två första huvudfrågorna gälla de teoretiska ämnena, de två följande de praktiska och de två sista alla skolämnena. Då frågornas formulering förutsätter, att vid besvarandet av varje fråga endast ett ämne nämnes, är det tydligt, att de ämnen, som uppgivas vid besvarandet av de två sista huvudfrågorna, måste förekomma i svaren å två av de föregående frågorna. Har barnet icke nämnt samma ämne vid besvarandet av frågan 5 som vid besvarandet av frågan 1 eller 3, så tyder detta på att barnets svar icke äro tillförlitliga, ty det är en logisk absurditet att säga sig tycka bäst om två teoretiska eller två praktiska ämnen, då frågorna förutsätta, att endast ett ämne inom var och en av dessa grupper skall uppgivas såsom mest omtyckt. I alldeles samma förhållande som det nu påpekade står frågan 6 till frågorna 2 och 4, i det svaret på frågan 6 måste vara detsamma som svaret på frågan 2 eller 4.

Men det är icke otänkbart, att svaren kunna vara uttryck för intressets verkliga beskaffenhet, även då de icke överensstämma med varandra och således ej tillfredsställa de logiska kraven. Det kan nämligen i många fall vara så, att barnet tycker ungefär lika mycket eller lika litet om två eller flera ämnen och därför icke kan avgöra, vilket som bör ställas i första och vilket i sista rummet. Att så är förhållandet, visa de icke sällsynta fallen, då flera ämnen uppgivits vid besvarandet av den ena eller andra frågan. Samma erfarenhet gjorde STERN vid sin undersökning. Han berättar nämligen, "dass sich zuweilen die Kinder nicht entschliessen konnten, ein einziges Fach als beliebtestes (oder unliebtestes) zu nennen und deshalb mehrere hinschrieben. In der höheren Mädchenschule Q ist dies Verfahren auf Anfrage den Schülerinnen ausdrücklich gestattet worden, daher häuften sich hier diese Mehrheitsnennungen".[1] Vid ett par undersökningar rörande intresset för undervisningsämnena har man också vid frågornas formulering tagit hänsyn till det påpekade sakförhållandet. Sålunda fingo — såsom ovan nämndes — försökspersonerna vid WALSEMANNS undersökning nämna de två mest omtyckta och de två minst omtyckta ämnena, och vid FORSBERGS enquête uppmanades barnen att nämna tre ämnen av vardera kategorien. En författare i Zeitschrift für pädagogische Psychologie, PAUL HOFFMANN påyrkar också en ändring i försökstekniken med anledning av den nu antydda svårigheten för vissa barn att kunna uppgiva ett enda ämne såsom mest och ett enda såsom minst omtyckt. "Zwar muss man von der im allgemeinen wohl zutreffenden Voraus-

[1] W. STERN, Über Beliebtheit und Unbeliebtheit der Schulfächer s. 271.

setzung, dass der Schüler meistens wirklich nur ein Fach hat, das er vor allen andern bevorzugt oder ablehnt, an der Hauptfrage nach dem beliebtesten und unbeliebtesten Fache festhalten. Daneben aber sollte man erwähnen, dass derjenige, der auch nach reiflichster Überlegung nach der positiven oder negativen Seite sich nicht für ein einziges unter zwei oder drei Fächern entscheiden könne, diese Fächer hinschreiben dürfe. Und auch dem, der überhaupt kein Fach als beliebt oder unbeliebt zu nennen vermag, müsste gestattet sein, seine Meinung auszudrücken.»[1]

Man torde kunna instämma med författaren i denna fordran på att försökstekniken skall vara sådan, att den ger barnens individualitet tillfälle att göra sig gällande. Detta krav torde bäst tillfredsställas därigenom, att man frågar, v i l k a ämnen de tycka bäst om, och v i l k a de tycka minst om. En sådan formulering av frågorna lämnar barnen frihet att i vartdera svaret nämna mer än ett ämne, ifall de så önska. Denna försökstekniska anordning användes vid undersökningen i Stockholm, och den ger, såsom längre fram skall visas, tillfälle till intressanta jämförelser mellan den positiva och den negativa gruppen av ämnen ävensom mellan gossarnas och flickornas intressesfärer. Det kontrollsystem, som tillämpades vid undersökningarna i Norrköping och Göteborg, gjorde det omöjligt att vid dessa enquêter låta frågorna få den nämnda formuleringen. Här fingo de tvärt om en lydelse, som fordrade, att endast ett ämne nämndes vid besvarandet av varje särskild fråga. De svar, i vilka flera ämnen uppgivits, ha därför slopats. Frågorna äro emellertid av sådan beskaffenhet, att man av svaren får veta b å d a de ämnen — ett teoretiskt och ett praktiskt — en försöksperson tycker bäst om. Dessutom får man veta, vilket av dessa ämnen, det teoretiska eller det praktiska, han ställer i främsta rummet och vilket i andra. En liknande kännedom får man om försökspersonens förhållande till de två ämnen, han tycker minst om. Att en enquête av denna beskaffenhet skall ge tillfälle till intressanta jämförelser mellan de teoretiska och de praktiska ämnenas popularitet och impopularitet, ligger i öppen dag.

Det senast sagda gäller emellertid endast i de fall, då a l l a frågorna besvarats och besvarats så, att överensstämmelse råder mellan svaren. Detta är dock icke alltid förhållandet. Ofta råder icke överensstämmelse, och i dessa fall ha givetvis tre ämnen uppgivits

[1] P. Hoffmann, Das Interesse der Schüler an den Unterrichtsfächern (Zeitschrift f. päd. Psychologie 1911) s. 468, 469.

såsom mest omtyckta och tre såsom minst omtyckta. Det kan måhända synas, som om det varit riktigast att slopa dessa svar, som icke tillfredsställa de i försökstekniken liggande fordringarna. Detta har emellertid icke skett, och jag har därvid bestämts av synpunkten, att det kan ha sitt intresse att undersöka, vilket värde denna kategori av svar äger.

Det vid Lobsiens andra skolämnesenquête använda förfaringssättet att låta barnen angiva, vilken ordningsföljd ämnena äga med hänsyn till styrkan och beskaffenheten av barnens intresse för dem, synes mig vara att ställa alltför stora krav på barnen. I fråga om de mest och de minst omtyckta ämnena lämnar naturligtvis denna enquête lika värdefulla resultat som andra liknande undersökningar, men uppgifterna om de däremellan liggande intressegraderna torde vara tämligen osäkra.

En annan försöksteknisk fråga av icke ringa betydelse är den, huruvida man bör lämna barnen någon förteckning över de ämnen, bland vilka de ha att välja. Såsom av redogörelsen för föregående undersökningar framgår, ha olika tillvägagångssätt använts. Vid Walsemanns enquête erinrades försökspersonerna (förmodligen muntligt) om samtliga de å timplanen förekommande ämnena, vid Wiederkehrs undersökning upptecknades ämnena å väggtavlan, Lobsien lät vid sin andra enquête trycka en förteckning över ämnena å de blanketter, som skulle utdelas bland barnen, och denna senare anordning vidtogs även av Lilius vid hans undersökning. Vid andra försök på detta område ha barnen fått göra sina val utan att på något sätt erinras om de ämnen, bland vilka dessa val skulle göras. Vid mina egna undersökningar ha båda de nämnda sätten kommit till användning. I Stockholm lämnades ingen förteckning över ämnena. Såsom framgår av frågelistan å sid. 48, var detta däremot fallet vid enquêterna i Norrköping och Göteborg. Men här låg det i undersökningens natur, att dylika förteckningar skulle givas, ty man kunde ju icke förutsätta, att barnen skulle kunna gruppera ämnena i teoretiska och praktiska.

Det torde a priori vara klart, att flera oregelmässigheter skola inkomma i materialet, ifall barnen vid undersökningen äro i saknad av en förteckning över skolämnena. Några barn tala t. ex. om kristendom, andra om katekes, biblisk historia och bibelläsning; somliga nämna modersmålet, andra de ämnen, vari detta kan uppdelas o. s. v. Det är icke otänkbart, att ett och annat barn kan vara tveksamt om huruvida exempelvis slöjden eller den husliga ekono-

mien bör hänföras till läroämnena eller ej, och man kan också tänka sig, att somliga barn kunna giva ordet skolämne en alltför vidsträckt betydelse. Även andra felkällor äro tänkbara såsom en följd av att barnen vid besvarandet av frågorna icke få en förteckning över ämnena. Men å andra sidan kan även en dylik förteckning tänkas influera på barnen, och enligt Lilius har en fransk forskare, professor Lefèvre, av denna orsak varnat för att vid enquêter rörande skolämnenas popularitet och impopularitet giva försökspersonerna förteckningar över ämnena. För att få denna försökstekniska fråga avgjord anställde Lilius, såsom ovan nämndes (sid. 62), en undersökning vid Helsingfors folkskolor.

Vid försöket framställdes frågorna: "Vilket skolämne tycker du mest om?" och: "Vilket skolämne tycker du minst om?" I en del klassavdelningar fingo barnen förteckningar över skolämnena, i andra fingo de besvara frågorna utan hjälp av dylika förteckningar. I syfte att beräkna storleken av den inverkan, ämnenas ordningsföljd utövar, använde Lilius blanketter med två olika slag av förteckningar, i det en del formulär upptog ämnena i motsatt ordningsföljd mot vad fallet var med de övriga. Ur det inkomna materialet uttogos lika många blanketter av vartdera slaget samt dessutom blanketter utan förteckningar över ämnena till samma antal som sådana med förteckningar. Inom var och en av grupperna voro gossar och flickor, de fyra årsklasserna samt lärare och lärarinnor lika starkt representerade. Hela det bearbetade materialet utgjorde 600 blanketter, vilka naturligtvis upptogo svar av lika många barn.

Det kan mot Lilius anmärkas, att han icke skilt gossar och flickor från varandra vid den statistiska beräkningen. Ett dylikt särskiljande bör alltid äga rum vid undersökningar av det ifrågavarande slaget, enär den stora olikheten mellan gossar och flickor gör en sådan gruppering nödvändig. Hade den genomförts vid Lilius' undersökning, skulle man ha kunnat fastställa den i fråga om graden måhända olika inverkan, de olika undersökningsbetingelserna utövade på gossar och flickor.

Undersökningen gav som resultat, att omkring 10 % av de utan stöd av ämnesförteckningar avgivna svaren voro så gott som värdelösa. Det råder emellertid stora överensstämmelser mellan de barn, som fingo förteckningar, och dem, som icke hade tillgång till sådana. På flera punkter sammanfalla värdena för ämnena hos dessa båda grupper av barn. Men i fråga om handarbete avvika de mycket starkt från varandra. De barn, som hade förteckningar över äm-

nena, nå upp till ett positivt värde av 28 %, under det de övriga stanna vid 7 %. LILIUS anser detta resultat vara betingat därav, att flera av de barn, som icke hade någon förteckning över ämnena att tillgå, voro ovissa om huruvida handarbete borde betraktas som ett "ämne" i samma mening som de bokliga facken och av denna orsak avstodo ifrån att nämna detsamma. Det kan dock ifrågasättas, om det vid sidan härav icke är lärarnas olika förmåga att göra ett ämne intressant, som framträder i de meddelade siffrorna, en felkälla, som materialet till följd av sin otillräcklighet måhända icke kunnat fullt upphäva. Att bearbetningen av materialet från Helsingfors, Vasa och Åbo gav handarbete ett positivt värde, som ligger ungefär mitt emellan de båda ovannämnda värdena ($17{,}_9$ %), är en omständighet, som lämnar stöd för det sistnämnda antagandet.

Vidare gav undersökningen till resultat, att geografi och ämnesskrivning erhållit ett större antal röster på de formulär, där de placerats först i förteckningarna, än på de formulär, där de stodo sist. Likaledes hade dessa ämnen ett högre röstetal på de förstnämnda blanketterna än på dem, där inga förteckningar funnos. De påpekade differenserna torde dock icke ha sin grund uteslutande i placeringen, utan är det antagligt, att de förorsakats även av andra omständigheter. Man kan således med ledning av dessa undersökningsresultat icke avgöra, huru stor roll ämnenas placering spelat, eller ens om den spelat någon roll alls. Det är emellertid icke osannolikt, att det ämne, som står först i förteckningen, tilldrar sig större uppmärksamhet än de övriga.

En annan intressant metodologisk fråga är den, huruvida det är nödvändigt, att svaren avgivas anonymt. Även detta problem har LILIUS gjort till föremål för undersökning. Halva antalet av försökspersonerna fick uppgiva sina namn, de övriga fingo behålla sin anonymitet, och resultaten för de båda grupperna jämfördes med varandra. Den omständigheten, att sådana ämnen, i vilka ofta undervisas av facklärare, såsom handarbete och gymnastik, fått ett större antal popularitetsröster på de anonyma blanketterna än på de undertecknade, medan däremot det motsatta förhållandet äger rum i fråga om geografi och räkning, tolkar LILIUS så, att barnen ha benägenhet "att i brydsamma fall skriva klassläraren till behag". [1] Riktigheten av denna tolkning är dock icke oomtvistlig. Differenser mellan resultaten uppkomma alltid vid jämförande undersökningar av detta slag, och de vid LILIUS' undersökning erhållna äro icke

[1] A. LILIUS, Om folkskoleelevers intresse för olika skolämnen s. 192.

större, än att de kunna förklaras ur de förhållanden, som på det ifrågavarande området sträva till variation. Vid de av mig företagna undersökningarna ha, såsom förut omtalats, barnen fått skriva sina namn å blanketterna, men i Norrköping och Göteborg blev uttryckligen framhållet för dem, att lärarna icke skulle komma att läsa, vad de skrivit.

I nära samband med frågan, huru många omtyckta och icke omtyckta ämnen barnen böra få uppgiva, står frågan om det sätt, som bör tillämpas vid den procentuella beräkningen av de avgivna rösterna. Ifall varje barn nämner endast ett ämne av vartdera slaget, kan ingen tvekan råda om vilket sätt som bör komma till användning. Det antal röster av positiv eller negativ beskaffenhet, varje ämne erhållit, sättes naturligtvis i relation till det antal barn, som undervisats i ämnet, och man erhåller härigenom det procentuella positiva eller negativa värdet. Icke heller när två eller över huvud ett fixerat antal ämnen nämnas i svaret på varje särskild fråga, kunna några svårigheter göra sig gällande vid beräkningen. Man ställer då antalet positiva eller negativa röster för varje särskilt ämne i relation antingen till barnens antal eller rösternas antal. Det sistnämnda förfaringssättet har använts av Walsemann. Men det säger sig självt, att man vid användningen av Walsemanns beräkningssätt icke i alla möjliga fall får sätta ett ämnes popularitets- eller impopularitetsröster i relation till hela antalet röster. Ifall ett ämne läses av endast en del av försökspersonerna, måste naturligen antalet av de i ämnet undervisade multipliceras med det antal röster, varje försöksperson fått avgiva, vid Walsemanns undersökning således med 2. Mera komplicerad blir saken, ifall försökspersonerna få avgiva ett icke på förhand fixerat antal röster. Vid den av Stern offentliggjorda undersökningen gick man sålunda tillväga, att varje försöksperson fick endast en röst även i de fall, då flera ämnen uppgivits. Voro således vid besvarandet av en fråga två ämnen nämnda, betecknades vartdera ämnet med $^1/_2$, voro tre ämnen uppgivna, fick vartdera ämnet värdet $^1/_3$ o. s. v.[1] P. Hoffmann har emellertid föreslagit att vid de undersökningar, vid vilka varje försöksperson får avgiva ett icke fixerat antal röster, sätta de för ett ämne avgivna popularitets- eller impopularitetsrösterna i relation till hela antalet röster av det ena eller andra slaget; "z. B. von 200 Schülern sind zusammen 300 Fächer als beliebt genannt, darunter Geschichte 90 mal, so ergäbe das den Beliebtheitswert von

[1] W. Stern, Über Beliebtheit und Unbeliebtheit der Schulfächer s. 271.

$$\frac{90 \cdot 100}{300} = 30\,\%.$$» [1]

Författaren synes emellertid icke ha tänkt på hur man skall gå tillväga, ifall ett ämne, t. ex. historia, lästs av endast en del av försökspersonerna. Att i detta fall beräkna värdena för historia på det föreslagna sättet, skulle bli vilseledande, enär de då bleve för låga. Man finge i stället söka fastställa det exakta antalet röster, som avgivits av de barn, vilka undervisats i historia.

Det kan emellertid ifrågasättas, om det ifrågavarande beräkningssättet skulle giva en bild av försökspersonernas intressen för skolämnena, vilken vore riktigare än den, som erhålles, när de ha endast en röst vardera. Antag, att man undersöker två grupper av barn, 100 gossar och 100 flickor, rörande deras intressen för skolämnena, och att gossarna i genomsnitt avgiva 200 positiva röster och flickorna 400. De förra ha således i medeltal uppgivit två ämnen såsom mest omtyckta, de senare fyra. Antag vidare, att historia nämnts av 40 gossar och 40 flickor. Sättas dessa röstetal i relation till röstsummorna, blir det positiva värdet för gossarna 20 %, under det motsvarande värde för flickorna blir endast 10 %. Och likväl är det icke otänkbart, att de flickor, som nämnt historia, äga lika starkt intresse för ämnet som gossarna. Att de uppgivit flera ämnen än dessa, kan bero uteslutande därpå, att deras intresse äger större omfattning än gossarnas, att de innesluta mera inom sin intressesfär än dessa senare. Det nu angivna beräkningssättet gör sålunda en jämförelse av två grupper av barn med varandra missvisande, såvida icke röstfrekvenserna hos båda grupperna äro lika stora. Det har därför icke kommit till användning vid mina undersökningar, utan varje ämnes positiva och negativa värden ha i stället beräknats i procent av det antal barn, som undervisats i ämnet. Detta beräkningssätt tillåter jämförelse icke blott mellan de värden, som erhållits för samma grupp av försökspersoner, utan även mellan värdena för olika grupper, t. ex. gossar och flickor. Och det gör det dessutom möjligt att jämföra de olika grupperna med varandra med avseende på storleken av deras intressesfärer.

C. Allmänna undersökningsresultat.

De frågor rörande skolämnenas popularitet och impopularitet, som framställdes vid undersökningarna i Norrköping och Göteborg,

[1] P. Hoffmann, Das Interesse der Schüler an den Unterrichtsfächern s. 469.

stå i det närmaste samband med varandra, i det de så att säga bilda en enhetlig frågekomplex. Svaren å frågorna behandlas därför lämpligast i ett sammanhang. Småskolebarnen hållas därvid skilda från folkskolebarnen, och uppgifterna gälla alltid de senare, där icke annorlunda angives.

1. De uteslutna.

Vid bearbetningen av svaren har en del av barnen uteslutits i den meningen, att de ej kommit med vid de procentuella beräkningarna. Detta har skett av olika anledningar: somliga barn ha icke besvarat en eller flera frågor, andra ha uppgivit, att de ej tycka mest eller minst om något ämne, andra återigen ha lämnat svar, som av en eller annan orsak icke kunnat godkännas. Det ligger i sakens natur, att de uteslutnas antal växlat från den ena frågan till den andra: vissa frågor ha lämnats obesvarade i större utsträckning än andra, och materialet har dessutom alltefter frågornas beskaffenhet lämnat ett större eller mindre antal oanvändbara svar.

Vid bearbetningen av svaren ha i medeltal för varje särskild fråga $30{,}_{4}$ % av småskolebarnen, $32{,}_{5}$ % av gossarna och $28{,}_{4}$ % av flickorna, avskilts från dem, vilkas svar kommit till användning. För folkskolebarnen är motsvarande antal $10{,}_{7}$ %, för gossar och flickor respektive $13{,}_{2}$ % och $7{,}_{8}$ %. Dessa siffror visa, att i småskolan ett nära tre gånger så stort antal som i folkskolan måst uteslutas. Flickorna ha i större utsträckning än gossarna kommit med vid de procentuella beräkningarna, något som tyder på att de i stort sett utfört den förelagda uppgiften med större samvetsgrannhet än gossarna.

Följande siffror visa, att ett större antal av Göteborgs- än av Norrköpingsbarnen måst uteslutas. Dessa siffror, som gälla endast folkskolebarnen, angiva liksom de föregående medeltalet av barn, som avskilts från de övriga vid bearbetningen av var och en av de sex frågorna rörande skolämnenas popularitet och impopularitet.

	Gossar	Flickor
Norrköping	10,5 %	6,1 %
Göteborg	15,4 »	9,6 »

För tolkningen av differenserna mellan dessa siffror för barnen i de båda städerna ligger det väl närmast till hands att tänka på lärarnas inflytande.

De barn, som uteslutits av den orsak, att de ej svarat på frågorna, uppgå till i genomsnitt följande procenttal för varje särskild fråga:

	Gossar	Flickor
Småskolan	29,5 %	25,5 %
Folkskolan	5,2 »	4,4 »

Småskolebarnen ha således i mycket större utsträckning än folkskolebarnen underlåtit att svara på frågorna. Vidare framgår av tabellen, att svar oftare saknats hos gossarna än hos flickorna. Huru de ifrågavarande barnen fördela sig på de olika skolstadierna, visar nedanstående tabell:

Klass	II	1	2	3	4	5	6	7
Gossar	29,5 %	7,8 %	6,3 %	6,6 %	3,8 %	3,4 %	2,6 %	0 %
Flickor	25,5 »	9,8 »	3,6 »	0,2 »	6,1 »	1,4 »	2,5 »	0 »

Procenttalen för de gossar och flickor, som ej besvarat frågorna, avtaga således tämligen jämnt. Detta tyder på att svårigheten att besvara frågorna minskas, i samma mån som barnen bli äldre och mera utvecklade. Denna omständighet torde återigen hänga samman därmed, att ställningstagandet faller sig allt lättare för barnen, ju mera deras erfarenhet ökas. Eller med andra ord: ämnenas relationer till deras känsloliv komma att stå allt klarare för dem, och i samma mån blir svårigheten att avge värdeomdömen på det ifrågavarande området allt mindre. Om de lägre procenttalen för flickorna på de olika skolstadierna (utom två) skola tolkas till deras favör i det ifrågavarande avseendet, torde vara tvivelaktigt. Att de besvarat frågorna i större utsträckning än gossarna, behöver icke betyda, att ställningstagandet fallit sig lättare för dem, utan endast att deras högre utvecklade pliktkänsla oftare drivit dem att med största möjliga fullständighet utföra den förelagda uppgiften.

De frågor rörande skolämnena, som framställdes vid undersökningarna, kunna indelas i två grupper: positiva och negativa frågor. Till den förra gruppen höra frågorna rörande ämnenas popularitet (således n:r 1, 3 och 5), till den senare de övriga frågorna (n:r 2, 4 och 6), vilka gälla de impopulära ämnena. Det är av intresse att undersöka, huru de barn, som ej svarat, fördela sig på dessa båda frågegrupper. De närmast följande siffrorna gälla småskolebarnen, och varje procenttal betecknar nu liksom förut medeltalet av barn för varje särskild fråga.

	Gossar	Flickor
De positiva frågorna	16,4 %	12,9 %
De negativa frågorna	42,7 »	38,2 »

Motsvarande siffror för folkskolebarnen äro:

	Gossar	Flickor
De positiva frågorna	2,1 %	0,5 %
De negativa frågorna	8,4 »	7,4 »

Siffrorna i de bägge senast meddelade tabellerna visa, att de barn, som ej kunnat eller velat uppgiva det minst omtyckta ämnet, äro betydligt talrikare än de, som ej kunnat uppgiva det mest omtyckta. Detta tyder på att den lust, skolämnena väcka hos barnen, äger större omfattning än den olust, de ge upphov till, eller med andra ord att den positiva intressesfären hos barnen i fråga om skolämnena är större än den negativa. Denna sats bekräftas på ett slående sätt av min Stockholmsundersökning, vilken lämnat resultat av sådan beskaffenhet, att det ifrågavarande förhållandet kunnat uttryckas medelst siffror (sid. 108, 109). Även den omständigheten pekar i samma riktning, att vid Norrköpings- och Göteborgsundersökningarna de barn, som uppgivit, att de ej tycka minst om något ämne, varit flera än de, som sagt, att de ej tycka bäst om något. Hos småskolebarnen äga de ifrågavarande svaren följande frekvenser:

	Gossar	Flickor
De positiva frågorna	0 %	0 %
De negativa frågorna	3,1 »	2,9 »

För folkskolebarnen äro motsvarande siffror följande:

	Gossar	Flickor
De positiva frågorna	0,3 %	0,1 %
De negativa frågorna	1,7 »	2,3 »

Den grupp av uteslutna barn, som nu återstår, har ej kommit med vid de procentuella beräkningarna av den orsak, att svaren av en eller annan anledning ej kunnat godkännas. Dessa barns antal har i medeltal för varje fråga varit det, följande tabell anger:

	Gossar	Flickor
Småskolan	1,4 %	1,3 %
Folkskolan	7,3 »	2,7 »

Till denna grupp höra således flera gossar än flickor, en omständighet, som bestyrker teorien om de senares större samvetsgrannhet. Att småskolebarnen lämnat ett mindre antal svar tillhörande denna kategori än folkskolebarnen, kan bero därpå, att de i större utsträckning än dessa senare avhållit sig från att svara, när de insett, att de icke kunnat tillfredsställande utföra uppgiften.

2. Skolämnenas känslovärden.

Svaren på frågorna rörande skolämnenas popularitet och impopularitet äro eller böra vara uttryck för känslovärden, vilka i barnens medvetande äro förknippade med ämnenas innehåll. När ett barn säger sig tycka mest om ett ämne och minst om ett annat, så betyder detta, att dessa båda ämnens innehåll är mera känslobetonat än de övrigas, men att sysslandet med det förra medför lust, under det att barnet erfar olust, då det är nödsakat att sysselsätta sig med det senare.

Det torde icke med fog kunna göras gällande, att det är oberättigat att jämföra de positiva och negativa känslovärdena med varandra. Det är tämligen självklart, att en positiv och en negativ röst icke alltid motväga varandra. Den känslobetoning, för vilken den förra är uttryck, kan nämligen vara starkare eller svagare än den känsla, för vilken den senare är exponent. Eller med andra ord: den olustkänsla, ett ämne väcker, kan befinna sig närmare eller fjärmare känsloskalans indifferensstadium än den lustkänsla, ett annat ämne ger upphov till. Och liksom man kan fråga sig, hur det i detta avseende förhåller sig med varje särskilt barn, kan man naturligtvis också uppställa frågan, vilka genomsnittslägen hos en större grupp av barn lustkänslorna för de populära och olustkänslorna för de impopulära ämnena äga i förhållande till indifferensstadiet och i jämförelse med varandra. Vidare är det icke otänkbart, att de känslolägen, skolämnenas innehåll framkallar hos en grupp av barn, äro andra än de, vilka samma innehåll ger upphov till hos en annan grupp. Särskilt ligger det nära till hands att tänka sig, att en skillnad i detta avseende existerar mellan gossar och flickor. Slutligen kan det icke a priori antagas såsom säkert, att den medelintensitet av lust eller olust, ett ämne eller en ämnesgrupp förmår framkalla hos barnen, är alldeles densamma som den, vilken ett annat ämne eller en annan ämnesgrupp är i stånd att uppväcka.

I den i Göteborg och Norrköping använda försökstekniken ingick ett moment, vilket synes mig göra det möjligt att undersöka nu berörda förhållanden. Såsom ovan nämndes (sid. 65), voro nämligen frågorna av sådan beskaffenhet, att svaren å de två sista måste vara desamma som svaren å två av de föregående, såvida de i försökstekniken liggande fordringarna skulle fyllas. Det är icke antagligt, att barnen i någon större utsträckning insett, att frågorna stodo i den nu påpekade relationen till varandra. Endast i de högre klasserna

kan en del av barnen av sig själva ha kommit till en dylik insikt. Men jag har anledning förmoda, att lärarna i en del klassavdelningar, i synnerhet på de lägsta stadierna, sökt göra klart för barnen, att frågorna stodo i det nämnda förhållandet till varandra. En tredje omständighet, som man möjligen har att räkna med, är den, att det i ett och annat fall berott på en slump, att det blivit överensstämmelse mellan svaren på frågorna. Denna sistnämnda felkälla kan dock icke ha spelat någon större roll, om det också icke kan bestämt förnekas, att den i någon ringa mån gjort sig gällande. I alla de fall, där de tre nu påpekade felkällorna varit uteslutna, kan emellertid endast *en* orsak tänkas ha varit verksam för åvägabringandet av överensstämmelse mellan svaren, nämligen intressets intensitet. Har innehållet i det vid besvarandet av frågan 1 uppgivna ämnet varit lustbetonat i den grad, att det i detta avseende avgjort överträffat innehållet i alla andra ämnen, har barnet icke kunnat tveka om svaret å frågan 5. Detta senare svar måste då med nödvändighet ha blivit detsamma som svaret å frågan 1. Alldeles detsamma gäller om det vid besvarandet av frågan 3 uppgivna ämnet, ifall intresset för detta ämne varit avgjort starkare än intresset för de övriga. Och det, som nu sagts angående de positiva rösterna, gäller mutatis mutandis om de vid besvarandet av de övriga frågorna avgivna negativa. En tillräckligt hög grad av intensitet hos den negativa känslotonen måste med nödvändighet ha fört till att samma ämne uppgivits under frågan 6 som under frågan 2, resp. under frågan 4. Ha återigen de positiva och negativa känslovärdena varit för obestämda för att i en viss grad kunna göra sig gällande, då har barnet vid besvarandet av frågorna 5 och 6 uppgivit andra ämnen än de, vilka nämnts under de föregående frågorna, och någon överensstämmelse mellan svaren har icke kommit till stånd.

Är det nu sagda i överensstämmelse med de verkliga förhållandena, kan man tydligen i antalet överensstämmelser mellan svaren erhålla ett mått på graden av den lust och den olust, skolämnena framkallat hos barnen, och som svaren äro exponenter för. Denna slutsats vilar, såsom antytts, på den förutsättningen, att den ifrågavarande lusten och olusten måste ha uppnått en viss grad av styrka för att ha kunnat leda till att barnen avgivit överensstämmande svar. I de fall, där överensstämmelser saknas, har den åsyftade positiva och negativa känslointensiteten varit för svag för att kunna medföra nyssnämnda verkan. Skillnaden mellan flera ämnens känslovärden har i dessa senare fall icke varit tillräckligt utpräglad för att kunna

taga sig uttryck i svaren. Man får dock icke glömma, att de ovannämnda felkällorna kunnat spela en betydande roll, och resultaten rörande de nu berörda förhållandena meddelas här under reservation för de förskjutningar i den ena eller andra riktningen, som dessa felkällor kunnat åstadkomma.

De procenttal, i vilka dessa resultat äro uttryckta, ha tillkommit sålunda, att jag beräknat dels antalet av alla överensstämmande svar, tillhörande den ena eller andra kategorien, dels antalet av alla avgivna svar, tillhörande samma kategori. Därefter ha dessa båda absoluta tal ställts i relation till varandra, varigenom procentvärdet uppkommit.

En beräkning av antalet överensstämmelser i de positiva svaren å ena sidan och i de negativa å den andra ger följande resultat:

	Gossar	Flickor
Överensstämmande positiva svar	69,2 %	75,1 %
Överensstämmande negativa svar	74,6 »	83 »

Får man tolka dessa resultat på det ovan antydda sättet, måste det större antalet överensstämmelser hos flickorna leda till den slutsatsen, att skolämnenas innehåll är mera känslobetonat hos dessa än hos gossarna. Flickorna reagera med starkare lustkänslor för de populära ämnena och med starkare olustkänslor för de impopulära. Denna slutsats står i fullkomlig överensstämmelse med den allmänt gängse uppfattningen om kvinnans känsloliv, vilken av G. Heymans uttryckts på följande sätt: ”Was nun die Frauen anbelangt, so herrscht wohl über keinen anderen Punkt zwischen den verschiedenen Forschern eine so weitgehende Übereinstimmung als über diesen, dass sie auf viel schwächere Reize emotionell reagieren, und auf gleiche Reize viel stärker emotionell reagieren wie die Männer.” [1] Att differensen mellan värdena för de negativa svaren är något större än differensen mellan värdena för de positiva, berättigar kanske till den förmodan, att flickorna i jämförelse med gossarna reagera mera utpräglat med olustkänslor än med lustkänslor. Vidare kan man ur siffrorna draga den slutsatsen, att de olustkänslor, skolämnena uppväcka, äro starkare eller åtminstone tydligare och bestämdare än motsvarande lustkänslor. Såvida man över huvud får tolka överensstämmelserna mellan svaren på det angivna sättet, synes denna senare slutsats ej kunna bestridas. Gentemot den närmast förut framställda tolkningen, att de av skolämnenas innehåll förorsakade känslolägena hos flickorna ligga närmare känsloskalans positiva och negativa poler än hos gossarna, kan möjligen invändas, att felkällorna

[1] G. Heymans, Die Psychologie der Frauen s. 66.

kunna ha varit kraftigare verksamma hos flickorna, och att dessa av denna anledning fått flera överensstämmande svar. Men gentemot slutsatsen rörande lust- och olustkänslornas beskaffenhet i jämförelse med varandra kan denna invändning icke göras. Ty det är omöjligt att inse, varför dessa felkällor i större utsträckning fått insteg i de negativa svaren än i de positiva hos både gossar och flickor. Man torde således få stanna vid den ovan framställda tolkningen. Ställes denna tillsammans med det å sid. 74 sagda, kommer man till den uppfattningen, att de av skolämnena framkallade olustkänslorna äga ringare omfattning men större tydlighet och bestämdhet, möjligen också större intensitet än motsvarande lustkänslor.

Beräknar man det antal överensstämmelser mellan de positiva svaren å ena sidan och de negativa å den andra, vilket förekommer på de särskilda skolstadierna hos gossar och flickor, får man följande resultat:

Klass		II	1	2	3	4	5	6	7
Gossar	Positiva överens-stämmelser ...	90 %	72,3 %	62,1 %	66,6 %	70,2 %	65,4 %	85 %	82,3 %
	Negativa överens-stämmelser ...	98 »	74 »	68,3 »	71,5 »	72 »	74,3 »	90,7 »	95,5 »
Flickor	Positiva överens-stämmelser ...	73,4 »	56,5 »	67 »	80,2 »	72,5 »	90,2 »	90,4 »	100 »
	Negativa överens-stämmelser ...	87 »	80,8 »	78,7 »	83,9 »	81,3 »	92,6 »	93,5 »	100 »

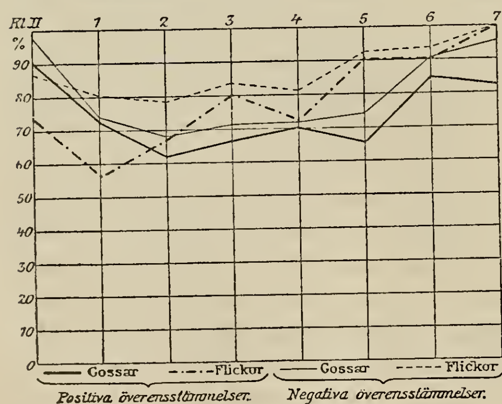

Fig. 1.

Dessa siffror visa, att de negativa överensstämmelserna på alla skolstadier varit talrikare än de positiva hos både gossar och flickor. Undantag härifrån äro endast flickorna i högsta klassen, för vilka båda slagen av överensstämmelser uppgå till 100 %. Såsom fig. 1 visar, löpa gossarnas kurvor nästan parallellt med varandra, flickornas däremot ha en mera konvergerande riktning. Det nu påpekade kan icke annat än bekräfta riktigheten av de ovan framställda slutsatserna. Att de negativa kurvorna

överallt ligga över motsvarande positiva kurvor, måste bero därpå, att barnen ha klarare för sig, vilka ämnen de tycka minst om, än vilka de tycka mest om, ty annars skulle ju de negativa svaren icke kunnat ha flera överensstämmelser att uppvisa än de positiva. Den mera utpräglade uppfattningen rörande de negativa ämnena måste återigen föras tillbaka till de förhållanden på känslolivets område, vilka ovan berördes.

Såsom fig. 1 visar, ha kurvorna till en början nedåtgående riktning. Överensstämmelserna mellan svaren ha således varit talrikare på de lägsta skolstadierna — småskolans andra och folkskolans första klass — än på de närmast följande stadierna. Detta tyder på att lärarna i de lägsta klasserna lämnat barnen upplysningar rörande relationen mellan frågorna. Men denna felkälla har icke kunnat upphäva förhållandet mellan de positiva och de negativa överensstämmelserna. Även här ligger nämligen den negativa kurvan över den positiva hos både gossar och flickor. För de klasser, där denna påverkan från lärarnas sida antagligen icke förekommit — d. v. s. från och med folkskolans andra klass — ligga flickornas kurvor överallt över gossarnas, en omständighet, som synes bekräfta den ovan dragna slutsatsen, att det större antalet positiva och negativa överensstämmelser hos flickorna betecknar, att de av skolämnena framkallade känslolägena varit mera utpräglade hos dessa än hos gossarna.

Såsom ovan antyddes, kan man icke anse det självklart, att vissa ämnen förmå väcka lika starka eller lika bestämda lust- och olustkänslor som andra. Siffrorna i följande tabell tyda på att olikhet i detta avseende existerar mellan de teoretiska och de praktiska ämnena.

	Gossar		Flickor	
	Teoretiska ämnen	Praktiska ämnen	Teoretiska ämnen	Praktiska ämnen
Positiva överensstämmelser	63 %	77 %	75,5 %	76,1 %
Negativa överensstämmelser	66,9 »	84,3 »	82,9 »	83,5 »

Överensstämmelserna mellan svaren rörande de praktiska ämnena äro således hos både gossar och flickor talrikare än överensstämmelserna mellan svaren rörande de teoretiska. Differensen mellan gossarnas värden är i det ena fallet 14 och i det andra 17,4, under det motsvarande differens mellan flickornas värden i båda fallen är endast 0,6. Detta tyder på att innehållet i de teoretiska ämnena hos flickorna är ungefär lika känslobetonat i både positiv

och negativ riktning som innehållet i de praktiska, varemot gossarna reagera med starkare både lust- och olustkänslor gentemot de praktiska ämnena än gentemot de teoretiska. Lust- och olustkänslorna inför de praktiska ämnena äro ungefär lika starka hos gossar och flickor, eller med andra ord: de av dessa ämnen framkallade känslolägena ligga i genomsnitt lika långt från indifferensstadiet hos båda barngrupperna. Differenserna mellan gossarnas och flickornas värden äro här $0,_9$ och $0,_8$, båda till gossarnas favör. I fråga om de teoretiska ämnena ha däremot flickorna betydligt talrikare överensstämmelser mellan svaren än gossarna. Differenserna äro här $12,_5$ och 16. Detta tyder på att flickorna inför dessa ämnen reagera med betydligt starkare både lust- och olustkänslor än gossarna.

Slutligen kan anmärkas, att även den sist meddelade tabellen visar, att de negativa överensstämmelserna överallt varit talrikare än motsvarande positiva. På ett ställe — mellan de två första värdena — är differensen $3,_9$, på de övriga ställena $7,_3$ och $7,_4$. Detta bestyrker riktigheten av de ovan dragna slutsatserna rörande de känslolägen, som framkallas hos barnen av de populära och av de impopulära ämnena.

Beräknar man för barnen i varje särskild klass antalet positiva och negativa överensstämmelser mellan svaren rörande de teoretiska och de praktiska ämnena, får man följande procenttal:

Positiva överensstämmelser.

Klass		II	1	2	3	4	5	6	7
Gossar	Teoretiska ämnen	88,2%	57,6%	49,2%	63,5%	66,2%	61,4%	85 %	82,7%
	Praktiska ämnen	92,4 »	89,1 »	79 »	70,1 »	74,5 »	69,8 »	85,2 »	81,2 »
Flickor	Teoretiska ämnen	66,4 »	60,2 »	65,4 »	77,1 »	71,1 »	89,8 »	90,1 »	100 »
	Praktiska ämnen	81,3 »	54 »	68.5 »	83,4 »	73,8 »	90,7 »	90,5 »	100 »

Negativa överensstämmelser.

Klass		II	1	2	3	4	5	6	7
Gossar	Teoretiska ämnen	97,7%	64,6%	59,8%	63,5%	62,9%	66,5%	85,8%	96 %
	Praktiska ämnen	98,4 »	84,6 »	79 »	81,9 »	84,9 »	82 »	98 »	94,8 »
Flickor	Teoretiska ämnen	84,1 »	60,6 »	88,1 »	81,4 »	77,6 »	91,6 »	94,8 »	100 »
	Praktiska ämnen	90,6 »	73,7 »	70,6 »	86,2 »	86,2 »	94,1 »	92 »	100 »

Dessa procenttal åskådliggöras medelst kurvor i fig. 2 och 3. Gossarnas kurvor i fig. 2 ha konvergerande riktning och sammanlöpa nästan fullständigt vid sjätte skolstadiet. Ända till denna

punkt ligger deras kurva för de praktiska ämnena över deras kurva för de teoretiska. Detta visar, att vad som nyss sades rörande gossarnas starkare lustreaktioner inför de praktiska ämnena än inför de teoretiska gäller för nästan alla de här representerade åldersgrupperna. Flickornas motsvarande kurvor följas åt tämligen noga, tills även de sammanlöpa vid sjätte skolstadiet. Det nyss sagda rörande flickornas ställning till den teoretiska och den praktiska ämnesgruppen gäller således även det för alla åldersgrupperna. Flickornas kurvor ha en avgjort stigande riktning och höja sig så småningom över gossarnas, något som kanske får tolkas så, att deras känsla gentemot de populära ämnena får en allt bestämdare prägel och ger ett mera deciderat utslag än gossarnas. Om kurvorna i fig. 3 kan sägas ungefär detsamma som om dem i fig. 2. Bortser man från att gossarnas kurvor i början divergera, ha de även här konvergerande riktning. Vid de flesta skolstadierna ligger deras kurva för de teoretiska ämnena omkring 20 % under deras kurva för de praktiska. Detta tyder på att de på nästan alla åldersstadier bättre veta, vilka praktiska ämnen de tycka minst om, än vilka teoretiska de ställa i sista rummet. Flickornas kurvor följa tämligen noga både varandra och gossarnas kurva för de praktiska ämnena. Detta ger anledning förmoda, att flickorna äro på nästan alla åldersstadier lika deciderade i fråga om sin ställ-

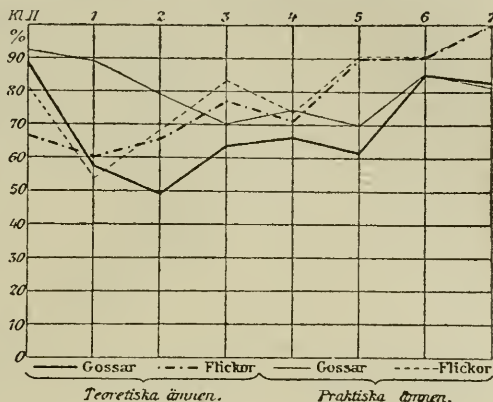

Fig. 2.

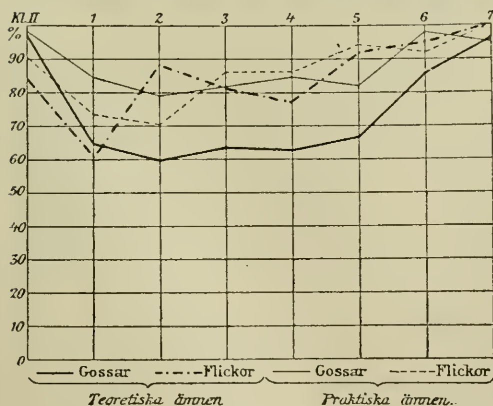

Fig. 3.

ning till både de teoretiska och de praktiska ämnena som gossarna i fråga om sin ställning till de praktiska.

Man kan gå ännu ett steg i specialisering och undersöka, huru många överensstämmelser som finnas mellan svaren rörande varje särskilt ämne. Det visar sig, att detta antal är mycket olika för olika ämnen. Gossarna variera här mellan 87 % och 30 %, flickorna mellan 100 % och 40 %. Man får dock icke förbise, att många av dessa värden äro mycket osäkra, enär de erhållits ur ett för litet antal röster. För att nå någon högre grad av exakthet på denna punkt hade det varit nödvändigt att äga ett mångdubbelt större material än det här föreliggande. Undersökningen företogs nämligen icke i syfte att vinna kännedom om förhållandena på det område, som nu behandlas, utan de ifrågavarande resultaten äro att betrakta såsom undersökningens biprodukter. Vid uppdelningen av de överensstämmande svaren i lika många grupper som ämnen har man sålunda att räkna med att felkällorna åstadkommit många missvisande förskjutningar. Det inflytande, lärarna utöva på beskaffenheten av barnens intressen, måste man givetvis betrakta som en av de mest inflytelserika av dessa felkällor. Därtill kommer, att värdena för de olika ämnena icke äro fullt jämförbara med varandra. Vissa ämnen, såsom geometri, främmande språk och huslig ekonomi, förekomma nämligen endast på de högre skolstadierna, och det säger sig självt, att här den rent förståndsmässiga insikten i frågornas relation till varandra kan ha haft till följd, att dessa ämnen fått för höga värden i jämförelse med de övriga ämnena.

Efter dessa reservationer meddelar jag värdena för de olika ämnena. Dessa äro indelade i två grupper, teoretiska och praktiska. Inom varje grupp äro ämnena med positiva överensstämmelser ordnade efter fallande värden och ämnena med negativa överensstämmelser efter stigande värden. Det tvärgående strecket inom de positiva grupperna betyder, att värdena ovanför detsamma ligga över det positiva medelvärdet och värdena nedanför under samma värde (sid. 79). Inom de negativa grupperna är förhållandet omvänt: värdena ovanför strecket äro mindre och värdena nedanför strecket större än medelvärdet. Inom den negativa värdegruppen för flickornas praktiska ämnen förekomma två sådana streck, enär värdet för gymnastik sammanfaller med medelvärdet. Slutligen kan nämnas, att jag utsatt e t t frågetecken för de ämnen, för vilka hela det absoluta — positiva eller negativa — röstetalet överstiger 50 men icke uppgår till 100, och två frågetecken för de ämnen, vilkas hela röstetal ligger under 50.

Teoretiska ämnen.

Gossar.

Positiva överensstämmelser.

Geometri	77,8	%	(??)
Naturkunnighet	71,4	»	
Historia	67,7	»	
Främmande språk	65,8	»	(?)
Räkning	65,2	»	
Geografi	58	%	
Rättskrivning	55,8	»	(?)
Läsning	55	»	
Katekes	51	»	
Biblisk historia	45,1	»	
Språklära	30	»	(??)

Negativa överensstämmelser.

Läsning	40	%	(?)
Historia	52,9	»	(??)
Räkning	54,2	»	(?)
Biblisk historia	62	»	(?)
Rättskrivning	63,3	»	
Katekes	63,5	»	(?)
Geografi	64,1	»	
Främmande språk	66,6	»	(??)
Naturkunnighet	68,7	%	(??)
Geometri	70	»	
Språklära	76	»	

Flickor.

Positiva överensstämmelser.

Historia	85,3	%	
Läsning	76,1	»	
Räkning	73	%	
Naturkunnighet	72	»	
Geografi	70	»	
Biblisk historia	67,3	»	(?)
Katekes	62	»	(?)
Främmande språk	61,1	»	(??)
Rättskrivning	56,9	»	(?)
Språklära	40	»	(??)

Negativa överensstämmelser.

Biblisk historia	58,8	%	(??)
Katekes	60	»	(??)
Läsning	71	»	(?)
Geografi	75	»	
Historia	78,1	»	(??)
Naturkunnighet	79,7	»	(?)
Rättskrivning	85,3	%	
Räkning	86,3	»	
Språklära	88,5	»	
Främmande språk	100	»	(??)

Praktiska ämnen.

Gossar.

Positiva överensstämmelser.

Uppsatsskrivning	87	%	(?)
Träslöjd	82	»	
Metallslöjd	80,4	»	(?)
Frihandsteckning	76,5	%	
Sång	76,5	»	(?)
Gymnastik	76,4	»	
Linjarritning	72,3	»	
Bokföring	70,4	»	(?)
Välskrivning	65,9	»	(?)

Negativa överensstämmelser.

Metallslöjd	68,6	%	(??)
Bokföring	76,9	»	(??)
Träslöjd	80	»	(??)
Gymnastik	80,2	»	(?)
Frihandsteckning	83	»	(?)
Uppsatsskrivning	84,6	%	
Sång	85,4	»	
Linjarritning	88,5	»	(??)
Välskrivning	88,5	»	

Flickor.

Positiva överensstämmelser.

Huslig ekonomi	91,5	%	(?)
Slöjd	81,7	»	
Uppsatsskrivning	76,6	»	
Frihandsteckning	73,6	%	
Välskrivning	71,7	»	(?)
Bokföring	66,6	»	(??)
Gymnastik	64,3	»	
Sång	60	»	(?)

Negativa överensstämmelser.

Frihandsteckning	73,9	%	
Bokföring	76,9	»	(??)
Gymnastik	83,5	%	(?)
Sång	84,2	%	
Välskrivning	85,2	»	
Slöjd	86,4	»	(??)
Uppsatsskrivning	87	»	
Huslig ekonomi	94,1	»	(??)

Tillämpas på dessa värden den förut framställda teorien, kunna ämnena indelas i följande fyra grupper: 1) sådana ämnen, som väcka starka lustreaktioner men svaga olustreaktioner (positiva ämnen); 2) sådana ämnen, som väcka svaga både lust- och olustreaktioner (indifferenta ämnen); 3) sådana ämnen, som väcka starka både lust- och olustreaktioner (bipolara ämnen), och 4) sådana ämnen, som väcka svaga lustreaktioner men starka olustreaktioner (negativa ämnen). Läggas de ovan meddelade värdena till grund för en dylik gruppering av ämnena, får man de resultat, följande tabell framställer. De ämnen, vilkas värden jag ansett vara mest osäkra, ha inneslutits inom parantes. Då flickornas negativa värde för gymnastik sammanfaller med medelvärdet, har detta ämne placerats inom två grupper. De ämnen, vilka förekomma inom samma grupp hos gossar och flickor, ha för överskådlighetens skull ställts bredvid varandra.

	Gossar	*Flickor*
I. Över medelvärdena i fråga om lustreaktioner men under medelvärdena i fråga om olustreaktioner (*positiva ämnen*).	Historia (p.)	Historia (p.)
	Räkning (p.)	Läsning (p.)
	(Främmande språk) (p.)	
	Träslöjd (p.)	
	(Metallslöjd) (ind.)	
II. Under medelvärdena i fråga om både lust- och olustreaktioner (*indifferenta ämnen*).	Geografi (ind.)	Geografi (ind.)
	Katekes (ind.)	Katekes (ind.)
	Biblisk historia (ind.)	Biblisk historia (ind.)
	Rättskrivning (n.)	Naturkunnighet (ind.)
	Läsning (ind.)	
	Frihandsteckning (ind.)	Frihandsteckning (ind.)
	Gymnastik (ind.)	Gymnastik (?) (ind.)
	Bokföring (ind.)	Bokföring (ind.)
III. Över medelvärdena i fråga om både lust- och olustreaktioner (*bipolara ämnen*).	Naturkunnighet (p.)	Slöjd (p.)
	Geometri (n.)	(Huslig ekonomi) (p.)
	Uppsatsskrivning (n.)	Uppsatsskrivning (n.)
IV. Under medelvärdena i fråga om lustreaktioner men över medelvärdena i fråga om olustreaktioner (*negativa ämnen*).	Språklära (n.)	Språklära (n.)
		Räkning (ind.)
		Rättskrivning (n.)
		(Främmande språk) (p.)
	Sång (n.)	Sång (n.)
	Välskrivning (n.)	Välskrivning (n.)
	(Linjarritning) (p.)	Gymnastik (?) (ind.)

Såsom tabellen visar, förekomma 10, eller om man hänför flickornas gymnastik till andra gruppen, 11 ämnen inom samma grupper

hos gossar och hos flickor. Detta får anses vara en tämligen hög grad av överensstämmelse, om man betänker, att antalet gemensamma ämnen för gossar och flickor endast är 17.

Det är av intresse att jämföra de nu meddelade resultaten med popularitets- och impopularitetsvärdena för de olika ämnena (sid. 98, 99). Till vilka grupper dessa värden hänvisa ämnena, har jag i den senast meddelade tabellen antytt inom parantes efter varje särskilt ämne (p. betyder positivt, ind. indifferent och n. negativt). En jämförelse ger vid handen, att en slående överensstämmelse existerar mellan de båda grupperingarna. Bortser man från de osäkra värdena för metallslöjd, linjarritning och främmande språk, är det egentligen endast i två fall överensstämmelse saknas, nämligen i fråga om det negativa ämnet rättskrivning, som här hos gossarna hör till den indifferenta gruppen, samt det hos flickorna i fråga om popularitet indifferenta ämnet räkning, som här hör till den negativa gruppen. En skiljaktighet av mindre betydelse är, att i tabellen här ovan en bipolar grupp förekommer, vilket icke är fallet i grupperingen efter popularitets- och impopularitetsvärden. Tre av ämnena inom den bipolara gruppen, naturkunnighet, flickslöjd och huslig ekonomi, äro ur den sistnämnda synpunkten positiva ämnen, de två övriga, geometri och uppsatsskrivning, negativa. Om samtliga dessa ämnen kan sägas, att de erhållit för få negativa resp. positiva röster, för att beräkningen av relationen mellan antalet överensstämmande svar och hela antalet svar skulle kunna ge ett utslag, som ägde någon högre grad av tillförlitlighet.

Genom uppvisandet av de talrika överensstämmelserna mellan de ifrågavarande båda grupperna av resultat, vilka vunnits på olika vägar, torde vara ådagalagt, att det, som ovan sagts rörande barns känsloliv, är uttryck för verkligheter, om också åtskilliga av resultaten äro otillförlitliga till följd av materialets otillräcklighet. Den metod, som begagnats, torde emellertid få anses vara användbar. Dessutom synes det mig genom undersökningen vara konstaterat, att den omfattning, i vilken barnen på det ena eller andra sättet reagera inför ett skolämne, äger motsvarighet i den grad av intensitet i fråga om lust och olust, med vilken de reagera gentemot innehållet i samma ämne.

3. Undervisningsämnenas popularitet och impopularitet i småskolan.

Framställningen angående småskolebarnens intressen för läroämnena kommer att i viss mån bli ofullständig. Detta beror därpå, att dessa barn i så ringa utsträckning besvarat frågorna 5 och 6 (sid. 48), att det icke gives någon möjlighet att i detalj undersöka, hur värdena för de teoretiska ämnena förhålla sig till värdena för de praktiska. En jämförelse mellan värdena kan således endast äga rum inom vardera av dessa ämnesgrupper. Likaledes anser jag mig böra avstå ifrån att jämföra småskolebarnen i Norrköping med dem i Göteborg. Även om frågorna besvarats i större utsträckning än nu är fallet, hade måhända svarens antal blivit för litet, för att syftet med en dylik indelning i grupper skulle ha kunnat nås. Småskolebarnen i Norrköping och Göteborg ha således vid beräkningen av ämnenas popularitets- och impopularitetsvärden sammanförts med varandra. Angående handarbete bör anmärkas, att detta ämne icke förekommer i Norrköpings småskolor, åtminstone ha de i undersökningen deltagande småskolebarnen icke undervisats i detsamma. Värdena för handarbete avse således endast småskolebarnen i Göteborg, men då endast två av de därstädes undersökta klassavdelningarna deltagit i undervisningen i ämnet, måste det ifrågavarande värdena anses vara tämligen osäkra.

För att åskådliggöra skolämnenas popularitet och impopularitet väljer jag diagramformen, vilken först begagnats av STERN och sedermera kommit till användning i de flesta arbeten på det ifrågavarande området. I ett sådant diagram betecknas ämnena med bredvid varandra stående, lodräta linjer, vilka sträcka sig uppåt och nedåt från en vågrät o-linje. Den del av en lodrät linje, som ligger ovanför den vågräta, betecknar det relativa antalet popularitetsröster, längden av den nedanför liggande delen anger motsvarande impopularitetsvärde. Dessa båda slag av värden angivas även medelst de siffror, vilka stå utsatta vid de lodräta linjerna. De ha, såsom förut antytts (sid. 71), erhållits på det sätt, att det absoluta antalet popularitets- eller impopularitetsomdömen ställts i relation till det antal barn, som undervisats i ämnet. De på detta sätt erhållna värdena kunna kallas positiva (+) och negativa (—). När hos gossarna dessa värden för läsning äro + 37,2 och — 20,6, så betyder således detta, att av de gossar, vilka undervisats i läsning, 37,2 % ha angivit detta ämne såsom det mest omtyckta och 20,6 % samma ämne som det minst omtyckta.

Vid denna beräkning ha följande värden erhållits:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
Biblisk historia	12,8 %	4,4 %	20,2 %	0 %
Läsning	37,2 »	20,6 »	32,4 »	21,8 »
Rättskrivning	4,6 »	30,9 »	8,1 »	29 »
Välskrivning	14,6 »	25,5 »	16,7 »	27,3 »
Räkning	24,4 »	36,8 »	18,9 »	39,1 »
Åskådningsövningar	21 »	7,3 »	20,2 »	10,1 »
Teckning	25,8 »	7,8 »	16,7 »	21,8 »
Sång	34,8 »	31,4 »	32,2 »	14,5 »
Gymnastik	20,2 »	29,4 »	21,1 »	34,6 »
Handarbete	18,2 »	5,9 »	54,5 »	0 »

Såsom synes av diagrammen (fig. 4 och 5), ha ämnena genom större mellanrum ordnats i grupper. Denna gruppering, som först använts av Stern, behöver en närmare förklaring.

När man tar hänsyn till både de positiva och de negativa värdena, låta ämnena ordna sig i fyra grupper. Den första gruppen utgöres av ämnen med övervägande popularitet — *positiva* ämnen — den sista gruppen består av ämnen med övervägande impopularitet — *negativa* ämnen. Mellan dessa grupper komma den andra gruppens *indifferenta* ämnen, vilka icke ha höga varken positiva eller negativa värden, och tredje gruppens *bipolara* ämnen, vilkas både positiva och negativa värden äro höga.

I de fall, då ämnena icke osökt läto inordna sig i dessa fyra grupper, tillämpade Stern följande regler. Till den positiva eller negativa gruppen räknade han ett ämne, när värdet i den förhärskande riktningen uppgick till mer än 5 % och var minst dubbelt så stort som värdet i den motsatta riktningen. Till den indifferenta gruppen hänfördes ett ämne, när varken det positiva eller det negativa värdet var mer än dubbelt så stort som det andra och intetdera översteg 10 %. Bipolart slutligen kallades ett ämne, när dess värde i den ena riktningen uppgick till mer än 10 % och i den andra riktningen till mer än hälften av värdet i den motsatta riktningen.

Mot dessa Sterns regler kan dock anmärkas, att gränsen mellan de indifferenta ämnena å ena sidan samt de positiva och de negativa å den andra icke är tillräckligt tydligt angiven. Det inses lätt, att enligt dessa regler ett ämne med värdena + 6 och — 3 eller + 3 och — 6 kan i förra fallet hänföras till antingen de in-

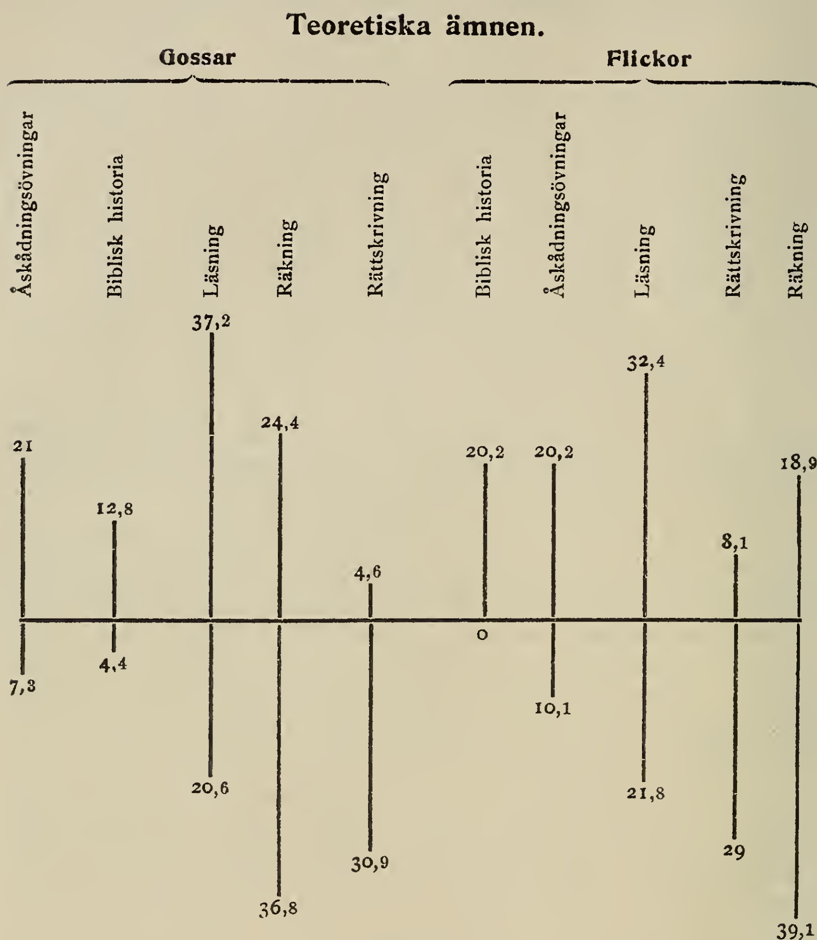

Fig. 4.

differenta eller de positiva ämnena, i senare fallet till de indifferenta eller de negativa. Den ena av de två först angivna reglerna behöver således ändras. Det ligger kanske närmast till hands att ändra regeln rörande de indifferenta ämnena dithän, att till denna grupp hänföres ett ämne, när varken det positiva eller det negativa värdet är dubbelt så stort som det andra och intetdera överstiger 10 %.

Det är emellertid tydligt, att storleken av de värden, varje särskilt ämne erhåller, är beroende av huru många ämnen barnen ha

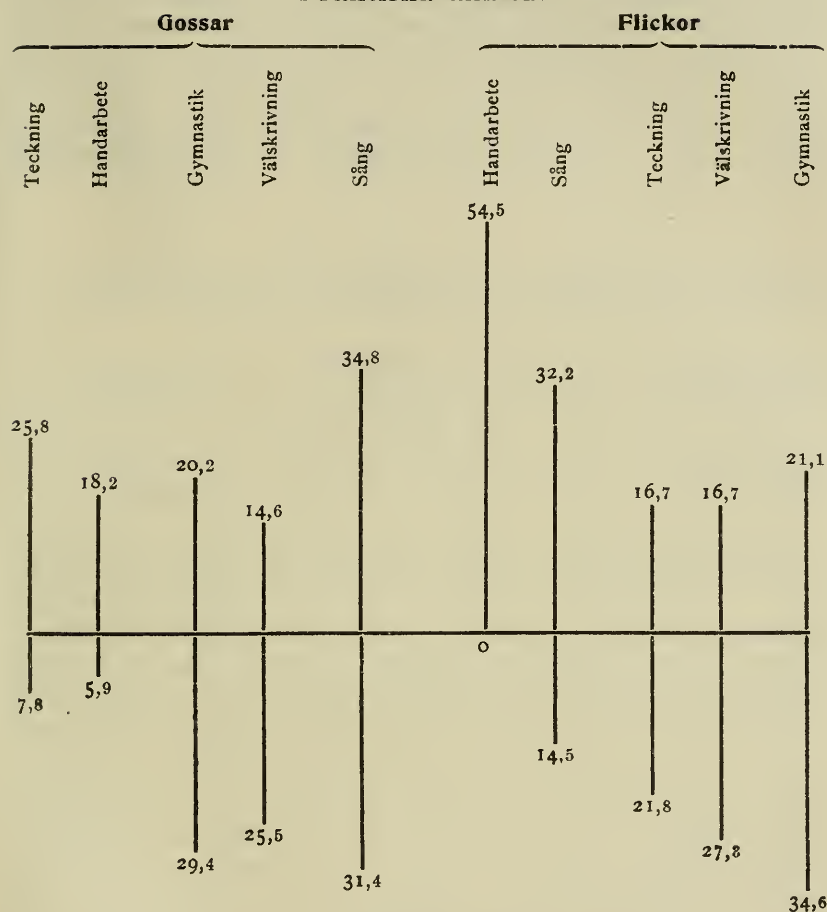

Fig. 5.

att välja emellan. Ju mindre antalet är, dess större bli värdena. Vid Sterns undersökning var ämnenas antal 15, vid min undersökning i Göteborgs och Norrköpings småskolor hade barnen däremot att välja emellan endast fem ämnen, vid besvarandet av frågorna 1 och 2 (sid. 48) emellan fem teoretiska, vid svarens avgivande å frågorna 3 och 4 emellan fem praktiska. De i Sterns regler förekommande minimivärdena måste således i detta fall multipliceras med 3, om grupperingen skall komma att motsvara Sterns. För de positiva och de negativa ämnena blir alltså minimivärdet 15 %, vilket svarar

mot STERNS 5 %, för de bipolara blir samma värde 30 %, motsvarande STERNS 10 %. Tillämpas reglerna med denna förändring, blir resultatet — såsom framgår av diagrammen — följande:

	Gossar	*Flickor*
Positiva ämnen	Åskådningsövningar Teckning Handarbete	Biblisk historia Åskådningsövningar Handarbete Sång
Indifferenta ämnen	Biblisk historia Gymnastik Välskrivning	Teckning Välskrivning
Bipolara ämnen	Läsning Räkning Sång	Läsning Gymnastik
Negativa ämnen	Rättskrivning	Rättskrivning Räkning

Såsom man finner av denna förteckning, komma fem ämnen inom samma grupper hos gossar och hos flickor: åskådningsövningar (grupp 1), handarbete (grupp 1), välskrivning (grupp 2), läsning (grupp 3) och rättskrivning (grupp 4). Bortser man från handarbete, som är mycket mera utpräglat positivt hos flickorna än hos gossarna, äro värdena för dessa ämnen hos gossar och flickor så nära sammanfallande, att största differensen mellan två motsvarande positiva värden (för läsning) är endast $4,_8$ och största differensen mellan två motsvarande negativa värden (för åskådningsövningar) endast $2,_8$. De övriga fem ämnena, biblisk historia, teckning, sång, gymnastik och räkning, höra till olika grupper hos gossar och hos flickor. Sålunda hör biblisk historia hos flickorna till de positiva ämnena, hos gossarna till de indifferenta. Med teckningen är förhållandet det motsatta: den är hos gossarna ett positivt ämne, hos flickorna ett indifferent med stark ansats till bipolaritet. Differensen mellan gossarnas och flickornas positiva värden för sång är ytterst liten ($2,_6$), däremot är gossarnas negativa värde mer än dubbelt så stort som flickornas. Sång är därför hos gossarna ett bipolart ämne, hos flickorna ett positivt men med bipolar prägel även här. Gymnastiken hör visserligen efter reglerna till de bipolara ämnena hos flickorna och till de indifferenta hos gossarna, men de positiva värdena hos gossar och hos flickor sammanfalla nästan, och

om endast ett par negativa röster tillkommit hos gossarna, hade ämnet blivit bipolart även hos dem. Gymnastiken kan således betraktas som ett bipolart ämne hos både gossar och flickor. Icke heller mellan gossarnas och flickornas värden för räkning äro differenserna så synnerligen stora; det hade behövts ytterligare endast några få positiva röster hos flickorna, för att ämnet skulle ha blivit bipolart hos dem liksom hos gossarna.

4. Undervisningsämnenas popularitet och impopularitet bland folkskolebarn i Norrköping och Göteborg.

Nedanstående tabell innehåller de värden, som erhållits vid undersökningarna rörande skolämnenas popularitet och impopularitet i Norrköpings och Göteborgs folkskolor. För varje ämne finnas två tvärgående serier av värden. Den första av dessa serier avser Norrköpingsbarnen (betecknade med N), den andra Göteborgsbarnen (betecknade med G). Denna anordning gör det lätt att på varje särskild punkt anställa jämförelse mellan undersökningsresultaten från de båda städerna.

I långsgående riktning finnas fyra serier av värden för gossarna och fyra för flickorna. Två serier för varje grupp innehålla positiva värden och två serier negativa. Med kursiva siffror betecknas de värden, som erhållits på det sätt, att antalet överensstämmande svar i positiv eller negativ riktning för varje särskilt ämne ställts i relation till det antal barn, som både undervisats i ämnet och avgivit överensstämmande svar. De gossar och flickor, som uppfyllt de i försökstekniken liggande fordringarna, bilda således två grupper, för vilka särskilda värden beräknats. För några få ämnen saknas emellertid sådana värden. Detta beror därpå, att i dessa ämnen deltagit icke hela klassavdelningar utan delar av sådana, och att det synts mig hart när omöjligt att för varje särskilt barn, som undervisats i vart och ett av dessa ämnen, fastställa, huruvida det fyllt försöksteknikens fordringar eller ej. I varje fall skulle ett dylikt fastställande kostat ett oerhört arbete, som värdet av de erhållna resultaten alls icke skulle ha motsvarat. En jämförelse visar nämligen, att även de andra värdena äro tämligen tillförlitliga. Dessa ha erhållits sålunda, att alla för ett ämne avgivna positiva eller negativa röster ställts i relation till hela antalet barn, som undervisats i ämnet.

		Gossar				*Flickor*			
		+	+	—	—	+	+	—	—
Biblisk historia	N.	*3,8* %	3,9 %	*2,4* %	2,8 %	*2,7* %	2,5 %	*0,8* %	1,1 %
	G.	*0,7* »	3,3 »	*4,4* »	3,6 »	*1,5* »	2,1 »	*0,8* »	0,6 »
Katekes	N.	*3,2* »	3,6 »	*2,4* »	3,1 »	*1,5* »	2,5 »	*0,4* »	1,4 »
	G.	*2* »	2,1 »	*3,1* »	3 »	*2* »	4,3 »	*0* »	0 »
Läsning	N.	*6,5* »	8 »	*6,7* »	6,5 »	*7,7* »	8 »	*2* »	3,4 »
	G.	*6,6* »	10,3 »	*1,9* »	3 »	*4,9* »	5,1 »	*1,7* »	1,9 »
Rättskrivning ...	N.	*2,1* »	2,4 »	*4,3* »	7,1 »	*1,5* »	1,4 »	*16,4* »	14,1 »
	G.	*0,6* »	1,7 »	*14,4* »	13,3 »	*1,5* »	3,2 »	*14,8* »	15,1 »
Uppsatsskrivning	N.	*1,6* »	1,2 »	*6,7* »	6,5 »	*2,3* »	2,5 »	*6,6* »	7,3 »
	G.	*0* »	0 »	*4,8* »	4,4 »	*2* »	4 »	*5,9* »	5,8 »
Språklära.........	N.	*0,5* »	1 »	*13,4* »	12,3 »	*0,3* »	0,6 »	*22,4* »	24,4 »
	G.	*0* »	0,9 »	*19,4* »	18,5 »	*0,5* »	1,5 »	*21,8* »	20,6 »
Välskrivning ...	N.	*2,2* »	3,6 »	*10,5* »	7,7 »	*1,5* »	1,9 »	*5,9* »	6,8 »
	G.	*1* »	1,8 »	*6,2* »	5,8 »	*0,5* »	2,9 »	*11,4* »	11 »
Räkning	N.	*3,2* »	5,6 »	*4,3* »	5,6 »	*3,8* »	5 »	*7,4* »	6,8 »
	G.	*13,3* »	12,1 »	*2,4* »	5,5 »	*10,8* »	11,2 »	*3,4* »	3,9 »
Geometri.........	N.	*0* »	0,5 »	*28,2* »	25,9 »				
	G.	*1,3* »	0,7 »	*9,7* »	11,1 »				
Historia	N.	*21,8* »	16,1 »	*0,6* »	1,1 »	*22,3* »	18,9 »	*0,9* »	1,1 »
	G.	*13,3* »	11,8 »	*1,4* »	2,5 »	*20* »	12,8 »	*1,3* »	1,6 »
Geografi	N.	*5,9* »	7,7 »	*3,3* »	4,6 »	*7,3* »	7,8 »	*4,3* »	6,5 »
	G.	*3,6* »	5,7 »	*6,7* »	8,3 »	*2,4* »	4,3 »	*5,9* »	5,8 »
Naturkunnighet	N.	*11,4* »	10,4 »	*3,8* »	3,7 »	*1,9* »	3,6 »	*6,2* »	6,2 »
	G.	*14,8* »	12,6 »	*0,5* »	2,5 »	*6,4* »	5 »	*1,7* »	1,9 »
Frihandsteckn....	N.	*11,3* »	10,3 »	*5,7* »	5,9 »	*6,1* »	7,8 »	*7,8* »	9,3 »
	G.	*5,1* »	6,2 »	*3,3* »	3 »	*13,2* »	11,7 »	*4,2* »	5,8 »
Linjarritning ...	N.	*4,7* »	6,6 »	*0* »	1,1 »				
	G.	*19,5* »	17,2 »	*2* »	1,4 »				
Sång..............	N.	*3,2* »	4,2 »	*9,5* »	7,4 »	*1,5* »	3,6 »	*12,5* »	11,3 »
	G.	*2* »	2,1 »	*26,1* »	19,9 »	*2* »	2,7 »	*19* »	17,1 »
Gymnastik	N.	*6,5* »	6,2 »	*1,9* »	3,1 »	*2,3* »	5,3 »	*6,2* »	5,6 »
	G.	*3,6* »	5,4 »	*2,9* »	1,9 »	*9,3* »	10,8 »	*3* »	3 »
Träslöjd	N.		12,6 »		5,1 »				
	G.		18,2 »		0,9 »				
Metallslöjd	N.		23 »		7,7 »				
	G.		1,9 »		3,2 »				

		Gossar.				*Flickor.*			
		+	+	—	—	+	+	—	—
Flickslöjd	N.					*32,6* %	26 %	*2* %	2,3 %
	G.					*15,2* »	13,3 »	*0,4* »	1 »
Främmande språk	N.		29 %		0 %		8,2 »		0 »
	G.		11,6 »		1,8 »		10,6 »		0 »
Bokföring	N.	*3,8* »	3,6 »	*1,6* »	1,2 »		0 »		0 »
	G.	*3,4* »	8 »	*0* »	0,7 »	*0* »	2,4 »	*4,2* »	6 »
Huslig ekonomi	N.						14,8 »		1,7 »
	G.					*17,7* »	15,5 »	*4,2* »	4,8 »

Vid en jämförelse mellan mot varandra svarande positiva värden och mot varandra svarande negativa finner man, att differenserna i allmänhet äro tämligen låga. De variera mellan — $3,_7$ och + $7,_2$. Beräknar man medeldifferensen för varje serie utan avseende på om de särskilda differensvärdena ha plus- eller minustecken, får man högsta värdet, $1,_8$, för Göteborgsflickornas positiva serier och det lägsta medeltalet, $0,_6$, för samma flickors negativa serier. När de kursiverade värdena för ett ämne äro högre än de motsvarande, utan kursivering meddelade, betyder naturligtvis detta, att de överensstämmande svaren varit relativt många, och såsom förut framhållits (sid. 76), tyder detta i sin ordning därpå, att ämnets innehåll varit starkt känslobetonat hos försökspersonerna. Så är t. ex. genomgående fallet med historia beträffande de positiva värdena och med sång i fråga om de negativa.

Tabellen å sid. 94 lämnar en översikt över skolämnenas popularitet och impopularitet bland folkskolebarnen i Norrköping och Göteborg. Vid upprättandet av denna tabell har hänsyn tagits till båda seriernas värden. Ämnena ha nämligen uppförts å tabellen endast i de fall, då dessa båda slag av värden givit samma utslag i fråga om grupperingen. Har sålunda ett ämne vacklat mellan två närstående grupper, har det icke medtagits å tabellen. För överskådlighetens skull ha ämnena placerats så för de olika barngrupperna, att samma ämnen stå vid sidan av varandra. Inom de indifferenta och bipolara grupperna anger ett + eller — för varje särskilt ämne, om det positiva eller det negativa värdet är övervägande. I de fall, där två tecken förekomma, gäller det första de kursiverade värdena, det senare de icke kursiverade. Likhetstecken (=) betyder, att ingen skillnad förefinnes mellan det positiva värdet och det negativa.

	Gossar		*Flickor*	
	Norrköping	Göteborg	Norrköping	Göteborg
Positiva ämnen		Läsning	Läsning	
		Räkning		Räkning
	Historia	Historia	Historia	Historia
	Naturkunnighet	Naturkunnighet		Naturkunnighet
				Frihandsteckning
		Linjarritning		
	Gymnastik			Gymnastik
	Träslöjd	Träslöjd	Slöjd	Slöjd
	Metallslöjd			
	Främmande språk	Främmande språk	Främmande språk	Främmande språk
			Huslig ekonomi	Huslig ekonomi
Indifferenta ämnen	Biblisk historia (+)	Biblisk historia (—)	Biblisk historia (+)	Biblisk historia (+)
	Katekes (+)	Katekes (+)	Katekes (+)	Katekes (+)
	Läsning (—+)			
		Uppsatsskrivning (—)		
	Räkning (— =)		Räkning (—)	
	Geografi (+)	Geografi (—)	Geografi (+)	
			Frihandsteckning (—)	
		Metallslöjd (—)		
	Bokföring (+)		Bokföring (=)	
Bipolart ämne	Frihandsteckning (+)			
Negativa ämnen		Rättskrivning	Rättskrivning	Rättskrivning
	Uppsatsskrivning		Uppsatsskrivning	
	Språklära	Språklära	Språklära	Språklära
	Välskrivning	Välskrivning	Välskrivning	Välskrivning
	Geometri	Geometri		
		Sång	Sång	Sång

Av tabellen framgår, att historia, slöjd, främmande språk och huslig ekonomi äro klart positiva. Endast metallslöjd har i Göteborg sjunkit ned till indifferentism. Tydligt indifferenta äro biblisk historia och katekes, medan språklära, välskrivning och geometri äro avgjort negativa. Räkning är i Göteborg positivt, i Norrköping indifferent med negativ prägel, i synnerhet hos flickorna.

I nedan angivna fall vackla ämnena mellan olika grupper och ha av denna anledning icke upptagits å tabellen:

Indifferent-positiva ämnen	Läsning (flickor, Göteborg).
	Frihandsteckning (gossar, Göteborg).
	Linjarritning (gossar, Norrköping).
	Gymnastik (gossar, Göteborg).
	Bokföring (gossar, Göteborg).

Indifferent-negativa ämnen	Rättskrivning (gossar, Norrköping). Bokföring (flickor, Göteborg).
Negativt-indifferenta ämnen	Uppsatsskrivning (flickor, Göteborg). Geografi (flickor, Göteborg). Naturkunnighet (flickor, Norrköping). Sång (gossar, Norrköping). Gymnastik (flickor, Norrköping).

Sammanställes denna förteckning med de i tabellerna meddelade resultaten, finner man, att läsning och linjarritning i allmänhet ha positiv prägel samt rättskrivning, uppsatsskrivning och sång negativ. Geografi är i allmänhet indifferent men är av siffrorna att döma mera populärt i Norrköping än i Göteborg. Bokföring har positiv prägel hos gossarna, under det flickorna i fråga om detta ämne vackla mellan ren indifferentism och negativitet. Om naturkunnighet, frihandsteckning och gymnastik gäller, att de i allmänhet höra till den positiva gruppen eller stå denna grupp nära, men att de hos flickorna i Norrköping ha negativ prägel.

Det är tydligt, att denna gruppering ofta ger skiljaktigheterna utseende av att vara större, än de i verkligheten äro. I fråga om vissa ämnen, som förekomma endast å de högsta skolstadierna, t. ex. bokföring, har försökspersonernas antal varit för litet, för att undersökningen skulle ha kunnat ge bestämt utslag i den ena eller andra riktningen. Om således skiljaktigheterna i många fall äro mera skenbara än verkliga, så existerar det å andra sidan olikheter av sådan beskaffenhet mellan värdena för de båda städernas barn, t. ex. i fråga om räkning, att orsakerna få antagas ligga djupare än i tillfälligheter. Vilka orsaker som i sådana fall kunna tänkas ha varit verksamma, skall längre fram bli föremål för undersökning.

För att erhålla en klarare bild av skolämnenas popularitet och impopularitet än den nu givna sammanföras här nedan värdena dels för gossarna och dels för flickorna, och dessa värden åskådliggöras genom diagram (fig. 6 och 7). Vid denna förnyade behandling av röstfrekvenserna användas endast de svar, som äro i överensstämmelse med försöksteknikens fordringar. Endast för sådana ämnen, för vilka i det föregående inga kursiverade värden förekomma, ha samtliga avgivna röster använts för beräkningen av de procentuella värdena.

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
Biblisk historia	2,4 %	3,3 %	2,1 %	0,8 %
Katekes	2,7 »	2,7 »	1,7 »	0,2 »
Läsning	6,6 »	4,3 »	6,4 »	1,8 »

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
Rättskrivning	1,4 %	9 %	1,5 %	15,6 %
Uppsatsskrivning	0,8 »	5,7 »	2,1 »	6,3 »
Språklära	0,3 »	16,4 »	0,4 »	22,1 »
Välskrivning	1,6 »	8,4 »	1,1 »	8,5 »
Räkning	8,4 »	3,3 »	6,9 »	5,5 »
Geometri	0,7 »	18,1 »	—	—
Historia	17,4 »	1,1 »	21,2 »	1,1 »
Geografi	4,7 »	5 »	5,2 »	5,1 »
Naturkunnighet	13,1 »	2,2 »	3,9 »	4,1 »
Frihandsteckning	8,1 »	4,5 »	9,2 »	6,1 »
Linjarritning	11,3 »	1,1 »	—	—
Sång	2,6 »	16,8 »	1,7 »	15,6 »
Gymnastik	5 »	2,4 »	5,4 »	4,7 »
Träslöjd	15,6 »	2,9 »	—	—
Metallslöjd	4,8 »	3,9 »	—	—
Flickslöjd	—	—	25	1,2 »
Främmande språk	17,8 »	1,1 »	9,4 »	0 »
Bokföring	3,6 »	0,9 »	1,9 »	2,9 »
Huslig ekonomi	—	—	15,1 »	3 »

De meddelade resultaten ge vid handen, att några bipolara ämnen icke förekomma hos varken gossar eller flickor. Endast frihandsteckning visar stark tendens till bipolaritet hos båda barngrupperna, ehuru ämnet enligt reglerna är indifferent. Möjligen kan detsamma sägas om räkning hos flickorna. Ämnena låta således inordna sig i tre grupper: positiva, indifferenta och negativa.

Till samma grupper hos gossar och flickor höra följande ämnen: till den positiva gruppen: historia, slöjd (träslöjd och handarbete) och främmande språk; till den indifferenta gruppen: biblisk historia, katekes, geografi, frihandsteckning, gymnastik och bokföring; till den negativa gruppen: rättskrivning, uppsatsskrivning, språklära, välskrivning och sång. Följande tre ämnen höra till olika grupper hos gossarna och hos flickorna: läsning, som är ett indifferent ämne hos de förra och ett positivt ämne hos de senare, samt räkning och naturkunnighet, som höra till de positiva ämnena hos gossarna och till de indifferenta hos flickorna. De fyra återstående ämnena höra till följande grupper: linjarritning och huslig ekonomi till den positiva gruppen, metallslöjd till den indifferenta och geometri till den negativa.

Frågorna 1 och 2 i det vid undersökningarna i Norrköping och Göteborg använda formuläret (sid. 48) avsågo de t e o r e t i s k a

ämnena. Vid svarens avgivande hade således barnen att anställa jämförelse mellan ämnena inom denna grupp samt uppgiva, vilket av dem de tyckte bäst om, och vilket de tyckte minst om. Resultaten av undersökningen på denna punkt meddelas här nedan. De värden, vilka utmärkas med kursiva siffror, ha erhållits ur de svar, som uppfyllde försöksteknikens fordringar. Den övre raden för varje ämne avser Norrköpingsbarnen, den nedre Göteborgsbarnen.

		Gossar				*Flickor*			
		+	+	—	—	+	+	—	—
Biblisk historia	N.	*4,5* %	5 %	*3,4* %	4,6 %	*4,2* %	5,2 %	*1* %	2 %
	G.	*1,3* »	3,1 »	*5,1* »	5,1 »	*4* »	4,2 »	*1* »	1,2 »
Katekes	N.	*3,8* »	4,5 »	*5,3* »	5,2 »	*3,5* »	3,6 »	*2* »	2,8 »
	G.	*3,4* »	4,5 »	*4,3* »	4,8 »	*4* »	3,1 »	*1,6* »	1,4 »
Läsning	N.	*9,4* »	10 »	*11,6* »	10,8 »	*12,9* »	12,7 »	*4,3* »	5,6 »
	G.	*11,3* »	11,1 »	*2,7* »	4,8 »	*9,6* »	9,3 »	*7,2* »	7 »
Rättskrivning	N.	*6* »	7 »	*8,6* »	9 »	*4,5* »	6,3 »	*32,1* »	32 »
	G.	*2,8* »	3,4 »	*26,5* »	26,3 »	*2,7* »	2,9 »	*26,4* »	25,8 »
Språklära	N.	*0,4* »	0,6 »	*17,3* »	16,8 »	*0,5* »	0,9 »	*35,5* »	36 »
	G.	*0,4* »	0,5 »	*33,9* »	30,4 »	*0,4* »	0,3 »	*34,8* »	34,1 »
Räkning	N.	*10,9* »	10,6 »	*9,4* »	10,8 »	*16,4* »	14,9 »	*4,3* »	5,6 »
	G.	*20,9* »	19,3 »	*4,6* »	5,6 »	*15,7* »	16,6 »	*7,5* »	7 »
Geometri	N.	*1,2* »	0,9 »	*35,4* »	34,8 »				
	G.	*1,4* »	1,4 »	*16,6* »	19,8 »				
Historia	N.	*33,1* »	33 »	*3,4* »	4,4 »	*45,7* »	45,2 »	*1,9* »	2,1 »
	G.	*27* »	26,8 »	*2,7* »	2,7 »	*37,4* »	36,6 »	*4,9* »	5,2 »
Geografi	N.	*11,7* »	12 »	*9,8* »	10,5 »	*13,4* »	12,7 »	*8,2* »	8,4 »
	G.	*8,2* »	8 »	*11,6* »	10,5 »	*9,7* »	11,4 »	*11,1* »	11,9 »
Naturkunnighet	N.	*20,4* »	17,8 »	*7,5* »	6,7 »	*5,1* »	5,5 »	*9,5* »	9,3 »
	G.	*19,5* »	18,1 »	*1,5* »	1,1 »	*12,7* »	12,5 »	*4,6* »	5,2 »
Främmande språk	N.		32,3 »		1,6 »		8,2 »		0 »
	G.		22,3 »		5,4 »		10,6 »		4,3 »

Av tabellen framgår, att differenserna i allmänhet äro mycket låga mellan de båda positiva och de båda negativa värden, som svara mot varandra. För övrigt ger tabellen ungefär samma bild av de teoretiska ämnenas popularitet och impopularitet som den å sid. 92 meddelade. En sådan jämförelse mellan tabellernas värden sker lättast, ifall den å sid. 94 förekommande grupperingen av ämnena genomföres även här. Men det är tydligt, att jämförelsen icke kan äga rum, utan att minimivärdena i reglerna för grupperingen ändras. Hela antalet ämnen är nämligen 20 för gossarna och 18 för flickorna, under det antalet av de teoretiska ämnena är

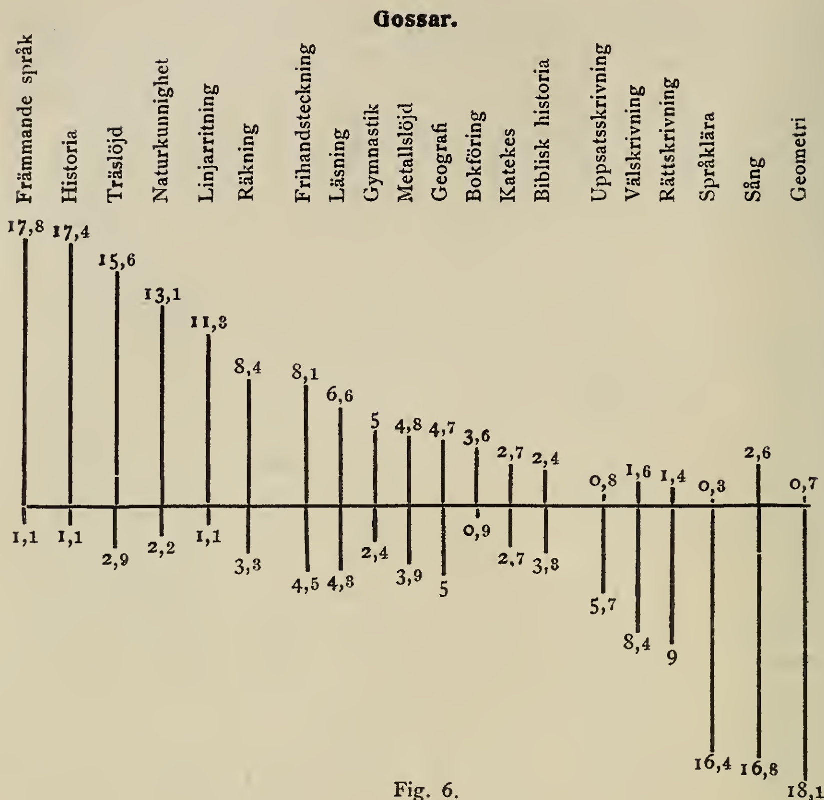

Fig. 6.

11 för gossarna och 10 för flickorna. Sättas minimivärdena för de positiva och de negativa ämnena till resp. + 9 % och — 9 % samt för de bipolara till 18 %, torde grupperingen av de teoretiska ämnena komma att tämligen noga svara mot grupperingen av samtliga ämnen. Att flickorna i båda fallen icke ha fullt så många ämnen som gossarna, är en omständighet utan avsevärd betydelse, enär skillnaden i antal är så liten, att den icke torde kunna inverka på resultatet. Tillämpas reglerna med den nämnda förändringen, får man följande gruppering av de teoretiska ämnena:

	Gossar		Flickor	
	Norrköping	Göteborg	Norrköping	Göteborg
Positiva ämnen		Läsning	Läsning	
		Räkning	Räkning	Räkning
	Historia	Historia	Historia	Historia
	Naturkunnighet	Naturkunnighet		Naturkunnighet
	Främmande språk	Främmande språk		Främmande språk

Flickor.

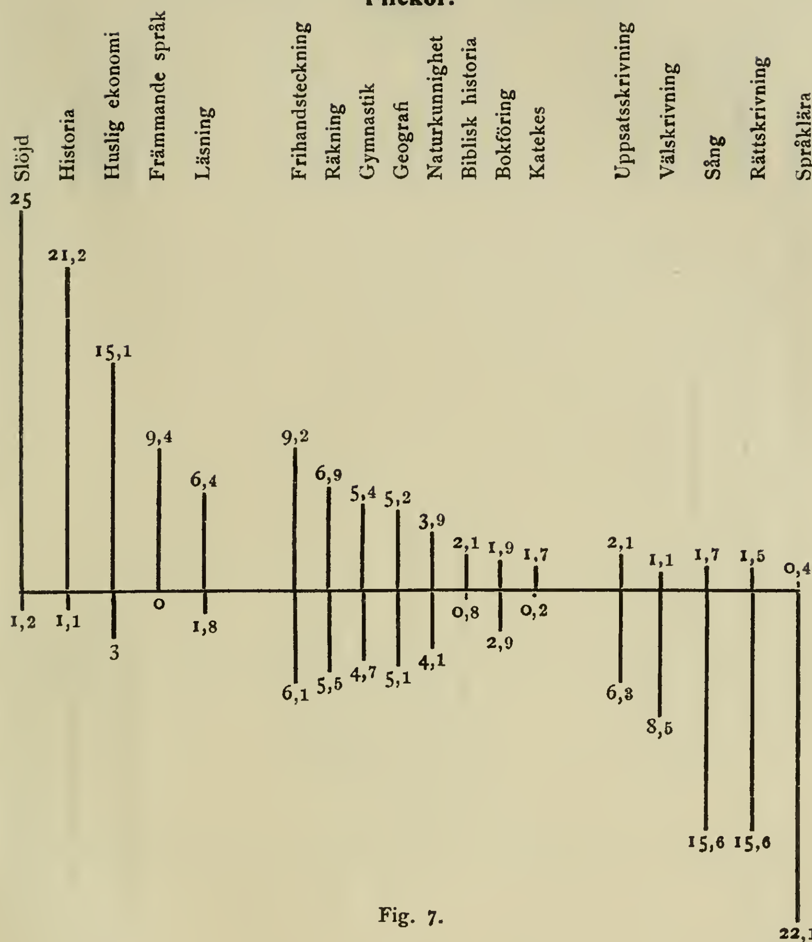

Fig. 7.

	Gossar		Flickor	
	Norrköping	Göteborg	Norrköping	Göteborg
Indifferenta ämnen	Räkning(+—)			
	Katekes(—)	Katekes(—)	Katekes(+)	Katekes(+)
	Biblisk historia(+)	Biblisk historia(—)	Biblisk historia(+)	Biblisk historia(+)
	Geografi(+)	Geografi(—)	Geografi(+)	Geografi(—)
	Läsning(—)			Läsning(+)
	Rättskrivning(—)		Naturkunnighet(—)	
			Främmande språk	
Negativa ämnen		Rättskrivning	Rättskrivning	Rättskrivning
	Språklära	Språklära	Språklära	Språklära
	Geometri	Geometri		

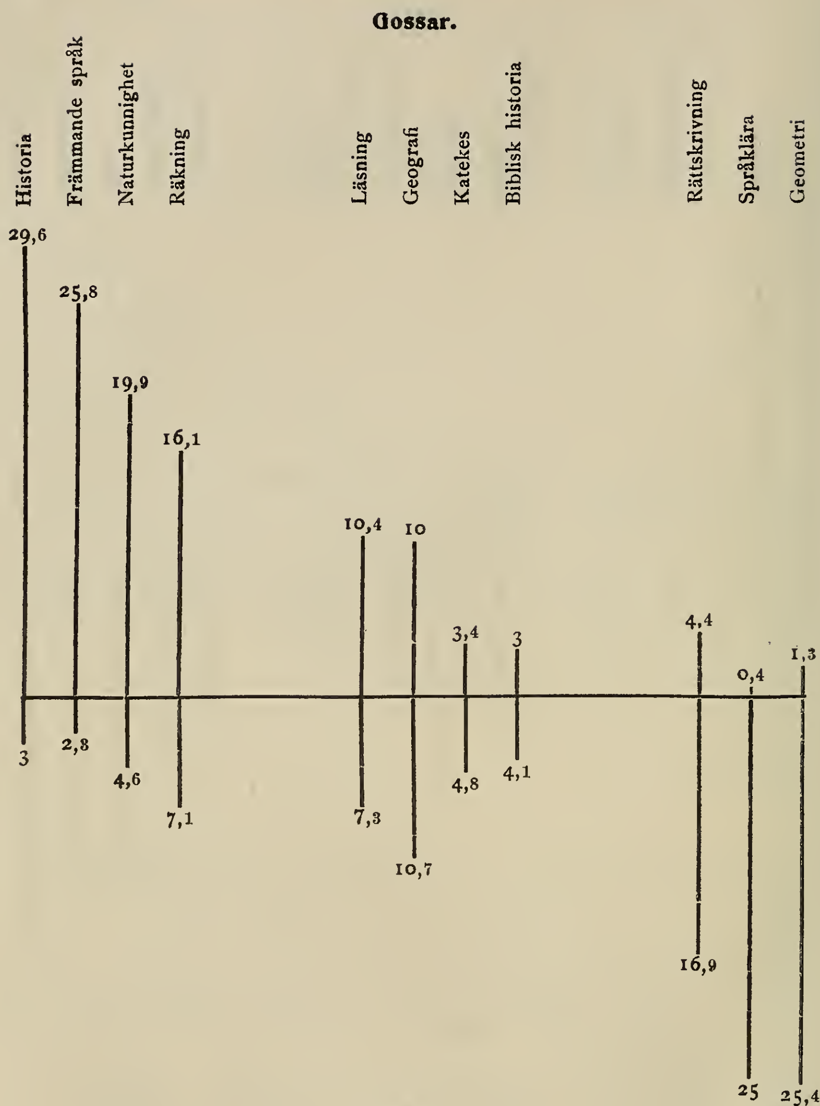

Fig. 8.

En jämförelse mellan denna gruppering och den å sid. 94 genomförda ger vid handen, att endast ett par skiljaktigheter förekomma. Räkning, som vid tävlan med alla skolämnena var ett indifferent ämne hos flickorna i Norrköping, hör här till den positiva gruppen, varemot främmande språk av samma flickor fått en för-

Flickor.

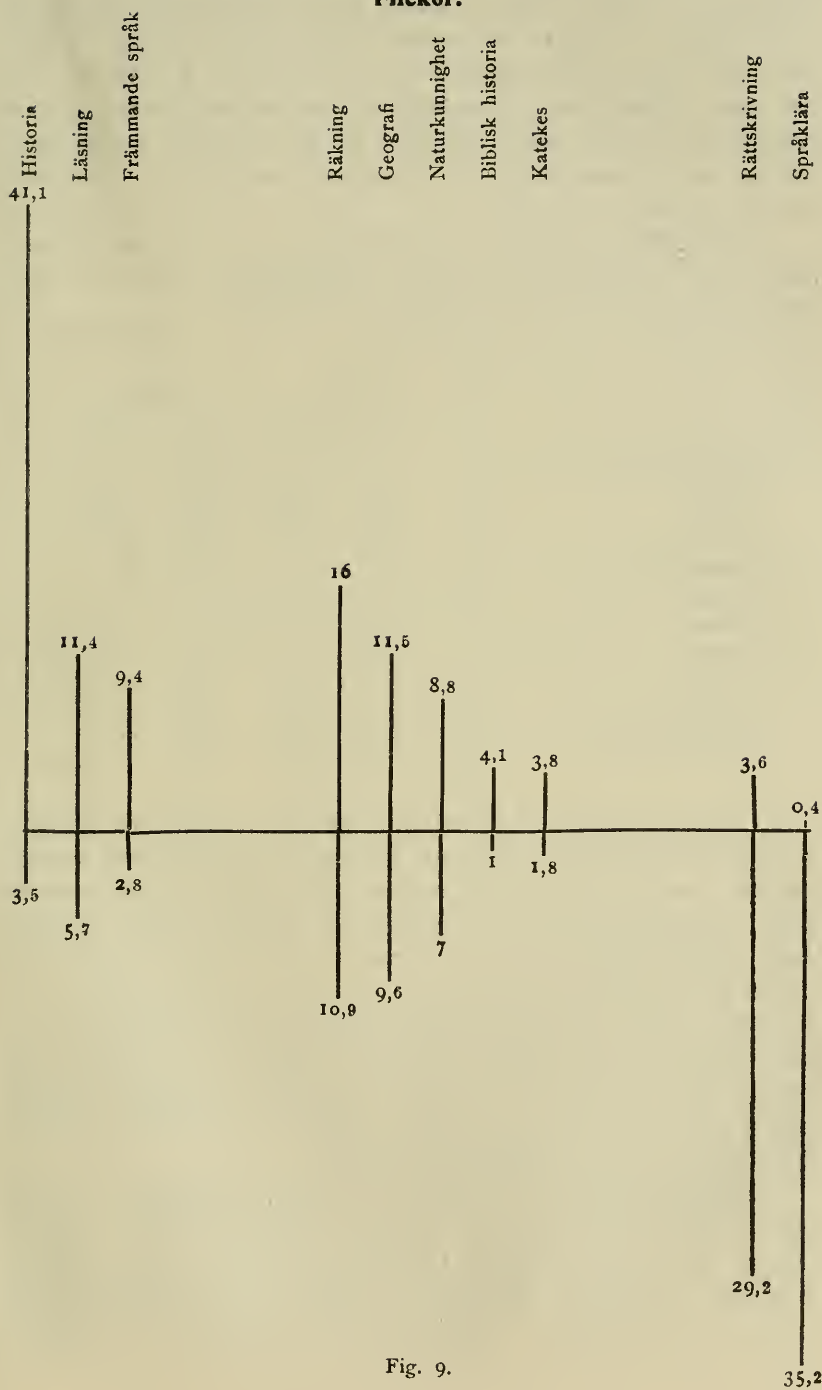

Fig. 9.

flyttning i motsatt riktning, ehuru ämnet fortfarande har stark positiv prägel. Geografi och naturkunnighet, som vacklade mellan negativitet och indifferentism hos resp. flickorna i Göteborg och flickorna i Norrköping, höra här hos samma barngrupper till de indifferenta ämnena; men att märka är, att de värden i tabellen å sid. 92, som grunda sig på alla avgivna svar, hänvisa dessa ämnen just till denna grupp.

Sammanföras de röster för Norrköpings- och Göteborgsbarnen, vilka voro i överensstämmelse med försöksteknikens krav, får man efter beräkningen av värdena följande resultat:

	Gossar		*Flickor*	
	+	—	+	—
Biblisk historia	3 %	4,1 %	4,1 %	1 %
Katekes	3,4 »	4,8 »	3,8 »	1,8 »
Läsning	10,4 »	7,3 »	11,4 »	5,7 »
Rättskrivning	4,4 »	16,9 »	3,6 »	29,2 »
Språklära	0,4 »	25 »	0,4 »	35,2 »
Räkning	16,1 »	7,1 »	16 »	10,9 »
Geometri	1,3 »	25,4 »		
Historia	29,6 »	3 »	41,1 »	3,5 »
Geografi	10 »	10,7 »	11,5 »	9,6 »
Naturkunnighet	19,9 »	4,6 »	8,8 »	7 »
Främmande språk	25,8 »	2,3 »	9,4 »	2,8 »

Vid en jämförelse av de senaste diagrammen (fig. 8 och 9) med de förut (sid. 98, 99) meddelade finner man, att ämnena komma i alldeles samma ordningsföljd med undantag därav, att främmande språk i gossarnas teoretiska ämnesgrupp komma i andra rummet bland de positiva ämnena, då de däremot förut kommo i första, och att även hos flickorna samma ämne nu kommit ett steg längre ned på skalan. Detta visar, att värdena för det ifrågavarande ämnet äro tämligen osäkra, något som har sin orsak däri, att antalet försökspersoner, som deltagit i undervisningen i främmande språk, varit för litet; ämnet läses nämligen endast i de högsta klasserna vid Göteborgs och Norrköpings folkskolor.

Jämföras gossarnas och flickornas senast meddelade värden med varandra, finner man lätt, att gossarnas röster fördelats jämnare på de olika ämnena än flickornas. De senare visa starkare förkärlek för historia och starkare motvilja mot rättskrivning och språklära än gossarna. Räkning har hos flickorna en tämligen

stark bipolar prägel, och detsamma är förhållandet med geografi hos både gossar och flickor.

De värden för de praktiska ämnena, som motsvara de senast meddelade värdena för de teoretiska, ha erhållits ur svaren på frågorna 3 och 4 (sid. 48). Skiljas Norrköpings- och Göteborgsbarnen från varandra, ger beräkningen av dessa värden följande resultat:

		Gossar				*Flickor*			
		+	+	—	—	+	+	—	—
Uppsatsskrivning	N.	*8,7* %	8,2 %	*19,4* %	19,6 %	*7,4* %	6,4 %	*19* %	18 %
	G.	*5,2* »	5,1 »	*24,8* »	24,6 »	*8,3* »	7,6 »	*24,4* »	23,6 »
Välskrivning ...	N.	*8,7* »	9,3 »	*19,4* »	18,1 »	*5,3* »	5,1 »	*18* »	17,5 »
	G.	*6,3* »	7,3 »	*16,8* »	16,7 »	*7* »	6 »	*20,4* »	19,6 »
Frihandsteckn....	N.	*21,4* »	22,9 »	*11,5* »	12,6 »	*9,3* »	8,8 »	*16* »	16,6 »
	G.	*11,2* »	11,4 »	*8* »	7,7 »	*16,7* »	16,2 »	*9,2* »	10,1 »
Linjarritning ...	N.	*14,1* »	15,7 »	*5,3* »	5,9 »				
	G.	*36* »	36,8 »	*8,8* »	8,3 »				
Sång..............	N.	*7,4* »	7,1 »	*24,3* »	24,9 »	*5,9* »	6,9 »	*24* »	25,8 »
	G.	*7,2* »	6,2 »	*37,6* »	35,6 »	*5* »	5,6 »	*34,4* »	36 »
Gymnastik	N.	*19,8* »	19,8 »	*13,2* »	13,7 »	*9,3* »	9,9 »	*13* »	13,2 »
	G.	*13,7* »	12,8 »	*6,4* »	6,8 »	*22,4* »	24,4 »	*4,8* »	4,9 »
Träslöjd	N.		35 »		11,7 »				
	G.		46,8 »		3,9 »				
Metallslöjd	N.		26,9 »		11,5 »				
	G.		24,1 »		16,4 »				
Flickslöjd.........	N.					*53* »	53,2 »	*6,3* »	5,7 »
	G.					*35* »	35,8 »	*4,4* »	4 »
Bokföring.........	N.	*15,3* »	15,5 »	*5,7* »	5 »		0 »		15 »
	G.	*17,6* »	17,1 »	*1,5* »	1,4 »	*5,7* »	4,8 »	*5,1* »	6 »
Huslig ekonomi	N.						30 »		6,8 »
	G.					*20,8* »	20,2 »	*3,8* »	3,6 »

Tillämpas samma regler vid grupperingen av de praktiska ämnena som förut vid grupperingen av de teoretiska, får man nedanstående resultat. Hos ett par barngrupper stå två ämnen liksom på gränsen mellan två närliggande grupper. Det ena ämnet är välskrivning, som hos gossarna i Norrköping enligt de kursiverade värdena är negativt, enligt de andra värdena svagt bipolart; det andra är gymnastik, vilket nu liksom förut hos Göteborgsgossarna vacklar mellan den första gruppen och den andra. I dessa båda fall har jag vid grupperingen tagit hänsyn endast till de kursiverade värdena.

	Gossar		Flickor	
	Norrköping	Göteborg	Norrköping	Göteborg
Positiva ämnen	Linjarritning	Linjarritning		
		Gymnastik		Gymnastik
	Träslöjd	Träslöjd	Slöjd	Slöjd
	Metallslöjd			
	Bokföring	Bokföring		
			Huslig ekonomi	Huslig ekonomi
Indifferenta ämnen		Frihandsteckning(+)	Frihandsteckning(—)	Frihandsteckning(+)
			Gymnastik(—)	Bokföring(+—)
Bipolara ämnen	Frihandsteckning(+)			
	Gymnastik(+)			
		Metallslöjd(+)		
Negativa ämnen	Uppsatsskrivning	Uppsatsskrivning	Uppsatsskrivning	Uppsatsskrivning
	Välskrivning	Välskrivning	Välskrivning	Välskrivning
	Sång	Sång	Sång	Sång
			Bokföring	

Denna förteckning har att uppvisa några smärre skiljaktigheter från grupperingen å sid. 94. Sålunda är ämnet uppsatsskrivning nu överallt negativt, då det däremot förut hos gossarna i Göteborg var indifferent med negativ betoning och hos flickorna därstädes stod på gränsen mellan den negativa och den indifferenta gruppen. Hos gossarna i Göteborg vacklade vidare frihandsteckning mellan de två första grupperna; nu har saken avgjorts sålunda, att ämnet kommit att tillhöra den indifferenta gruppen. Även hos flickorna i Göteborg har ämnet fått samma placering, ehuru det förut hos dem tillhörde den positiva gruppen. Det har dock fortfarande positiv betoning hos både gossar och flickor i Göteborg. I fråga om linjarritning och sång, som båda hos gossarna i Norrköping vacklade mellan två grupper, det förra ämnet mellan den indifferenta och den positiva gruppen, det senare mellan den negativa och den indifferenta, har avgörandet nu skett till förmån för de extrema grupperna, i det linjarritning kommit att höra till den positiva gruppen och sång till den negativa. Det förra ämnet är sålunda nu på båda ställena positivt, det senare överallt negativt. Såsom redan nämnts, vacklar gymnastik fortfarande hos gossarna i Göteborg mellan de två första grupperna, men hos flickorna i Norrköping är ämnet nu indifferent, då det däremot enligt de förut meddelade värdena var dels negativt, dels indifferent. Hos gossarna i Norrköping har gymnastik fått så höga både negativa och positiva värden,

att ämnet från att förut ha varit positivt nu blivit bipolart. Även ämnet metallslöjd har hos gossarna i Göteborg blivit bipolart, ehuru det i den förra tabellen var indifferent med negativ betoning. Bokföring, som hos gossarna i Norrköping var indifferent med positiv betoning, är nu ett positivt ämne hos samma barngrupp; likaså hos gossarna i Göteborg, hos vilka ämnet förut vacklade mellan första och andra gruppen. Hos flickorna i Norrköping är bokföring nu ett negativt ämne utan positivt värde, då ämnet däremot i förra tabellen hos dessa flickor icke har några värden alls, varken positiva eller negativa. Den vacklan mellan den indifferenta och den negativa gruppen, som kännetecknade bokföring hos flickorna i Göteborg, är nu upphävd, i det ämnet kommit att tillhöra den indifferenta gruppen.

Förändringarna kunna synas vara många, men i de allra flesta fall äro de av sådan beskaffenhet, att de göra den förut svävande ställningen klarare, och i intet fall äro de nya värdena direkt stridande mot de förut meddelade.

Värdena för samtliga gossar och flickor, som avgivit svar i enlighet med försöksteknikens fordringar, äro följande:

	Gossar		*Flickor*	
	+	—	+	—
Uppsatsskrivning	6,8 %	23,8 %	7,9 %	21,8 %
Välskrivning	7,4 »	18,1 »	6,1 »	19,2 »
Frihandsteckning	15,9 »	9,6 »	12,8 »	12,6 »
Linjarritning	23,8 »	6,9 »		
Sång	7,3 »	30,9 »	5,5 »	29,2 »
Gymnastik	16,5 »	9,6 »	15,4 »	8,9 »
Träslöjd	41,4 »	7,5 »		
Metallslöjd	24,4 »	15,7 »		
Flickslöjd			44,8 »	5,4 »
Bokföring	16,7 »	2,9 »	3,8 »	7,7 »
Huslig ekonomi			26 »	5,4 »

Jämföras motsvarande diagram (fig. 10 och 11) med dem, som finnas å sid. 98, 99, finner man, att bokföring enligt de senast meddelade värdena är ett positivt ämne hos gossarna, under det att det förut var indifferent med positiv betoning, och att värdena för metallslöjd ökats i båda riktningarna, så att ämnet nu blivit bipolart. Dessa äro de viktigaste förändringarna, och båda ha väl sin orsak däri, att försökspersonernas antal i de (högre) klasser, som undervisas i de ifrågavarande ämnena, varit för litet, för att värdena skulle kunnat erhålla någon högre grad av stabilitet. Att

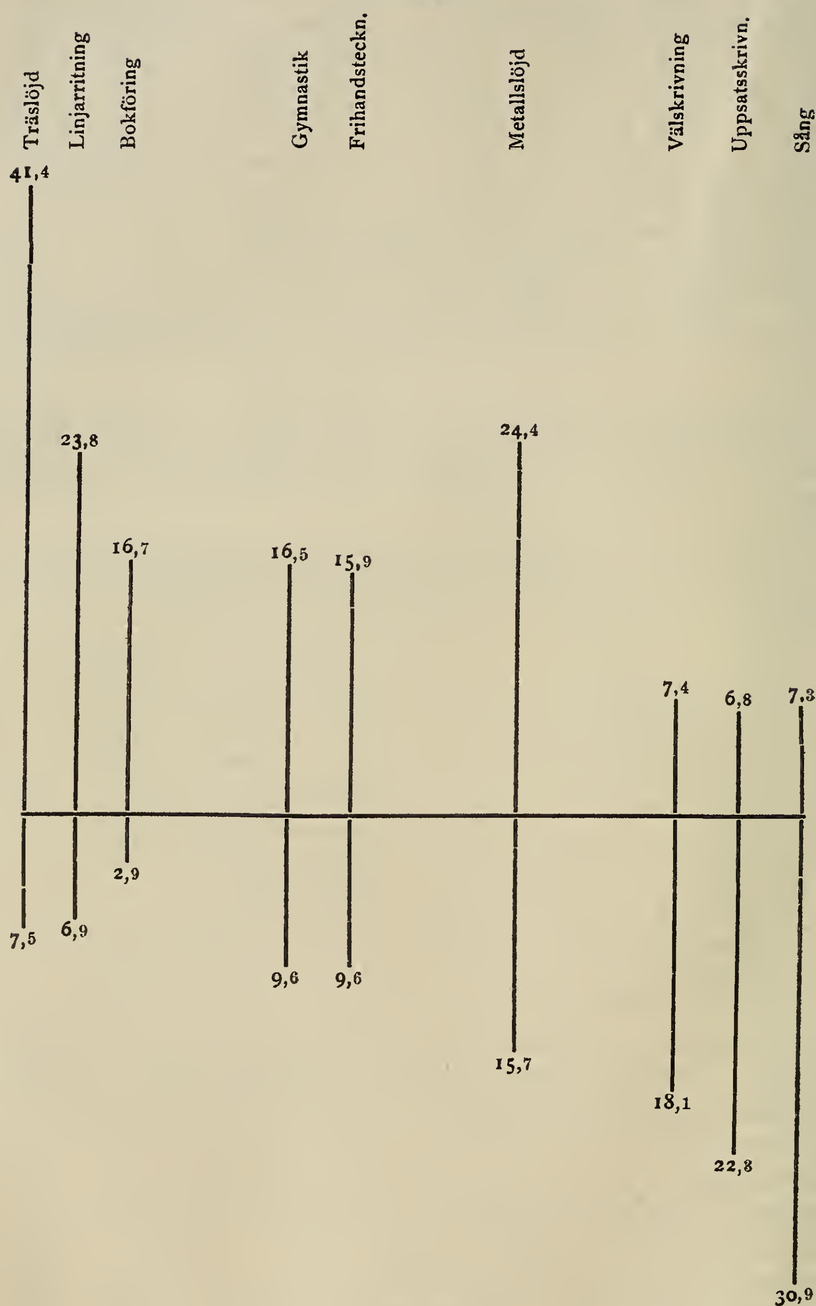

Gossar.
Träslöjd
Linjarritning
Bokföring
Gymnastik
Frihandsteckn.
Metallslöjd
Välskrivning
Uppsatsskrivn.
Sång
41,4
23,8
16,7
16,5
15,9
24,4
7,4
6,8
7,3
7,5
6,9
2,9
9,6
9,6
15,7
18,1
22,8
30,9

Fig. 10.

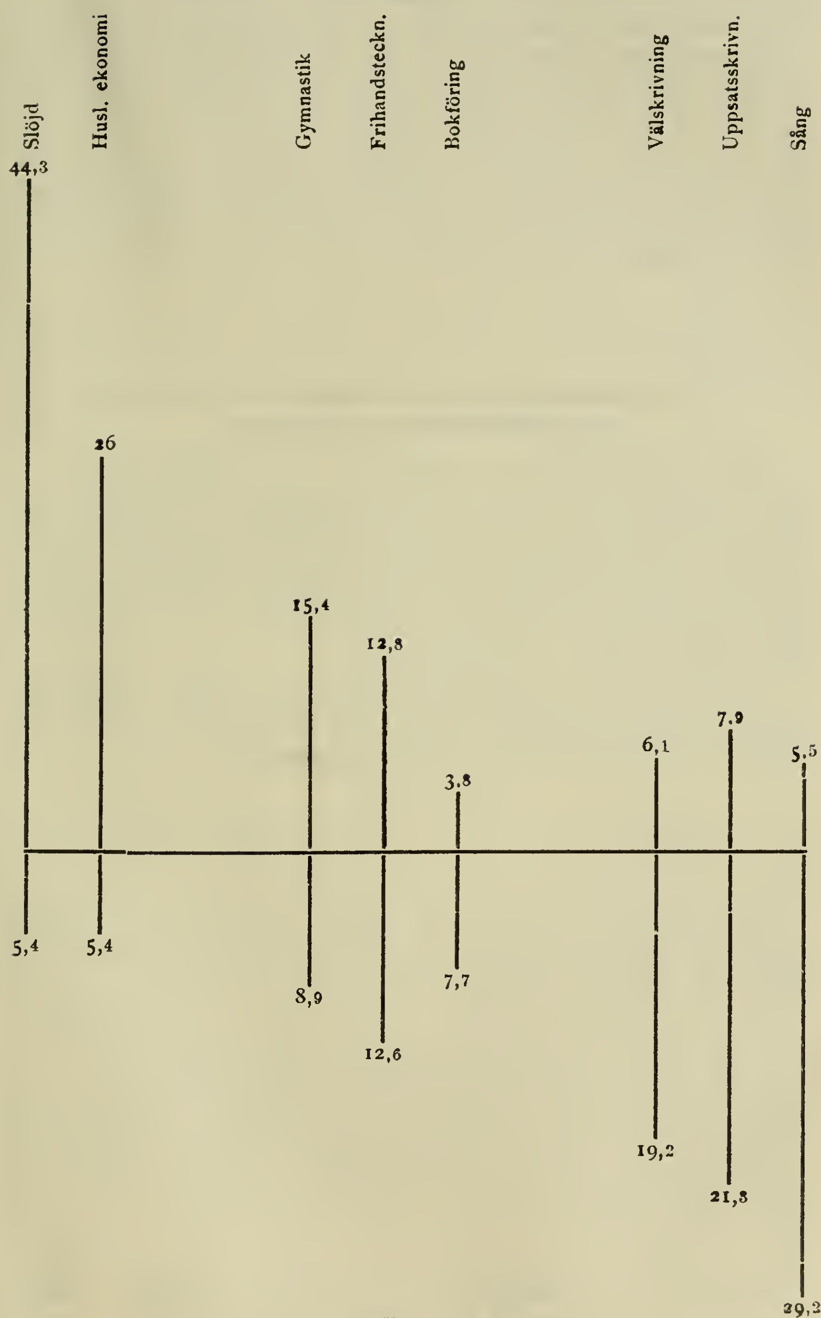

Flickor.
Slöjd
Husl. ekonomi
Gymnastik
Frihandsteckn.
Bokföring
Välskrivning
Uppsatsskrivn.
Sång
44,3
26
15,4
12,8
3,8
6,1
7,9
5,5
5,4
5,4
8,9
12,6
7,7
19,2
21,8
29,2

Fig. 11.

ordningen mellan ämnena på ett par ställen omkastats, så att frihandsteckning nu har lägre positivt värde än gymnastik och uppsatsskrivning högre negativt värde än välskrivning hos både gossar och flickor, då däremot förhållandet å de förra diagrammen är det motsatta, är en omständighet av mindre betydelse, vilken dock förtjänar att påpekas. För flera av ämnena ligga värdena hos gossar och hos flickor mycket nära varandra, och bortser man från bokföring, komma de ämnen hos gossar och hos flickor, som svara mot varandra, i alldeles samma ordningsföljd.

5. Undervisningsämnenas popularitet och impopularitet bland folkskolebarn i Stockholm.

Vid undersökningen i Stockholm avvek försökstekniken i någon mån från den, som kom till användning i Norrköping och Göteborg, i det frågorna rörande skolämnenas popularitet och impopularitet voro så formulerade, att det stod barnen fritt att själva avgöra, huru många ämnen som skulle anföras som svar på varje särskild fråga (jfr sid. 47 och 66).

De frågor i Stockholmsformuläret, som gällde skolämnenas popularitet och impopularitet (resp. 1 och 2; se sid. 47) ha besvarats i mycket olika utsträckning, såsom följande siffror visa:

	Gossar	Flickor
Frågan 1	94,1 %	98,6 %
Frågan 2	82,4 »	83,5 »

Både gossar och flickor ha således oftare besvarat frågan rörande de populära ämnena än frågan rörande de impopulära. Närmare bestämt är antalet gossar, som besvarat frågan 2, 87,5 % av dem, som besvarat frågan 1. För flickorna är motsvarande procenttal 84,8. Ehuru flickorna besvarat båda frågorna i större utsträckning än gossarna, komma de således beträffande frågan 2 efter dessa senare, ifall antalet svar å frågan 1 användes som måttstock.

Även röstfrekvenserna för de populära och för de impopulära ämnena äro mycket olika hos både gossar och flickor. Detta framgår av följande tabell:

		Gossar	Flickor
Antal röster på 100 svar:	frågan 1	212,5	243,5
	frågan 2	110,4	141

Dessa siffror visa, att flickorna i medeltal uppgivit flera ämnen vid besvarandet av frågorna än gossarna, något som tyder på att deras intressesfär omsluter ett större innehåll än dessa senares. Både gossar och flickor ha vidare nämnt ett större antal ämnen vid besvarandet av frågan 1 än vid besvarandet av frågan 2. Närmare angivet är den relativa röstfrekvensen för frågan 1 hos gossarna $1{,}_{93}$ gånger större och hos flickorna $1{,}_{72}$ gånger större än motsvarande frekvens för frågan 2. Även om röstfrekvenserna för frågan 1 användas såsom de mätetal, till vilka de negativa röstetalen ställas i relation, ha således flickorna vid besvarandet av frågan 2 avgivit flera röster än gossarna. Detta kan också påvisas genom att ställa de absoluta röstetalen i relation till varandra. Det visar sig då, att detta tal för frågan 2 är hos gossarna $45{,}_{5}$ % och hos flickorna $49{,}_{1}$ % av motsvarande tal för frågan 1.

Konsekvenserna av de meddelade resultaten äro desamma, vilka förut framställts med anledning av liknande resultat från undersökningarna i Göteborg och Norrköping (sid. 72—74; 77—78). De behöva således här endast antydas. Teorien om flickornas större samvetsgrannhet vid fullgörandet av en förelagd uppgift bekräftas sålunda även av de nu meddelade siffrorna. För övrigt kan man draga de slutsatserna, att en del av barnen i fråga om skolämnena icke äger en negativ intressesfär, men att hos de barn, som äga en sådan, denna intressesfär är av mindre omfattning med avseende på innehållet än den positiva. Flickornas både positiva och negativa intressesfärer äro större än gossarnas, och siffrorna tyda på att deras negativa intressesfär är större i förhållande till deras positiva än gossarnas negativa intressesfär i jämförelse med dessas positiva sfär. Denna senaste slutsats torde dock behöva stödet av ytterligare undersökningsresultat, som peka i samma riktning som mina, för att den skall kunna anses vara ett uttryck för de verkliga förhållandena.

Vid beräkningen av de positiva och de negativa värdena för undervisningsämnena ha de i nedanstående tabell meddelade resultaten erhållits. Hos gossarna ha linjarritning och frihandsteckning icke kunnat skiljas från varandra, enär i de fall, då sådana uttryck som "ritning" och "teckning" använts, det icke varit möjligt att avgöra, vilket ämne som åsyftats. Ungefär detsamma kan sägas om religion, i det uttrycket "kristendom" stundom begagnats såsom ett sammanfattande namn på ämnets olika grenar. Ordet "skrivning" avser väl oftast välskrivning, men det är icke otänkbart, att

någon gång rättskrivning eller uppsatsskrivning åsyftats därmed, eller att det stundom står som representant för samtliga dessa tre ämnen eller för två av dem. Man ser således, att ganska stor oklarhet kommer att råda på vissa punkter, när barnen vid en undersökning sådan som den ifrågavarande icke få en förteckning över ämnena.

	Gossar		Flickor	
	+	−	+	−
Religion	3,4 %	31,8 %	2,9 %	7,7 %
Läsning	17 »	3,9 »	10,1 »	0,8 »
Uppsatsskrivning	1,7 »	4,5 »	2,2 »	17,1 »
Språklära	0 »	14,9 »	1,4 »	30,8 »
Skrivning	19,9 »	1,9 »	17,4 »	6,8 »
Räkning	30,7 »	9,7 »	27,5 »	13,7 »
Geometri	7,9 »	22,7 »		
Historia	29 »	0,6 »	39,1 »	2,6 »
Geografi	25,6 »	0,6 »	31,9 »	7,7 »
Naturkunnighet	17 »	3,2 »	7,2 »	18,8 »
Frihandsteckning och linjarritning	29,5 »	7,8 »		
Frihandsteckning			23,9 »	6 »
Sång	0 »	1,3 »	7,2 »	11,1 »
Gymnastik	4,5 »	3,9 »	10,9 »	6 »
Slöjd	12,5 »	0 »	44,2 »	3,4 »
Bokföring	12,5 »	3,2 »	0 »	3,4 »
Huslig ekonomi			15,9 »	2,6 »

Dessutom har modersmålet hos gossar och flickor erhållit positiva värden av respektive 1,$_1$ % och 0,$_7$ %. Hos flickorna har engelska fått ett positivt värde av 0,$_7$ % och rättskrivning ett negativt värde av 2,$_6$ %.

De ämnen, som ingå i "religion", ha följande värden:

	Gossar		Flickor	
	+	−	+	−
Biblisk historia	0,6 %	1,9 %	0,7 %	0 %
Bibelläsning	1,1 »	5,2 »	0,7 »	0 »
Katekes	1,1 »	22,7 »	0,7 »	7,7 »
»Kristendom» och »psalmboken»	0,6 »	2 »	0,8 »	0 »
Summa	3,4 %	31,8 %	2,9 %	7,7 %

Katekes är således ett negativt ämne hos både gossar och flickor, biblisk historia och bibelläsning däremot äro indifferenta ämnen.

I diagrammen, som åskådliggöra procenttalen i tabellen å denna sida (fig. 12 och 13), har genomförts samma gruppering som den,

vilken förut kommit till användning. Men då försökstekniken vid undersökningen i Stockholm var så olika den vid undersökningarna i Norrköping och Göteborg använda, är det tydligt, att grupperingsreglerna icke kunnat tillämpas utan förändringar. Vill man för Stockholmsbarnen genomföra en gruppering av skolämnena, som motsvarar den i diagrammen å sid. 98, 99 förekommande, måste man nämligen ta hänsyn till storleken av de relativa röstfrekvenserna. Av det å sid. 108 sagda framgår, att 100 positiva röster i Norrköping och Göteborg motsvaras hos gossarna i Stockholm av ungefär 212 och hos flickorna av ungefär 243 röster, varemot 100 negativa röster i Norrköping och Göteborg svara mot resp. 110 och 141 röster av samma beskaffenhet i Stockholm. En enkel uträkning ger som resultat, att under sådana förhållanden följande minimivärden motsvara dem, vilka förekomma i Sterns regler:

		Gossar	Flickor
För de positiva ämnena	Positiva värden	10,6	12,2
	Negativa värden	5,6	7
För de bipolara ämnena	Positiva värden	21,2	24,4
	Negativa värden	11	14

Det inses lätt, att minimivärdena för de negativa och maximivärdena för de indifferenta ämnena även finnas i ovanstående tabell. Värdena i denna ha lagts till grund för grupperingen av skolämnena för Stockholmsbarnen.

Det är tydligt, att denna gruppering icke utan vidare får jämföras med den för Norrköpings- och Göteborgsbarnen genomförda. Diagrammen å sid. 98, 99 visa, i vilken utsträckning dessa barn satte varje särskilt ämne i första och sista rummen, då däremot diagrammen å sid. 112 och 113 ge en bild av huru ofta varje särskilt ämne av Stockholmsbarnen placerades i första, andra, tredje o. f. resp. sista, näst sista o. f. rummen. Det låter väl tänka sig, att ett ämne, som sällan av barnen ställes i främsta rummet såsom allra mest omtyckt, ofta kan komma i det andra eller det tredje rummet i fråga om popularitet. Och detta gäller naturligtvis mutatis mutandis även om de impopulära ämnena. Man kan således icke vänta sig någon fullkomlig överensstämmelse mellan Stockholmsundersökningens samt Norrköpings- och Göteborgsundersökningarnas resultat på denna punkt. Då barnen i Stockholm hade rätt att nämna hur många ämnen som helst, kan det a priori antagas, att få ämnen skola höra till den indifferenta grup-

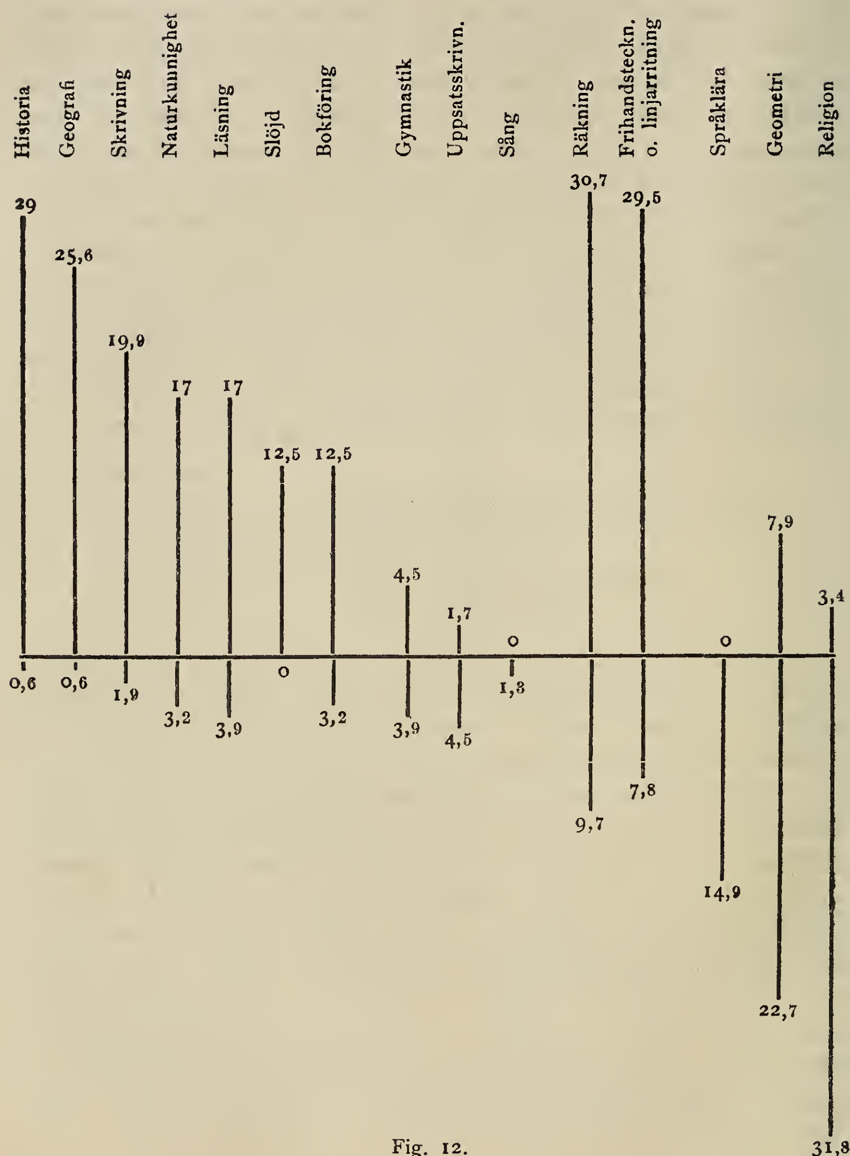
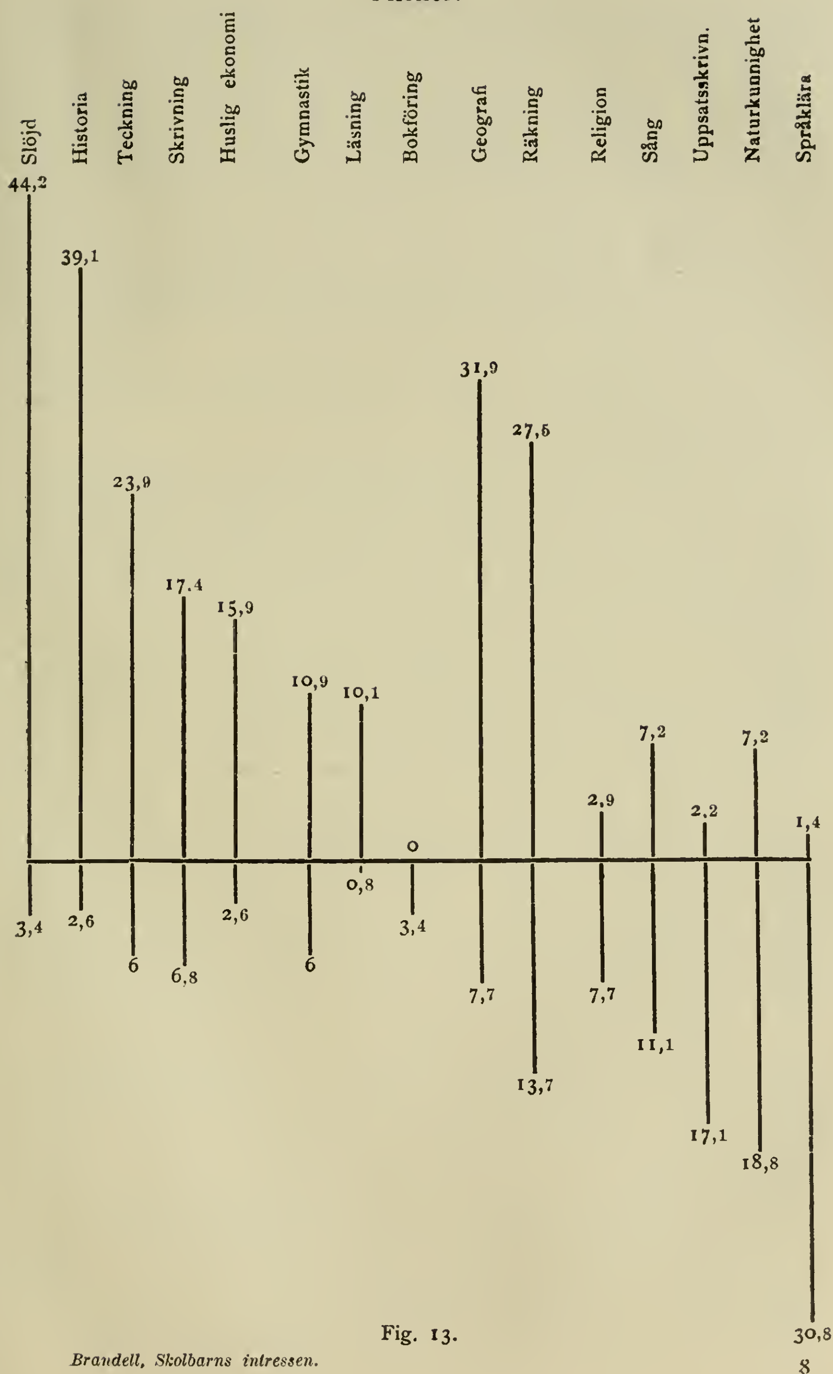

Fig. 12.

pen. Denna förmodan motsvaras också av resultaten, i det endast tre ämnen hos gossarna och tre hos flickorna höra till den nämnda gruppen. I Norrköping och Göteborg däremot äro icke mindre än åtta ämnen hos vardera barngruppen indifferenta.

Flickor.
Slöjd
Historia
Teckning
Skrivning
Huslig ekonomi
Gymnastik
Läsning
Bokföring
Geografi
Räkning
Religion
Sång
Uppsatsskrivn.
Naturkunnighet
Språklära
44,2
39,1
23,9
17.4
15,9
10,9
10,1
0
31,9
27,5
2,9
7,2
2,2
7,2
1,4
3,4
2,6
6
6,8
2,6
6
0,8
3,4
7,7
13,7
7,7
11,1
17,1
18,8
30,8

Fig. 13.

För övrigt kan anmärkas, att i Stockholm två ämnen äro bipolara med positiv prägel hos resp. gossar och flickor, under det de övriga äro antingen positiva eller negativa. Det är av intresse att se, att till den positiva gruppen höra 7 ämnen hos gossarna och 5 hos flickorna, medan till den negativa höra resp. 3 och 5. Detta bestyrker i någon mån riktigheten av det å sid. 109 sagda om förhållandet mellan de positiva och de negativa intressesfärerna hos gossar och flickor.

Vid en mera ingående jämförelse av undersökningsresultaten får man utom till de påpekade skiljaktigheterna i försökstekniken även taga tillbörlig hänsyn därtill, att undersökningarna i Norrköping och Göteborg omfattade ett större antal åldersgrupper av barn, under det samtliga försökspersonerna i Stockholm befunno sig i tretton- och fjortonårsåldern.

En jämförelse av resultaten ger vid handen, att följande ämnen äro positiva både i Stockholm och i Norrköping-Göteborg: hos gossarna: historia, naturkunnighet och slöjd; hos flickorna: historia, slöjd (som står i främsta rummet i båda diagrammen) och huslig ekonomi. Indifferenta äro: gymnastik hos gossarna samt bokföring och gymnastik hos flickorna. Negativa: hos gossarna språklära och geometri, hos flickorna uppsatsskrivning, sång och språklära (som står i sista rummet i båda diagrammen). Hos gossarna är vidare likheten mellan värdena för följande ämnen påfallande: läsning och bokföring, som i Stockholm äro positiva, i Norrköping-Göteborg indifferenta med positiv betoning, uppsatsskrivning, som i Stockholm är indifferent med negativ betoning, i Norrköping-Göteborg ett negativt ämne, räkning, som väl även för Stockholmsbarnen hade kunnat placeras inom den positiva gruppen, samt teckning-linjarritning, som på båda diagrammen har positiv prägel. Geografi har däremot en mera bipolar prägel i Norrköping-Göteborg än i Stockholm, där ämnet är starkt positivt. Sång har fått ett mycket lågt negativt värde i Stockholm, varemot ämnet i Norrköping-Göteborg är starkt negativt. Utpräglade skiljaktigheter existera vidare mellan värdena för skrivning, som i Stockholm är positivt, varemot alla former av detta ämne äro negativa i Norrköping-Göteborg, samt för religion, som är det starkast negativa ämnet i Stockholm men indifferent i Norrköping-Göteborg.

En dylik jämförelse mellan flickornas värden utfaller så, att stora likheter förefinnas mellan följande ämnen, ehuru de höra till olika grupper: geografi och räkning, som båda i Stockholm äro

bipolara, i Norrköping-Göteborg indifferenta med bipolar prägel, läsning, som i Stockholm är ett indifferent ämne med positiv betoning, i Norrköping-Göteborg ett positivt ämne, samt ämnet religion, som är resp. negativt med indifferent prägel och indifferent. Större är skillnaden mellan värdena för naturkunnighet, som i Stockholm är ett avgjort negativt ämne, i Norrköping-Göteborg däremot indifferent med svag negativ betoning. Här liksom hos gossarna är emellertid olikheten störst i fråga om skrivning, enär detta ämne i Stockholm är positivt, varemot det i sina samtliga former är negativt i Norrköping-Göteborg.

6. De teoretiska och de praktiska ämnena i jämförelse med varandra.

Genom enkla räkneoperationer kan man lätt övertyga sig om vilken grad av popularitet och impopularitet de teoretiska och de praktiska ämnena äga i jämförelse med varandra. Man beräknar helt enkelt, huru många procent av de avgivna rösterna tillfallit den ena gruppen och huru många procent den andra. Egendomligt nog ha några dylika beräkningar icke blivit gjorda vid de utländska undersökningar, om vilka jag tagit kännedom, och det är därför icke möjligt att på denna punkt anställa några jämförelser. STERN påpekar emellertid, att "die technischen Fächer", vilka motsvara de ämnen, som här benämnas de praktiska, ha att uppvisa "die weitaus stärksten Beliebtheitsprozente". "Obwohl man das ja im Allgemeinen wusste — fortsätter STERN — ist dennoch der Grad dieser Bevorzugung überraschend. In den Knaben-Volksschulen fallen auf Turnen und Zeichnen allein mehr als die Hälfte aller positiven Stimmen; in den höheren Mädchenschulen erhalten die beiden Fächer immerhin noch den vierten Teil der Stimmen; in den Mädchen-Volksschulen fällt jede dritte Stimme auf Handarbeit." [1]

STERN har även sökt finna en förklaringsgrund till att de praktiska ämnena äro mera omtyckta än de teoretiska. "Worauf beruht — frågar han — diese starke Vorliebe der Kinder für das Technische? Vor allem wohl darauf, dass das hier mögliche s e n s o - m o t o r i s c h e Verhalten der Kindespsyche viel adäquater ist, als die in den theoretischen Fächern verlangte Hemmung der Bewegungen. Wenn man in den letzten Jahren (wie z. B. Lay u. a.) betont hat, dass nicht Wahrnehmen, Auffassen und innerliches

[1] W. STERN, Über Beliebtheit und Unbeliebtheit der Schulfächer s. 277, 279.

Verarbeiten die ursprüngliche Form des psychischen Daseins ist, sondern die Umsetzung von Eindrücken in motorische Betätigung, so ist unsere Statistik ein Beweis für die Richtigkeit dieser Behauptung. Hierzu kommt dann aber noch als nicht zu unterschätzendes Moment, dass die technischen Fächer zugleich diejenigen sind, in denen die Aufmerksamkeit der Kinder sehr viel weniger in ständiger Anspannung und ihr Gemüt sehr viel weniger in ängstlicher Erregung gehalten wird, als in den anderen Fächern. Sie werden nicht gefragt und überhört; sie haben eine viel grössere Freiheit und Selbständigkeit des Tuns." [1]

Om man — såsom Stern gjort — endast tar hänsyn till värdena för varje särskilt ämne, kunna resultaten av mina undersökningar icke ge anledning till att frågan om de teoretiska eller de praktiska ämnenas större popularitet bland barnen ter sig lika avgjord som den tett sig för Stern. Visserligen ställa flickorna slöjden i främsta rummet, men gymnastiken är icke ens närmelsevis ett så omtyckt ämne som det tyska Turnen, och teckningen har jämte rätt höga positiva värden också ganska betydande negativa. Därtill kommer, att vid två av mina undersökningar alla former av skrivning blivit negativa ämnen hos både gossar och flickor. Frågan måste således avgöras genom noggrannare iakttagelser än dem, som kunna göras vid en blick på diagrammen.

Vad då först småskolebarnen beträffar, så skall det genast anmärkas, att värdena för dessa icke kunna betraktas såsom fullt tillförlitliga, enär de i så ringa utsträckning besvarat frågorna 5 och 6. En uträkning av antalet positiva och negativa röster, som tillfallit de teoretiska och de praktiska ämnena, ger emellertid följande resultat:

	Gossar		Flickor	
	+	−	+	−
De teoretiska ämnena	81 %	61,6 %	67,7 %	55,2 %
De praktiska ämnena	19 »	38,4 »	32,3 »	44,8 »

(Se diagrammet å sid. 119!)

Av siffrorna och diagrammet finner man, att de teoretiska ämnena äga betydligt högre både positiva och negativa värden än de praktiska; de förra äro med andra ord starkare bipolara än de senare. Skillnaden mellan motsvarande värden för de båda ämnesgrupperna är dock större hos gossarna än hos flickorna.

[1] Über Beliebtheit und Unbeliebtheit der Schulfächer s. 279.

De nu meddelade resultaten kunna icke anses vara betingade därav, att den praktiska ämnesgruppen innesluter ett mindre antal ämnen än den teoretiska, ty detta antal är lika stort inom båda grupperna. Alla de undersökta barnen ha visserligen icke deltagit i handarbete (sid. 86), men även om man utesluter detta ämne och reducerar värdena för de teoretiska ämnena i en av denna förändring betingad proportion, kommer en betydande differens till de teoretiska ämnenas förmån att kvarstå. Endast de båda negativa värdena hos flickorna komma då att nästan sammanfalla. Då emellertid — såsom redan antytts — samtliga värdena äro osäkra, skall här icke göras något försök att uppställa en hypotes rörande orsaken till de nämnda förhållandena.

De motsvarande siffrorna för folkskolebarnen i Norrköping och Göteborg meddelas i nedanstående tabell, där de värden, som grunda sig på de i överensstämmelse med försöksteknikens fordringar avgivna svaren, äro kursiverade:

		Gossar				Flickor			
		+	+	—	—	+	+	—	—
De teoretiska ämnena	N.	*60* %	61,4 %	*60,3* %	64,5 %	*47,5* %	48,2 %	*58,2* %	56,9 %
	G.	*58,2* »	63 »	*59,9* »	65,4 »	*52* »	51 »	*53,4* »	53,9 »
De praktiska ämnena	N.	*40* »	38,6 »	*39,7* »	35,5 »	*52,5* »	51,8 »	*41,8* »	43,1 »
	G.	*41,8* »	37 »	*40,1* »	34,6 »	*48* »	49 »	*46,6* »	46,1 »

De kursiverade värdena åskådliggöras av diagrammet å sid. 119. Tabellen och diagrammet visa, att motsvarande värden hos gossarna i Norrköping och Göteborg ligga mycket nära varandra; differenserna mellan (de kursiverade) procenttalen äro 1,8 och 0,4. Hos flickorna äro motsvarande differenser 4,5 och 4,8, och icke heller här skilja sig således värdena för Norrköpings- och Göteborgsbarnen så synnerligen mycket från varandra.

Jämföras de olika barngrupperna med varandra i det ifrågavarande avseendet, finner man, att samma förhållande som hos småskolebarnen framträder hos folkskolegossarna, ehuru icke så starkt utpräglat, nämligen att de teoretiska ämnena äro starkt bipolara, de praktiska däremot mera indifferenta. Redan hos småskoleflickorna kunde man märka en tendens till utjämning av denna motsats, och hos folkskoleflickorna äro differenserna mellan motsvarande värden för de båda ämnesgrupperna nästan fullständigt upphävda. De båda slagen av ämnen ha således hos flickorna nästan

samma ställning i fråga om popularitet och impopularitet. Anmärkningsvärt är, att de positiva och de negativa värdena för samma ämnesgrupp äro nästan lika stora i synnerhet hos gossarna.

Motsvarande värden hos Stockholmsbarnen äro:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
De teoretiska ämnena	62 %	79,4 %	50 %	60 %
De praktiska ämnena	38 »	20,6 »	50 »	40 »

Även här framträda de förut påpekade tendenserna hos gossar och flickor: hos de förra äro de teoretiska ämnena starkt bipolara, de praktiska mera indifferenta; hos flickorna däremot är denna motsats långt mindre starkt framträdande och gör sig gällande endast i fråga om de negativa värdena.

Mot framställningen av de senast meddelade undersökningsresultaten kan den invändningen göras, att dessa resultat ingenting annat äro, än vad man kunnat vänta sig, då de praktiska ämnena icke äro lika många som de teoretiska; att de under sådana förhållanden fått ett mindre antal röster än de senare, är fullkomligt i sin ordning. För min del tror jag visserligen icke, att den ringa differensen i fråga om ämnenas antal inom de båda ämnesgrupperna har någonting att betyda i det ifrågavarande avseendet, ty för de barn, som över huvud äga böjelse för det slags verksamhet, som de praktiska ämnena implicera, finns det ju alltid tillräckligt med ämnen att välja på. Det kan emellertid måhända ha sitt intresse att se, hur saken skulle ha ställt sig under den förutsättningen, att de praktiska ämnena varit lika många som de teoretiska och erhållit proportionsvis lika många röster som nu. Den ifrågavarande ämnesgruppen skulle under sådana förhållanden fått följande värden:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
Norrköping	48,9 %	48,5 %	65,6 %	52,2 %
Göteborg	51,1 »	49 »	60 »	58,2 »
Stockholm	40,6 »	23,5 »	43,7 »	35 »

En jämförelse med de verkliga värdena ger vid handen, att gossarnas värden för de teoretiska ämnena överallt ligga över även de supponerade, varemot hos flickorna i Göteborg och Norrköping förhållandet är det motsatta utom på ett enda ställe. Hos flickorna i Stockholm äro de supponerade värdena något mindre än de mot-

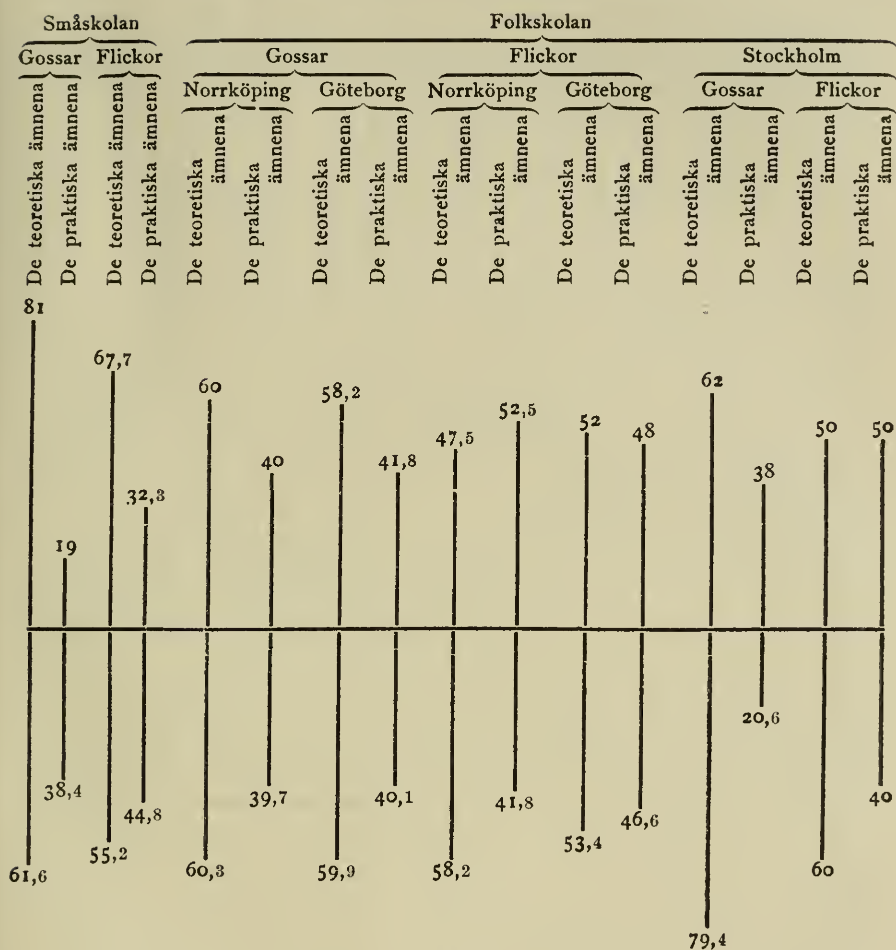

Fig. 14.

svarande verkliga, beroende på att antalet teoretiska ämnen hos dem är mindre än antalet praktiska.

Den slutsats, som redan förut hade kunnat dragas, kvarstår således tämligen oförändrad: de teoretiska ämnena äga större popularitet och större impopularitet bland gossarna än de praktiska ämnena, varemot hos flickorna dessa differenser äro nästan utjämnade.

Då det kan vara av intresse att se, vilken förändring de påpekade tendenserna hos barnen undergå under folkskoletiden, meddelas här nedan siffror, som visa detta. För att undanröja alla faktorer av tillfällig natur sammanföras barnen i Norrköping och Göteborg med varandra, och av samma anledning få första och

andra folkskoleklasserna bilda en grupp, tredje och fjärde klasserna en andra samt femte, sjätte och sjunde klasserna (folkskolans högre avdelning) en tredje grupp.

Klasser			1, 2	3, 4	5, 6, 7
Teoretiska ämnen	Gossar	+	52,8 %	57,1 %	65,7 %
		—	53,1 »	65 »	60,9 »
	Flickor	+	43,5 »	46,3 »	55,8 »
		—	49,2 »	55,6 »	60,4 »
Praktiska ämnen	Gossar	+	47,2 »	42,9 »	34,3 »
		—	46,9 »	35 »	39,1 »
	Flickor	+	56,5 »	53,7 »	44,2 »
		—	50,8 »	44,4 »	39,6 »

Teoretiska ämnen *Praktiska ämnen*

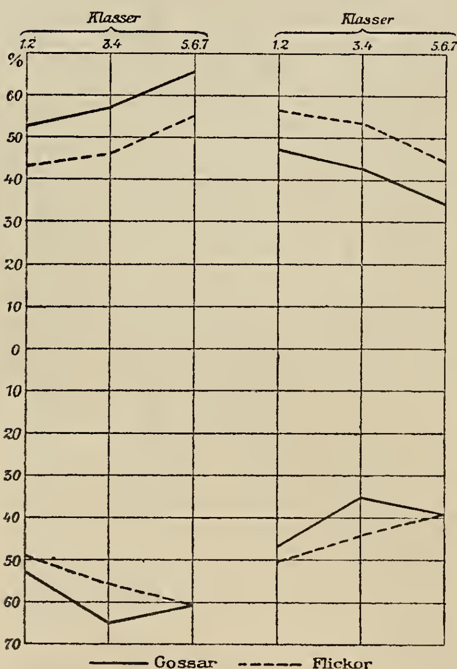

Fig. 15.

Dessa procenttal, som grunda sig på de svar, vilka voro i överensstämmelse med försöksteknikens fordringar, åskådliggöras i fig. 15 medelst kurvor. De visa, att de teoretiska ämnenas popularitet och impopularitet ökas alltmer under skoltiden hos både gossar och flickor, under det de praktiska ämnenas popularitet och impopularitet minskas i motsvarande proportion. Eller med andra ord: de teoretiska ämnena bli alltmer bipolara, de praktiska däremot alltmer indifferenta.

De nu berörda förhållandena angående den teoretiska och den praktiska ämnesgruppen kunna dock icke närmare utredas, förrän genom en mera ingående undersökning rörande varje särskilt ämne de nödiga förutsättningarna härför vunnits.

7. **Motiveringarna.**

Såsom det å sid. 48 återgivna frågeformuläret anger, föranleddes de i undersökningarna deltagande barnen genom särskilda frågor att motivera sina svar. Sådana motiveringar ha också av-

givits av de allra flesta barnen. Endast i nedan angivna fall, som avse Norrköpings- och Göteborgsbarnen, och som beräknats i procent av samtliga å de fyra första frågorna avgivna svar, ha motiveringar saknats eller varit av sådan beskaffenhet, att de ej kunnat användas.

	Gossar	Flickor
Motiveringar saknas	4,1 %	3,2 %
Motiveringarna odugliga	2,3 »	1,8 »

Av dessa siffror finner man, att motiveringar oftare saknats hos gossarna än hos flickorna, och att odugliga motiveringar varit mera sällsynta hos de senare än hos de förra. Att även frågornas beskaffenhet spelat en roll i fråga om den utsträckning, i vilken svaren motiverats, framgår av nedanstående tabell:

		De teoretiska ämnena		De praktiska ämnena	
		Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Motiveringar saknas	i svaren å de positiva frågorna	3,1 %	0,7 %	3,7 %	1,9 %
	i svaren å de negativa frågorna	4,9 »	6 »	4,8 »	4,6 »
Motiveringarna odugliga	i svaren å de positiva frågorna	0,6 »	1,8 »	3 »	0,6 »
	i svaren å de negativa frågorna	1,6 »	1,5 »	2,6 »	3,4 »

Av siffrorna framgår, att både gossar och flickor oftare underlåtit att motivera svaren rörande de impopulära ämnena än svaren rörande de populära. Men differenserna mellan procenttalen äro här större hos flickorna än hos gossarna, och i synnerhet är hos de förra procenttalet för de impopulära teoretiska ämnena jämförelsevis högt. Allt tyder på att en del barn av vissa hänsyn avhållit sig från att motivera sina svar rörande de impopulära ämnena, och att dessa betänkligheter spelat större roll hos flickorna än hos gossarna. Att hos de förra siffran för de impopulära teoretiska ämnena är större än motsvarande siffra för de praktiska ämnena, då däremot förhållandet är det motsatta i fråga om de populära ämnena, ger anledning förmoda, att hänsyn till klassläraren stundom avhållit flickorna från att motivera sina svar. Då i vissa praktiska ämnen ämneslärare äro anställda, ha hänsyn av det ifrågavarande slaget här spelat mindre roll.

Angående de motiveringar, som av en eller annan anledning icke kunnat upptagas, är knappast någonting annat att anmärka än det, att dessa motiveringar hos både gossar och flickor varit talrikare i svaren rörande de praktiska ämnena än i svaren rörande de teoretiska.

Motiveringarna låta tämligen osökt gruppera sig på det sätt, nedanstående tabell anger. Här äro visserligen icke alla grupperna upptagna utan endast de större, men innehållet i de återstående motiveringarna skall angivas vid behandlingen av varje särskilt ämne. Vid de beräkningar, vilkas resultat meddelas i tabellen, ha småskolebarnen i Norrköping och Göteborg uteslutits, enär uppgifterna i deras motiveringar måste betraktas såsom mera otillförlitliga än folkskolebarnens och därför, om de medtagits, i ett eller annat fall måhända skulle gjort procenttalen missvisande.

	Norrköping och Göteborg				Stockholm	
	De teoretiska ämnena		De praktiska ämnena		Alla ämnena	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Lust	32,1 %	36,5 %	40,8 %	42,5 %	30,4 %	55,5 %
Vetgirighet och önskan att lära	23,7 »	23 »	9,7 »	20,4 »	23,6 »	21,9 »
Angivande av innehåll	21,8 »	22,7 »	16,9 »	12,3 »	12,6 »	11 »
Nytta	17 »	9 »	27,5 »	16 »	52,9 »	46,7 »
Lätt	5,3 »	6,2 »	3,5 »	3,6 »	5,2 »	5,8 »
Begåvning och anlag	3,5 »	5,5 »	4,1 »	5,3 »	0,6 »	8 »
Snäll lärare	—	—	0,4 »	2,2 »	—	0,7 »
Svårt	41 %	40 %	24,8 %	32,7 %	41,6 %	40,4 %
Olust	32,9 »	19,3 »	30,1 »	17,9 »	28,8 »	31,7 »
Bristande förmåga	7,3 »	22,4 »	20,4 »	28,6 »	19,2 »	42,3 »
Enformigt, långsamt, tröttsamt	7,6 »	3,8 »	9,4 »	7,5 »	5,6 »	4,8 »
Fel	4,5 »	7,1 »	2 »	2,3 »	—	—
Onyttigt	2,5 »	0,4 »	2,2 »	1,6 »	11,2 »	2,9 »
Angivande av innehåll	1 »	1,5 »	1,1 »	5,4 »	0,8 »	2,9 »
Fysiska olägenheter	0,3 »	0,7 »	1,4 »	2 »	—	—
Läraren sträng	—	—	3,1 »	1,6 »	0,8 »	—

Ovanstående tabell består av två avdelningar, av vilka den förra anger frekvenserna av barnens synpunkter rörande de populära ämnena, den senare frekvenserna av deras synpunkter rörande de impopulära ämnena. Procenttalen ange synpunkternas antal i relation till det antal barn, som avgivit motiveringar. Här nedan skall varje särskilt motiv behandlas för sig, och därvid skola även principerna för klassifikationen antydas.

Det är tydligt, att de populära ämnena alltid väcka lustkänslor hos barnen och de impopulära olustkänslor. Procenttalen för l u s t o c h o l u s t i ovanstående tabell avse således endast de fall, då

barnen tydligt angivit dessa synpunkter såsom motiv för ämnesvalen. De vanligaste uttrycken härför äro ”roligt” och ”tråkigt”. ”Jag tycker mest om slöjd, ty det är så roligt”, ”jag tycker minst om språklära, ty det är så tråkigt”, dessa och liknande svar äro mycket vanliga. På de högre skolstadierna utbytes dock ”roligt” stundom mot andra vändningar, såsom ”intressant”, ”ett stort nöje” o. d.

Tabellen visar, att frekvenserna hos gossarna för lust och olust i allmänhet hålla sig omkring 30 %. I ett enda fall springer siffran upp till något mer än 40 %. Flickorna ha däremot att uppvisa större variation i det ifrågavarande avseendet, i det de begagnat uttryck för lust oftare än gossarna och uttryck för olust i allmänhet i mindre utsträckning än dessa. Endast hos Stockholmsflickorna äga ”olustmotiveringarna” något större frekvens än hos Stockholmsgossarna. Vid en jämförelse mellan siffrorna visar det sig för övrigt, att de praktiska ämnena oftare än de teoretiska framkallat uttryck för lust, varemot de icke så ofta som dessa givit upphov till ”olustmotiveringar”.

De motiveringar, som äro uttryck för lust, ha följande frekvenser på de olika skolstadierna:

Klass		II	1	2	3	4	5	6	7
Teoretiska ämnen	Gossar	50 %	36,6 %	28,2 %	30,4 %	33,3 %	25,2 %	36,4 %	(53,3 %)
	Flickor	26,6 »	46,7 »	17,1 »	37,2 »	39,6 »	45 »	41,9 »	(24,6 »)
Praktiska ämnen	Gossar	51,2 »	43 »	43,9 »	48,2 »	39,8 »	31,5 »	38,6 »	(40 »)
	Flickor	63,3 »	53,6 »	35,4 »	34,6 »	41,4 »	54,5 »	43,5 »	(24 »)

För att erinra om att procenttalen för högsta klassen till följd av barnens ringa antal äro mycket osäkra ha dessa tal inneslutits inom parantes. Vid framställningen av de slutsatser, som kunna dragas ur siffrorna, lämnas också de ifrågavarande talen helt och hållet ur räkningen.

Av siffrorna i den senast meddelade tabellen ävensom av de kurvor, som åskådliggöra procenttalen (fig. 16), framgår, att tendensen att använda uttryck för lust varken ökas eller minskas hos barnen med tilltagande ålder. Kurvorna ligga nämligen hela tiden på ungefär samma nivå. Det sjunkande, som möjligen kan konstateras hos gossarnas kurvor, är icke tillräckligt tydligt framträdande för att kunna ge anledning till några slutsatser. Däremot torde den omständigheten, att kurvorna för de praktiska ämnena hos både gossar och flickor i allmänhet ligga över kurvorna för de teoretiska ämnena, kunna tolkas så, att barnen finna de praktiska ämnena ”roligare”

än de teoretiska. De stora likheter, som förefinnas mellan dessa kurvor och de i fig. 2 (sid. 81) framställda, ge stöd åt detta antagande. Även här ligga kurvorna för den praktiska ämnesgruppen i allmänhet över kurvorna för den teoretiska gruppen. En annan likhet är, att flickornas båda kurvor efter fjärde folkskoleklassen ligga över gossarnas. I själva verket råder till den grad överensstämmelse mellan procenttalen för lust i tabellen å sid. 122 och procenttalen för "positiva överensstämmelser" i tabellen å sid. 79, att relationerna mellan procenttalen för de teoretiska och för de praktiska ämnena i båda tabellerna äro nästan desamma hos både gossar och flickor. De ifrågavarande procenttalen i tabellen å sid. 79 äro i allmänhet 1,8 eller 1,9 gånger större än motsvarande tal i tabellen å sid. 122, och endast på ett ställe är siffran något större, nämligen 2,6. De nu påpekade förhållandena synas giva ytterligare stöd för den tolkning av de "positiva överensstämmelserna", som framställts å sid. 79 o. f. Dessutom giva de en antydan om att det icke varit beroende av rena tillfälligheter, om barnen i motiveringarna använt uttryck för lust eller ej, utan att det varit de för skolämnena allra mest intresserade barnen, som begagnat sig av dessa uttryck.

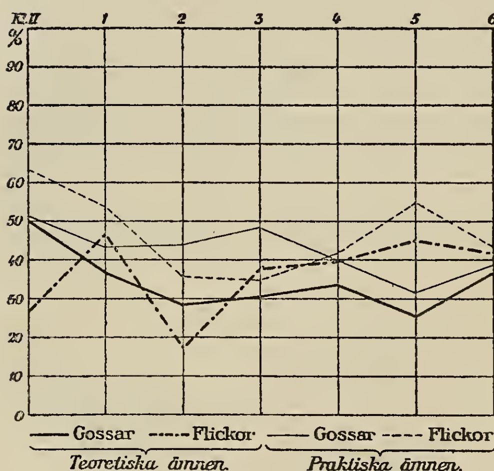

Fig. 16.

"Olustmotiveringarnas" frekvenser äro inom de särskilda klasserna följande:

Klass		II	1	2	3	4	5	6	7
Teoretiska ämnen	Gossar	26,7 %	27,4 %	26,2 %	30,1 %	39,1 %	33,6 %	39,5 %	(53,4 %)
	Flickor	34,6 »	35,4 »	15,5 »	12,5 »	21,1 »	22,5 »	12 »	(20 »)
Praktiska ämnen	Gossar	28,6 »	44,5 »	23,4 »	25,3 »	26 »	28,3 »	40 »	(26,6 »)
	Flickor	27 »	32,1 »	21,6 »	10 »	18,2 »	16,3 »	14,5 »	(8 »)

En jämförelse mellan de mot dessa siffror svarande kurvorna i fig. 17 och kurvorna i fig. 3 å sid. 81, vilka senare angiva frekvenserna av "de negativa överensstämmelserna" på de särskilda skol-

stadierna, visar, att inga likheter mellan kurvorna kunna påvisas. Vid avgivandet av ”olustmotiveringarna” måste således även andra faktorer än olusten ha spelat in och bestämt frekvenserna av det ifrågavarande slaget av motiveringar. Såsom synes av fig. 17, sjunka flickornas kurvor långsamt, så att de från att ligga mellan 30 och 40 % för första folkskoleklassen få läget mellan 10 och 20 % för sjätte klassen. För förklaringen härav ligger det nära till hands att tänka sig, att flickorna med åren bli alltmer hänsynsfulla och få allt starkare motvilja mot att beteckna ett skolämne såsom ”tråkigt”. Någon dylik motvilja för de starka orden gör sig däremot icke gällande hos gossarna; hos deras kurvor kan man tvärt om konstatera en svag stigning från andra folkskolestadiet, en stigning, som uppgår till ungefär 15 %.

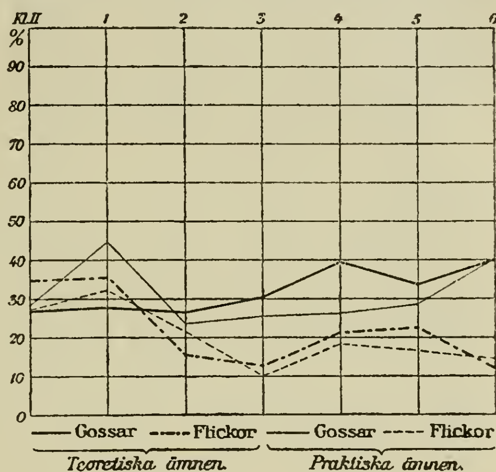

Fig. 17.

Till en särskild grupp ha de motiveringar förts, vilka endast a n g i v a n å g o n d e l a v i n n e h å l l e t i det ämne, som uppgivits, eller något moment, som ingår i undervisningen i ämnet. Sådana antydningar om innehållet förekomma även i en mängd motiveringar, tillhörande de övriga grupperna, men det karaktäristiska för den grupp, som nu skall behandlas, är, att barnen icke uppgivit, om det antydda innehållet varit särskilt känslobetonat eller betraktats såsom särskilt nyttigt eller onyttigt eller förefallit dem mera lärorikt eller mera svårfattligt o. s. v. än det övriga innehållet i skolämnena. Till denna grupp av motiveringar höra exempelvis de följande, som avgivits av gossar i femte klassen:

Jag tycker bäst om historia. Därför att vi få läsa om våra förfäder.

Jag tycker bäst om historia. Emedan i den kan man läsa om krig och äventyr.

Jag tycker minst om språklära. Därför att man får ta ut satsdelar, och sedan får man hemläxor.

Jag tycker minst om sång. Därför att det är så många noter, som man skall lära sig.

Såsom man finner av tabellen å sid. 122, äro motiveringar av

detta slag i allmänhet talrikare i svaren rörande de teoretiska än i svaren rörande de praktiska ämnena. I de svar, där de minst omtyckta ämnena uppgivits, äro de mycket fåtaliga. På de särskilda skolstadierna förekomma de i ungefär samma antal, som de respektive genomsnittstalen i tabellen å sid. 122 ange, vadan det torde vara överflödigt att här meddela de ifrågavarande frekvenserna inom de olika årsklasserna.

Nära den senast behandlade gruppen av svar stå ofta de motiveringar, som äro uttryck för vetgirighet, eller i vilka önskan att lära uttalas. Såsom exempel på detta slag av motiveringar anföras följande, som avgivits av flickor i andra folkskoleklassen såsom svar på frågorna angående de mest omtyckta ämnena:

Historia. Därför att i historien får man veta så mycket om forna människors liv.

Naturkunnighet. Bara för att jag vill så gärna veta något om växter och djur.

Läsning. Jag tycker så mycket om läsning, därför att man får veta så mycket genom det.

Handarbete. Därför att i handarbete får man lära sig så mycket.

Handarbete. Därför att man kan få lära sig något i handarbete, därför tycker jag om detta ämne.

Såsom man finner, förekomma även i dessa motiveringar stundom uppgifter rörande det innehåll, som särskilt är föremål för intresse. Men därjämte tillkommer ett moment, som icke fanns i föregående grupp av motiveringar, nämligen uttryck för vetgirighet, för önskan att lära.

Av tabellen å sid. 122 framgår, att dessa motiveringar i allmänhet ha en frekvens, som något överstiger 20 %. Endast på ett ställe, nämligen för de praktiska ämnena hos gossarna, sjunker frekvensen ned till något mindre än hälften af denna siffra. Det oaktat torde man kunna antaga, att hos omkring 20 % av folkskolebarnen önskan att lära något av undervisningen har större aktualitet än hos de övriga barnen. En anmärkningsvärd omständighet, som ger stöd åt detta antagande, är, att siffrorna från Stockholmsundersökningen på denna punkt ligga mycket nära siffrorna från de övriga undersökningarna.

Följande tabell ävensom kurvorna i fig. 18 visa frekvenserna av de sistnämnda synpunkterna hos de särskilda årsklasserna av barnen:

Klass		II	1	2	3	4	5	6	7
Teoretiska ämnen	Gossar	10,2 %	28,5 %	28,9 %	16 %	26,1 %	20 %	21,6 %	(26,7 %)
	Flickor	2,3 »	20 »	29,3 »	21,7 »	21,5 »	14,3 »	19,6 »	(65,3 »)
Praktiska ämnen	Gossar	4,9 »	15,9 »	18,2 »	4,3 »	8 »	3,1 »	8 »	(13,3 »)
	Flickor	2,2 »	17,6 »	34 »	21,2 »	18,7 »	13,3 »	14,8 »	(8 »)

Siffrorna och kurvorna visa, att småskolebarnen i tämligen ringa utsträckning använt synpunkter av det ifrågavarande slaget, förmodligen därför, att de ännu icke fått blicken öppen för betydelsen av att äga kunskaper och färdigheter. Men redan för folkskolans första klass ha kurvorna uppnått en höjd av mellan 15 och 30 %. Högst ligga de emellertid för andra folkskoleklassen, men därefter sjunka de något, i synnerhet hos flickorna. Dessas kurvor för de teoretiska och de praktiska ämnena följas åt tämligen noga; gossarnas däremot gå nästan parallellt, i det deras kurva för de praktiska ämnena ligger under deras kurva för de teoretiska och hela tiden går på ungefär samma avstånd från denna.

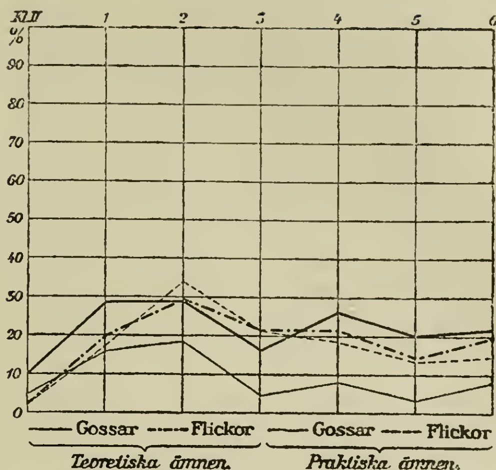

Fig. 18.

För så vitt som i de senast behandlade motiveringarna den tanken ligger innesluten, att det är nyttigt att förvärva sig kunskaper och färdigheter, stå dessa motiveringar nära dem, vilka innehålla rena n y t t i g h e t s s y n p u n k t e r. Till de motiveringar, i vilka nyttan av kunskaper och färdigheter framhålles, sluta sig de svar, där vissa ämnen betecknas såsom onyttiga eller mindre nyttiga. Exempel på motiveringar med nyttighetssynpunkter äro följande svar, som avgivits av gossar i sjätte folkskoleklassen:

Jag tycker bäst om räkning. Emedan detta ämne är det nyttigaste ämnet i skolan, ty om man ej kan räkna, kan man ej taga sig fram i livet.

Av alla dessa ämnen tycker jag bäst om engelska. Jag tycker bäst om detta ämne, emedan det är ett utländskt språk, vilket en gång kan komma mig till gagn.

Bokföring. Emedan det är mycket nyttigt att kunna föra böcker, om man t. ex. skall sätta upp en affär.

Jag tycker minst om språklära. Därför att jag ej vet, vad nytta jag kan ha av det i framtiden, och därför att det är ett mycket tråkigt ämne.

Jag tycker minst om frihandsteckning. För detta ämne vet jag egentligen icke vad man har för nytta av, när man kommer ut i det praktiska livet.

Jag tycker bäst om räkning. Därför att det fordras att räkna bra, om man skall få en bra plats.

Såsom det sist anförda exemplet antyder, ha till den grupp av motiveringar, som nu är i fråga, även förts de svar, i vilka yrkesintresset framträder, även om det icke direkt säges, att ämnet är nyttigt.

Siffrorna i tabellen å sid. 122 visa, att nyttighetssynpunkterna äro talrikare hos gossarna än hos flickorna. Detta framgår icke endast av frekvenserna av de motiveringar, där skolämnen betecknats såsom nyttiga, utan även därav, att gossar och flickor i olika utsträckning betecknat vissa ämnen såsom onyttiga. Att flickornas procenttal icke heller för den sistnämnda gruppen av motiveringar nå upp till gossarnas, torde nämligen icke ensamt böra tillskrivas flickornas större hänsynsfullhet och motvilja mot att beteckna ett skolämne som onyttigt utan även den omständigheten, att nyttighetssynpunkterna hos dem äga mindre aktualitet än hos gossarna. Hos Stockholmsbarnen äro de ifrågavarande synpunkterna synnerligen talrika. Denna grupp av motiveringar är nämligen den största hos gossarna, och hos flickorna överträffas den i storlek endast av den grupp, som utgöres av "lustmotiveringar".

Av tabellen framgår vidare, att nyttighetssynpunkterna äro betydligt talrikare i svaren rörande de praktiska ämnena än i svaren rörande de teoretiska. Härav kan man draga den slutsatsen, att de förra ämnena betraktas av barnen såsom nyttigare än de senare. I synnerhet är hos gossarna procenttalet högt för de praktiska ämnena. Det ligger nära till hands att antaga, att nyttighetssynpunkterna här inkräktat på frekvensen av den nyss förut behandlade gruppen av motiveringar — i vilka önskan att lära uttalas — och att detta är orsaken till att gossarnas kurva för de praktiska ämnena i fig. 18 ligger jämförelsevis lågt. Även den omständigheten, att flickornas kurvor ha en svagt nedåtgående riktning från andra årsklassen, kan bero därpå, att nyttighetssynpunkterna till följd av sin alltjämt stigande aktualitet i någon mån undanträngt andra närstående synpunkter.

För de särskilda årsklasserna ha nyttighetsmotiveringarna följande frekvenser:

Klass		II	1	2	2	4	5	6	7
Teoretiska ämnen	Gossar	8 %	5,4 %	10,4 %	9,6 %	15,2 %	28,9 %	36,4 %	(20 %)
	Flickor	11,7 »	1,7 »	9,3 »	7 »	7,8 »	9,9 »	17 »	(21,8 »)
Praktiska ämnen	Gossar	9,8 »	13,1 »	15,9 »	19 »	36,9 »	40,1 »	38,6 »	(40 »)
	Flickor	4,4 »	4,8 »	9,7 »	11,8 »	17,1 »	15,6 »	30,6 »	(64 »)

Procenttalen och kurvorna i fig. 19 visa, att folkskolebarnen med tilltagande ålder alltmer bedöma skolämnenas värde ur nyttig-

hetssynpunkt. På folkskolestadierna ligga gossarnas kurvor överallt högre än motsvarande kurvor för flickorna, och hos både gossar och flickor ligger kurvan för de praktiska ämnena över kurvan för de teoretiska. Detta visar, att de slutsatser, som ovan drogos ur genomsnittstalen, gälla för samtliga här representerade årsklasser av folkskolebarn (utom för sjunde klassen, för vilken värdena äro otillförlitliga). Gossarnas praktiska utilitarism är mera utpräglad än flickornas, och de praktiska ämnena betraktas av både gossar och flickor såsom nyttigare än de teoretiska.

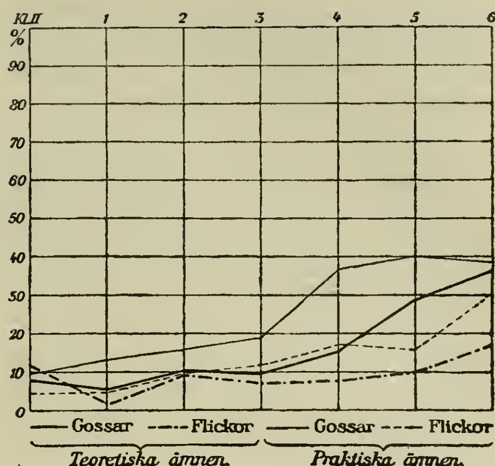

Fig. 19.

Yrkessynpunkter ingå i de senast meddelade procenttalen från undersökningarna i Norrköping och Göteborg i den utsträckning, följande tabell anger:

	Gossar	Flickor
Teoretiska ämnen	2,4 %	1,5 %
Praktiska ämnen	6,4 »	1,1 »

Även nyttighetssynpunkter av detta slag äro således talrikare hos gossarna än hos flickorna. Detta gäller också om Stockholmsbarnen, för vilka motsvarande procenttal, som gälla samtliga ämnen, äro respektive $12,_6$ % och $6,_1$ %. Även om Stockholmsbarnen jämföras med motsvarande åldersgrupper av barn i Norrköping och Göteborg — d. v. s. med dem, som befunno sig i tretton- och fjortonårsåldern — äro yrkessynpunkterna — liksom nyttighetssynpunkterna i allmänhet — betydligt talrikare hos dem än hos de senare. Detta resultat ger anledning förmoda, att yrkesvalet och i samband därmed tanken på den nytta, undervisningen i skolan väntas medföra för det praktiska livets sysselsättningar, spelar större roll för Stockholmsbarnen än för barnen i landsortsstäderna. För övrigt kan man ur siffrorna i den senast meddelade tabellen draga den slutsatsen, att gossarna anse färdigheterna vara av större värde för det blivande yrket än de egentliga kunskaperna.

Av tabellen å sid. 122 framgår, att en del barn motiverat sina val av populära ämnen därmed, att ämnena äro lätta. Till denna grupp av motiveringar höra exempelvis följande, som avgivits av gossar i tredje folkskoleklassen:

Räkning. Därför att det är så lätt att förstå.

Historia. Därför att det är så lätt att lära sig.

Motiveringarna tillhörande denna grupp äro något talrikare hos flickorna än hos gossarna, och de teoretiska ämnena ha oftare än de praktiska betecknats såsom lätta.

Vida talrikare äro de motiveringar, i vilka vissa skolämnen sägas vara svåra. Såsom exempel på dylika motiveringar anföras följande svar, likaledes av gossar i tredje folkskoleklassen:

Jag tycker minst om geometri. Jag tycker minst om detta ämne, därför att det är så svårt.

Jag tycker minst om uppsatsskrivning, emedan det är så svårt att skriva rätt.

Såsom man finner av tabellen å sid. 122, äro dylika motiveringar hos både gossar och flickor talrikare i svaren rörande de teoretiska ämnena än i svaren rörande de praktiska. I Norrköping och Göteborg ha flickorna i det hela använt detta slags motiveringar i något större utsträckning än gossarna; i materialet från Stockholmsundersökningen ha dessa svar däremot ungefär samma frekvens hos gossar och flickor, och procenttalen äro här nästan desamma som motsvarande tal för de teoretiska ämnena i Norrköping och Göteborg. Den stora frekvensen av de ifrågavarande motiveringarna tyder på att det i främsta rummet är svårigheten att tillägna sig innehållet i skolämnena, som gör, att dessa bli impopulära bland barnen.

De motiveringar, vilka beteckna de impopulära skolämnena såsom svåra, ha följande frekvenser hos de särskilda årsklasserna av barn:

Klass		II	1	2	3	4	5	6	7
Teoretiska ämnen	Gossar	23,1%	34 %	37,7%	42,7%	45,8%	47,8%	39,5%	(46,7%)
	Flickor	41,3 »	37,5 »	39 »	36,7 »	33,6 »	34,8 »	58 »	(44 »)
Praktiska ämnen	Gossar	14,3 »	18,9 »	28,2 »	30,5 »	31,9 »	19,2 »	21,3 »	(0 »)
	Flickor	17,5 »	29,6 »	35 »	35 »	29,3 »	38,8 »	30 »	(24 »)

Av dessa siffror och motsvarande kurvor i fig. 20 framgår, att hos gossarna på alla skolstadier de teoretiska ämnena oftare än de praktiska betecknats såsom svåra. Detta gäller även om flickorna, ehuru i mindre utsträckning; deras kurvor ligga nämligen närmare varandra, och kurvan för de teoretiska ämnena till och med sjunker vid femte folkskolestadiet under kurvan för de praktiska ämnena. Hos gossarna synes böjelsen att beteckna skolämnena såsom svåra

tillväxa ända till fjärde folkskoleklassen; därefter minskas denna tendens, först i fråga om de praktiska ämnena, sedan även beträffande de teoretiska.

Barnens uppfattning om svårigheten att tillägna sig innehållet i skolämnena kan emellertid icke riktigt bedömas, förrän ett par andra närstående grupper av motiveringar behandlats. Den ena av dessa grupper utgöres av sådana motiveringar, där barnen säga sig s a k n a f ö r m å g a att tillägna sig ämnenas innehåll. I svaren rörande de populära ämnena motsvaras dessa motiveringar av dem, i vilka b e g å v n i n g e n och a n l a g e n för ämnena framhållas såsom orsak till att dessa äro omtyckta. Exempel på båda slagen av synpunkter finnas i följande svar av flickor i tredje folkskoleklassen:

Räkning. Jag har lätt för att räkna, därför tycker jag, att det är roligt.

Katekes. Jag tycker minst om katekes, därför att jag har mycket svårt att lära den.

Jag tycker minst om räkning. Därför att jag har svårt för detta ämne.

Det inses lätt, att dylika motiveringar icke mycket avvika från de nyss behandlade. De uttrycka alldeles samma tanke som dessa, fastän synpunkten är en annan. De uppgivna skolämnena äro impopulära, emedan inlärandet av dem erbjuder svårigheter — detta är den tanke, som kommer till uttryck i samtliga de svar, som nu äro i fråga. Men i motiveringarna tillhörande den ena gruppen framställes orsaken till dessa svårigheter såsom liggande hos individen, under det denna orsak i den andra gruppens motiveringar anses ligga i ämnenas beskaffenhet. I ena fallet anlägges en subjektiv synpunkt på svårigheterna vid inlärandet, i andra fallet en objektiv synpunkt på samma sak.

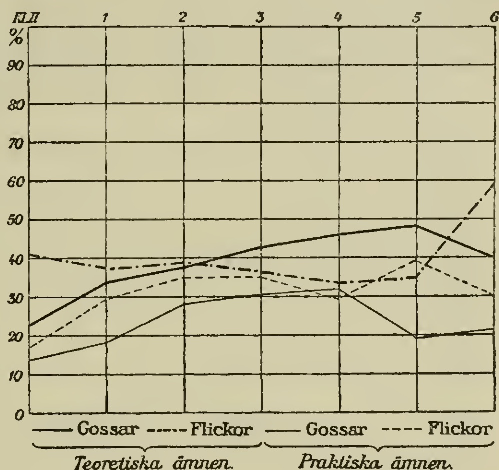

Fig. 20.

Av siffrorna i tabellen å sid. 122 finner man, att flickorna oftare än gossarna framhållit såväl sin begåvning i någon viss riktning som sin oförmåga att lära sig en del skolämnen. Detta synes mig tämligen tydligt visa, att flickorna äro mera subjektiva än gossarna, att

de ha större benägenhet än dessa att ställa de iakttagna förhållandena i relation till det egna jaget, under det gossarna däremot ha större böjelse att objektivera och generalisera dessa förhållanden.

De motiveringar, där det talas om begåvning och anlag, äro tämligen fåtaliga, då däremot de motiveringar, i vilka bristen på förmåga att lära framhålles, äro synnerligen talrika. Då det måhända kan vara av intresse att se, vilka frekvenser den senare gruppen av motiveringar äger hos de särskilda årsklasserna, meddelas här nedan de siffror, som visa detta:

Klass		II	1	2	3	4	5	6	7
Teoretiska ämnen	Gossar	16,9 %	8,5 %	7,4 %	10,7 %	5,3 %	4,4 %	10,5 %	(0 %)
	Flickor	14,7 »	16,7 »	17,8 »	32,5 »	22,1 »	28,1 »	12 »	(40 »)
Praktiska ämnen	Gossar	24,5 »	12,2 »	14,5 »	27,4 »	17,6 »	26,6 »	17,3 »	(60 »)
	Flickor	19,1 »	19,8 »	20,8 »	36,6 »	33,4 »	22,5 »	35,6 »	(28 »)

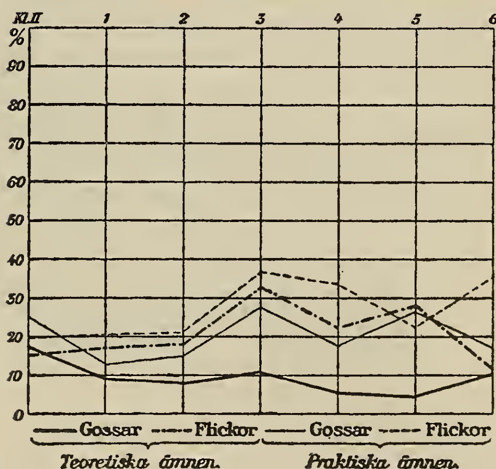

Fig. 21.

Siffrorna i tabellen och kurvorna i fig. 21 visa, att bristen på förmåga att tillägna sig innehållet i skolämnena oftare framhållits av flickorna än av gossarna på nästan alla de skolstadier, som här äro i fråga. Kurvan för de praktiska ämnena ligger hos vardera barngruppen — utom på ett enda ställe hos flickorna — över kurvan för de teoretiska ämnena, något som tyder på att den förra ämnesgruppen oftare än den senare hos barnen ger upphov till reflexioner rörande beskaffenheten av deras begåvning och anlag. Efter tredje folkskolestadiet gå samtliga kurvorna nedåt, men denna omständighet beror väl knappast på att subjektiviteten hos barnen efter det ifrågavarande åldersstadiet befinner sig i avtagande, utan torde ha sin orsak i andra förhållanden, vilka senare skola beröras (sid. 133 o. f.).

Då motiveringarna om skolämnenas svåra beskaffenhet och om bristande begåvning och anlag egentligen äro uttryck för samma sak, äger det sitt intresse att sammanföra dessa båda grupper med var-

andra. Men hit bör då föras även en tredje grupp, nämligen de motiveringar, i vilka barnen påpeka, att de begå många fel vid sysslandet med räkning, rättskrivning och dylika ämnen, ty dessa fel ha naturligtvis sin orsak i ämnenas svåra beskaffenhet eller i barnens bristande begåvning för ämnena. Dessa motiveringar, som icke äro synnerligen talrika, förekomma huvudsakligen på de lägre skolstadierna, mest i folkskolans första och andra klasser. I Stockholmsbarnens svar saknas de alldeles. Sådana motiveringar äro exempelvis de följande, som avgivits av flickor i andra folkskoleklassen:

Rättskrivning. Därför att jag skriver så många fel. Och därför tycker jag minst om detta ämne.

Räkning. Därför att räkning är så svårt, och så får man så många fel.

Sammanföras de tre nyssnämnda grupperna med varandra, får man följande genomsnittstal:

	Gossar	Flickor
De teoretiska ämnena	52,8 %	69,5 %
De praktiska ämnena	47,2 »	63,5 »
Teoretiska och praktiska ämnen (Stockholm)	60,8 »	82,7 »

Siffrorna visa, att tanken på skolämnenas svårighet gör sig mera gällande hos flickorna än hos gossarna, och att de teoretiska ämnena av både gossar och flickor betraktas såsom svårare än de praktiska.

Fördelas de ifrågavarande tre grupperna av motiveringar på de särskilda årsklasserna, får man följande procenttal:

Klass		II	1	2	3	4	5	6	7
Teoretiska ämnen	Gossar	49,2 %	53,7 %	50,8 %	59,2 %	52,6 %	52,2 %	54 %	(46,7 %)
	Flickor	56 »	53,2 »	71,2 »	76,7 »	70,2 »	66,3 »	74 »	(84 »)
Praktiska ämnen	Gossar	42,9 »	38,9 »	43,5 »	60 »	52,1 »	45,8 »	38,6 »	(60 »)
	Flickor	38,1 »	58 »	59,2 »	72,5 »	62,6 »	61,2 »	66,7 »	(52 »)

Dessa siffror och de mot dem svarande kurvorna (fig. 22) tyda på att känslan av skolämnenas svårighet och av oförmågan att tillfredsställande utföra de förelagda uppgifterna i skolan får allt större omfattning bland flickorna ända till tredje folkskoleklassen. Detsamma gäller även för gossarna i fråga om de praktiska ämnena, mindre i fråga om de teoretiska. Det nu påpekade sakförhållandet har otvivelaktigt delvis sin orsak däri, att allt större fordringar ställas på barnens prestationer, och att svårigheterna i en del ämnen, såsom räkning, uppsatsskrivning och teckning, betydligt ökas. I tredje folkskoleklassen få gossarna göra bekantskap med geometrien, ett ämne, som av dem betraktas såsom synnerligen svårt, och först i denna klass börja de egentliga svårigheterna med språkläran, i det

form- och satsläran nu börjar behandlas. Dessa omständigheter i förening med de övriga nyss påpekade torde vara orsaken till att kurvorna ligga högst för tredje folkskoleklassen. Här gör sig känslan av skolämnenas svårighet och av bristen på förmåga att tillägna sig deras innehåll således starkast gällande bland barnen. Därefter sjunka kurvorna något, vilket tyder på att den närmare bekantskapen med ämnena i någon mån minskar de svårigheter, som möta barnen vid inlärandet av tredje klassens kurser i de olika ämnena.

Om de grupper av motiveringar, som nu återstå, är knappast något att tillägga utöver det, som meddelas i tabellen å sid. 122. De fall, då skolämnen betecknas såsom e n f o r m i g a, l å n g s a m m a och t r ö t t s a m m a, äro talrikare hos gossarna än hos flickorna och flera i svaren rörande de praktiska ämnena än i svaren rörande de teoretiska. Den förstnämnda ämnesgruppen ger också oftare upphov till f y s i s k a o l ä g e n h e t e r hos barnen än den sistnämnda. Sålunda påpeka några av barnen, att välskrivningen framkallar smärtor i huvudet och handen, men dessa olägenheter göra sig stundom gällande även vid läsning och räkning. Sången ger stundom upphov till smärtor i halsen, men i synnerhet klagar en del flickor över att de av gymnastiken få ont i huvudet, bröstet och armarna, att de efter densamma bli sjuka o. s. v. Att de svagare flickorna bli utsatta för dylika olägenheter i större utsträckning än de mera motståndskraftiga gossarna, är ju tydligt, något som också framgår av siffrorna i tabellen å sid. 122.

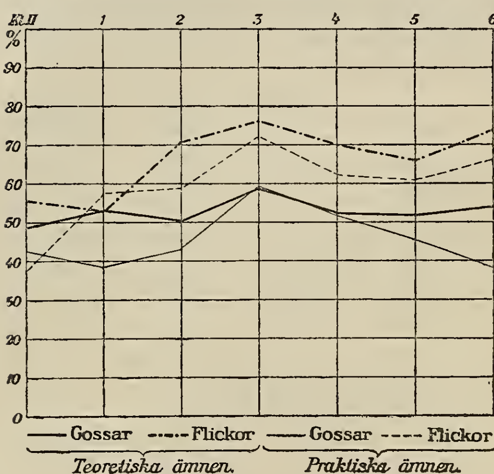

Fig. 22.

I en del svar förekomma o m d ö m e n o m l ä r a r e n, men vid undersökningarna i Norrköping och Göteborg ha dylika uttalanden gjorts endast i fråga om lärare i de praktiska ämnena. De berömmande omdömena (sådana epitet som ”snäll”, ”bra” o. d.) äro talrikare hos flickorna än hos gossarna, däremot ha dessa senare större frekvens att uppvisa i fråga om de klandrande uttalandena

("sträng" o. d.). Detta resultat ger ytterligare stöd åt den uppfattningen, att flickorna äro hänsynsfullare än gossarna, att de hellre berömma sina lärare än klandra dem, medan däremot gossarna se på dem med mera kritiska blickar än flickorna och lättare än dessa upptäcka fel hos dem. I alldeles samma riktning peka siffrorna från Stockholmsundersökningen, i det flickorna ha endast berömmande omnämnanden om lärarna, gossarna däremot endast klandrande uttalanden.

Slutligen kan nämnas, att sex flickor sagt sig tycka bäst om de uppgivna ämnena, därför att de bruka få b e r ö m av läraren. Däremot har ingen gosse motiverat sitt ämnesval på detta sätt. Flickorna synas sålunda vara svagare för berömmande omnämnanden än gossarna. Även e t i s k a s y n p u n k t e r äga större aktualitet hos flickorna än hos gossarna att döma därav, att sådana synpunkter förts fram av fem flickor men endast av en gosse.

8. Skolbarns värdesättningar av undervisningsämnena ur nyttighetssynpunkt.

Redan tidigt börja barnen att fråga efter tingens nytta och användning. Denna kategori av frågor intar en ganska framskjuten plats bland de olika slag av frågor, som barnen framställa under den s. k. frågeåldern, vilken börjar med tredje eller fjärde levnadsåret. Intresset i den antydda riktningen leder snart till att barnet bildar sig sina egna uppfattningar om nyttan av de föremål, med vilka det kommer i beröring. Frågar man ett barn härom, får man svar av följande beskaffenhet: en kniv har man att skära med, en häst har man, för att han skall dra vagnar o. s. v. E. Claparède berättar, att ett barn i en lägre klass i en skola en dag gav honom följande upplysning: "En mor är till för att koka maten och diska tallrikarna." [1] Och en liten flicka svarade på en av Binet framställd fråga: "En snäcka är till för att trampas sönder." [2]

Vilka tankar skolbarn ha om nyttan av de olika slag av kunskaper och färdigheter, som bibringas dem i skolan, är en fråga av synnerligen stort intresse. Claparède har uttalat den uppfattningen, "dass die Kinder wirklich sehr unter der Unwissenheit leiden, in der man sie bezüglich des Zieles, der Nützlichkeit der

---

[1] E. Claparède, Kinderpsychologie und experimentelle Pädagogik s. 188.

[2] A. Binet, Perceptions d'enfants (Rev. philos. 1890).

Unterrichtszweige lässt." Han anser därför, att lärare och föräldrar mera än vad nu är fallet borde hos barnen tillfredsställa och utveckla vetgirigheten rörande den praktiska nyttan av föremål och handlingar. "Indem man dem Kinde zeigt, welches die praktische Berechtigung eines Befehls ist, den man ihm gegeben hat, jenes Verbotes, das man ihm bedeutet, jener Lektion, die man es lernen lässt, würde man ohne Mühe den instinktiven Widerstand besiegen, den es der Erfüllung dessen entgegensetzt, das in seinen Augen keinem Bedürfnis entspricht." [1]

För att få kännedom om vilken uppfattning barnen i folkskolans högre klasser ha angående kunskapernas praktiska nytta framställdes vid undersökningen i Stockholm följande frågor: "Vilka läroämnen i skolan tror du, att du kommer att ha största nyttan av? Varför?" (Sid. 47.) Frågorna framställdes i syfte att utröna, huruvida barnen uppskatta kunskaperna och färdigheterna, emedan dessa kunna tjäna såsom medel att uppnå praktiska mål (tjänsteanställningar, penningförvärv o. s. v.), och i så fall vilka kunskaper och färdigheter de ur denna synpunkt sätta i främsta rummet. Det behöver knappast påpekas, att detta medelbara intresse i många fall kan rikta sig åt samma håll som det omedelbara. Ett barn kan intressera sig för ett skolämne, därför att det finner nöje i själva kunskapsförvärvet, men det kan på samma gång äga intresse för ämnet av någon orsak, som är av sådan beskaffenhet, att kunskapsförvärvet ur denna synpunkt blir medel och icke mål, t. ex. därför, att kunskaperna kunna bereda tillfälle att komma fram i världen. Sålunda har jag i åtta klassavdelningar jämfört svaren på frågan: "Vilka läroämnen i skolan tycker du bäst om?" med svaren på den första av de här föreliggande frågorna och funnit, att 58 % av gossarna och 62 % av flickorna i större eller mindre utsträckning valt samma ämnen vid besvarandet av dessa frågor. Men det får naturligtvis icke förbises, att det omedelbara intresset ensamt i många fall kan bestämma svaret på sådana frågor som de nu föreliggande, ävensom att åtskilliga svar efter all sannolikhet icke äro uttryck för något intresse alls utan endast avspegla de uppfattningar angående skolämnenas praktiska nytta, vilka gjort sig gällande i barnens omgivning.

Den första av de framställda frågorna, nämligen den om den framtida nyttan av kunskaperna och färdigheterna i de olika skolämnena, har besvarats av 144 gossar och 91 flickor. Gossarna ha

[1] E. Claparède, Kinderpsychologie und experimentelle Pädagogik s. 188.

avgivit 311 röster och flickorna 221. Detta är ungefär 216 röster av 100 gossar och 243 röster av 100 flickor. De senare ha således i genomsnitt uppgivit flera ämnen såsom praktiskt nyttiga än de förra. Vore siffrorna ett exakt uttryck för det medelbara intresset för skolämnena, skulle man således kunna draga den slutsatsen, att detta intresse är mera omfattande hos flickorna än hos gossarna. Nu kan måhända denna slutsats icke dragas, men i varje fall tyda siffrorna på att gossarna äro mera deciderade än flickorna, att de ha mera utpräglade böjelser än dessa. I samma riktning pekar den omständigheten, att gossarna i allmänhet ha fullkomligt klart för sig, vilket yrke de skola välja, men att flickorna på denna punkt äro betydligt mera obestämda.

Följande tabell visar, hur Stockholmsbarnen vid undersökningen värdesatt skolämnena med hänsyn till den praktiska nytta, de väntade sig av desamma:

	Gossar	Flickor
Räkning	68 %	82,4 %
Skrivning	57,6 »	71,4 »
Läsning	35,4 »	27,5 »
Geometri	11,8 »	
Linjarritning och frihandsteckning	9,7 »	
Frihandsteckning		1,1 »
Bokföring	9 »	5,4 »
Geografi	6,9 »	14,3 »
Slöjd	6,9 »	14,3 »
Naturkunnighet	3,5 »	0 »
Historia	1,4 »	6,6 »
Religion	1,4 »	6,6 »
Modersmålet	0,7 »	3,3 »
Språklära	0,7 »	1,1 »
Gymnastik	0,7 »	1,1 »
Rättskrivning	0,7 »	0 »
Främmande språk	0,7 »	0 »
Huslig ekonomi		7,7 »

Följande tabell visar mera åskådligt än den föregående, vilka platser de olika skolämnena intaga hos gossar och flickor:

Värden högre än 10 %:

Gossar	*Flickor*
1. Räkning	1. Räkning
2. Skrivning	2. Skrivning
3. Läsning	3. Läsning
4. Geometri	4. Geografi
	5. Slöjd

Gossar	*Flickor*
Värden mellan 10 % och 5 %:	
5. Linjarritning och frihandsteckning	
6. Bokföring	6. Huslig ekonomi
7. Geografi	7. Historia
8. Slöjd	8. Religion
	9. Bokföring
Värden lägre än 5 %:	
9. Naturkunnighet	
10. Historia	10. Modersmålet
11. Religion	11. Frihandsteckning
12. Modersmålet	12. Språklära
13. Språklära	13. Gymnastik
14. Gymnastik	
15. Rättskrivning	

Av tabellerna framgår, att både gossar och flickor sätta räkning, skrivning och läsning i främsta rummen och i den nu angivna ordningsföljden. Dock har ett relativt större antal flickor än gossar nämnt räkning och skrivning, varemot gossarna visat sig i något högre grad än flickorna uppskatta den praktiska nyttan av läsfärdigheten. I fjärde rummet sätta gossarna geometri, vilket ämne icke läses av flickorna. Hos dessa komma i fjärde och femte rummen geografi och slöjd, vilka hos gossarna komma efter linjarritning och frihandsteckning samt bokföring. De båda nämnda arterna av teckning ha icke kunnat skiljas från varandra hos gossarna, vilka än använt de särskiljande termerna, än det gemensamma uttrycket ritning. Hos flickorna däremot kan detta uttryck icke ha mer än en betydelse, enär linjarritning icke förekommer i flickavdelningarna. Historia och religion ha hos flickorna en något mera framskjuten plats än hos gossarna, vilka tyckas anse, att den praktiska nyttan av kunskaper i dessa ämnen är så gott som ingen. Anmärkningsvärt är, att uppsatsskrivning icke nämnts en enda gång varken av gossarna eller av flickorna, ehuru man visserligen kan antaga, att de få, som röstat på modersmålet i dess helhet, också haft en tanke på det förstnämnda ämnet. Och dock kunde man tycka, att den praktiska nyttan av färdighet i uppsatsskrivning skulle vara uppenbar för barnen i folkskolans högre klasser. Icke heller sång nämnes en enda gång i barnens svar. Undervisning i främmande språk förekommer icke på trettonde och fjortonde kursernas stadium, däremot fingo enligt uppgifter av lärarna och lärarinnorna åtskilliga av de undersökta barnen privat undervisning

i antingen tyska eller engelska. Att emellertid främmande språk icke nämnts mer än en enda gång, torde ha sin orsak däri, att barnen i allmänhet icke ansett dem tillhöra skolämnena. Av det låga värdet för främmande språk kan man således icke draga några som helst slutsatser med avseende på barnens uppfattning angående den praktiska nyttan av språkkunskaper. I huslig ekonomi tyckas alla flickorna ha deltagit vid tiden för undersökningen; att värdet för detta ämne icke är så synnerligen högt, kan möjligen även det tänkas bero därpå, att somliga flickor icke ansett huslig ekonomi tillhöra "läroämnena i skolan".

I de tre främsta rummen ha samtliga gossavdelningar utom en satt räkning, skrivning och läsning, och ordningsföljden är den nu angivna i alla dessa avdelningar utom en, vilken har ordningsföljden: skrivning, räkning, läsning. Den avdelning, som avviker från de andra i fråga om valet av ämnen på de tre främsta platserna, har räkning och skrivning i första och andra rummen samt geometri i tredje rummet. I flickavdelningarna råder icke fullt samma grad av överensstämmelse. Sålunda ställer en avdelning på de tre främsta platserna räkning, skrivning och huslig ekonomi, en annan räkning, skrivning och geografi. De övriga avdelningarna ha räkning, skrivning och läsning i första, andra och tredje rummen.

Orsaken till de nu angivna obetydliga avvikelserna från den allmänna ordningsföljden är lätt att finna. En jämförelse med de resultat, som i de olika klassavdelningarna vunnits vid bearbetningen av svaren på frågan: "Vilka läroämnen i skolan tycker du bäst om?" visar nämligen, att i de avdelningar, där avvikelserna förekomma, det omedelbara positiva intresset varit synnerligen starkt för de ämnen, som ställts i andra och tredje rummen i stället för skrivning och läsning.

Jämföras de senast meddelade värdena med de värden, som erhållits vid bearbetningen av svaren å frågan: "Vilka läroämnen i skolan tycker du bäst om?" (sid. 110), finner man, att räkning, skrivning och läsning hos både gossar och flickor fått mycket högre värden, då de bedömts ur nyttighetssynpunkt, än då värdesättningen varit ett uttryck för det omedelbara positiva intresset. Detsamma gäller i någon mån om geometri hos gossarna samt om religion och modersmål hos flickorna. Alla de övriga ämnena ha i lägre grad givit upphov till medelbart än till omedelbart positivt intresse.

9. Skolbarns värdesättningar av undervisningsämnena ur den framtida utbildningens synpunkt.

I Stockholmsformuläret förekommo följande frågor: "Vilket skolämne skulle du helst vilja lära dig ännu bättre, sedan du slutat skolan? Varför?" Det är tydligt, att dessa frågor stå ganska nära de frågor angående skolämnena, vilka nyss behandlats. Men lika tydligt är, att synpunkten här är en annan. Frågan: "Vilka läroämnen i skolan tycker du bäst om?" avsåg att förmå barnen att bedöma skolämnena ur det omedelbara intressets synpunkt, och vid besvarandet av frågan: "Vilka läroämnen i skolan tror du, att du kommer att ha största nyttan av?" ligger det närmast till hands att företrädesvis ta hänsyn till det medelbara intresset för skolämnena; de nu föreliggande frågorna däremot medge ett val emellan eller en kombination av de båda nämnda synpunkterna. De framställdes huvudsakligen i syfte att få kunskap om vilken av dessa synpunkter som vid bedömandet av undervisningsämnena gör sig starkast gällande hos barnen i folkskolans högre klasser.

Den första av de nu föreliggande frågorna har besvarats av 179 gossar och 136 flickor. Ehuru frågan formulerats så, att varje barn strängt taget borde ha nämnt ett enda ämne som svar, har en del av barnen icke ansett sig kunna inskränka sig härtill. Sålunda komma 128 röster på 100 gossar och 148 röster på 100 flickor. Även vid besvarandet av denna fråga ha således flickorna i genomsnitt nämnt flera ämnen än gossarna, vilket måhända kan tolkas så, att hos de förra benägenheten att behärska ett så stort erfarenhetsområde som möjligt är starkare utvecklad än hos de senare. Gossarna ha icke så många intressen som flickorna, och deras intressen peka mera avgjort i en bestämd riktning. Det är av intresse att se, att proportionerna mellan de av gossarna och de av flickorna avgivna rösterna vid besvarandet av denna fråga och vid besvarandet av den närmast förut behandlade äro ungefär desamma. Då var det genomsnittliga antalet röster hos 100 gossar 216 och hos 100 flickor 243, vilka tal tillsammans med det ovannämnda antalet röster för 100 gossar vid besvarandet av den nu föreliggande frågan ge följande ekvation:

$$216 : 243 = 128 : x;$$

$x = 144$, vilket ju kommer mycket nära det antal röster, som i verkligheten avgavs av 100 flickor, nämligen 148.

Följande tabell visar det relativa antal röster, varje läroämne erhållit vid besvarandet av den fråga, vilken nu behandlas:

	Gossar	Flickor
Räkning	26,8 %	41,9 %
Skrivning	24 »	29,4 »
Linjarritning och frihandsteckning (samt målning)	20,7 »	
Frihandsteckning (och målning)		9,6 »
Slöjd	11,7 »	15,4 »
Bokföring	11,7 »	15,1 »
Geografi	5,6 »	2,2 »
Tyska	5 »	2,2 »
Naturkunnighet	4,5 »	1,5 »
Engelska	3,9 »	5,1 »
Läsning	2,8 »	0 »
Främmande språk	2,2 »	2,2 »
Geometri	2,2 »	
Historia	1,7 »	2,9 »
Modersmålet	1,1 »	1,5 »
Gymnastik	1,1 »	2,2 »
Maskinlära	1,1 »	
Språklära	0,5 »	0,7 »
Exercis	0,5 »	
Franska	0,5 »	1,5 »
Stenografi	0,5 »	0,7 »
Huslig ekonomi		16,9 »
Rättskrivning		1,5 »
Maskinskrivning		1,5 »
Sång		1,5 »
Religion		0,7 »

För överskådlighetens skull ordnas skolämnena här nedan i grupper med hänsyn till antalet röster. De ämnen, i vilka barnen icke erhållit undervisning i folkskolan, ha uteslutits.

Gossar	*Flickor*
Värden högre än 10 %:	
1. Räkning	1. Räkning
2. Skrivning	2. Skrivning
3. Linjarritning och frihandsteckning (samt målning)	3. Huslig ekonomi
4. Slöjd	4. Slöjd
5. Bokföring	5. Bokföring
Värden mellan 10 % och 5 %:	
6. Geografi	6. Frihandsteckning (och målning)

Gossar	*Flickor*
Värden lägre än 5 %:	
7. Tyska	7. Historia
8. Naturkunnighet	8. Geografi
9. Läsning	9. Gymnastik
10. Geometri	10. Naturkunnighet
11. Historia	11. Modersmålet
12. Modersmålet	12. Rättskrivning
13. Gymnastik	13. Sång
14. Språklära	14. Språklära
	15. Religion

Ovanstående tabeller överensstämma med dem å sid. 137 och 138 däri, att räkning och skrivning komma på de båda främsta platserna. För räkning äro differenserna mellan procenttalen för gossar och för flickor nästan desamma å båda tabellerna. Läsning, som står i tredje rummet på tabellen å sid. 137, intar mycket blygsamma platser å de senast meddelade tabellerna. Detsamma gäller geometri hos gossarna och geografi hos flickorna, vilka ämnen ur nyttighetssynpunkt ställts i fjärde rummet. Slöjd intar hos flickorna en framskjuten plats å båda tabellerna. Linjarritning och frihandsteckning hos gossarna samt huslig ekonomi och bokföring, vilka på tabellen å sid. 138 stå i andra gruppen, ha här förts upp i första. I denna sistnämnda grupp äro ämnena desamma hos gossar och flickor med undantag därav, att gossarna i tredje rummet ha linjarritning och frihandsteckning, flickorna huslig ekonomi. Bortser man härifrån, är inom första gruppen ämnenas ordningsföljd denna hos både gossar och flickor: räkning, skrivning, slöjd, bokföring.

Av tabellen å sid. 110 framgår, att ämnena inom första gruppen fått positiva värden av mer än 10 %. Undantag bildar endast bokföring hos flickorna, vilket ämne icke fått något positivt värde alls. Även geografi och frihandsteckning inom andra gruppen ha fått positiva värden av mer än 10 % hos gossarna och mer än 10 % hos flickorna. Detta tyder på att det omedelbara intresset för skolämnena i viss mån gjort sig gällande vid besvarandet av den föreliggande frågan.

Slutligen kan anmärkas, att främmande språk, i synnerhet tyska och engelska, fått ganska avsevärda röstetal i betraktande därav, att de icke förekomma å skolschemat i kurserna 13 och 14. Även andra ämnen, som icke läsas i folkskolan, ha nämnts av barnen, såsom maskinlära, stenografi och maskinskrivning. Historia och modersmål ha mycket låga värden, och religion har fått endast en röst.

10. **Motiveringarna till svaren å de två senast behandlade frågorna** (3 och 4; sid. 47) äga så stora likheter, att de lämpligast underkastas en jämförande granskning. I stort sett äro synpunkterna desamma i svaren å båda dessa frågor.

De ifrågavarande synpunkterna kunna indelas i fyra grupper, nämligen: 1) nyttighetssynpunkter av mera allmän beskaffenhet, 2) yrkessynpunkter, 3) synpunkter, som äro uttryck för omedelbart intresse och 4) övriga synpunkter. Till den första gruppen ha förts alla sådana påpekanden, som att ett ämne är nyttigt, eller att det är av stor vikt, eller att det ger stor kunskap. Även uttalanden om framtida resor, hygieniska synpunkter o. s. v. ha förts till denna grupp. Exempel på de nu åsyftade motiveringarna lämna följande svar, av vilka de tre första äro av gossar, de tre sista av flickor:

Läsning, skrivning och räkning, ty när man blir stor, har man nytta härav.

Ritning. Av ritning har man stor nytta. Om jag vill göra en beställning till någon, som ej förstår mig riktigt, skulle jag kunna rita upp för denne, hur jag skulle vilja hava saken.

Geometri, ty av den lär man sig att tänka.

Räkning och skrivning. Man måste kunna detta för att komma fram i livet.

Geografi. Om man skulle fara utrikes, är det nyttigt att veta något.

Matlagning. Om jag blir gift, så är det bra att kunna laga mat.

De till andra gruppen hörande motiveringarna kunna indelas i två mindre grupper: 1) sådana motiveringar, där yrkessynpunkten är mera allmänt angiven och 2) sådana, i vilka ett visst yrke nämnes. Hit höra exempelvis följande svar av tre gossar och tre flickor:

Skrivning och räkning. Kan man detta, kan man få bra platser.

Linjarritning. Jag skulle helst vilja bli arkitekt, och det kan man nog ej bliva med det lilla man lär sig i folkskolan.

Om växterna. Jag skulle gärna vilja bli jordbrukare, så jag kunde flytta till landet och försörja mig och min hustru.

Teckning. Jag skulle vilja bli ritlärarinna, ifall det står i min förmåga.

Skrivning och räkning, emedan jag, om jag kan dessa ämnen riktigt bra, kan få en bra plats på kontor.

Gymnastik. Jag har håg och lust för det. Jag vill även bli gymnastikfröken i någon skola.

Till grupp 3 ha förts sådana uttalanden, som att ämnena äro roliga eller intressanta, och över huvud alla påpekanden, som varit uttryck för omedelbart intresse för skolämnena. Såsom exempel

anföras följande svar, av vilka de två första äro av gossar, de tre följande av flickor:

Kemi, ty det är roligt att se, hur olika vätskor ha olika beståndsdelar.

Linjarritning, ty det är mycket roligt.

Huslig ekonomi, ty jag har fått sådant intresse för att lära mig att koka mat, allra helst nu sedan jag började i kokskolan.

Handarbete, ty jag har sådan håg för detta ämne.

Historia, ty jag intresserar mig för historia och tycker, att den är rolig.

Alla synpunkter, som icke kunnat hänföras till någon av de nu nämnda grupperna, ha förts till grupp 4.

De här angivna synpunkterna ha i svaren å frågorna 3 och 4 de frekvenser, som nedanstående tabell visar. Då emellertid frågornas formulering är olika, i det den ena frågan medger, att flera ämnen väljas, under det den andra fordrar valet av endast ett ämne, har frekvensen av varje särskild synpunkt icke beräknats i procent av gossarnas resp. flickornas antal utan i procent av hela synpunktsfrekvensen hos var och en av de båda barngrupperna.

	Frågan 3		Frågan 4	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
1. Allmänna nyttighetssynpunkter	49,4 %	42,1 %	45,2 %	33,5 %
2. Yrkessynpunkter	46 »	50,8 »	39,8 »	28,9 »
3. Uttryck för omedelbart intresse	3,1 »	4,6 »	9 »	24,7 »
4. Övriga synpunkter	1,5 »	2,5 »	5,9 »	12,9 »

Den första gruppen av synpunkter har — såsom synes av tabellen — den största frekvensen i jämförelse med de övriga grupperna utom hos flickorna i svaren å frågan 3, där yrkessynpunkterna äro övervägande. De allmänna nyttighetssynpunkterna äro något talrikare i svaren å frågan 3 än i svaren å frågan 4, vilket naturligtvis beror därpå, att den praktiska nyttans synpunkt var angiven i den förstnämnda frågan. Stundom äro motiveringarna till svaren å frågan 3 ingenting annat än tautologier, i det de upprepa, vad som förutsattes i frågan, nämligen att de valda ämnena äro nyttiga.

Yrkessynpunkterna intaga en betydande plats i svaren å bägge frågorna. Detta visar, att frågan om det blivande yrket är aktuell för stadsbarn i tretton- och fjortonårsåldern, vilka tillhöra de lager av befolkningen, som sända sina barn i folkskolan. Vad som synes mig göra resultatet på denna punkt särskilt värdefullt är, att ingenting i frågorna givit direkt anledning till framhållandet av dessa

synpunkter, vilka tvärt om framkommit fullkomligt spontant. Yrkessynpunkterna fördela sig sålunda, allteftersom ett visst yrke angivits, eller det endast varit tal om yrke i allmänhet:

	Frågan 3		Frågan 4	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Yrket angivet	23,6 %	13,2 %	27,6 %	16,5 %
Yrke i allmänhet	22,4 »	37,6 »	12,2 »	12,4 »

Tabellen visar, att gossarna i fråga om det blivande yrket äro mera deciderade än flickorna. De ha oftare än dessa klart för sig, åt vilket yrke de helst vilja ägna sig. Differenserna mellan de ifrågavarande procenttalen hos gossar och flickor äro för de båda frågorna nästan desamma, nämligen 10,4 och 11,1.

De flesta, vilka uppgivit ett bestämt yrke, ha uttalat sin önskan att få plats på kontor eller i affär. Procenttalen för denna kategori av synpunkter i jämförelse med de övriga till samma grupp hörande synpunkterna äro följande:

	Frågan 3		Frågan 4	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Kontors- och affärsverksamhet	17 %	9,6 %	14 %	10,3 %
Övriga yrken	6,6 »	3,6 »	13,6 »	6,2 »

Önskan att få plats på kontor eller i affär har således oftare kommit fram hos gossarna än hos flickorna. Övriga yrken, som uppgivits i svaren, äro knappast nämnvärda. I svaren å frågan 4 ha nio gossar uttalat sin önskan att bli snickare och fyra ingenjörer; sju flickor vilja bli lärarinnor. Övriga angivna yrken nämnas endast en eller två gånger i samtliga motiveringarna.

De motiveringar, som äro uttryck för omedelbart intresse för läroämnena, äro mycket få i svaren å frågan 3. Detta är också helt naturligt, då det i frågan tydligt angavs, att ämnena skulle bedömas ur den praktiska nyttans synpunkt. Men vid besvarandet av frågan 4 har det stått barnen fritt att giva uttryck åt det omedelbara intresset för läroämnena. Det är då av intresse att se, att de i mycket ringa utsträckning begagnat sig härav. De ifrågavarande synpunkterna upptaga hos flickorna nära $^1/_4$ och hos gossarna endast $^1/_{11}$ av hela synpunktsfrekvensen. Hos flickorna tycks således det omedelbara intresset för läroämnena ha gjort sig starkare gällande än hos gossarna, men hos både gossar och flickor har det medelbara intresset för ämnena varit starkare än det omedelbara. Kunskaperna och

färdigheterna ha av de i undersökningen deltagande barnen i allmänhet betraktats icke som mål utan som medel att uppnå sådant, som ansetts eftersträvansvärt. Förhållandet mellan de båda synpunktskategorierna i svaren å frågan 4 framgår tydligare av följande tabell än av den förut (å sid. 144) meddelade. Första gruppens siffror ha erhållits genom att sammanföra allmänna nyttighetssynpunkter och yrkessynpunkter med varandra.

	Gossar	Flickor
Det medelbara intresset	85 %	62,4 %
Det omedelbara intresset	9 »	24,7 »

D. Undersökningsresultat rörande katekes, biblisk historia och historia i jämförelse med varandra.

1. Skolbarns värdesättningar av katekesen och bibliska historien i jämförelse med varandra.

Redan av den föregående redogörelsen rörande undervisningsämnenas popularitet och impopularitet bland folkskolebarn i Stockholm (sid. 108 o. f.) torde ha framgått, att katekesen och bibliska historien icke äro populära. Intet av de positiva värdena höjer sig över $1{,}_1$ %, varemot det negativa värdet för katekes hos gossarna stiger till $22{,}_7$ %. Siffrorna tyda för övrigt på att katekesen är mindre omtyckt av både gossar och flickor än bibliska historien, och att bägge ämnena äro mera impopulära bland gossarna än bland flickorna.

Hade dessa nu antydda förhållanden kunnat förutses, hade det vid en närmare undersökning rörande barnens tankar om katekesen och bibliska historien onekligen legat närmast till hands att fråga: ”Vilketdera tycker du minst om, katekes eller biblisk historia, och varför?” Man hade då i svaren på andra frågan fått del av barnens anmärkningar mot katekesen och bibliska historien i något större utsträckning, än vad som kunnat bli fallet i svaren på den mera allmänna frågan om skolämnenas impopularitet. Nu formulerades emellertid frågan icke så utan i stället sålunda: ”Vilketdera tycker du mest om, katekes eller biblisk historia? Varför?” (Sid. 47).

Frågorna ha besvarats av 172 gossar och 132 flickor vid Stockholms folkskolor och lämnats obesvarade av sex gossar och en flicka. $1{,}_7$ % och $1{,}_5$% av respektive gossar och flickor ha förkla-

rat sig tycka lika mycket om katekes och biblisk historia. De övriga rösterna fördela sig sålunda:

	Gossar	Flickor
Biblisk historia	66,9 %	75,7 %
Katekes	31,4 »	22,7 »

Siffrorna bekräfta, vad som framgick av svaren på frågorna 1 och 2 (sid. 47), nämligen att katekesen är mera impopulär än bibliska historien hos både gossar och flickor. Jämföras siffrorna för katekes med varandra, finner man, att detta ämne är mera populärt (= mindre impopulärt) bland gossarna än bland flickorna. De positiva värdena 31,4 % och 22,7 % i ovanstående tabell svara mot de förut erhållna negativa värdena 22,7 % och 7,7 % (sid. 110) och synas sålunda i viss mån strida mot dessa. När det negativa värdet för katekes hos gossarna är nära tre gånger så stort som motsvarande negativa värde hos flickorna, hade man ju kunnat vänta, att gossarnas positiva värde för katekes skulle blivit mindre än flickornas, men i själva verket är förhållandet omvänt. Orsaken härtill torde vara den, att katekesens betydelse för konfirmandundervisningen spelat en större roll för gossarna än för flickorna, och att det således är de förras medelbara intresse, som här kommer till uttryck.

Det ungefärliga innehållet i motiveringarna rörande bibliska historien antydes i nedanstående tabell under angivande av synpunktsfrekvenserna i gossarnas och flickornas svar:

	Gossar	Flickor
Bibliska historien innehåller berättelser	15,1 %	18,2 %
Rent historiska synpunkter	11 »	11,4 »
Bibliska historien innehåller skildringar ur Jesu liv	10,5 »	23,5 »
Enstaka berättelser nämnda	8,7 »	3,8 »
Bibliska historien är lättare att lära än katekesen	8,1 »	20,4 »
Är intressantare än katekesen	8,1 »	9,8 »
Handlar om heliga människor	4 »	6,8 »
Kritik av katekesen	4 »	4,5 »
Bibliska historien handlar om underverk	2,9 »	6,8 »
Är nyttig	2,8 »	0 »
Övriga synpunkter	4,6 »	8,8 »

I fråga om den första gruppen av synpunkter kan anmärkas, att några barn icke nöjt sig med att konstatera, att bibliska historien innehåller berättelser, utan därjämte givit dessa berättelser epiteten "bra", "lärorika", "vackra" eller "underbara". De två första av dessa epitet ha företrädesvis använts av gossar, de två

sista av flickor. De huvudsakligen av gossar använda uttrycken ligga närmare nyttighetssynpunkterna än de företrädesvis av flickor begagnade epiteten, och det är i fullkomlig överensstämmelse härmed, att gossarna ha ett om också lågt värde för rena nyttighetssynpunkter, under det flickorna icke ha något värde alls för denna synpunktskategori.

Ungefär lika många gossar och flickor ha betraktat bibliska historien på samma sätt som vanlig historia och bedömt den i enlighet härmed. Däremot är det antal flickor, som framhållit, att bibliska historien innehåller skildringar ur Jesu liv, något mer än dubbbelt så stort som motsvarande antal gossar. Likaså ha flera flickor än gossar påmint om att bibliska historien handlar om heliga människor. I några fall ha dessa heliga uppgivits vara profeterna, apostlarna eller martyrerna, men stundom ha de sammanfattande benämningarna "heliga människor" och "gudfruktiga människor" använts. Siffrorna för de båda sistnämnda synpunktskategorierna tyda på att flickorna äga starkare intresse för det rent personliga än gossarna.

En del av barnen har nämnt enstaka berättelser för att motivera, att de giva bibliska historien företräde framför katekesen. Flickorna ha på ett enda undantag när nämnt berättelser ur nya testamentet, och hos både gossar och flickor äro skildringarna om Jesu födelse, lidande och död de enda nytestamentliga berättelser som uppgivits. De allra flesta av de gossar, som lämnat motiveringar av det slag, varom nu är fråga, ha emellertid hänvisat till gammaltestamentliga berättelser. Skildringarna om israeliternas vandringar i öknen samt om de första människorna och världens begynnelse ha nämnts ungefär lika många gånger. De nu meddelade resultaten av undersökningen tyda på att gossar i tretton- och fjortonårsåldern hysa starkare intresse för de gammaltestamentliga berättelserna än för de nytestamentliga, och att hos flickor i samma ålder förhållandet är det motsatta. I samband härmed kan anmärkas, att mer än dubbelt så många flickor som gossar funnit sig tilltalade av bibliskans berättelser om underverk.

Större delen av de övriga motiveringarna röra lika mycket formen som innehållet. Påståendena att bibliska historien är intressantare än katekesen ha ungefär lika stora frekvenser hos gossarna och hos flickorna, varemot de senare komma långt framom de förra i fråga om den utsträckning, vari de hänvisat därtill, att bibliska historien är lättare att lära än katekesen. Ungefär lika många moti-

veringar hos gossarna och hos flickorna innehålla kritik av katekesen. De vanligaste anmärkningarna äro, att den är "långtråkig" och "svårlärd".

Barnens viktigaste synpunkter rörande katekesen angivas här nedan på samma sätt som förut skett med synpunkterna angående bibliska historien:

	Gossar	Flickor
Erinring om katekesens betydelse för konfirmandundervisningen...	7 %	1,5 %
Katekesen är nyttig	4,6 »	0 »
Innehåller de tio buden	4 »	6 »
Innehåller bibelspråk	4 »	2,3 »
Lär oss, hur vi skola leva	3,5 »	6,8 »
Är lättare än bibliska historien	2,9 »	2,3 »
Övriga synpunkter	12,2 »	9,8 »

De två förstnämnda synpunkterna äro båda uttryck för det medelbara intresset. Såsom lätt synes vid en jämförelse, är denna art av intresse även i fråga om katekesen betydligt starkare hos gossarna än hos flickorna. De ifrågavarande synpunkterna upptaga nämligen hos gossarna nära $^1/_3$, hos flickorna endast $^1/_{19}$ av hela synpunktsfrekvensen. I främsta rummet är det tanken på konfirmandundervisningen, som förmått gossarna att ställa katekesen framför bibliska historien.

Däremot tyckas de etiska synpunkterna ha större betydelse för flickorna än för gossarna. Sålunda hänvisar ett större antal flickor än gossar därtill, att katekesen innehåller dekalogen, och likaledes är det flera flickor än gossar, som säga sig betrakta katekesen såsom normgivande i etiskt avseende. Högst få barn ha funnit katekesen lättare att lära än bibliska historien, då däremot — såsom synes av tabellen å sid. 147 — ganska många givit uttryck åt den motsatta uppfattningen. Slutligen kan nämnas, att i sista gruppen av synpunkter ingår även den av tre gossar och en flicka framförda motiveringen, att det är roligt att lära sig katekesstyckena utantill.

2. Skolbarns värdesättningar av Sverges historia och bibliska historien i jämförelse med varandra.

Det ligger nära till hands att fråga sig, vilket av de båda ämnena Sverges historia och bibliska historien som är det mest populära bland skolbarnen. Likheterna mellan dessa ämnen är påfallande. Båda äga historiskt innehåll, och i båda är stoffet liksom grupperat omkring en rad historiska personligheter. Och i fråga om teckningen

av dessa gestalter torde läroböckerna i Sverges historia icke kunna ställas så synnerligen långt framom läroböckerna i biblisk historia. Framställningen i båda slagen av läroböcker är så kortfattad, att någon utförligare människoskildring icke varit möjlig. Det får dock icke förbises, att det kan bero på undervisningen, om de svenska historiska personligheterna komma att framstå klarare för barnen än de bibliska gestalterna eller tvärt om. I allmänhet torde dock barnen i folkskolans högsta klasser äga en lika klar uppfattning av t. ex. Abraham, Jakob, Mose, David, Salomo, Johannes döparen och Jesus som av svenska historiens kungar och statsmän. Och det skulle icke ligga något förvånande däri, om de mirakelhistorier, som äro grupperade omkring de bibliska gestalterna, ställde dessa i ett sagoskimmer, som gjorde dem mera tilldragande för barnen än de mera realistiskt tecknade svenska personligheterna och följaktligen ämnet biblisk historia mera omtyckt än Sverges historia.

Härmed är redan *en* olikhet mellan ämnena angiven, som kan tänkas inverka vid barnens bedömande av desamma. Sverges historia är mera realistisk, dess skildringar stå verkligheten närmare än de bibliska. I bibliska historien äro övernaturliga makter verksamma, de leda folkens öden, och de stora personligheterna äro ingenting annat än medel i dessa makters händer. Även för barnen måste den profana historiens gestalter te sig mera mänskliga än bibelns heliga, deras medgångar och motgångar måste i högre grad än de senares vara ägnade att väcka barnens medkänsla. Därtill kommer, att den svenska historiens händelser ligga oss närmare i tid och rum än de i bibliska historien skildrade tilldragelserna. Vidare får det icke förbises, att den bibliska historien behandlar ett för oss jämförelsevis främmande folks öden, och att den därför icke kan väntas väcka barnens solidaritetskänsla i samma grad som skildringen av fosterlandets öden. Men å andra sidan kan den omständigheten, att undervisningen i Sverges historia avser att uppväcka fosterlandskärlek hos barnen, anses äga motsvarighet däri, att undervisningen i biblisk historia avser att väcka religiösa intressen hos dem. I icke ringa utsträckning torde barnens intresse för Sverges historia sammanfalla med deras intresse för fosterlandet och deras intresse för bibliska historien med deras intresse för religionen. Men då flera omständigheter bidraga till att göra ett ämne populärt eller impopulärt bland barnen, får intresset för Sverges historia icke anses vara ett fullkomligt exakt uttryck för den fosterländska sinnesriktningen, lika litet som intresset för

bibliska historien får betraktas som en exponent enbart för den betydelse, religionen har i barnens medvetande.

Likheterna mellan Sverges historia och bibliska historien i folkskolan äro så stora, att det icke skulle väcka förvåning, om intressena för dessa båda ämnen vore förenade hos samma barn. Bibliska historien kunde tänkas tillfredsställa det historiska intresset i lika hög grad som Sverges historia. Men redan av det föregående (sid. 110) torde framgå, att så icke är förhållandet. Ämnet religion — även i form av biblisk historia — är icke populärt bland Stockholms folkskolebarn på de högre stadierna, och bibliska historiens idealbildande förmåga är ringa i jämförelse med svenska historiens.[1] Huru barnen uppskatta dessa båda ämnen, jämförda med varandra, framgår av svaren på två vid Stockholmsundersökningen framställda frågor.

Dessa frågor lydde så: ”Vilket tycker du mest om, Sverges historia eller bibliska historien? Varför?” Den första av dessa frågor har besvarats av 175 gossar och 129 flickor. Av dessa ha 2 gossar och 5 flickor förklarat sig tycka lika mycket om båda de uppgivna ämnena, varemot 161 gossar och 100 flickor föredraga Sverges historia framför bibliska historien. För det senare ämnet ha endast 12 gossar och 24 flickor röstat. Uttryckta i procent äro resultaten följande:

	Gossar	Flickor
Sverges historia	92 %	77,5 %
Biblisk historia..........................	6,9 »	18,6 »
Båda	1,1 »	3,9 »

Tabellen visar, att bibliska historien är mera populär bland flickor än bland gossar. Detta tyder på — vad flera undersökningar redan förut ådagalagt — att flickorna äro mottagligare för religiös påverkan än gossarna.

Vad motiveringarna av svaren på första frågan beträffar, så kan det naturligtvis tänkas, att orsakerna till att det ena eller det andra ämnet föredrages, kunna vara av sådan beskaffenhet, att barnen ha svårt att göra sig reda för dem. I varje fall torde dock motiveringarna kunna lämna vägledning, när det gäller att utröna, varför Sverges historia är så mycket mera populär bland barnen än bibliska historien.

I motiveringarna rörande Sverges historia äro tre synpunkter dominerande hos både gossar och flickor. Barnen hänvisa i de

[1] Se härom Skolbarns personlighetsideal (Svenskt arkiv för pedagogik 1913).

åsyftade fallen till sitt intresse för vårt lands öden i allmänhet, till intresset för krigskrönikan och till intresset för kunga- och hjältekrönikan. Samtliga dessa synpunkter komma fram i följande av gossar avgivna svar, vilka här anföras såsom exempel:

Sverges historia, ty den handlar om mitt eget land och dess öden.

Sverges historia, ty det är roligt att läsa om krig.

Sverges historia, ty den handlar om många män, som utfört stora bragder.

Följande svar av flickor kunna tjäna såsom ytterligare exempel:

Sverges historia, ty man får veta, hur svenskarna stridit och arbetat för Sverges bästa.

Sverges historia, ty man får veta så mycket om kungar och krig.

Sverges historia, ty när fröken berättar den läxa, vi ska ha om krig och riksdagar, sitter jag i spänd väntan på att få höra, hur det skall gå.

Sverges historia, ty när jag läser om alla krig och kungar, vill jag nära på inte släppa boken.

Sverges historia, ty Sverge är mitt fosterland, och därför älskar jag det mer än något annat land på jorden.

De ovannämnda tre synpunkterna förekomma i svaren i den utsträckning, följande tabell visar:

	Gossar	Flickor
Intresse för vårt lands öden i allmänhet	47,9 %	52,9 %
Intresse för krigskrönikan	24,1 »	8,5 »
Intresse för kunga- och hjältekrönikan	23,2 »	20,3 »

Dessa tre synpunkter upptaga icke mindre än $86,_{6}$ % av hela synpunktsfrekvensen hos gossarna och $90,_{6}$ % hos flickorna. Tabellen visar, att gossarna äga ett betydligt starkare intresse för krigsskildringarna än flickorna. Däremot ha dessa något oftare än gossarna hänvisat till sitt intresse för svenska folkets öden i allmänhet. Intresset för de historiska personligheterna är av siffrorna att döma ungefär lika starkt hos gossar och hos flickor.

De övriga synpunkterna rörande Sverges historia äro av mindre betydelse. Den största gruppen representeras av de barn, som hänvisa till det nöje, läsningen av Sverges historia bereder dem.

Följande svar kunna tjäna såsom exempel på hur valet av bibliska historien motiverats. De två första svaren äro av gossar, de tre sista av flickor.

Biblisk historia, ty den handlar om Jesus, hur han frälste många från synden.

Biblisk historia, ty det står i den många berättelser om underverk, som Gud har gjort.

Biblisk historia, ty man får höra, hur mycket Jesus har lidit för människorna.

Biblisk historia, ty den lär oss att frukta Gud, och hur vi skola vara mot våra föräldrar och syskon.

Biblisk historia, ty där står talat om Jesus och hans folk och om alla hans goda gärningar, och man får på samma gång reda på alla de österländska folkens levnadssätt.

I motiveringarna rörande bibliska historien är endast en synpunkt mera framträdande än de övriga. Det är påpekandet av att bibliska historien handlar om gudomen, en synpunkt, som framförts av tio gossar och femton flickor. Två gossar och sex flickor giva bibliska historien företräde ur etisk synpunkt, men hos endast två gossar och två flickor är valet motiverat därmed, att de hysa intresse för judafolket och för andra österländska folk. Nio flickor och en gosse påstå, att bibliska historien är lättare att lära än Sverges historia, men endast två flickor säga sig finna den roligare än den senare.

Av motiveringarna rörande bibliska historien torde framgå, att i de flesta fall, då detta ämne föredragits framför Sverges historia, religiösa och etiska intressen gjort sig gällande. I fråga om valet av Sverges historia synes barnens intresse för krigskrönikan samt för kunga- och hjältekrönikan icke ha kunnat vara avgörande, ty berättelser om krig samt om kungar och hjältar förekomma ju också i bibliska historiens gammaltestamentliga avdelning. Tyngdpunkten torde därför böra läggas på den första av de i ovanstående tabell (sid. 152) angivna synpunkterna, vilken ju också har största frekvensen. Det torde således med rätt stor sannolikhet kunna sägas, att Sverges historia är populär bland folkskolebarnen huvudsakligen därför, att de av densamma få lära känna det egna folkets och det egna landets utveckling och öden. Av undersökningsresultaten framgår vidare, att det med de hjälpmedel vid undervisningen, som för närvarande stå till förfogande, är lättare att hos barnen väcka intresse för och kärlek till fosterlandet än att hos dem framkalla en liknande sinnesriktning gentemot religionen.

E. Undersökningsresultat rörande varje särskilt skolämne.

1. Förberedande anmärkningar.

Sedan undersökningsresultaten av mera allmän beskaffenhet meddelats och läsaren härigenom blivit orienterad i de allmänna barnpsykologiska förhållanden, som undersökningarna åsyftat att klargöra, har den nödiga bakgrunden erhållits för en mera ingående

redogörelse för de resultat, som vunnits rörande varje särskilt skolämne. Utländska undersökningsresultat på det ifrågavarande området, vilka i det föregående ej blivit föremål för omnämnande, emedan framställningen därigenom skulle ha kommit att lida av en alltför stor hopning av detaljer, skola sålunda i det följande framdragas till jämförelse med mina egna resultat. De undersökningar, som därvid kommit i fråga, äro följande: M. LOBSIENS första skolämnesundersökning (betecknad med L I), W. STERNS (St) och G. WIEDERKEHRS (Wi) undersökningar, LOBSIENS andra undersökning (L II) samt A. LILIUS' finska undersökning (Li). Mina egna undersökningar betecknas för korthetens skull med B I (Stockholmsundersökningen) och B II (Norrköping-Göteborgsundersökningen). Vad beträffar H. WALSEMANNS undersökning, synes mig denna lida av alltför stor ovederhäftighet för att kunna tagas med i räkningen. Ensamt den procentuella beräkningen är av sådan beskaffenhet, att den gör omdömet om ovederhäftighet berättigat. Om sättet för denna beräkning yttrar WALSEMANN: "Die ermittelten Angaben wurden zunächst nach Klassen und Fächern geordnet, gezählt und alsdann auf 100 zurückgeführt. Hiernach wurden Durchschnittswerte ermittelt. Dies geschah in der Weise, dass die Prozentzahlen in jedem Fache und in sämtlichen Klassen einer Schulgattung (Seminar, Vorklasse, Übungsschule) zusammengezählt und durch die Anzahl der Klassen geteilt wurden."[1] Detta sätt att beräkna procentuella genomsnittsvärden är emellertid fullkomligt oriktigt. Ett enkelt exempel med extrema värden skall visa detta. Antag, att man anställer undersökning angående skolämnenas omtyckthet bland två grupper av barn, t. ex. 100 gossar och 30 flickor, och att 8 gossar, d. v. s. 8 %, och 15 flickor, d. v. s. 50 %, förklara sig tycka bäst om samma ämne, t. ex. historia. Enligt WALSEMANNS sätt att räkna skulle genomsnittsvärdet här bli $= (8 + 50) : 2 = 29$ %, under det värdet i själva verket är $17{,}7$ %. Felen i WALSEMANNS beräkningar äro visserligen icke så betydande, något som beror därpå, att skillnaderna i storlek dels mellan barngrupperna och dels mellan motsvarande procenttal icke äro så stora som i det anförda exemplet, men torde dock här och där uppgå till omkring 2 %. Det avgörande skälet, varför jag icke jämfört mina egna undersökningsresultat med WALSEMANNS, har emellertid varit det, att han haft alldeles för få försökspersoner på folkskolestadiet, och att även till följd härav de av honom med-

[1] H. WALSEMANN, Das Interesse s. 47.

delade värdena måste betraktas såsom mycket osäkra. Detsamma gäller, såsom redan nämnts (s. 61), även om Hj. Forsbergs undersökning bland folkskolebarn på Värmlands landsbygd, och av denna orsak kan här icke heller någon jämförelse anställas mellan skolämnenas popularitet och impopularitet bland barn på landet och bland barn i städerna, en jämförelse, som ur flera synpunkter hade varit av stort intresse.

Sådana jämförelser som de, vilkas beskaffenhet nyss blivit antydd, ha redan förut anställts mellan de vid tyska skolämnesundersökningar erhållna resultaten. Sålunda ha H. Keller[1] och P. Hoffmann[2] sammanställt dessa resultat för jämförelse, och i ett tillägg till den förstnämndes uppsats har Otto Lipmann dels meddelat de positiva och negativa värdena från de olika undersökningarna — utom Walsemanns — och dels sammanställt de ordningstal, vilka skolämnena med hänsyn till sin popularitet och impopularitet äga hos de olika forskarna på detta område. Ur dessa ordningstal härleder han genomsnittliga ordningstal, och från dessa kommer han slutligen fram till en genomsnittlig ordningsföljd för skolämnena i fråga om såväl popularitet som impopularitet. Då de ämnen, som jämföras, till antalet äro 11 hos gossarna och 10 hos flickorna, blir det mellersta ordningstalet $5_{,5}$ i gossarnas räckor och 5 i flickornas. De särskilda ordningstalen i varje särskild räcka jämföras därefter med det mellersta i samma räcka, och genom denna jämförelse uppkomma fyra grupper av skolämnen: positiva, indifferenta, bipolara och negativa hos såväl gossar som flickor. Emellertid är Lipmanns förfaringssätt av sådan beskaffenhet, att vissa värden bli osäkra. Genomsnittstalen ha nämligen erhållits ur värden, som stundom avvika tämligen mycket från varandra, och de äro i dessa fall uttryck för en utjämning av differenserna mellan de olika resultaten, vilken kan vara missvisande. När dessa differenser äro större än $5_{,5}$, har Lipmann betecknat de härledda värdenas osäkerhet genom att innesluta dem inom parentes, och man kan sålunda av hans tabeller genast se, i fråga om vilka ämnen stora överensstämmelser och i fråga om vilka betydande skiljaktigheter mellan de olika undersökningsresultaten äro tillfinnandes.

De resultat, till vilka Lipmann kommit genom sina samman-

---

[1] H. Keller, Über die Beliebtheit und Unbeliebtheit der Unterrichtsfächer (Zeitschrift für angewandte Psychologie III).

[2] P. Hoffmann, Das Interesse der Schüler an den Unterrichtsfächern (Zeitschrift für päd. Psychologie XII).

ställningar av de vid olika tyska undersökningar erhållna värdena för skolämnena, äro i korthet följande. Hos *gossarna* äro följande ämnen

positiva: Turnen, historia, teckning;
indifferenta: skrivning, naturkunnighet;
bipolara: tyska, sång, räkning;
negativa: geometri, geografi, religion.

Hos *flickorna* äro följande ämnen

positiva: handarbete, tyska;
indifferenta: historia, skrivning, religion, naturkunnighet;
bipolara: teckning, räkning;
negativa: sång, geografi.

I det följande skall även intressets utveckling i fråga om varje särskilt ämne bli föremål för undersökning. Härvid använder jag samtliga de svar, som avgivits på de två sista frågorna i Göteborg-Norrköpingsformuläret (frågorna 5 och 6, sid. 48). Då det av de föregående jämförelserna visat sig, att även de svar på dessa frågor, vilka icke äro i överensstämmelse med de på de föregående frågorna i samma formulär avgivna svaren, äro tämligen tillförlitliga, torde det icke kunna ge anledning till betänkligheter att medtaga även dessa svar vid beräkningarna. Härigenom vinnes i varje fall ett par icke oväsentliga förmåner, i främsta rummet den, att beräkningarna underlättas, vilka annars i en del fall skulle vara hart när omöjliga att utföra (jfr s. 91). Därtill kommer, att genom den nämnda åtgärden ett något större antal svar erhålles, vilket ju alltid är en fördel i ett fall som detta, där undersökningsmaterialet icke är så överväldigande stort. Missgreppet att lägga ett för litet antal röster till grund för beräkningarna har jag även sökt undvika därigenom, att jag i stället för att beräkna värdena för varje särskild klass indelat folkskolebarnen i tre grupper sålunda, att första och andra klasserna fått bilda en grupp, andra och tredje klasserna en annan och femte, sjätte och sjunde klasserna (högre avdelningen) en tredje grupp. För att så mycket som möjligt undvika felkällor ha de mindre tillförlitliga svaren av småskolebarnen icke medtagits vid dessa beräkningar. Även i fråga om utvecklingen av intresset för varje särskilt skolämne komma på en del punkter jämförelser att anställas med tyska undersökningsresultat. STERN och LOBSIEN ha nämligen också anställt beräkningar rörande detta problem. Att de därvid tillämpat principer, vilka avvika från mina, försvårar i någon mån jämförelsen. STERN

har visserligen även han indelat barnen i tre grupper, men denna gruppering har hos honom icke skett efter bildningsstadier utan efter ålder. Grupperna avgränsas nämligen genom åldersstadierna 8—10, 10—12 och 12—14 år. Däremot utgick Lobsien från den riktiga uppfattningen, att det är bättre att lägga bildningsstadierna än åldern till grund för en sådan gruppering som denna, enär intresset för skolämnena mera bestämmes av de förra än av den senare. Emellertid begick Lobsien ett fel, som Stern undvek, nämligen att indela barnen i alltför många grupper. Om han i stället för att låta varje årsklass av barn bilda en grupp hade förenat två eller flera klasser till ett bildningsstadium, skulle han därigenom ha eliminerat varje särskild skolas egendomligheter och lärarens inflytande, vilka nu tämligen tydligt framträda i den oregelbundenhet, som kännetecknar de hithörande Lobsienska kurvorna.

De tre bildningsstadier, vilka jag lagt till grund för grupperingen av barnen, betecknas i tabellerna och diagrammen med resp. 1, 2 och 3, och i diagrammen åskådliggöras alltid flickornas procenttal med prickade linjer, under det gossarnas representeras av de övriga, icke punkterade. Detta meddelas här en gång för alla för att göra det överflödigt att upprepa det för varje särskilt diagram.

Ännu en omständighet påkallar uppmärksamhet i samband med frågan om utvecklingen av intresset för varje särskilt skolämne. Nästan i varje folkskoleklass kommer ett eller flera nya ämnen till de föregående, vadan ämnenas antal oupphörligt ökas under skoltiden. I fråga om detta ämnenas "Nacheinander" äro förhållandena något olika i olika skolor. Sålunda börjar undervisningen i historia i somliga folkskolor (t. ex. Göteborgs) i första klassen, i andra (såsom Norrköpings) i andra klassen. Den egentliga språkläran kommer väl i allmänhet först i tredje klassen, och den språklära, som tidigare läses, är oftast endast rättskrivningslära. Undervisningen i geometri, som meddelas endast åt gossar, börjar i folkskolans tredje årsklass. Vid både Norrköpings och Göteborgs folkskolor undervisas i främmande språk endast i den högre avdelningen (från och med klass V); i Norrköping läses tyska, i Göteborg engelska. Beträffande sådana ämnen som linjarritning, träslöjd, metallslöjd och huslig ekonomi äro förhållandena mycket olika vid olika skolor. I allmänhet uttagas väl för undervisningen i de tre sistnämnda ämnena så många barn ur de särskilda klasserna (i första hand de högre), som fordras för att fylla det på förhand bestämda

antalet i de olika grupperna, som undervisas i ämnena. Däremot deltaga alla eller de allra flesta flickor i kvinnlig slöjd under hela skoltiden i både Norrköping och Göteborg. I bokföring undervisas endast i folkskolans högre avdelning. Ämnena bli således flera på folkskolans högre stadier och flera för en del barn än för de övriga. Det är tydligt, att dessa nya ämnen, som tillkomma, skola draga en del röster från de övriga ämnena; eller med andra ord: denna senare ämnesgrupp skulle erhållit ett större antal positiva och negativa röster, om de nya ämnena icke tillkommit. Huru stort inflytande, som härigenom utövas på värdena för varje särskilt ämne, låter sig emellertid icke beräknas. Lobsien som anställt ett försök för att få frågan belyst, kommer till följande resultat: "1) Bei vielen Kurvengängen, zumal der Mädchen, zeigte sich gerade auf der zweiten beobachteten Stufe trotz des Auftretens neuer, auch der technischen Fächer, kein Rückgang, sondern ein erhöhtes Interesse in der Wertung auch der Stammfächer. 2) Manche Kurvengänge zeigten, trotz des Auftretens neuer Fächer, divergierenden Charakter im Sinne steigender Beliebtheit, andere einen parallelen Verlauf der Beliebtheits- und Unbeliebtheitskoeffizienten: wäre der oben erwähnte Umstand von entscheidender Bedeutung, so müssten sich auch hier dessen Wirkungen aufzeigen lassen — zwar, in welchem Masse, lässt sich mit mathematischer Genauigkeit nicht bestimmen. Halten wir an der Richtigkeit der Kurvengänge also im allgemeinen fest und entnehmen mir dem Nebenversuch einen deutlichen Hinweis darauf, dass das Interesse für die einzelnen Unterrichtsfächer unter dem Einfluss ausgedehnterer Entscheidungsmöglichkeit von sehr ungleicher Stabilität ist."[1]

Även innehållet i motiveringarna för varje särskilt ämne kommer i det följande att meddelas. De motiveringar, vilka vardera äro uttryck för ett enda barns uppfattning och således icke äga något större symptomvärde, komma dock endast undantagsvis att upptagas. För varje särskild grupp av synpunkter meddelas icke procentvärdet utan det absoluta antalet gossar och flickor, som framfört synpunkten i fråga. De absoluta talen synas mig nämligen i detta fall vara mera belysande än procenttalen, enär de göra det möjligt att anställa jämförelser mellan frekvenserna av de synpunkter, som äro gemensamma för ett flertal ämnen.

[1] M. Lobsien, Beliebtheit und Unbeliebtheit der Unterrichtsfächer s. 37, 38.

2. Religion.

För detta ämne äro värdena från de olika undersökningarna följande:

	Gossar +	Gossar —	Flickor +	Flickor —
L I	0,8 %		2,5 %	
St	2,6 »	8,75 %	6,75 »	5,6 %
Wi	2 »	5 »	4,2 »	1,4 »
L II	2,72 »	12,34 »	4,53 »	8,42 »
B I	3,4 »	31,8 »	2,9 »	7,7 »

Religion är således i allmänhet ett negativt ämne hos gossarna, ett indifferent däremot hos flickorna. Undantag härifrån är endast Stockholmsundersökningen, vid vilken ämnet sjunkit ner till negativitet även hos flickorna. Värdena från Lilius' undersökning, som gälla både gossar och flickor, äro + 5,7 % och — 3,3 %. Dessa värden hänvisa religion till den indifferenta gruppen.

Vid tre av de ifrågavarande undersökningarna ha särskilda värden beräknats för biblisk historia och katekes. För det förra ämnet äro procenttalen följande:

	Gossar +	Gossar —	Flickor +	Flickor —
L II	5,09 %	11,1 %	5,92 %	8,85 %
B I	0,6 »	1,9 »	0,7 »	0 »
B II	2,4 »	3,3 »	2,1 »	0,8 »

Hos Lobsien är således biblisk historia ett negativt ämne hos gossarna och ett indifferent hos flickorna. Vid mina egna undersökningar har en avgjord indifferentism kommit till uttryck i fråga om detta ämne hos både gossar och flickor, i synnerhet vid Stockholmsundersökningen.

Motsvarande värden för katekes äro:

	Gossar +	Gossar —	Flickor +	Flickor —
L II	0,34 %	13,58 %	3,14 %	7,99 %
B I	1,1 »	22,7 »	0,7 »	7,7 »
B II	2,7 »	2,7 »	1,7 »	0,2 »

Vid Lobsiens andra undersökning och vid min egen enquête i Stockholm blev således katekes ett negativt ämne. I synnerhet är hos gossarna negativiteten starkt utpräglad. Vid Norrköping-

Göteborgsundersökningen blev detta ämne liksom bibliska historien indifferent, och inga väsentliga skillnader existera mellan värdena från de båda städerna.

Beträffande utvecklingen av intresset för bibliska historien kan anmärkas, att detta ämne hos gossarna i Norrköpings och Göteborgs småskolor visserligen är indifferent, men att det positiva värdet både absolut och i förhållande till det negativa är högt (+ 12,8 % — 4,4 %, se sid. 87). Hos småskoleflickorna har bibliska historien däremot endast fått positiva röster och detta i en utsträckning, som avgjort ger ämnet en plats inom den positiva ämnesgruppen (+ 20,2 %). En jämförelse mellan värdena för småskole- och folkskolebarnen tyder sålunda på att bibliska historiens popularitet befinner sig i avtagande. Denna slutsats bestyrkes av följande siffror från Göteborg-Norrköpingsundersökningen, vilka visa utvecklingen av intresset för bibliska historien under folkskoletiden:

Bildningsstadium		1	2	3
Gossar	+	7,3 %	2,3 %	0 %
	—	4,6 »	3,3 »	0,7 »
Flickor	+	4,1 »	2,4 »	0 »
	—	1,8 »	0,4 »	0,5 »

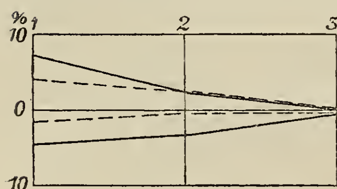

Fig. 23.

Dessa siffror ävensom kurvorna i fig. 23, vilka åskådliggöra procenttalen, visa, att bibliska historien blir ett alltmer indifferent ämne under folkskoletiden, i det att både de positiva och de negativa värdena sjunka hos såväl gossar som flickor. Hos flickorna är ämnet ännu mera indifferent än hos gossarna, och i folkskolans högre avdelning har intresset för detsamma så gott som fullständigt upphört hos båda barngrupperna.

En liknande utveckling har intresset för katekes:

Bildningsstadium		1	2	3
Gossar	+	5,6 %	1,9 %	0,6 %
	—	4,1 »	2,9 »	1,8 »
Flickor	+	6,7 »	2,8 »	0 »
	—	1,8 »	0 »	0,5 »

Även intresset för katekesen upphör således nästan fullständigt i folkskolans högre avdelning. De negativa värdena äro överallt något större hos gossarna än hos flickorna. (Jfr fig. 24.)

I fråga om intresset för bibliska historien visa Loesiens kurvor en liknande utveckling som den, vilken kommer till uttryck i fig. 23

och motsvarande siffror. Såväl de positiva som de negativa värdena avtaga nämligen hos både gossar och flickor. För katekes däremot ökas de negativa värdena hos båda barngrupperna, under det de positiva på samtliga skolstadier äro mycket minimala. STERN, som icke skiljer katekes och biblisk historia från varandra, har följande värden för religion:

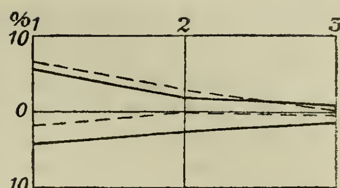

Fig. 24.

		8—10	10—12	12—14
Ålder				
Gossar	+	5,5 %	8 %	3,5 %
	—	21 »	8 »	3 »
Flickor	+	3 »	7,5 »	9 »
	—	4 »	6 »	6,5 »

Siffrorna ge vid handen, att religion till en början är ett negativt ämne hos gossarna, men att det senare blir alltmer indifferent. Hos flickorna är det hela tiden indifferent, ehuru både de positiva och de negativa värdena i någon mån ökas.

Det huvudsakliga innehållet i folkskolebarnens motiveringar rörande bibliska historien angives i nedanstående tabell, vilkas värden erhållits vid Norrköping-Göteborgsundersökningen:

	Gossar	Flickor
Angivande av innehåll	10	27
Lust	4	2
Nytta	3	2
Lätt	2	1
Lärorikt	2	—
Vetgirighet	—	3
Olust	11	6
Svårt	9	4
Långsamt och enformigt	6	—

För övrigt är det anmärkningsvärt, att de etiska synpunkterna rörande bibliska historien äro så fåtaliga. I folkskolebarnens svar förekommer endast en motivering med etiskt innehåll. Detta svar har avgivits av en gosse i tredje klassen:

Biblisk historia. Emedan man därav kan hämta den bästa lärdomen om hur man bör leva.

Dylika synpunkter äro däremot icke så sällsynta hos småskolebarnen, vilkas motiveringar ej medtagits i ovanstående tabell. Föl-

jande svar av småskolegossar äro exempel på hur barnen på detta lägsta stadium ge uttryck åt sina etiska synpunkter:

Jag tycker bäst om biblisk historia. Därför att jag får höra om Gud och får veta, hur jag skall bli en snäll gosse.

Jag tycker bäst om biblisk historia. Därför att jag vill bliva en snäll gosse, och det står där, hur jag skall bli det.

Hos flickorna äro etiskt-religiösa synpunkter synnerligen talrika på småskolestadiet:

Jag tycker bäst om biblisk historia. Därför att jag får lära mycket om Gud, och jag får veta, hur jag skall bli Guds barn.

Jag tycker bäst om biblisk historia. Därför att jag får lära bli ett Guds barn och vandra på Herrens väg och lyda honom.

Jag tycker bäst om biblisk historia. Därför att den lär mig vägen till Jesus.

Jag tycker bäst om biblisk historia. Därför att jag får veta Guds vilja, och jag får veta vägen till himmelen, och att Gud är god.

Jag tycker bäst om biblisk historia. Därför att jag får veta Guds vilja. Och att han tycker om barn.

Dylika etiskt-religiösa synpunkter ersättas emellertid snart av andra, vilka äga mindre religiös och mera utilitaristisk prägel, i synnerhet hos gossarna. Följande svar av gossar i första och andra folkskoleklasserna äro exempel härpå:

Biblisk historia. Jo, därför att det är roligt att läsa, vad människorna hade för sig, då vi icke levde.

Jag tycker bäst om biblisk historia. Jo, därför att det är nyttigt att veta, vad Gud tänker om oss.

Att lusten för bibliska historien avtar, under det olusten tilltar, kan belysas medelst följande svar av en gosse i första folkskoleklassen, för vilken det ifrågavarande ämnet är det minst omtyckta:

Biblisk historia. Jo, för vi ha det så ofta, och det är så tråkigt, och det är inte skoj.

Motiveringarna rörande katekes ha i huvudsak följande innehåll:

	Norrköping och Göteborg		Stockholm	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Lätt	11	10	1	—
Angivande av innehåll	7	5	—	—
Nyttigt och lärorikt	5	4	—	1
Lust	5	4	—	—
Förmåga att lära	—	4	—	—
Svårt	16	4	11	5
Olust	6	3	8	2
Bristande förmåga	3	3	5	2
Onyttigt	2	—	6	—
Utanläsning	1	—	1	1
Ej lärorikt	—	—	2	—

De barngrupper, som beteckna ämnet katekes såsom lätt resp. svårt äro således störst, och en jämförelse av den senaste tabellen med den närmast föregående visar, att lättheten och svårigheten spela mycket större roll för barnen i fråga om katekes än i fråga om biblisk historia. Man kan med stor sannolikhet antaga, att de ifrågavarande svaren — vartill komma de, där det talas om förmåga att lära resp. bristande förmåga — i de allra flesta fall äro uttryck för barnens större eller mindre förmåga att lära sig katekesen utantill, och siffrorna tyda på att det bland barnen finnes två memoreringstyper, i det somliga ha lätt för denna memorering, under det den bereder andra stora svårigheter.

Motiveringarna för katekes lämna knappast någon ledning vid sökandet efter orsaken till att ämnet har så mycket större negativa värden i Stockholm än i Norrköping och Göteborg. De upplysningar, jag erhållit av lärarna, ge icke heller någon ledtråd i det ifrågavarande avseendet. En fingervisning får man kanske anse ligga i den omständigheten, att så många Stockholmsgossar förklarat läsningen av katekes ej vara till någon nytta. Över huvud äga, såsom redan visats (sid. 122), nyttighetssynpunkterna ovanligt stor aktualitet hos Stockholmsbarnen, något som naturligtvis har sin orsak i hemmens inflytande och i påverkan från miljön i dess helhet. Det är icke osannolikt, att opinionen mot katekesläsningen är starkare i Stockholm än i landsortsstäderna, och att vid bedömandet av denna undervisning i främsta rummet utilitetssynpunkter anläggas. Att betänkligheter i fråga om innehållets sanningsvärde i någon större utsträckning skulle göra sig gällande, är icke antagligt; i varje fall kunna några sådana icke spåras i barnens svar. Men härvid bör man naturligtvis erinra sig, att barnen nog i den ålder, varom här är fråga, äro tämligen oemottagliga för sådana synpunkter som de senast antydda, vilka för att komma till aktualitet fordra en mera utvecklad känsla för motsatser på tankens område och ett starkare behov av enhetlighet och motsägelselöshet inom livsåskådningen, än barnen vid denna ålder äga. Det är således antagligast, att katekesens impopularitet i Stockholm bör föras tillbaka till kampen för tillvaron, vilken ger nyttighetssynpunkterna större aktualitet än andra synpunkter och i detta speciella fall väl ofta ger anledning till att föräldrar och andra i barnens närvaro med beklagande eller indignation uttala sig om katekesläsningen, som kräver lång tid men är till föga nytta för det praktiska livets sysselsättningar. Denna förmodan bestyrkes i någon mån därav, att i en

skola, belägen i en av de fattigare stadsdelarna i Stockholm, icke mindre än 22 av en klassavdelnings 24 gossar nämnde kristendom såsom det minst omtyckta ämnet, därav katekes 12. I ett sådant enstaka fall kan impopulariteten naturligtvis till någon del ha sin orsak i undervisningens beskaffenhet, men de genomsnittliga negativa värdena äro för höga och impopulariteten för genomgående för att tillåta antagandet, att orsaken till förhållandet uteslutande ligger hos lärarna. Det återstår således knappast någon annan möjlighet till förklaring än att söka denna orsak i miljöns inverkan på barnen.

3. Modersmålet.

Då "modersmålet" egentligen är en ämnesgrupp, skall varje särskilt däri ingående ämne här behandlas för sig.

För *läsning* ha följande värden erhållits vid de olika undersökningarna:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
LI	8,4 %		8 %	
St	8 »	4 %	9 »	12 %
Wi	7,2 »	3,2 »	3 »	4,4 »
LII	7,37 »	4,72 »	5,87 »	6,63 »
BI	17 »	3,9 »	10,1 »	0,8 »
BII	6,6 »	4,3 »	6,4 »	1,8 »

Hos Lilius äro värdena för innanläsning + 2 % och — 4,7 %.

Liksom ämnet religion vacklade mellan den indifferenta och den negativa gruppen, så vacklar läsning mellan de tre första grupperna (de positiva, indifferenta och bipolara ämnena). Vid Sterns och Wiederkehrs undersökningar samt min egen Stockholmsundersökning blev ämnet sålunda positivt hos gossarna, vid Lobsiens andra skolämnesenquête samt vid Norrköping-Göteborgsundersökningen däremot indifferent. Hos flickorna är ämnet än bipolart (St), än positivt (B II) eller indifferent (Wi, L II, B I). Samma vacklan kommer till uttryck hos barnen i Norrköping och Göteborg. Sålunda är ämnet indifferent hos gossarna i Norrköping men positivt hos gossarna i Göteborg; hos flickorna är det positivt (Norrköping) eller står på gränsen mellan den positiva och den indifferenta gruppen (Göteborg). (Sid. 94.) Värdena hos Lilius hänvisa läsning till den indifferenta gruppen.

Hos småskolebarnen i Norrköping och Göteborg äro däremot de positiva och de negativa värdena för läsning så höga hos både gossar och flickor, att ämnet avgjort hör till den bipolara gruppen. Detta tyder på att intresset för detta ämne genomgår utvecklingen från bipolaritet till indifferentism. Riktigheten av denna slutsats bestyrkes av följande siffror (som motsvaras av diagram 25):

Bildningsstadium		1	2	3
Gossar	+	15,5 %	9,2 %	3 %
	—	11,1 »	2,5 »	0,9 »
Flickor	+	9,7 »	6,9 »	2,3 »
	—	5,5 »	1,8 »	0,9 »

De Lobsienska kurvorna tyda på att intresset för läsning undergår alldeles samma utveckling hos de tyska barnen. Kurvorna ha nämligen konvergerande riktning hos både gossar och flickor, vilket ju betyder, att de positiva och de negativa värdena alltjämt avtaga.

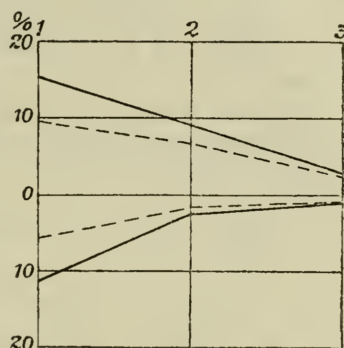

Fig. 25.

Ur denna utveckling kan man lätt förklara läsningens vacklan mellan de olika grupperna. Vid en närmare granskning av tabellen å denna sida finner man, att ämnet på första stadiet är avgjort bipolart hos gossarna och nästan bipolart hos flickorna, vidare att det är positivt på andra och indifferent på tredje stadiet hos både gossar och flickor. Om läsning vid genomsnittsberäkningar kommer att tillhöra den ena eller andra av dessa grupper, beror sålunda på om barnen på det lägre, mellersta eller högre bildningsstadiet göra sig starkare gällande än de övriga. Om t. ex. ämnet på det lägre stadiet är svagt bipolart och på det högre utpräglat indifferent men tämligen starkt positivt på det mellersta, så blir ämnet tydligen vid genomsnittsberäkningen positivt. Detta var fallet hos flickorna vid Norrköping-Göteborgsundersökningen. Däremot hade den starkare bipolariteten hos gossarna på det lägsta stadiet den inverkan, att ämnet vid genomsnittsberäkningen kom att tillhöra den grupp, vartill gossarna på det högsta stadiet hänvisade det, nämligen den indifferenta.

Frågan varför intresset för läsning genomgår den nu antydda utvecklingen, är icke oviktig. Orsaken till att de negativa värdena

för läsning äro höga i småskolan och på folkskolans lägsta stadium torde få sökas däri, att en del av barnen ännu icke förvärvat sig någon större läsfärdighet. Barnen befinna sig i detta avseende på olika ståndpunkter: somliga läsa tämligen flytande, för andra däremot går läsningen stapplande och fordrar stor ansträngning. Detta framgår tydligt av motiveringarna, i det nästan samtliga de barn, som talat om ämnets svåra beskaffenhet och sina otillräckliga anlag för detsamma, befunnit sig i småskolan och i folkskolans lägre klasser. Sådana svar äro exempelvis de följande, som avgivits av barn i småskolans andra klass. De två första äro av gossar, de två sista av flickor, och samtliga svaren beteckna läsning såsom det minst omtyckta ämnet.

Läsning. Det går så trögt för mig, tycker jag, men det går nog, om jag bjuder till.

Läsning. Det går så knabbligt, tycker jag, fast det blir väl bättre.

Läsning. Det är inget roligt att läsa, därför att det går så dåligt för oss.

Läsning. Ty jag får sitta stilla så länge och se noga på. Och det är så svåra ord.

Även fysiska olägenheter vid läsningen göra sig gällande i de lägre klasserna, där läsningen fordrar större ansträngning än senare. Detta framgår av följande svar av småskoleflickor:

Läsning. Jag får ont i huvudet, när jag tittar länge i boken.

Läsning. Jag får så ont i ögonen, när jag tittar i boken.

Men icke blott ämnets svårighet utan även dess lätthet har oftast framhållits av barn i de lägre klasserna. Läsningens bipolaritet på det lägsta bildningsstadiet torde således böra föras tillbaka till de olika anlagen för ämnet hos olika barn och den därpå beroende större eller mindre läsfärdigheten. De för vilka läsningen går bra, känna sig överlägsna sina mindre kunniga kamrater och tillgodogöra sig lättare än dessa innehållet i det lästa. Till följd därav blir läsningen hos dem ett populärt ämne. Däremot blir det impopulärt hos de övriga, för vilka det rent tekniska tar så stor uppmärksamhet i anspråk, att endast sporadiskt något av andlig energi blir över för uppfattningen av innehållet. Den i början tämligen skarpa motsatsen mellan goda och dåliga läsare blir emellertid senare till stor del utjämnad, och i samma mån som denna utveckling fortgår och barnen i allt större utsträckning komma att betrakta läsningen icke som mål utan som medel för förvärvandet av kunskaper, ta barnen alltmer sällan ställning till ämnet, som sålunda blir alltmer indifferent. Det är således kanske icke så oriktigt att betrakta kurvorna i fig. 25 såsom uttryck även för läsfärdighetens utveckling. Att flickornas kurvor ligga närmare varandra än gossarnas, skulle

då bero på att deras läsfärdighet är större än gossarnas, i synnerhet i folkskolans första och andra klasser. Men naturligtvis har man att räkna med även andra förhållanden än läsfärdigheten, och till dessa höra väl i främsta rummet lektyrens och undervisningens beskaffenhet. Så t. ex. torde det överdrivna analyserandet av det lästa icke tilltala barn. En gosse i småskolan svarar:

Läsning. Det är tråkigt, när di pratar om det flera gånger.

Den ovan framställda åsikten om orsaken till de tämligen höga negativa värdena för läsning på de lägre skolstadierna är i överensstämmelse med den uppfattning, som uttalats av ett par lärare i folkskolans första klass, vilka jag tillfrågat om saken. Den ene av dessa lärare skriver:

Att läsning ej är omtyckt, torde bero därpå, att vi hittills måst uppöva läsfärdigheten och fördenskull måst läsa samma stycke om och om igen.

Den andre läraren har följande uttalande:

Att läsning icke är så omtyckt, torde ha sin grund i det förhållandet, att barnen på det lägre stadiet ha så stora svårigheter med den mekaniska sidan av läsningen, att innehållet undgår dem. Läsningen förefaller därför barnen tråkig. Det ständiga nötandet och stränga pedanteriet, som är nödvändigt till en början, bidrager också till att minska lusten för läsning.

För läsningens popularitet och impopularitet ha i huvudsak följande motiv angivits:

	Norrköping och Göteborg		Stockholm	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Lust	51	47	7	10
Vetgirighet och önskan att lära	17	13	—	—
Angivande av innehåll	7	7	2	—
Nyttigt	6	5	16	6
Lätt	3	5	1	2
Yrkesintresse	1	—	3	2
Olust	16	8	5	—
Långsamt och tröttsamt	13	6	—	—
För liten självverksamhet	7	2	—	—
Svårt	4	2	—	—
Bristande förmåga	1	9	1	—
Fysiska olägenheter	1	4	—	—

Önskan att glädja andra genom att läsa högt för dem är ett motiv, som anförts endast av småskolebarn, en gosse och en flicka. Deras svar ha följande lydelse:

Läsning. Mamma blir så glad, när jag läser för henne.

Läsning. Pappa tycker, att det är så roligt, när jag läser i nån bok.

Däremot har en flicka i folkskolans sjätte klass framhållit den glädje, läsningen bereder henne själv:

Läsning. Emedan mina böcker trösta mig, när jag är sorgsen. Jag behöver endast läsa en av Bellmans eller Anna Maria Lenngrens dikter för att bli glad.

Rättskrivning har icke vid alla skolämnesundersökningar upptagits såsom ett självständigt ämne. Endast vid de undersökningar, vid vilka barnen haft förteckningar över ämnena att tillgå, har även rättskrivningen blivit föremål för värdesättningar. Undersökningarna ha på denna punkt lämnat följande resultat:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
Wi	0,8 %	0,8 %	1 %	3,4 %
L II	4,43 »	6,98 »	4,07 »	7,24 »
B II	1,4 »	9 »	1,5 »	15,6 »

Dessa värden, vartill komma de av Lilius meddelade (+ 1,5 % —7 %), hänvisa ämnet till den negativa (B II, Li) eller indifferenta gruppen (Wi, L II). Även i småskolan är ämnet negativt (sid. 87). Motviljan mot rättskrivningen är således gemensam för barn i alla länder, där undersökningar på det ifrågavarande området anställts.

På de särskilda bildningsstadierna äro värdena följande:

Bildningsstadium		1	2	3
Gossar	+	3,9 %	1,2 %	1 %
	—	7,8 »	14,5 »	7,6 »
Flickor	+	3,4 »	2 »	1,4 »
	—	12,3 »	18 »	13,3 »

Siffrorna och kurvorna i fig. 26 visa, att de positiva värdena för rättskrivning äro nästan desamma hos gossar och flickor på varje särskilt stadium. De äro överallt mycket låga och lägst på det sista stadiet. De negativa värdena äro däremot högre hos flickorna än hos gossarna, men för övrigt visa kurvorna samma utveckling av intresset för ämnet hos de båda barngrupperna. Det negativa intresset tillväxer nämligen hos både gossar och flickor från folkskolans första och andra till dess tredje och fjärde klasser men avtar i folkskolans högre avdelning. Orsaken till denna ökning av de negativa värdena på det andra stadiet torde böra sökas däri, att avskrivningen i

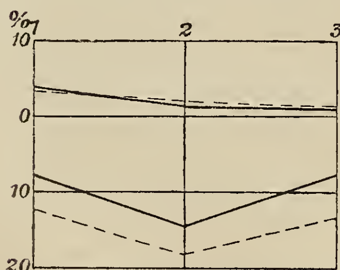

Fig. 26.

allt större utsträckning ersättes av skrivning efter diktamen, varigenom svårighetsgraden betydligt ökas för barnen. I folkskolans högre avdelning förekommer väl rättskrivning icke så ofta som förut, och i varje fall har en stor del av barnen nu tillägnat sig en insikt och färdighet i ämnet, som gör, att det förefaller dem lättare. Detta torde vara orsaken till de negativa värdenas sjunkande på det högsta stadiet. De negativa kurvornas divergens-konvergens beror således antagligen på övergången från avskrivning till diktamensskrivning. Vore den sistnämnda den enda i folkskolan använda formen av rättskrivning, skulle kurvorna säkert ständigt haft konvergerande riktning liksom LOBSIENS kurvor för "Diktat" hos både gossar och flickor.

Motiveringarna rörande rättskrivning ha i huvudsak följande innehåll hos folkskolebarnen:

	Gossar	Flickor
Lust	17	16
Önskan att lära	8	7
Anlag	3	7
Nyttigt	3	1
Yrkesintresse	2	—
Svårt	38	65
Fel	26	45
Olust	24	33
Långsamt och tröttsamt	13	8
Otillräckliga anlag	11	38
Dålig handstil	2	4

Av tabellen finner man, att det är ämnets svårighet, som i främsta rummet gör det impopulärt bland barnen. Sammanföras de barn, som beklagat sig över felen samt över sina otillräckliga anlag för ämnet, med dem, som betecknat det som svårt, får man siffrorna 75 för gossarna och 148 för flickorna. Detta är icke mindre än respektive 58 % och 71 % av de gossar och flickor, som uppgivit rättskrivning såsom det minst omtyckta teoretiska ämnet. Betydligt mer än halva antalet har således i en eller annan form betecknat ämnet som svårt. Vilken roll svårighetsgraden spelar för barnen, har en gosse i folkskolans första klass synnerligen slående givit uttryck åt på följande sätt:

Jag tycker minst om rättskrivning. Jo, därför att det är mycket svårt, men om jag kunde det litet bättre, var det allt roligt.

En gosse i femte klass har på följande sätt angivit, vad som kan bli följden av att fel begås vid en rättskrivningsövning:

Jag tycker minst om rättskrivning. Om jag gör många fel, får jag förargelse och kanske stryk.

Emellertid framgår av siffrorna i tabellen, att stavfelen spela större roll för flickorna än för gossarna, och att de förra äro räddare för att begå fel än de senare. Även själva formuleringen av en del motiveringar tyder på att flickorna gräma sig över de begångna stavfelen i mycket högre grad än gossarna, vilka i detta fall synas bära sitt öde med större resignation än flickorna. Såsom exempel anföras följande svar av flickor:

Rättskrivning. Ibland har jag fel i skrivningen, och då blir jag mycket ledsen.

Jag tycker minst om rättskrivning. Därför att om man skriver något fel, så är det så retligt, och man får skäms också.

Rättskrivning. Därför att om man råkar skriva ett enda fel i boken, så blir det en stor bock, och det är så tråkigt att hava boken full med bockar och fel.

Rättskrivning. Detta ämne tycker jag minst om, därför att jag tycker det är så skamligt att ha många fel.

I en av de undersökta klassavdelningarna var emellertid rättskrivning ett jämförelsevis omtyckt ämne, vilket framgick därav, att de positiva rösterna voro tre gånger så många som de negativa (+ 18 % — 6 %). Läraren, som jag tillfrågat om saken, förklarar förhållandet på följande sätt:

Att rättskrivningen är omtyckt, torde bero på att den ej förekommer i den gamla vanliga stilen med regler och undantag och skrivning efter diktamen, då följden blir bockar i massor och så bannor och bestraffningar, utan i klassen skrives så mycket som möjligt, att språket må nötas in.

Av det sagda torde framgå, att diktamensmetoden icke är ägnad att främja och utveckla intresset för rättskrivningen hos barnen i folkskolan.

Uppsatsskrivningen har erhållit följande värden vid de undersökningar, vid vilka den upptagits som särskilt ämne:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
L I	0,8 %		2 %	
Wi	3,6 »	1 %	4 »	2,4 %
L II	3,83 »	4,96 »	4,57 »	4,28 »
B I	1,7 »	4,5 »	2,2 »	17,1 »
B II	0,8 »	5,7 »	2,1 »	6,3 »

Uppsatsskrivning har således i allmänhet icke så höga negativa värden som rättskrivning men hör dock till samma grupper som det senare ämnet, nämligen den negativa (B I [flickor], B II) eller indifferenta (Wi, L II, B I [gossar]). Även hos Lilius är ämnet indifferent med värdena + 1,1 % och — 3,4 %.

På de särskilda bildningsstadierna erhöll uppsatsskrivning följande värden vid undersökningen i Norrköping och Göteborg:

Bildningsstadium		1	2	3
Gossar	+	1,3 %	0 %	0,4 %
	—	5,1 »	6,6 »	4,4 »
Flickor	+	3,4 »	1,6 »	5 »
	—	7,8 »	6,1 »	6 »

Av dessa siffror och av kurvorna (fig. 27) finner man, att uppsatsskrivning på samtliga stadierna har högre positiva värden hos flickorna än hos gossarna; hos de förra ökas detta värde något på det tredje stadiet, under det att hos gossarna den positiva kurvan sjunker ned till 0-linjen. De negativa kurvornas avvikelser från varandra äro icke nämnvärda. Över huvud ha kurvorna ingen deciderat uppåt- eller nedåtgående riktning utan ha lägen, som kunna betecknas såsom "svävande". De Lobsienska kurvorna för uppsatsskrivning gå på ungefär samma sätt som de av mig meddelade, i det att även deras lägen symbolisera ett intresse hos barnen, vilket Lobsien betecknat som "schwebend".

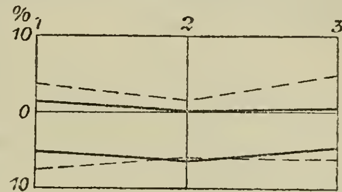

Fig. 27.

I svaren rörande uppsatsskrivning ha de av barnen anförda motiven följande frekvenser:

	Norrköping och Göteborg		Stockholm	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Lust	19	18	—	1
Angivande av innehåll	13	11	—	—
Önskan att lära	6	11	1	1
Nyttigt	4	1	—	1
Anlag	2	3	—	1
Lätt	2	1	—	—
Självverksamhet	—	5	—	—
Formell bildning	—	1	2	—
Svårt	67	72	5	S
Olust	40	16	2	3
Otillräckliga anlag	14	27	—	10
Långsamt och tröttsamt	10	1	—	—
Fel	8	6	—	—
Ej nyttigt	2	1	1	—

Uppsatsskrivningens impopularitet bland barnen har således liksom rättskrivningens i främsta rummet sin orsak däri, att ämnet före-

faller barnen svårt eller — vilket är ungefär detsamma — att det hos dem väcker känslan av att deras förmåga icke räcker till för utförandet av de förelagda uppgifterna. Här liksom i fråga om rättskrivning te sig svårigheterna större för flickorna än för gossarna. Dessa slutsatser, som man kan draga ur barnens svar, överensstämma i huvudsak med den iakttagelse, en av de tillfrågade lärarna gjort, och som han uttryckt sålunda:

Fordringarna i uppsatsskrivning äro för stora i förhållande till barnens — särskilt gossarnas — utveckling. Ämnet bereder svårigheter, som verka avskräckande på många barn.

För flickorna synas emellertid självverksamheten och den fria gestaltningen av temata vid uppsatsskrivningen spela större roll än för gossarna. Detta framgår därav, att fem flickor men ingen gosse betonat självverksamhetens betydelse. En flicka i sjunde klassen svarar:

Uppsatsskrivning tycker jag bäst om. Där får man framställa personer så som man själv vill samt uttrycka sin egen mening i skilda ämnen.

Över huvud torde det vara så, att fantasien utvecklas hos barnen under skoltiden, och att fantasilivet får allt större betydelse för dem. Detta torde gälla om flickorna i ännu högre grad än om gossarna. Skolämnena bli därför populära, i samma mån som innehållet i undervisningen och i läroböckerna tillfredsställer fantasilivets behov utan att bereda barnen alltför stora svårigheter vid uppgifternas utförande. Mer än de flesta andra ämnen torde uppsatsskrivningen kunna tillfredsställa dessa behov, men villkoret härför är naturligtvis, att uppgifterna avpassas efter barnens andliga utveckling och äro av sådan beskaffenhet, att de ge näring åt deras fantasi. I synnerhet flickorna ha antytt detta sakförhållande i några av de avgivna svaren, t. ex. de följande:

Jag tycker bäst om uppsatsskrivning, emedan fröken läser upp berättelser och sagor, som vi få tänka över hemma och sedan skriva dem hemma.

Jag tycker allra bäst om uppsatsskrivning. Därför att vår lärarinna ibland tar texter ur svenska historien.

Det är icke osannolikt, att det är denna uppsatsskrivningens nära relation till fantasilivet, som kommer till uttryck i den stigning, som flickornas positiva kurva har från andra till tredje bildningsstadiet (fig. 27). Det högre positiva värdet för flickorna på det högsta stadiet skulle då tyda på att fantasilivets behov nu i större utsträck-

ning än tidigare tillfredsställas hos dem av den andliga verksamhet och framförallt den fria utformning av tankarna, som uppsatsskrivningen förutsätter.

Språklära har erhållit följande värden vid de olika undersökningarna:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
L I	0 %		3,2 %	
St	0,5 »	22 %	2,5 »	31 %
Wi	1 »	36,6 »	2 »	27,6 »
B I	0 »	14,9 »	1,4 »	30,8 »
B II	0,3 »	16,4 »	0,4 »	22,1 »

Härtill kan anmärkas, att de här meddelade värdena från Lobsiens första skolämnesundersökning gälla ”Deutsch”; men då författaren har särskilda värden för ”Lesen” och ”Aufsatz”, måste ovanstående värden — åtminstone i främsta rummet — gälla den tyska grammatiken. Vid sin andra undersökning synes Lobsien ej ha tänkt på grammatiken, ty i sin redogörelse för resultaten har han ej några värden för detta ämne. Hos Lilius äro värdena för grammatik + $0,_{2}$ — $16,_{8}$.

Språklära har således vid samtliga undersökningarna blivit ett i hög grad negativt ämne. Hos de författare, som meddela negativa värden för skolämnena, hänvisa flickorna språkläran till allra sista rummet. Undantag härifrån är måhända Lilius' undersökning. I finska folkskolor synas nämligen även flickorna få undervisning i geometri, och att döma av Lilius' diagram är detta ämne ännu mera impopulärt än språklära. Även hos gossarna har det sistnämnda ämnet höga negativa värden men står dock hos dem i allmänhet icke i allra sista rummet. Sålunda ha följande ämnen hos gossarna ännu högre negativa värden än språklära: kemi (St), religion (B I), sång (B II) och geometri (B I, B II). Endast hos Wiederkehr har språklära även hos gossarna högre negativt värde än något annat ämne. Det är emellertid en slående överensstämmelse mellan de resultat, som vunnits rörande detta ämne vid de olika undersökningarna: i alla de länder, som här äro i fråga, är grammatik ett av de ämnen, för vilka barnen hysa största motviljan.

Värdena för de särskilda grupperna av barn visa följande utveckling av intresset för språklära:

Bildningsstadium		1	2	3
Gossar	+	1,2 %	1,2 %	0,4 %
	—	10,6 »	11,2 »	23,3 »
Flickor	+	3 »	0,8 »	0,9 »
	—	9,4 »	21 »	30,3 »

Kurvorna (fig. 28) visa en alltjämt fortgående stegring av de negativa värdena för språklära, under det de positiva knappast äro nämnvärda. Egendomligt är emellertid, att motviljan mot ämnet icke ökas så mycket hos gossarna i folkskolans tredje och fjärde klasser, där de egentliga svårigheterna med grammatiken börja, utan att en dylik avgörande stegring äger rum först i folkskolans högre avdelning. Flickorna däremot läsa grammatik med ständigt stegrad motvilja, och hos dem äro de negativa värdena för ämnet i allmänhet högre än hos gossarna.

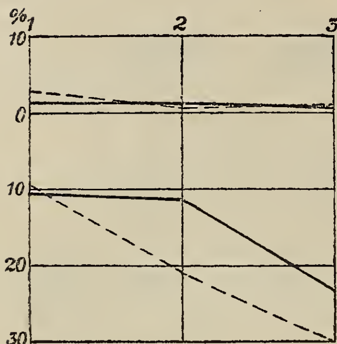

Fig. 28.

De viktigaste grupperna av motiveringar ha följande frekvenser:

	Norrköping och Göteborg		Stockholm	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Svårt	69	102	12	21
Olust	59	28	11	9
Enformigt, långsamt och tröttsamt	5	4	2	1
Bristande förmåga att lära	3	44	3	5
Onyttigt	2	1	2	—

Sammanför man de kategorier av motiveringar, som stå varandra närmast, samt beräknar frekvenserna i procent av samtliga vid undersökningarna i Norrköping och Göteborg på frågan 2 (sid. 48) avgivna svar rörande språklära, får man följande resultat:

	Gossar	Flickor
Svårt, bristande förmåga att lära	46 %	74,5 %
Olust, enformigt, långsamt och tröttsamt	41 »	16,3 »

Siffrorna visa, att ämnets svåra beskaffenhet oftare framhållits av flickorna. I synnerhet ha de i långt större utsträckning än gossarna betonat, att de sakna begåvning för ämnet. Dessa förhållanden äro anmärkningsvärda, emedan de tyda på att flickorna skulle finna grammatiken dräglig, ifall den vore lättare. För gossarna däremot

synes olusten inför ämnet spela större roll än för flickorna. Emellertid har olusten även hos dessa senare kommit till uttryck i ganska stor utsträckning, och en flicka i sjätte klassen har funnit följande epigrammatiska tillspetsning av det ifrågavarande motivet:

Språklära. Därför att språklära är trålära.

Obestridligt synes vara, att något pedagogiskt missgrepp måste ha blivit begånget, när i fråga om ett skolämne ett så stort antal barn förklarar, att det är svårt, eller att det ligger över deras fattningsförmåga. Man känner sig under sådana förhållanden icke alls ovillig att instämma i följande svar av flickor (i resp. fjärde och sjunde klass):

Jag tycker minst om språklära. Därför att det är så långtråkigt och svårt, så att jag för min del tycker, att det gärna kunde vara borta.

Språklära. Därför att jag tycker de viktigaste delarna av språket skrives och talas rätt utan läsning av regler.

Rörande orsaken till språklärans impopularitet synas meningarna bland lärarna vara tämligen överensstämmande med varandra. Såsom exempel anföres här ett par uttalanden av lärarinnor (i resp. femte och sjätte folkskoleklassen):

Språklära förefaller barnen torr och tråkig. Förstånd och minne måste där mest anlitas, men deras rika fantasi får hålla sig inom behöriga gränser.

Ämnet ligger nog över barnens horisont och ger ingen näring åt deras fantasi.

En lärare i folkskolans högre avdelning har lämnat följande ganska målande skildring av det hat till språkläran, som existerar bland barnen, och som stundom söker sig avlopp i epigrammatiskt tillspetsade uttryck:

Jag har haft anledning att tänka, skriver han, att jag särskilt under grammatikundervisningen någon gång förutsatt större mognad hos lärjungarna, än de verkligen äga, och språkläran har så kommit att förefalla åtskilliga svår.

För att få någon aning om gossarnas tankar om skolan och läroämnena lät jag dem i oktober förra året skriva svar på ett brev, i vilket förekommo bl. a. följande frågor: »Vilken skola är det, du besöker? Huru lång är kursen där? Vilka ämnen ha ni? Ha ni långa läxor? Vilka ämnen äro de svåraste? Vilka äro de roligaste? Tycker du, att några av ämnena äro tråkiga? Skulle du vilja utbyta något av ämnena mot något annat? Skulle du önska större timtal för något av ämnena?»

Vi gingo sedan gemensamt igenom koncepten, och en gosse hade bl. a. skrivit: »Språkläran önskar jag dit pepparn växer.» Detta funno gossarna vara mycket väl sagt, och som de fingo efter behag ändra koncepten, märktes, åtminstone hos någon, en böjelse att härma det nämnda uttrycket. Jag anser således, att under det gemensamma arbetet med den nämnda uppsatsen en stämning — i någon ringa mån åtminstone — kunnat skapas i klassen för eller emot vissa ämnen.

För *välskrivning* äro värdena från de olika undersökningarna följande:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
L I	4,8 %		2,8 %	
St	6 »	5 %	7,25 »	2,5 %
Wi	1,4 »	2,8 »	2,6 »	4,2 »
L II	3,56 »	5,16 »	3,83 »	5,18 »
B I	19,9 »	1,9 »	17,4 »	6,8 »
B II	1,6 »	8,4 »	1,1 »	8,5 »

Härtill bör anmärkas, att barnen vid Stockholmsundersökningen i allmänhet använde uttrycket skrivning, och de uppgåvo således i de flesta fall icke, att just välskrivning åsyftades. Även värdena från de tyska undersökningarna gälla ”Schreiben”. Vid enquêterna i Norrköping och Göteborg och vid Lilius' undersökning användes däremot ordet välskrivning i förteckningarna över skolämnena, varigenom naturligtvis alla missförstånd rörande ämnets omfattning undvekos. Huruvida den nämnda olikformigheten haft karaktären av en felkälla, är naturligtvis omöjligt att avgöra. Det är ju icke otänkbart, att en del barn med ”skrivning” åsyftat icke blott välskrivning utan även rättskrivning och uppsatsskrivning. Den nu påpekade vanskligheten vid bedömandet av värdena för skrivning visar tydligt, att det är fördelaktigt att vid undersökningar av det ifrågavarande slaget låta barnen ha tillgång till förteckningar över skolämnena.

Orsaken må nu vara den ena eller den andra, faktum är i varje fall, att stora skiljaktigheter äro rådande mellan värdena för skrivning. Hos gossarna är ämnet än positivt (B I), än indifferent (St, Wi, L II), än negativt (B II). Även hos flickorna är det positivt (St, B I), indifferent (Wi, L II) eller negativt (B II). Lilius har värdena + 1,2 % — 8,2 %, vilka hänvisa ämnet till den negativa gruppen. Skrivning har således vid de olika undersökningarna kommit att höra till grupper, vilka ligga så långt ifrån varandra som den positiva och den negativa, och av de olika grupperna är endast den bipolara icke representerad. Emellertid finner man lätt, att gossar och flickor vid varje särskild undersökning — utom en enda (St) — hänvisat ämnet till samma grupp. Detta tyder på att orsakerna till de olika värdesättningarna av ämnet ligga i miljöförhållanden, försöksanordningar o. d., vilka faktorer tydligen haft ungefär lika inverkan på gossar och flickor. Det är sålunda icke osannolikt, att Stockholmsbarnens höga uppskattning av skrivning har sin orsak

däri, att nyttighets- och yrkessynpunkter äga ovanligt stor aktualitet bland dessa barn, vilka ju också förklarat, att skrivning i fråga om nytta endast överträffas av räkning (sid. 137).

Intresset för välskrivning genomgår följande utveckling under skoltiden enligt siffrorna från Norrköping-Göteborgsundersökningen:

Bildningsstadium		1	2	3
Gossar	+	3,9 %	2,7 %	1,3 %
	—	13,4 »	5,8 »	1,3 »
Flickor	+	3,7 »	2 »	1,4 »
	—	11,9 »	9,2 »	5 »

Av siffrorna och diagrammet (fig. 29) framgår, att välskrivning i Norrköping och Göteborg är ett negativt ämne hos både gossar och flickor i folkskolans lägre avdelning. Både de positiva och de negativa värdena sjunka emellertid från första och andra till tredje och fjärde klasserna. Denna utveckling fortgår, så att ämnet i folkskolans högre avdelning blir indifferent. Hos flickorna står det dock fortfarande mycket nära negativiteten. En liknande utveckling av intresset för skrivning visar LOBSIENS diagram för gossarna, i det kurvorna ha konvergerande riktning. Diagrammet för flickorna tyder däremot på att det ifrågavarande intresset hos dem icke undergår några större förändringar under skoltiden utan förblir "svävande".

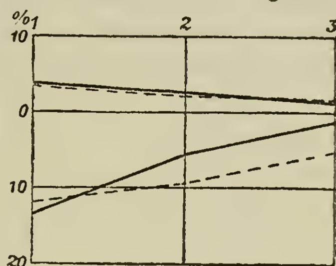

Fig. 29.

Motiveringarna rörande skrivning ha följande frekvenser och i huvudsak det här antydda innehållet:

	Norrköping och Göteborg		Stockholm	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Lust	24	18	2	7
Önskan att lära	18	9	1	2
Lätt	6	4	1	2
Anlag	5	4	—	—
Nyttigt	4	3	26	10
Yrkesintresse	2	—	2	4
Olust	52	24	2	2
Svårt	21	28	—	1
Långsamt, tröttsamt, enformigt	16	18	1	1
Otillräckliga anlag	13	39	—	4
Fel	4	4	—	—
Fysiska olägenheter	3	1	—	—

Även här framträder det förut (t. ex. i fråga om språklära) anmärkta förhållandet, att flickorna oftare än gossarna betona svårigheten och de otillräckliga anlagen (67 och 34 av resp. gossarna och flickorna i Norrköping och Göteborg), då däremot gossarna oftare i en eller annan form framhålla olusten, som ämnet ger upphov till (hos gossar och flickor resp. 68 och 42). För övrigt bekräfta de höga frekvenserna av nyttighetssynpunkter hos Stockholmsbarnen riktigheten av den ovan uttalade förmodan, att det varit insikten om skrivfärdighetens nytta, som gjort, att ämnet blivit positivt vid Stockholmsundersökningen. Hade nyttighetssynpunkterna icke ägt större aktualitet bland Stockholmsbarnen än bland barnen i Norrköping och Göteborg, skulle ämnet antagligen kommit att höra till samma grupp hos de förra som hos de senare på det åldersstadium, som motsvarar Stockholmsbarnens, nämligen den indifferenta.

Det möter vidare ingen svårighet att med tillhjälp av motiveringarna sluta till vad det är, som gör välskrivning illa omtyckt bland barnen, i synnerhet i de lägre klasserna. En stor mängd svar av barn på de lägre skolstadierna har nämligen samma innehåll som det följande, vilket avgivits av en gosse i första folkskoleklassen:

Välskrivning. Det är så tråkigt att skriva samma ord en hel timme.

Det är således enformigheten, den ringa omväxlingen, som hos nybörjarna ger upphov till olust för ämnet. Samma iakttagelse har en av de vid undersökningen biträdande lärarna gjort:

Välskrivning tar visserligen, skriver han, barnens självverksamhet i anspråk, men de stora svårigheter, som inövandet av bokstavstyperna alltid medför, och det pedantiska övervakandet från lärarens sida, som är nödvändigt för att vinna något resultat i ämnet, jämte själva metodens enformighet på det lägre stadiet — samma bokstav eller samma ord måste övas under hela lektionen — torde hos barnen uppväcka känsla av enformighet, en känsla, som ju absolut strider mot barnanaturens krav på omväxling.

4. **Räkning.**

De olika undersökningarna ha gett följande resultat för räkning:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
L I	14,4 %		14 %	
St	10 »	12,75 %	19 »	13 %
Wi	10,6 »	6,4 »	9 »	5 »
L II	9,15 »	7,83 »	8,95 »	8,22 »
B I	30,7 »	9,7 »	27,5 »	13,7 »
B II	8,4 »	3,3 »	6,9 »	5,5 »

Vid de flesta undersökningarna har räkning således blivit ett bipolart ämne hos gossarna (St, Wi, B I). Hos Lobsien (II) hör ämnet visserligen till den indifferenta gruppen men står bipolariteten mycket nära. Vid en av de ovannämnda undersökningarna (B II) har ämnet blivit positivt. Flickorna ha fört det än till den bipolara gruppen (St, B I), än till den indifferenta (Wi, L II, B II). Hos Lilius har det värdena + 14,4 % — 3,9 % och hör alltså till den positiva gruppen. Räkning vacklar således mellan de tre första grupperna, men ämnet har ej vid någon undersökning blivit negativt, ehuru det stundom fått ganska höga negativa värden.

Av tabellen å sid. 92 framgår, att räkning är mera omtyckt i Göteborg än i Norrköping av både gossar och flickor. I Göteborg blev ämnet nämligen utpräglat positivt, i Norrköping däremot indifferent. Siffrorna i följande tabell visa, att det påpekade förhållandet gäller för barnen på alla stadierna.

Bildningsstadium			1	2	3
Gossar	Göteborg	+	20,6 %	8,4 %	9,3 %
		—	11,1 »	5,2 »	2,5 »
	Norrköping	+	7,2 »	6,2 »	2,4 »
		—	5,9 »	7,2 »	2,5 »
Flickor	Göteborg	+	8,5 »	12,7 »	12,1 »
		—	6,8 »	2,2 »	3,6 »
	Norrköping	+	5,3 »	4,6 »	5 »
		—	6,9 »	10 »	1,3 »

Av tabellen framgår, att räkning hos gossarna i Göteborg på första bildningsstadiet är bipolart, på andra indifferent och på tredje positivt. Hos flickorna i samma stad är ämnet ej på något stadium bipolart, och hos dem sker övergången från indifferentism till positivitet redan på andra bildningsstadiet. Man kan således hos gossar och flickor i Göteborg iakttaga ungefär samma utveckling i fråga om deras förhållande till skolämnet räkning: ämnet blir hos båda positivt från att ha varit indifferent, men hos flickorna sker den ifrågavarande övergången tidigare än hos gossarna. I Norrköping är ämnet ständigt indifferent hos både gossar och flickor med undantag därav, att det hos flickorna på andra bildningsstadiet sjunker ned till negativitet.

Att med någon högre grad av sannolikhet ange orsaken till räkningens större popularitet i Göteborg än i Norrköping är knappast möjligt, då barnens svar och lärarnas uttalanden ej ge någon ledning i det ifrågavarande avseendet. Emellertid synes det icke orimligt,

att denna orsak snarast är att söka i de olika miljöförhållandena i de båda städerna: i handelsstaden Göteborg har naturligtvis en stor del av folkskolebarnen för avsikt att söka anställning som handels- och kontorsbiträden, och till följd därav är färdigheten i räkning högt uppskattad bland dem; i fabriksstaden Norrköping torde de däremot i större utsträckning än i Göteborg gå till fabrikerna som arbetare, och därför är räknefärdigheten av mindre betydelse för dem. Det torde således vara nyttighetssynpunkter, i främsta rummet olika slag av yrkesintressen, som givit upphov till de ifrågavarande differenserna mellan värdena för räkning.

Sammanföras de båda städernas barn med varandra, får man följande värden för de särskilda bildningsstadierna:

Bildningsstadium		1	2	3
Gossar	+	13,4 %	7,3 %	6,8 %
	—	8,3 »	6,2 »	2,2 »
Flickor	+	6,7 »	8,5 »	9,5 »
	—	6,8 »	6,6 »	2,8 »

Räkning genomgår således följande utveckling: hos gossarna: bipolart — indifferent — positivt; hos flickorna: indifferent — indifferent — positivt. Utvecklingslinjerna bestämmas således i huvudsak av Göteborgsbarnen. Undantag härifrån äro endast flickorna på andra bildningsstadiet, där Norrköpingsflickornas negativitet gör, att ämnet sjunker ner till indifferentism. Då räkning i småskolan är bipolart hos gossarna men negativt hos flickorna, synes ämnet hos de förra höja sig från bipolaritet till positivitet, hos de senare från negativitet till positivitet. Att döma av de Lobsienska diagrammen är utvecklingsgången densamma hos de tyska barnen. Beträffande gossarna säger Lobsien härom: ”Der Rechenunterricht gehört zu den Fächern, die durch steigende Beliebtheit, genauer, dadurch charakterisiert sind, dass sie mit den steigenden Bildungsstufen immer weniger abgelehnt werden.” [1]

Fig. 30.

Motiveringarna med det här nedan angivna innehållet ha följande frekvenser:

[1] Beliebtheit und Unbeliebtheit der Unterrichtsfächer s. 40.

	Norrköping och Göteborg		Stockholm	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Lust	38	44	5	14
Nyttigt	29	20	37	17
Begåvning för ämnet	17	20	—	2
Önskan att lära	8	7	—	1
Lätt	6	18	3	—
Tävlan (provräkningar o. d.)	6	—	—	—
Formell bildning	4	1	1	—
Yrkesintresse	2	10	4	5
Svårt	22	30	10	7
Olust	15	11	4	5
Otillräcklig begåvning	9	22	4	5
Långsamt, tröttsamt, enformigt	5	2	—	1
Fel	2	5	—	—
Fysiska olägenheter	—	1	—	—

Man finner, att nyttan av räknefärdigheten ofta framhållits, i synnerhet av Stockholmsbarnen. Det är i full överensstämmelse härmed, att dessa barn förklarat räkning vara det allra nyttigaste skolämnet (sid. 137). Nyttighetssynpunkterna ha för övrigt större frekvens hos gossarna än hos flickorna. De förra ha också oftare än de senare framhållit den formella bildning, som räkning medför. Exempel på detta senare slag av motiveringar är följande svar av en gosse i första folkskoleklassen:

Räkning [tycker jag bäst om]. För att man får lära sig att tänka. Det är nyttigt att kunna räkna.

För övrigt kan anmärkas, att flickorna även här oftare än gossarna framhållit svårigheten och den otillräckliga begåvningen, ävensom att de ha ett större antal "lustmotiveringar" än gossarna.

5. Geometri.

I nedanstående tabell jämföras värdena för geometri med de värden för "Raumlehre", som vunnits vid de tyska undersökningarna:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
L I	0,4 %		0 %	
St	1,5 »	9 %	0 »	11,5 %
Wi	1,2 »	3,4 »	0,4 »	7,8 »
L II	4,7 »	8,09 »	—	—
B I	7,9 »	22,7 »	—	—
B II	0,7 »	18,1 »	—	—

Lilius har för geometri värdena + $0,_6$ % och — $15,_1$ %, vilka visa stor överensstämmelse med resultaten från de svenska undersökningarna (i synnerhet B II). Att märka är dock, att i Lilius procenttal även rösterna av flickor ingå, och hos dessa synes geometrien vara ännu mera impopulär än hos gossarna. Siffrorna ge vid handen, att ämnet är avgjort negativt i svenska och finska folkskolor. Vid de tyska undersökningarna har "Raumlehre" blivit ett negativt ämne (St, Wi [flickor]) eller indifferent med negativ betoning (Wi [gossar], L II).

I svenska folkskolor börjar undervisningen i geometri i tredje klassen. På de två bildningsstadier, som sålunda komma i fråga, äro värdena följande:

Bildningsstadium		2	3
Gossar	+	0,8 %	0,4 %
	—	20,3 »	14,5 »

Siffrorna visa, att ämnet är negativt både i folkskolans lägre och i folkskolans högre avdelning, men att negativiteten avtar på det senare stadiet. Geometri visar således i motsats till språklära tendens att övergå till indifferentism. Detta var dock icke fallet vid Sterns och Lobsiens undersökningar, vid vilka tvärt om barnen på de högsta ålders- och bildningsstadierna hade att uppvisa de högsta negativa värdena.

Motiveringarna rörande geometri ha följande innehåll och frekvenser hos gossarna:

	Norrköping och Göteborg	Stockholm
Nyttigt	1	9
Yrkesintresse	—	3
Lust	2	2
Formell bildning	—	1
Svårt	60	14
Olust	46	5
Otillräcklig begåvning för ämnet	11	12
Ej nyttigt	4	3
Långsamt och enformigt	4	—

De allra flesta, som avgivit negativa röster för geometri, ha således framhållit ämnets svåra beskaffenhet eller sin oförmåga att lära sig detsamma. Synnerligen energiskt har en gosse i Stockholm givit uttryck häråt:

Geometri, säger han, är för mig svårfattlig och obegriplig, hur jag än läser och pluggar aldrig så mycket. Ty det går aldrig i mig, om jag också slår i mig det.

Att geometrien är för svår för barnen, är också i enlighet med lärarnas uppfattning. En lärare säger, att "geometri kommer för tidigt in i undervisningen", och en annan har följande uttalande: "Det har alltid förefallit mig, som om ämnet låge över barnens utveckling, då det enligt kursplanen inträder."

Att emellertid undervisningen i geometri kan bedrivas så, att den väcker barnens intresse, framgår därav, att ämnet i en av de undersökta klassavdelningarna i Stockholm är utpräglat positivt (med värdena + 34 % och — 3,8 %). På tillfrågan har läraren för den ifrågavarande avdelningen förklarat, att orsaken är att söka i den utmärkta beskaffenheten av den åskådningsmateriell och den lärobok, som användes. Det torde dock vara sannolikare, att denna orsak ligger i hans egen förmåga att göra ämnets innehåll intressant och lättfattligt för barnen.

På det senast påpekade förhållandet beror det huvudsakligen, att geometri vid Stockholmsundersökningen erhållit ett ganska högt positivt värde (7,9 %), ävensom att ämnet i fråga om nytta ställts i fjärde rummet, d. v. s. näst efter läsning (sid. 137). Det bör emellertid observeras, att läsning hos gossarna har ett tre gånger så högt procenttal som geometri. Att detta senare ämne kommer så högt på skalan, beror emellertid på den ovannämnda klassavdelningen, där icke mindre än 41 % — d. v. s. 8,3 % av hela det antal gossar, som deltog i undersökningen — förklarat geometri vara ett nyttigt ämne. De motiv, som av Stockholmsgossarna anförts för den tämligen höga uppskattningen av detta ämnes nytta, äro i främsta rummet yrkessynpunkter, och först i andra rummet komma mera vagt formulerade nyttighetssynpunkter.

6. **Historia.**

Vid tyska och svenska undersökningar ha följande värden erhållits för historia:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
L I	9,2 %		6,8 %	
St	14,5 »	3,75 %	3 »	9,5 %
Wi	10,2 »	3,6 »	5,6 »	4,8 »
L II	13,27 »	2,79 »	8,77 »	3,76 »
B I	29 »	0,6 »	39,1 »	2,6 »
B II	17,4 »	1,1 »	21,2 »	1,1 »

Hos Lilius har historia värdena + 20,6 % och — 1,5 % och hör således till den positiva gruppen. Inom denna grupp står historia hos flickorna i allra främsta rummet, och hos gossarna är det endast slöjden, som är mera omtyckt. Liknande resultat ha erhållits vid de svenska undersökningarna. Intet obligatoriskt teoretiskt skolämne är mera populärt bland både gossar och flickor än historia, och av de praktiska ämnena är det endast slöjd, som hos flickorna fått högre positivt värde. Det oaktat synes historia vara mera omtyckt av flickorna än av gossarna. I Tyskland däremot är förhållandet tydligen det motsatta. Vid alla tyska skolämnesenquêter har nämligen historia blivit ett positivt ämne hos gossarna, men hos flickorna har det vid endast en undersökning kommit att tillhöra denna grupp (L II).[1] Vid de övriga undersökningarna ha flickorna hänvisat ämnet till den indifferenta (Wi) eller till och med den negativa gruppen (St).

Följande värden visa utvecklingen av det historiska intresset hos barnen:

Bildningsstadium		1	2	3
Gossar	+	6,3 %	15,4 %	17,1 %
	—	4,3 »	0,8 »	1,3 »
Flickor	+	3,1 »	13,7 »	28 »
	—	0,7 »	2,2 »	0,9 »

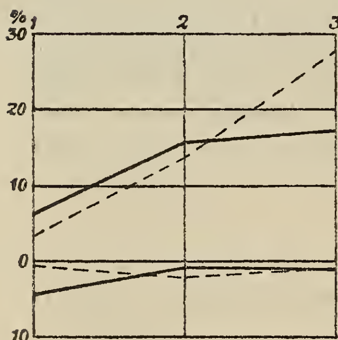

Fig. 31.

Dessa siffror och motsvarande diagram (fig. 31) tyda på att intresset för historia befinner sig i snabb tillväxt hos barnen under skoltiden. I folkskolans lägre avdelning ligga flickornas positiva värden något under gossarnas, men i den högre avdelningen höja sig de förra betydligt över de senare. På det första stadiet är ämnet indifferent hos både gossar och flickor men blir på de följande stadierna utpräglat positivt. Beträffande gossarna kom Lobsien till alldeles samma resultat rörande utvecklingen av det historiska intresset. De positiva värdena visa en ständigt fortgående ökning, under det den negativa

[1] Det är dock tvivelaktigt, om de av Lobsien meddelade genomsnittsvärdena för flickor äro riktiga. Se sid. 185!

kurvan håller sig på ungefär samma nivå. Enda skillnaden är, att ämnet hos de av LOBSIEN undersökta gossarna är positivt även på de lägre stadierna. De Lobsienska kurvorna för flickor däremot ge vid handen, att historia hos dem är indifferent på alla de bildningsstadier, där ämnet förekommer. Värdena äro följande:

Stadium	5	4	3	2
+	1,47 %	3,94 %	5,13 %	1,34 %
—	1,63 »	5,67 »	7,05 »	3,56 »

Hur historia under sådana förhållanden kan få genomsnittsvärden, enligt vilka ämnet hör till den positiva gruppen hos flickorna, är svårt att förstå. Antagligast är väl, att dessa sistnämnda värden äro oriktiga, och att ämnet rätteligen bör föras till den indifferenta gruppen (dit LOBSIEN också fört det, ehuru det enligt de meddelade genomsnittsvärdena icke hör dit).

I svaren rörande historia förekomma följande synpunkter:

	Norrköping och Göteborg		Stockholm	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Angivande av innehåll	77	89	7	12
Vetgirighet	60	66	16	10
Lust	55	105	15	27
Lätt	9	7	4	3
Nyttigt	6	2	8	10
Begåvning för ämnet	1	2	—	3
Etiska synpunkter	—	2	—	—
Svårt	8	5	1	2
Olust	7	7	—	—
Otillräcklig begåvning	2	9	—	1
Ej nyttigt	1	—	—	—

Man finner, att lustkänslorna, som historieläsningen ger upphov till, ofta anförts såsom motiv till valet av historia som det mest omtyckta ämnet. I synnerhet ha dessa synpunkter stor frekvens hos flickorna. De svar, i vilka ämnet betecknas såsom nyttigt, äro däremot lätt räknade; att de hos Stockholmsbarnen äro jämförelsevis talrika, beror icke endast därpå, att nyttighetssynpunkterna äga stor aktualitet hos dessa barn, utan även därpå, att i en del fall, då historia nämnts tillsammans med andra skolämnen, samtliga de uppgivna ämnena betecknats såsom nyttiga, ehuru dessa påpekanden kanske icke så mycket avsett historia som de övriga ämnena. Historia hör nämligen icke till de skolämnen, av vilka barnen vänta sig någon större nytta för det praktiska livets sysselsättningar (sid. 137). Av siff-

rorna i tabellen framgår vidare, att historiens innehåll i hög grad väcker barnens vetgirighet, och denna synes i fråga om detta ämne vara ungefär lika stark hos gossar och flickor. Att så många barn i sina svar angivit någon del av historiens innehåll, får kanske tolkas så, att detta innehåll i synnerligen hög grad ger näring åt barnens fantasi. De barn, som talat om svårigheter och otillräcklig begåvning i samband med historia, äro mycket få, och man kan därav sluta, att historia av barnen i allmänhet betraktas såsom ett lätt ämne. Några av barnen ha framhållit att inlärandet av årtalen bereder svårigheter.

I *samhällslära* har endast en mycket liten del av de i undersökningen deltagande barnen undervisats. Det är därför icke möjligt att av undersökningsresultaten draga några säkra slutsatser rörande barnens intresse för detta ämne. Att döma därav, att det erhållit endast negativa röster (11 och 2 hos resp. gossar och flickor), hör det emellertid icke till de populära ämnena. De flesta, som avgivit motiveringar rörande samhällslära, ha betecknat ämnet som ”svårt”.

7. **Geografi.**

Följande värden ha erhållits för geografi vid barnpsykologiska undersökningar i Tyskland och Sverge:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
L I	2,4 %		2,8 %	
St	2 »	9,5 %	6 »	12,25 %
Wi	4,8 »	17,2 »	7,2 »	10,2 »
L II	3,14 »	4,44 »	3,98 »	6,8 »
B I	25,6 »	0,6 »	31,9 »	7,7 »
B II	4,7 »	5 »	5,2 »	5,1 »

Såsom man finner, äro resultaten tämligen olika beträffande geografi, något som också är rätt naturligt, enär vid undervisningen i detta ämne urval av stoff, metoder, undervisningsmateriell o. d. torde spela större roll för väckandet av intresset än i fråga om de flesta andra ämnen. Hos gossarna har geografi vid tyska undersökningar blivit negativt (St, Wi) eller indifferent (L II), vid svenska positivt (B I) eller indifferent (B II). Hos flickorna är ämnet indifferent (L II, B II), bipolart (Wi, B I) eller negativt (St). I allmänhet har geografi högre både positiva och negativa värden hos flickorna än hos gossarna och visar således starkare tendens till

bipolaritet hos de förra än hos de senare. Hos gossarna har ämnet icke heller vid någon undersökning blivit bipolart, vilket det däremot vid två enquêter blivit hos flickorna. Vid den ena av dessa (Wi) blev det övervägande negativt, vid den andra (B I) däremot positivt i så hög grad, att det mycket väl skulle kunnat hänföras till den positiva gruppen. LILIUS har för geografi värdena + 13,5 % och — 5,7 %, vilka värden hänvisa ämnet till den positiva gruppen.

Att geografi är ett så populärt ämne bland folkskolebarnen i Stockholm, kan icke väcka förvåning, sedan man tagit kännedom om vilka metoder som användas vid geografiundervisningen vid Stockholms folkskolor. Sålunda berättar en lärare, i vars klassavdelning geografi var mycket omtyckt (+ 34 % — 3 %), att han vid behandlingen av Sverge och övriga länder med särskild hänsyn till näringslivet låter barnen lämna skriftliga redogörelser rörande näringar o. d., och "dessa redogörelser äro gossarna synnerligen angelägna att få läsa upp". En lärarinna, i vars klassavdelning värdena för geografi voro + 32 % och — 4 %, lämnar den upplysningen, att hon alltid företar fotvandringar och resor under sommarferierna och därför är i tillfälle att vid geografiundervisningen i stor utsträckning ge barnen del av sina egna iakttagelser på det ifrågavarande området. Dessutom tages barnens självverksamhet i anspråk vid modellering, kartritning o. d. i samband med undervisningen i geografi. Därtill kommer ytterligare, att vid Stockholms folkskolor det geografiska innehållet illustreras medelst skioptikonbilder. Sålunda meddelar samma lärarinna, att barnen i hennes klassavdelning på två år fått se icke mindre än bortåt 1000 skioptikonbilder till Europas geografi.

Vid undersökningen i Norrköping och Göteborg erhöll geografi följande värden hos barnen på de särskilda bildningsstadierna:

Bildningsstadium		1	2	3
Gossar	+	5,6 %	9,2 %	4,7 %
	—	11,5 »	4,1 »	4,4 »
Flickor	+	7,1 »	7,3 »	3,2 »
	—	8,7 »	5,3 »	4,6 »

Siffrorna och diagrammet (fig. 32) visa, att intresset för geografi genomgår ungefär samma utveckling hos gossar och flickor. Det negativa intresset för ämnet avtager från första stadiet till det andra, under det att det positiva ökas (hos gossarna) eller befinner sig på ungefär samma nivå (hos flickorna). Man torde kunna antaga, att orsaken till denna utveckling ligger däri, att svå-

righeterna för barnen, som i folkskolans första och andra klasser äro ganska stora vid geografiläsningen, minskas i tredje och fjärde klasserna, sedan barnen hunnit bli mera förtrogna med ämnet. Frekvenserna av de svar, i vilka barnen tala om ämnets svårigheter, minskas också alltmer, en omständighet, som tyder på att den antydda tolkningen är den riktiga. Dessa motiveringar förekomma nämligen i följande antal på de särskilda stadierna (siffrorna äro absoluta tal):

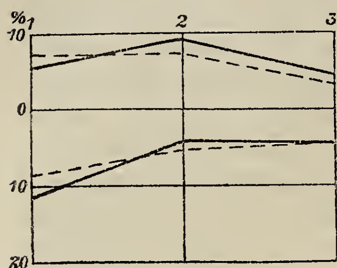

Fig. 32.

Bildningsstadium	1	2	3
Gossar	26	6	1
Flickor	15	6	5

I folkskolans högre avdelning äro de positiva värdena för geografi lägre än förut hos både gossar och flickor, vilket kanske beror därpå, att de delar av ämnet, som läsas på detta stadium, äro av mindre intresse för barnen än de föregående delarna.

Sterns och Lobsiens värden för geografi ge vid handen, att både den positiva och den negativa kurvan för gossarna ligga på ungefär samma nivå på samtliga ålders- och bildningsstadier. Detta gäller även om flickornas positiva kurva, varemot deras negativa kurva har en riktning, som tyder på att deras negativa intresse för ämnet avtar under skoltiden.

Motiveringarnas väsentliga innehåll är följande:

	Norrköping och Göteborg		Stockholm	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Vetgirighet	36	42	16	11
Lust	22	28	8	23
Nyttigt	14	6	12	10
Angivande av innehåll	7	11	6	3
Yrkesintresse	1	—	1	—
Lätt	1	2	1	3
Svårt	33	26	1	5
Olust	20	12	—	1
Långsamt, tröttsamt, enformigt	4	4	—	—
Otillräcklig begåvning	3	10	—	3
Onyttigt	2	—	—	—
För långa läxor	1	8	—	—

Tabellen visar, att vetgirigheten spelar stor roll vid geografi- liksom vid historieundervisningen. Nyttan har här betonats starkare än i svaren rörande historia, och i full överensstämmelse härmed är, att geografi i fråga om nytta av gossarna i Stockholm ställts i sjunde rummet och av flickorna i fjärde, under det historia kommer i resp. tionde och sjunde rummen. Geografi betraktas således av barnen som ett nyttigare ämne än historia. Att de åtminstone i början ha svårare att lära sig det förra ämnet än det senare, framgår därav, att den grupp av svar, i vilka ämnets svårigheter påpekas, är betydligt större för geografi än för historia. Flickorna i folkskolans högre avdelning finna i synnerhet näringsgeografien svår och tråkig, och det är kanske denna del av ämnet som gör, att det positiva intresset avtar på det högsta stadiet hos både gossar och flickor. Utpekandet på kartan bereder somliga barn nöje, andra däremot finna det obehagligt. Det är vidare icke så sällsynt, att barnen motivera sitt negativa intresse för geografi därmed, att de bruka få bakläxor i ämnet. Exempel härpå äro följande svar av en gosse i andra och en flicka i första folkskoleklassen:

Geografi. När man inte kan svara på frågan, får man ibland sitta över en timme.

Geografi. Därför att min skolkamrat Elna E. är lat, och då får vi bakläxor.

8. Naturkunnighet.

Vid mina undersökningar rörande skolämnenas popularitet och impopularitet ha följande värden för naturkunnighet erhållits:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
B I	17 %	3,2 %	7,2 %	18,8 %
B II	13,1 »	2,2 »	3,9 »	4,1 »

Dessa siffror visa, att naturkunnighet är ett mera populärt ämne hos gossarna än hos flickorna. Både vid undersökningen i Stockholm och vid undersökningarna i Norrköping och Göteborg blev nämligen ämnet positivt hos gossarna, varemot flickorna hänvisade det till respektive den negativa och den indifferenta gruppen. Vid LILIUS' undersökning erhöll naturkunskap värdena + $6{,}_6$ % och — $3{,}_1$ %. Ämnet hör således hos honom till den positiva gruppen, men även vid hans enquête visade det sig vara mera populärt bland gossarna än bland flickorna.

Med dessa resultat från svenska och finska undersökningar bör man jämföra följande värden, som vid tyska enquêter erhållits för "Naturgeschichte" (hos Lobsien kallas ämnet "Naturbeschreibung"):

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
L I	0 %		3,2 %	
St	5 »	4 %	1,25 »	7,75 %
Wi	3,6 »	1,2 »	0,8 »	5,2 »
L II	6,89 »	8,85 »	5,14 »	8,97 »

För "Naturlehre" ha följande värden erhållits:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
L I	2,4 %		0 %	
St Fysik	2 »	6,5 %	1 »	10 %
St Kemi	0 »	25 »	0 »	2 »
Wi	2,4 »	0,6 »	0 »	2,2 »

Naturhistoria har således vid samtliga tyska undersökningar blivit ett indifferent ämne hos gossarna; hos flickorna däremot har ämnet blivit negativt utom vid en undersökning (L II), då det blev indifferent. Även naturlära har visat sig vara ett negativt eller indifferent ämne hos de tyska folkskolebarnen. I synnerhet blev vid Sterns undersökning det negativa värdet för kemi ovanligt högt hos gossarna. Naturkunnighet är således ett mera populärt ämne i svenska folkskolor än i tyska, åtminstone bland gossarna.

Utvecklingen av intresset för naturkunnighet hos folkskolebarnen framgår av följande värden från Norrköping-Göteborgsundersökningen:

Bildningsstadium		1	2	3
Gossar	+	9,5 %	9,6 %	15,8 %
	—	2,8 »	2,5 »	4 »
Flickor	+	4,1 »	4,4 »	4,5 »
	—	7,3 »	2,2 »	3,2 »

Hos gossarna är naturkunnighet således på alla bildningsstadierna ett positivt ämne, hos flickorna är det däremot genomgående indifferent. Gossarnas och flickornas negativa värden ligga icke så synnerligen långt från varandra, däremot ligger gossarnas positiva kurva till en början ungefär 5 % och på sista bildningsstadiet ungefär 11 % över flickornas. Ämnets popularitet ökas sålunda hos gossarna

i folkskolans högre avdelning, något som väl beror därpå, att de vid undervisningen i de högre klasserna få se och kanske även själva utföra experiment, som ge dem en inblick i naturföreteelsernas lagbundenhet och i härpå grundade tekniska anordningar och uppfinningar, för vilka deras intresse i den ifrågavarande åldern torde vara betydligt starkare än tidigare.

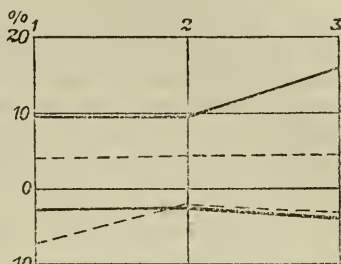

Fig. 33.

Att folkskolegossarnas positiva intresse för naturkunnighet ökas i styrka under skoltiden har ådagalagts även vid tyska undersökningar. Vid Sterns undersökning visade det sig, att ämnet naturhistoria var negativt hos gossarna på första åldersstadiet (8—10 år), indifferent på andra stadiet (10—12 år) och positivt på tredje stadiet (12—14 år). Även ämnet fysik höjde sig hos gossarna från negativitet till positivitet. Vid Lobsiens undersökning blev "Naturkunde" på de tre lägsta skolstadierna ett negativt ämne hos gossarna, men därefter ökades dess popularitet, så att det på de följande stadierna först blev indifferent och sedan svagt positivt. Hos flickorna däremot blevo "Naturgeschichte" och "Naturkunde" vid Sterns och Lobsiens undersökningar indifferenta ämnen på det sista ålders- eller skolstadiet från att förut ha varit negativa. Intresset för fysik tycktes dock hos flickorna ha en motsatt utveckling, i det ämnet från indifferentism sjönk ner till negativitet. Resultaten från de tyska och de svenska undersökningarna överensstämma sålunda däri, att ämnet naturkunnighet hos gossarna blir alltmer populärt under skoltiden, medan det hos flickorna aldrig höjer sig över indifferentism.

Även de lärare, som jag tillfrågat, ha konstaterat tillvaron av detta intresse hos gossarna för naturkunnigheten. Ett par lärare har också lämnat meddelanden om hur det ifrågavarande intresset tar sig uttryck under lektionerna; det visar sig särskilt på det sättet, att gossarna gärna berätta om sina erfarenheter i fråga om naturföremål och naturföreteelser, ifall de få tillfälle därtill. En lärare i folkskolans första klass skriver:

Den goda undervisningsmateriell, som finnes, gör det möjligt att göra undervisningen åskådlig. Under lektionerna ha barnen ofta meddelanden att göra angående det behandlade. Detta har synbarligen intresserat både den berättande och hans åhörare.

En annan lärare skriver:

Naturkunnighet intresserar i allmänhet gossarna, vilket utan tvivel har sin grund i ämnets konkreta karaktär. På det lägre stadiet genomgås valda djurformer, och den därvid använda åskådningsmateriellen jämte berättelserna om djuren torde mer än något annat bidraga till att väcka intresset. Gossarna, som ha ett öppet sinne för företeelserna i naturen och därför göra många iakttagelser, bli också under lektionerna i detta ämne ofta i tillfälle att berätta om sina erfarenheter, vilket bidrager till att i barnens ögon höja lektionernas värde.

Barnens svar rörande naturkunnighet innehålla i huvudsak följande synpunkter, vilka äga de i tabellen angivna frekvenserna:

	Norrköping och Göteborg		Stockholm	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Angivande av innehåll	48	21	6	2
Vetgirighet	41	26	6	—
Lust	35	17	12	7
Nyttigt	14	1	6	2
Begåvning för ämnet	3	2	—	—
Svårt	12	20	2	20
Olust	10	14	3	14
Otillräcklig begåvning	5	11	—	11

Även av innehållet i motiveringarna och av synpunkternas frekvens hos gossar och flickor framgår sålunda tydligt, att naturkunnighet är ett populärare ämne hos gossarna än hos flickorna. Man finner av siffrorna, att ämnet väcker gossarnas vetgirighet i mycket större utsträckning än flickornas. Gossarna ha vidare oftare än flickorna blicken öppen för naturkunskapens praktiska nytta. Att flickorna hysa ringa intresse för naturkunnighet hänger samman därmed, att det ofta möter svårighet för dem att tillägna sig ämnets innehåll. Också äga de av allt att döma i allmänhet ringare begåvning för detta ämne än gossarna.

Hälsolära har erhållit ett alldeles för litet antal röster, för att man av dem skulle kunna draga några slutsatser angående ämnets popularitet och impopularitet bland barnen. I svaren på frågorna rörande de teoretiska ämnena har hälsolära icke erhållit någon positiv röst av gossarna men däremot 2 negativa. Motsvarande röstetal hos flickorna äro respektive 12 och 14.

9. Teckning.

Vid tyska och svenska skolämnesenquêter har teckning nämnts i den utsträckning, följande tabell anger:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
L I	22,4 %		6,4 %	
St	23 »	4,5 %	10 »	7 %
Wi	13,8 »	6 »	10,4 »	10,8 »
L II	9,64 »	5,37 »	8,48 »	6,73 »
B I	29,5 »	7,8 »	23,9 »	6 »
B II	9,2 »	3,4 »	9,2 »	6,1 »

De här meddelade värdena för gossar från mina egna undersökningar gälla både frihandsteckning och linjarritning. Vid bearbetningen av materialet från Stockholm kunde dessa ämnen icke skiljas från varandra, enär flera gossar använt ordet ritning, vilket ju kan betyda både frihandsteckning och linjarritning. De vid undersökningarna i Norrköping och Göteborg erhållna värdena för dessa båda ämnen finnas i tabellen å sid. 96 och i de diagram, som ansluta sig till denna. De visa, att linjarritning är mera omtyckt av gossarna än frihandsteckning, som är indifferent, under det att det förra ämnet är positivt. Även hos flickorna är frihandsteckning indifferent, men ämnet har här högre både positivt och negativt värde än hos gossarna. I Stockholm har teckning stark positiv prägel hos både gossar och flickor; hos de förra är dock det negativa värdet så högt, att ämnet med skäl kan föras till den bipolara gruppen.

Jämföras de i ovanstående tabell förekommande värdena för gossar och flickor med varandra, skall man finna, att de positiva värdena i allmänhet äro lägre hos flickorna än hos gossarna, varemot de negativa i de allra flesta fall äro högre hos de förra än hos de senare. Teckning är således egendomligt nog i allmänhet mindre populär bland flickor än bland gossar. Hos de senare är ämnet i allmänhet positivt; även hos Lobsien (II), där det enligt reglerna är indifferent, står det mycket nära den positiva gruppen. Hos flickorna är teckning däremot i allmänhet indifferent, stundom med stark ansats till bipolaritet (St, Wi); endast vid en undersökning (B I) har ämnet hos flickorna blivit utpräglat positivt. Här bör dock erinras om att de tyska författarna icke uppgiva, huruvida lin-

jarritning hos gossarna ingår i teckning eller ej. Är detta fallet, äro värdena för gossar och flickor icke fullt jämförliga med varandra. Lilius har för teckning värdena + 8,7 % och — 7,2 %, och även vid hans undersökning synes ämnet ha varit mera populärt bland gossar än bland flickor.

Att teckning sålunda är ett jämförelsevis populärt ämne bland folkskolebarnen, torde bero därpå, att metoderna vid teckningsundervisningen på senare tid i hög grad förbättrats. Numera få barnen redan från början avteckna bilder eller verkliga föremål. På den tid, då de fingo kopiera den Stuhlmannska metodens räckor av linjer i alla möjliga kombinationer, skulle teckning vid en undersökning antagligen icke visat sig vara ett lika populärt ämne som nu. Att metoden vid teckningsundervisningen spelar en stor roll i det ifrågavarande avseendet, har stundom framhållits av barnen. En flicka i fjärde folkskoleklassen har t. ex. följande svar:

Frihandsteckning. Jag tycker, att teckning är vådligt roligt, för att rita små trevliga sagor, såsom »Tummelisa» och »Hans, som byggde stugan», det är förskräckligt roligt.

Däremot är det kanske överdrift, när en gosse i småskolan svarar:

Teckning [tycker jag bäst om], för jag får rita hur jag vill.

Även en del uttalanden av lärarna tyder på att orsaken till det jämförelsevis starka intresset för teckning ligger i de nu använda metodernas beskaffenhet. Sålunda skriver en lärarinna:

Vid undervisningen i teckning ha barnen fått rita av små tavlor av Jenny Nyström, och de ha många gånger för mig uttalat sin förtjusning över dem och sin önskan att kunna måla så bra.

I småskolorna i Norrköping och Göteborg blev frihandsteckning ett positivt ämne hos gossarna och ett indifferent ämne hos flickorna. Hos gossarna i folkskolans första och andra årsklasser äro däremot de positiva och negativa värdena så höga, att ämnet är bipolart; på de följande bildningsstadierna är det indifferent. Hos folkskoleflickorna är det indifferent på samtliga bildningsstadier utom det andra, där det är bipolart. Det nu sagda framgår av följande tabell (jfr fig. 34):

Bildningsstadium		1	2	3
Gossar	+	10,8 %	5,8 %	6,8 %
	—	6,4 »	2,9 »	3,9 »
Flickor	+	7,5 »	13,3 »	8,6 »
	—	7,3 »	7,5 »	8,3 »

De negativa värdena för frihandsteckning äro således på alla bildningsstadierna högre hos flickorna än hos gossarna. Flickorna ha även högre positiva värden utom på det första stadiet. Frihandsteckning har således, såsom redan anmärkts, mera bipolar prägel hos flickorna än hos gossarna.

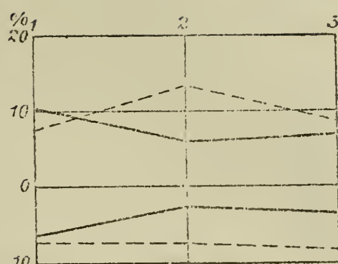

Fig. 34.

De Lobsienska kurvorna för teckning visa, att intresset för detta ämne hos gossarna är ungefär lika starkt under hela skoltiden; möjligen ökas ämnets popularitet i någon mån. Hos flickorna däremot blir det alltmer impopulärt; båda kurvorna sjunka, och på de senare bildningsstadierna blir ämnet negativt från att tidigare ha varit positivt.

Stern har följande värden, vilka visa utvecklingen av intresset för teckning:

Ålder		8—10	10—12	12—14
Gossar	+	29 %	20 %	22 %
	—	6 »	4 »	4 »
Flickor	+	11 »	12 »	6 »
	—	9 »	5 »	2,5 »

Uppdroge man kurvor för att åskådliggöra dessa procenttal, skulle man finna, att de ha stora likheter med de av mig meddelade (fig. 34). Den tyska positiva kurvan för gossarna ligger visserligen betydligt över motsvarande svenska kurva men går nästan parallellt med denna. Båda sjunka från första till andra stadiet för att därefter i någon mån stiga. Flickornas positiva kurvor sammanfalla nästan. Sterns negativa procenttal för flickorna visa emellertid en minskning av det negativa intresset, vilken icke äger någon motsvarighet varken i Lobsiens eller i mina egna resultat rörande teckning. Gemensamt för resultaten från samtliga undersökningarna är, att en svag ökning av det positiva intresset för teckning kan spåras hos gossarna på det högsta stadiet, varemot samma intresse hos flickorna avgjort minskas på de sista skolstadierna.

Motiveringarna rörande frihandsteckning ha huvudsakligen det innehåll, följande tabell anger. För gossarna i Stockholm ha även synpunkterna rörande linjarritning medtagits i denna tabell, enär de icke kunnat skiljas från dem, som avse frihandsteckning.

	Norrköping och Göteborg		Stockholm	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Lust	63	51	23	18
Angivande av innehåll	17	19	1	5
Önskan att lära	16	7	2	1
Anlag för ämnet	12	9	1	6
Nyttigt	12	2	22	7
Lätt	4	4	2	3
Tanke på yrke och framtida teckningsverksamhet	2	3	5	—
Svårt	21	34	2	1
Otillräckliga anlag	19	29	3	5
Olust	16	12	5	1
Ej nyttigt	3	7	3	—

Gossarna i Norrköping och Göteborg ha anlagt följande synpunkter på linjarritningen:

Lust	42
Innehåll	23
Nyttigt	10
Yrkesintresse	7
Lätt	3
Anlag för ämnet	2
Önskan att lära	2
Svårt	7
Olust	7
Otillräckliga anlag	4

Vid motiveringen av popularitetsrösterna ha barnen således oftast framhållit, att sysslandet med frihandsteckning och linjarritning väcker lustkänslor. Om man hos gossarna i Stockholm sammanför yrkessynpunkterna med de allmänna nyttighetssynpunkterna, blir dock denna grupp hos dem större än den förstnämnda. Detta beror därpå, att motiveringarna för linjarritning ingå i siffrorna för Stockholmsgossarna, och av dessa betraktas linjarritning som ett mycket nyttigt ämne. När de med hänsyn till nyttan ställt linjarritning och frihandsteckning i femte rummet (sid. 138), så torde det företrädesvis ha varit det förstnämnda ämnet, de haft i åtanke. Att linjarritning är mera populär bland gossarna än frihandsteckning, har kanske även i någon mån den orsak, som angivits av en lärare i följande uttalande:

Intresset för linjarritning har följt slöjdintresset, kanske därför att gossarna fått rita en del av de slöjdmodeller, de tillverkat.

Hos de barn, bland vilka teckning är ett impopulärt ämne, är det i främsta rummet svårigheten och medvetandet om otillräckliga anlag, som givit upphov till det negativa intresset för ämnet.

10. **Sång.**

För sång ha följande värden erhållits:

	Gossar +	Gossar —	Flickor +	Flickor —
L I	10,1 %		8,8 %	
St	6 »	7,75 %	6 »	7 %
Wi	6,8 »	4 »	3,2 »	4,6 »
L II	5,13 »	9,67 »	8,06 »	8,98 »
B I	0 »	1,3 »	7,2 »	11,1 »
B II	2,6 »	16,8 »	1,7 »	15,6 »

Vid de tyska undersökningarna har sång således alltid blivit ett indifferent, vid de svenska däremot ett negativt ämne. Endast de gossar, som deltogo i Stockholmsundersökningen, utgöra undantag härifrån, i det sång hos dem är det mest indifferenta av skolämnena. Även hos Lilius är sång negativt med värdena + 1,7 % och — 26,8 %. I Finland synes ämnet vara mindre impopulärt hos flickorna än hos gossarna. Detsamma tycks vara fallet även bland de svenska barnen på det allra lägsta skolstadiet. I Norrköpings och Göteborgs småskolor blev nämligen sång ett bipolart ämne hos gossarna men ett positivt ämne hos flickorna (sid. 89).

Följande värden från Norrköping-Göteborgsundersökningen angiva utvecklingen av intresset för sång:

Bildningsstadium		1	2	3
Gossar	+	4,7 %	3,5 %	0,6 %
	—	9,7 »	8,3 »	25,6 »
Flickor	+	5,2 »	3,6 »	0 »
	—	16,9 »	13,2 »	11,5 »

Kurvorna (fig. 35) visa, att både det positiva och det negativa intresset för sång avtager hos flickorna. Ämnet är negativt på samtliga stadierna men har i folkskolans högre avdelning endast negativt värde, vilket dock här är något lägre än på de föregående bildningsstadierna. Även hos gossarna är ämnet negativt på samtliga stadierna, men de negativa värdena äro till en början ej så höga som

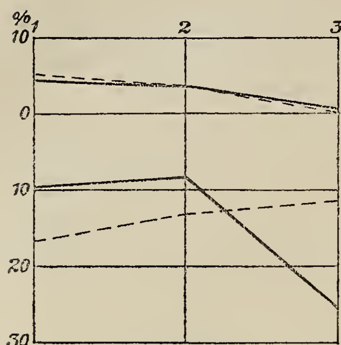

Fig. 35.

hos flickorna. I folkskolans högre avdelning stiger emellertid det negativa värdet till den grad, att det blir mer än tre gånger så högt som på närmast föregående stadium, under det den positiva kurvan sjunker nästan ner till o-linjen.

En jämförelse med de Lobsienska kurvorna för sång visar stor överensstämmelse i fråga om sångintressets utveckling hos gossarna. ”Auf den beiden ersten Stufen finden wir Bipolarität, dann folgen zwei indifferente und dann die übrigen Stufen mit steigender Tendenz zu negativer Wertung. Die obere Stufe lehnt den Gesangunterricht nahezu ab.” [1] Även här minskas således det positiva intresset för sång, under det att det negativa alltjämt ökas. Detsamma var vid Lobsiens undersökning förhållandet hos flickorna. ”Der Gesangunterricht gehört, im Unterschiede von den Knaben, auf den beiden unteren Stufen zu den stark beliebten Fächern, werden doch über + 30 % verzeichnet, aber das Interesse schwindet ebenso schnell wieder und die Kurvengänge der oberen Stufen beider Geschlechter sind nur unerheblich verschieden.” [2] Negativiteten i fråga om sång ökas således hos flickorna, då motsvarande svenska kurva däremot visar avtagande negativt intresse för ämnet. De av Stern meddelade värdena för sång ge antydan om en intresseutveckling, som i väsentlig mån avviker från den, vilken de Lobsienska kurvorna åskådliggöra. Här är ämnet bipolart i åldern 8—10 år hos både gossar och flickor och blir på de följande åldersstadierna indifferent. Skillnaden mellan de båda barngrupperna är endast den, att ämnet på åldersstadiet 12—14 år är mera indifferent hos flickorna än hos gossarna (resp. + 0 % — 2,5 % och + 4,5 % — 5 %). Den olikhet, Sterns och Lobsiens värden på denna punkt förete, får väl i främsta rummet tillskrivas de vid sångundervisningen använda metoderna.

Det erbjuder vidare ingen svårighet att förklara den starka negativiteten i fråga om sång hos de svenska gossarna i folkskolans högre avdelning. Orsaken härtill är tydligen i främsta rummet att söka däri, att dessa gossar få deltaga i sång, ehuru de befinna sig i målbrottet. Denna förklaring överensstämmer med de lärares erfa-

[1] M. Lobsien, Beliebtheit und Unbeliebtheit der Unterrichtsfächer s. 30, 31.

[2] Samma arbete s. 33.

renheter, vilka haft tillfälle att på nära håll göra iakttagelser angående hithörande förhållanden. Sålunda skriver en lärare i femte folkskoleklassen: "Pojkarna börja komma i målbrottet, och då blir sången för dem mindre njutbar." Under sådana förhållanden kan det icke väcka förvåning, att gossarna på detta stadium i större utsträckning än tidigare komma att tänka på ämnets svårighet och de otillräckliga anlagen för detsamma. Av samtliga de i undersökningen deltagande gossarna ha följande antal på de särskilda bildningsstadierna framfört de nämnda synpunkterna:

Bildningsstadium	1	2	3
	9,3 %	11,9 %	19,6 %

Siffrorna visa en stark tillväxt i de ifrågavarande synpunkternas antal i målbrottsåldern.

Det viktigaste innehållet i motiveringarna är följande:

	Norrköping och Göteborg		Stockholm	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Lust	21	16	—	6
Angivande av innehåll	9	2	—	—
Estetisk njutning	4	3	—	1
Önskan att lära	2	17	—	2
Lätt	2	1	—	1
Nyttigt	1	—	—	1
Yrkesintresse	1	2	—	—
Anlag för ämnet	1	3	—	—
Otillräckliga anlag	69	67	1	4
Olust	41	35	—	5
Svårt	24	44	—	2
Sångläraren sträng	16	10	—	—
Angivande av innehåll	11	24	—	—
Tröttsamt och enformigt	8	3	—	1
Fysiska olägenheter	4	—	—	—
Ej nyttigt	3	1	1	2

Tabellen visar, att den otillräckliga begåvningen oftast anförts såsom orsak till sångens impopularitet. I synnerhet blir den antydda gruppen av motiveringar stor, ifall till densamma hänföras även de svar, i vilka barnen ur en mera objektiv synpunkt angivit de svårigheter, ämnet erbjuder. Något som icke framträder i ovanstående tabell, är den del, noter, tonträffnings- och taktövningar o. d. ha i sångens impopularitet. Av de gossar och flickor i Norrköping och Göteborg, vilka nämnt sång såsom det minst omtyckta ämnet, är

det icke mindre än respektive 14,2 % och 29,8 %, som satt ämnets svårighet eller den olust, det väcker, i samband med inlärandet av noterna. Även i Stockholmsbarnens svar förekomma dylika motiveringar. Så t. ex. har en flicka följande svar:

Sång tycker jag minst om. Det är tråkigt att sjunga skalor och noter, men om vi finge sjunga sånger, vore det mycket trevligare, och därför tycker jag bättre om att sjunga vilka sånger jag vill där hemma.

Dylika synpunkter återkomma oupphörligt i barnens motiveringar, och det meddelade svaret kan således betraktas såsom typiskt.

Att det nu påpekade förhållandet icke är obekant för lärarna, framgår av deras uttalanden rörande denna sak. Sålunda skriver en lärarinna, att "de flesta barn finna tonträffnings- och taktövningarna meningslösa, ointressanta och svåra", och en annan lärarinna säger: "Sånglektionerna tycka ej barnen om för tonträffningsövningarnas skull, och det kan man ej undra på."

Härifrån är det icke synnerligen svårt att sluta sig till varför sång är jämförelsevis högt uppskattad i småskolan. Det beror tydligen därpå, att undervisningen i sång här har en fri och gemytlig prägel, som överensstämmer med ämnets karaktär, att barnen få lära sig sjunga sånger efter gehör, och att de slippa att plågas med noter, tonträffnings- och taktövningar. Sålunda förklarar en lärarinna i småskolan, att "sånger och enkla sånglekar, vilka förekomma under och mellan lektionerna, utgöra efterlängtade och välkomna avbrott i undervisningen". Och det är tydligen i främsta rummet detta fatala missgrepp att uppgiva sångens frihet och friskhet för att insnöra den i notsystemets och den systematiserade undervisningens tvångströja, som gör, att man på senare skolstadier förgäves söker efter dessa uttryck för naiv glädje över sången och önskan att glädja andra genom den, vilka man ofta möter i småskolebarnens svar, t. ex. i de följande av två gossar och två flickor:

Sång. För om det kommer någon in, får de höra på.

Sång är det roligaste. För vi kan också sjunga för andra fröknar och för doktorn [förmodligen folkskoleinspektören].

Sång. Man blir så glad, då man sjunger.

Jag tycker bäst om sång. Därför att det är så roligt att sjunga små sånger för mamma.

Anmärkningsvärt är, att de negativa rösterna för sång i icke ringa utsträckning motiverats därmed, att sångläraren är sträng. Hit höra följande svar av flickor i femte och sjätte klasserna:

Sång. Därför att jag tycker illa om sångläraren.

Sång. Därför att sångläraren icke har tålamod, ty när han säger någonting, tycker han, att vi skola komma ihåg det för evighet.

Sång. Därför att läraren i nämnda ämne är ganska otålig, då vi ej sjunga till hans belåtenhet.

De fysiska olägenheter, som sången medför, bestå i heshet o. d. Här ett par svar av gossar i andra folkskoleklassen som exempel härpå:

Sång. Därför att man blir så hes, när man har sjungit mycket.

Sång. Därför att jag får ont i halsen.

Ur nyttighetssynpunkt synes sång stå mycket lågt i kurs hos barnen, och i svaren å den fråga, som avsåg att föranleda dem till värdesättningar av skolämnena ur denna synpunkt, har sång ej en enda gång upptagits.

11. **Gymnastik.**

Följande tabell ger tillfälle till jämförelse mellan värdena för gymnastik och för det tyska Turnen:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
L I	20,4 %		9,2 %	
St	28 »	0,75 %	—	—
Wi	27,8 »	7,2 »	32,4 »	5,4 %
L II	18,72 »	4,14 »	19,98 »	4,29 »
B I	4,5 »	3,9 »	10,9 »	6 »
B II	5 »	2,4 »	5,4 »	4,7 »

Turnen har således vid samtliga de tyska undersökningarna blivit ett positivt ämne hos både gossar och flickor, under det den svenska gymnastiken alltid blivit indifferent. Turnen är till den grad populärt bland barnen i Tyskland, att ämnet vid tre av de ovannämnda undersökningarna (St, Wi, L II) med hänsyn till det positiva värdets storlek hos gossarna kom i allra främsta rummet; vid LOBSIENS första undersökning ställdes det av gossarna i andra rummet. Även bland de finska folkskolebarnen är gymnastiken populär, mera bland gossarna än bland flickorna. LILIUS har värdena + $12,_6$ % och — $3,_9$ %, och ämnet hör således hos honom till den positiva gruppen.

Vilka förändringar intresset för gymnastik undergår hos barnen under skoltiden framgår av nedanstående tabell:

Bildningsstadium		1	2	3
Gossar	+	7,8 %	6,9 %	2,6 %
	—	3,2 »	2,5 »	1,8 »
Flickor	+	10,8 »	6 »	6,3 »
	—	5,5 »	3,1 »	4,6 »

Hos gossarna genomgår således intresset för gymnastik utvecklingen från positivitet till indifferentism. Hos flickorna är ämnet på första stadiet bipolart med positiv prägel men sjunker även hos dem redan på andra stadiet ner till indifferentism. I god överensstämmelse härmed står det sakförhållandet, att ämnet hos flickorna i småskolan är bipolart. Att det hos gossarna på detta stadium är indifferent med värden, som närma det till bipolariteten, synes tyda på att ämnet av gossarna är mera omtyckt i folkskolans lägre avdelning än tidigare. Till jämförelse kan nämnas, att enligt de av Stern och Lobsien meddelade värdena även intresset för Turnen avtar alltmer med tilltagande ålder hos både gossar och flickor. De högsta positiva värdena finner man varken på de lägsta eller på de högsta stadierna utan på de mellersta.

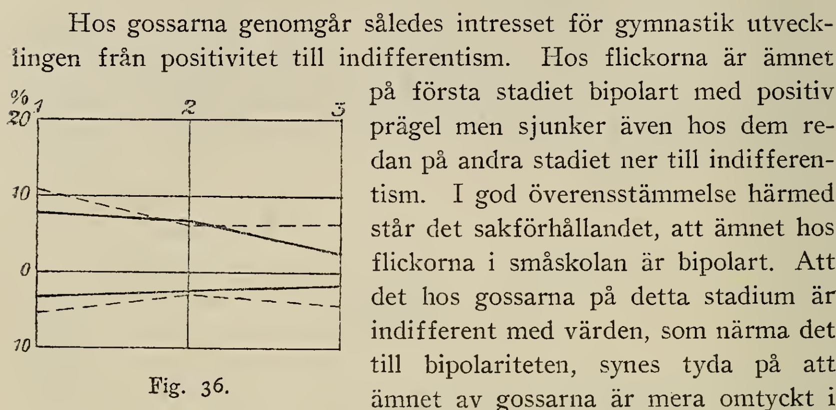

Fig. 36.

Barnens motiveringar rörande gymnastik ha följande innehåll och frekvenser:

	Norrköping och Göteborg		Stockholm	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Hälsosamt	46	26	3	3
Lust	31	53	1	8
Angivande av innehåll	20	38	1	—
Nyttigt	17	2	3	3
Önskan att lära	2	2	—	—
Lätt	2	2	—	1
Yrkesintresse	2	—	—	—
Snäll lärare	—	7	—	—
Anlag	—	2	—	—
Olust	21	6	1	2
Svårt	8	16	1	1

	Norrköping och Göteborg		Stockholm	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Otillräckliga anlag	8	6	—	5
Tröttsamt	8	10	—	—
Angivande av innehåll	7	3	1	—
Fysiska olägenheter	2	10	—	—
Läraren sträng	2	—	1	—
Farligt	—	3	1	1

Att gymnastiken är "hälsosam", "bra för kroppen" o. s. v. äro således motiveringar, som ofta förekomma i barnens svar. Samma synpunkt ha väl de barn velat framföra, som sagt, att gymnastiken är nyttig. Sammanföras dessa barn med de nyssnämnda, får man som resultat, att synpunkter av det ifrågavarande slaget finnas hos 63 gossar och 28 flickor (Stockholmsbarnen lämnas här ur räkningen), d. v. s. hos respektive $49,_6$ % och $20,_6$ % av de gossar och flickor, som uppgivit gymnastik såsom det mest omtyckta ämnet. Det hygieniska betraktelsesättet är således i fråga om gymnastiken allmännare hos gossarna än hos flickorna.

Anmärkningsvärt är, att tämligen många barn finna gymnastiken tröttande. Icke fullt så många klaga över att den ger upphov till smärtor i huvud, bröst, armar och ben. De svagare flickorna äro här talrikare än de mera motståndskraftiga gossarna. I synnerhet i småskolebarnens motiveringar — vilka icke medtagits i ovanstående tabell — är denna klagan över trötthet, smärtor o. d. tämligen ofta återkommande. Följande svar av två gossar och tre flickor i småskolan äro exempel på detta slag av motiveringar:

Jag tycker minst om gymnastik. Därför att jag blir trött i armarna.

Jag tycker minst om gymnastik, därför att jag blir trött att hålla upp händerna så länge.

Jag tycker minst om gymnastik. Därför att jag får så ont i armarna.

Gymnastik. Därför att jag får så ont i benen.

Jag tycker minst om gymnastik. Jag får så ont i huvut.

Men även på senare skolstadier äro — såsom tabellen visar — dylika klagomål icke sällsynta. Följande svar ha sålunda avgivits av en gosse i sjätte och en flicka i femte folkskoleklassen:

Gymnastik. Emedan jag är så klen, att jag blir dålig efter den, ty jag har *hjärtfel.*

Jag tycker minst om gymnastik, därför att jag blivit sjuk efteråt jag har varit där.

Liksom i fråga om sång synes det sätt, varpå undervisningen i gymnastik bedrives, spela stor roll för barnens intresse för ämnet. Sålunda skriver en flicka i sjätte folkskoleklassen följande:

Bäst av dessa ämnen tycker jag om gymnastik. För vi ha en sådan trevlig lärarinna. Hon är så vig som en ekorre.

En lärarinna, i vilkens klassavdelning gymnastik var ett jämförelsevis omtyckt ämne — värdena voro + 32 % och — 12,5 % —, skriver följande om orsaken till denna popularitet:

De [flickorna] finna gymnastiken hurtig och rolig. Den lärarinna, de hade förra terminen [då undersökningen anställdes], visste i hög grad att intressera dem. Hon var vänlig och livlig och lade ofta in små gymnastiska lekar mellan rörelserna. Flickorna dyrkade henne.

Att en frihet sådan som den, vilken denna lärarinna tillät barnen vid undervisningen i gymnastik, i hög grad tilltalar dessa, framgår även av barnens svar. Så t. ex. ger en flicka i småskolan följande svar:

Gymnastik [tycker jag bäst om]. Därför att man får gå omkring och sjunga.

En gosse i sjätte klassen har följande svar, som tyder på att det är den starka inskränkningen av friheten under gymnastiklektionerna, som varit orsaken till att han betecknat gymnastiken såsom det minst omtyckta av de praktiska ämnena:

Gymnastik. Därför att man sällan får klättra eller hoppa utan bara göra arm- och benrörelser.

Man torde kunna anse, att denne gosse ofrivilligt angivit orsaken till att det tyska Turnen, som huvudsakligen är redskapsgymnastik, är så mycket mera populärt bland barnen än den svenska gymnastiken. Det är icke så sällan man finner svar av ungefär samma innehåll, i det gossarna uttrycka sitt missnöje i synnerhet däröver, att de icke få klättra tillräckligt. Däremot möter man stundom hos flickorna uttryck för det farliga i dylika vågsamma, halsbrytande rörelser ("man kan slå sig").

Men även om barnen finge större frihet vid gymnastikundervisningen, än vad nu är fallet, skulle det måhända vara omöjligt att tillfredsställa den individualist — en gosse i sjätte folkskoleklassen — som skrivit följande:

Jag tycker minst om gymnastik. Jag tycker minst om detta ämne, emedan man kan gymnastisera för sig själv utan att bliva kommenderad.

12. Slöjd.

Följande värden ha erhållits för flickslöjd ("handarbete") vid tyska och svenska skolämnesenquêter. Till jämförelse meddelas de siffror, som visa, vilken ställning de svenska folkskolegossarna intaga till träslöjden.

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
L I	—		20 %	
St	—	—	32 »	1,5 %
Wi	—	—	13,8 »	1,4 »
L II	—	—	21,24 »	2,76 »
B I	12,5 %	0 %	44,2 »	3,4 »
B II	15,6 »	2,9 »	25 »	1,2 »

Vid samtliga dessa undersökningar har slöjd ställts i allra främsta rummet av flickorna, och ämnet är således hos dem det mest utpräglat positiva. Gossarna i Norrköping och Göteborg ha ställt träslöjd före de övriga praktiska ämnena, men Stockholmsgossarna ha placerat ämnet något längre ned på skalan. Det hör dock även hos dem till den positiva gruppen. De jämförande tabellerna (sid. 93, 103) visa, att flickslöjden är mera populär i Norrköping än i Göteborg. Värdena för småskolebarnen stå i fullkomlig överensstämmelse med folkskolebarnens värdesättningar av slöjden, i det flickorna i småskolan ställa handarbete i allra främsta rummet och gossarna samma ämne i andra rummet bland de praktiska ämnena. Lilius har för slöjd värdena + $26_{,5}$ % och — $3_{,8}$ %, och även hos honom är slöjd det mest populära ämnet. Det synes dock i Finland vara något mera uppskattat av gossarna än av flickorna.

Följande värden visa utvecklingen av intresset för slöjd:

Bildningsstadium		1	2	3
Gossar	+	18,8 %	20,6 %	6,2 %
	—	1,8 »	1,7 »	5,6 »
Flickor	+	24,2 »	19,4 »	14 »
	—	1,8 »	2,6 »	0,5 »

Det positiva intresset för slöjd avtar således hos både gossar och flickor under skoltiden. Hos flickorna är dock ämnet positivt

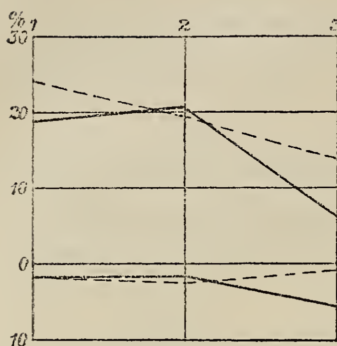

Fig. 37.

på alla bildningsstadierna, vilket icke är förhållandet hos gossarna, då det negativa värdet hos dem ökas så mycket på sista stadiet, att ämnet blir indifferent.

Förklaringen till att intresset för träslöjd avtar så starkt i folkskolans högre avdelning är kanske den, som en lärare i folkskolans femte klass framställt i följande uttalande:

Träslöjden ha mina elever visserligen nu slutat, men alla ha slöjdat, varför jag lät dem ha ämnet kvar vid valet. De ha således icke någon färsk erfarenhet av ämnet utan erinra sig endast svårigheterna mot slutet, då arbetet på de mera krävande modellerna enligt deras tycke skred alltför långsamt framåt.

Liknande förhållanden är det kanske, som äro orsaken därtill, att flickornas positiva intresse för den kvinnliga slöjden avtar på senare skolstadier.

Denna utveckling är kanske säregen för de svenska barnen, då de av Stern och Lobsien meddelade värdena för handarbete icke tyda på samma utveckling av det ifrågavarande intresset. Hos dem är nämligen ämnet mest omtyckt bland flickorna på de högsta folkskolestadierna.

Gossarnas motiveringar rörande träslöjden och flickornas rörande den kvinnliga slöjden ha i huvudsak följande innehåll:

	Norrköping och Göteborg		Stockholm	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Lust	75	138	4	35
Nyttigt	35	46	12	26
Angivande av innehåll	27	15	—	—
Yrkesintresse	15	1	3	2
Önskan att lära	13	90	—	3
Anlag för ämnet	7	15	—	5
»Man får sakerna»	6	2	2	—
Lätt	5	14	1	3
Snäll lärare	2	8	—	—
»Man får ta hem sakerna och visa far och mor»	—	8	—	—
Beröm	—	3	—	—

	Norrköping och Göteborg		Stockholm	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Olust	12	15	—	1
Svårt	7	6	—	—
Tröttsamt	4	2	—	—
Otillräckliga anlag	2	7	—	2
Onyttigt	1	—	—	—

Siffrorna i ovanstående tabell torde lämna någon ledning, då det gäller att finna orsakerna till både de positiva och de negativa värdena för slöjd. Att ämnets innehåll är lustbetonat har av en stor grupp av barn angivits såsom motiv till slöjdens popularitet. De som talat om ämnets nytta äro också rätt talrika, och hos gossarna i Stockholm är denna grupp den största. Ehuru Stockholmsflickorna ha ett relativt mindre antal nyttighetssynpunkter än gossarna — $42,_7$ % hos de förra svara mot $54,_5$ % hos de senare — synes dock handarbetets nytta uppskattas högre av dem än träslöjdens av gossarna. Detta framgår därav, att den kvinnliga slöjden med hänsyn till nyttan av Stockholmsflickorna placerats i femte rummet, under det träslöjden hos gossarna kommer i åttonde rummet (sid. 137 o. f.). Även yrkesintresset spelar en rätt betydande roll, när det gäller intresset för slöjd, i synnerhet hos gossarna. Att "man får sakerna", som förfärdigas, är ett motiv, som kanske har större betydelse än vad som framgår av siffrorna. Åtminstone ha flera lärare i sina uttalanden framhållit detta såsom en viktig orsak till det starka intresset för slöjd. Några av dessa uttalanden — de två första äro av lärare, de två sista av lärarinnor — anföras här nedan, då de torde kunna vara ägnade att komplettera barnens motiveringar och ge en föreställning om lärarnas på erfarenhet grundade uppfattningar på den ifrågavarande punkten.

Gossars förkärlek för träslöjd beror väl huvudsakligen på det synliga, praktiskt användbara resultat, de erhålla av denna undervisning.

I träslöjd är undervisningen individuell. Inga examensprov eller bestämda pensa tvinga läraren att uppställa fordringar, som överstiga barnens förmåga. Den i ämnet mindre försigkomne gossen får beröm av föräldrarna för sina hemförda arbeten lika väl som den mera försigkomne, oberoende av mängden. Därför kan varje barn arbeta med lugn och glädje.

Jag har alltid funnit, att barnen älska slöjd. De få vara aktiva, de tycka i allmänhet bättre om att handla än att reflektera, även de svagare utrustade kunna lyckas, de se resultat av sitt arbete.

Handarbete är nästan alltid flickornas mest älskade ämne. De ha ju vid terminens slut ett färdigt arbete att ta hem och visa, och i allmänhet är det ett plagg, som de själva kunna bruka.

Värdena för *metallslöjd* hänvisa detta ämne till den indifferenta gruppen. Det tycks vara mera uppskattat i Norrköping än i Göteborg av folkskolegossarna (sid. 92, 103). Värdena för detta ämne äro dock osäkra, enär ett mycket ringa antal av de gossar, som undersöktes, deltog i metallslöjd. Dock torde man med tämligen stor sannolikhet kunna säga, att metallslöjd icke är ett så populärt ämne som träslöjd.

Gossarna i Norrköping och Göteborg ha huvudsakligen följande innehåll i sina motiveringar:

Lust	12
Nytta	12
Angivande av innehåll	9
Yrkesintresse	5
Önskan att lära	3
Tungt och tröttsamt	7
Långsamt och enformigt	6
Olust	5
Svårt	4
»Man blir smutsig»	3

Om det är så, att metallslöjden är mindre populär bland folkskolegossar än träslöjden — och detta tycks verkligen vara fallet — då måste orsakerna härtill ligga på de punkter, där de båda ämnena förete olikheter sinsemellan, och icke på det motivområde, som de äga gemensamt med varandra. Båda ämnena ge barnen tillfälle till självverksamhet och lämna arbetsresultat, vilka barnen få medföra till sina hem. Dessa och andra omständigheter göra naturligtvis, att metallslöjden liksom träslöjden är omtyckt av en del barn. Att den likväl icke är föremål för ett lika starkt intresse som träslöjden, torde bero på ämnets speciella beskaffenhet, och barnens svar lämna verkligen i någon mån vägledning vid sökandet efter den ifrågavarande orsaken. Den torde ligga däri, att metallslöjden förefaller barnen tyngre och tröttsammare samt enformigare än träslöjden. Att så skall vara förhållandet, är ju också naturligt, då de vid metallslöjden ha att göra med ett mera svårarbetat material än vid träslöjden.

13. Främmande språk.

För främmande språk föreligga värden endast från två undersökningar:

	Gossar		Flickor	
	+	—	+	—
L II	4,64 %	1,87 %	7,5 %	2,17 %
B II	17,8 »	1,1 »	9,4 »	0 »

Enligt de — visserligen osäkra — värdena från den svenska undersökningen äro således främmande språk (engelska i Norrköping och tyska i Göteborg) mera omtyckta skolämnen i de svenska folkskolorna än i de tyska. I synnerhet äro de populära bland gossarna, som placera dem i främsta rummet bland de positiva ämnena. Orsaken till denna popularitet har en av lärarna antagligen riktigt angivit i följande uttalande:

Kunskap i något främmande språk anses nog i vida kretsar vara ett slags klassmärke, varför eleverna i folkskolan torde anse, att de, så snart de börjat läsa tyska, bli i någon mån likställda med läroverkets gossar. I denna sociala synpunkt tror jag man har att söka orsaken till att tyska språket föredragits av ett större antal. Att intresset för främmande språk är mycket stort, bevisas därav, att vid förra höstterminens början av 47 elever 38 ville läsa tyska men endast 9 ha undervisning i metallslöjd.

Till detta uttalande, som gäller Norrköpings folkskolor, torde böra anmärkas, att gossarna i folkskolans högre avdelning därstädes ha rättighet att välja mellan undervisning i tyska språket och undervisning i metallslöjd. Att det förra ämnet sålunda icke är obligatoriskt, torde — såsom en annan lärare anmärkt — vara en av orsakerna till att det är omtyckt av barnen.

Motiven till valen av främmande språk äro huvudsakligen följande:

	Gossar	Flickor
Nytta	17	2
Lust	14	4
Tanke på resor	8	2
Yrkesintresse	3	—
Svårt uttal	3	—

De gossar, som valt främmande språk, ha således oftast framhållit den nytta, språkkunskap medför. Sammanföras samtliga nyttighetssynpunkter, bli de jämnt dubbelt så många som de synpunkter, vilka äro uttryck för det omedelbara intresset.

14. Bokföring.

För bokföring föreligga ej några värden från utländska undersökningar. Enligt de resultat, som erhöllos vid Norrköping-Göteborgsundersökningen, hör ämnet till den indifferenta gruppen hos både gossar och flickor. Hos gossarna har det dock positiv betoning, hos flickorna negativ (sid. 96). Det är därför knappast att betrakta såsom någon motsägelse, när gossarna vid jämförelse med de övriga praktiska ämnena fört det till den positiva gruppen, under det att ämnet hos flickorna även här är indifferent med negativ betoning (sid. 105). Från Stockholmsundersökningen föreligga på denna punkt ungefär samma resultat, i det att bokföring hos gossarna är ett positivt ämne, hos flickorna ett indifferent med endast negativt värde (sid. 110).

Motiveringarna rörande bokföring ha följande innehåll och frekvenser:

	Norrköping och Göteborg		Stockholm	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Yrkesintresse	12	—	5	—
Nyttigt	10	2	8	—
Lust	8	3	5	—
Önskan att lära	6	1	—	—
Angivande av innehåll	4	—	—	—
Bra lärare	1	—	—	—
Ej bra lärare	2	—	—	—
Svårt	1	1	2	4
Olust	1	2	1	—
Otillräckliga anlag	1	—	—	—
Ej nyttigt	—	—	2	—

Av tabellen torde framgå, att bokföringens större popularitet bland gossarna än bland flickorna är att tillskriva yrkesintresset, som bland gossarna på de senaste skolstadierna, då undervisning i ämnet lämnas, är mycket starkt utvecklat.

15. Huslig ekonomi.

Vid sin andra skolämnesenquête erhöll Lobsien följande värden för "Kochen", vilka här jämföras med de resultat, mina egna undersökningar på denna punkt givit:

	+	—
L II	20,75 %	0 %
B I	15,9 »	2,6 »
B II	15,1 »	3 »

Huslig ekonomi har således vid samtliga undersökningarna blivit ett positivt ämne. De övriga forskarna på detta område ha ej några värden för huslig ekonomi, varför ytterligare jämförelser ej kunna anställas.

Motiveringarna rörande huslig ekonomi innehålla följande synpunkter:

	Norrköping och Göteborg	Stockholm
Lust	18	11
Nyttigt	17	5
Önskan att lära	14	1
Anlag för ämnet	3	—
Yrkesintresse	2	1
Lätt	1	2
Tröttsamt	7	1
Olust	5	2
Svårt	3	—

Härtill skall endast anmärkas, att de flickor i Norrköping och Göteborg, vilka uppgivit huslig ekonomi såsom det minst omtyckta ämnet, oftast motiverat detta därmed, att göromålen i skolköket äro tröttande. Exempel på sådana svar äro följande av flickor i sjätte folkskoleklassen:

Huslig ekonomi. Jag blev alldeles utträkad på allt vad kök heter, när jag gick i skolköket, ty jag blev så trött där.

Huslig ekonomi. Jo, i huslig ekonomi får man ju skura och laga mat o. d. hela dagen. Det finns ingen vila utan bara spring, så att det gör ont i ryggen och svider i fingrarna. Det är tråkigt.

Att även andra förhållanden än de nämnda kunna bidraga till att uppväcka olust för ämnet, visar följande svar:

Huslig ekonomi. För det är så förfärligt tråkigt att laga mat. Och det var så kallt på morgnarna i skolköket, så att jag var sjuk en hel vecka.

Huslig ekonomi är dock, som nämnt, i stort sett ett mycket populärt skolämne, och vid samtliga de tre ovannämnda undersökningarna har det ställts i andra rummet bland de praktiska ämnena, d. v. s. närmast efter handarbete.

16. Översikt över skolämnenas popularitet och impopularitet på de olika bildningsstadierna.

De i det föregående meddelade värdena för skolämnena hänvisa dem på de olika bildningsstadierna till de grupper, som angivas i nedanstående tabell. Bildningsstadierna betecknas nu liksom förut med siffrorna 1, 2 och 3, och till vilken grupp ett ämne hör på varje särskilt stadium angives genom följande förkortningar: pos. (positivt), ind. (indifferent), bip. (bipolart) och neg. (negativt). Uppgifterna gälla endast barnen i Norrköping och Göteborg.

	Gossar			Flickor		
	1	2	3	1	2	3
Biblisk historia	ind.	ind.	ind.	ind.	ind.	ind.
Katekes	ind.	ind.	ind.	pos.	ind.	ind.
Läsning	bip.	pos.	ind.	ind.	pos.	ind.
Rättskrivning	neg.	neg.	neg.	neg.	neg.	neg.
Språklära	neg.	neg.	neg.	neg.	neg.	neg.
Räkning	bip.	ind.	pos.	ind.	ind.	pos.
Historia	ind.	pos.	pos.	ind.	pos.	pos.
Geografi	neg.	pos.	ind.	ind.	ind.	ind.
Naturkunnighet	pos.	pos.	pos.	ind.	ind.	ind.
Uppsatsskrivning	neg.	neg.	ind.	neg.	neg.	ind.
Välskrivning	neg.	neg.	ind.	neg.	neg.	neg.
Frihandsteckning	bip.	pos.	ind.	ind.	bip.	ind.
Sång	neg.	neg.	neg.	neg.	neg.	neg.
Gymnastik	pos.	pos.	ind.	bip.	ind.	ind.
Slöjd	pos.	pos.	ind.	pos.	pos.	pos.

Av ovanstående tabell finner man, att följande ämnens *popularitet och impopularitet varken ökas eller minskas* (här tages hänsyn endast till de förskjutningar i värdena, som äro så stora, att ett ämne därigenom förflyttas från en grupp till en annan): *biblisk historia* (som på samtliga bildningsstadierna är ett indifferent ämne hos både gossar och flickor), *rättskrivning, språklära* och *sång* (som äro negativa hos båda barngrupperna), *naturkunnighet* (positivt hos gossarna, indifferent hos flickorna), *katekes* (indifferent hos gossarna), *slöjd* (positivt hos flickorna), *geografi* (indifferent hos flickorna) och *välskrivning* (negativt hos flickorna). För *historia* och *räkning ökas populariteten* hos både gossar och flickor, i det dessa ämnen höja sig från den indifferenta till den positiva gruppen. Däremot *minskas populariteten* för *gymnastik* och *slöjd*

hos gossarna och för *katekes* hos flickorna. Samtliga dessa ämnen sjunka nämligen från den positiva till den indifferenta gruppen. Intresset för de följande ämnena kännetecknas därav, att *en ökning i popularitet följes av en minskning: läsning* hos både gossar och flickor samt *geografi* och *frihandsteckning* hos gossarna. Dessa ämnen höja sig nämligen från negativitet, bipolaritet eller indifferentism på första stadiet till positivitet på andra för att sedan (på tredje stadiet) sjunka ned till indifferentism. Hit kan även *frihandsteckning* hos flickorna räknas, i det ämnet från bipolaritet på andra stadiet sjunker ner till indifferentism på det tredje. För *uppsatsskrivning* hos både gossar och flickor och för *välskrivning* hos gossarna *minskas impopulariteten*, i det dessa ämnen från att ha varit negativa bli indifferenta. Indifferentismen för *gymnastik* hos flickorna uppkommer genom *en minskning av både populariteten och impopulariteten.*

Vid en blick på tabellen kan man lätt övertyga sig om att utvecklingen av intresset för de praktiska ämnena kännetecknas därav, att dessa ämnen på tredje bildningsstadiet i allmänhet bli indifferenta från att förut ha varit positiva, negativa eller bipolara. Undantag härifrån äro endast välskrivning hos flickorna och sång hos både gossar och flickor, vilka ämnen bibehålla sin negativitet på samtliga bildningsstadierna, samt slöjd hos flickorna, som bibehåller sin positivitet. För samtliga dessa ämnen utom för sång hos gossarna minskas emellertid både de positiva och de negativa värdena (se diagrammen), ehuru denna minskning icke är så stor, att en förflyttning av ämnena till den indifferenta gruppen äger rum. Av de teoretiska ämnena däremot är det endast katekes hos flickorna, geografi hos gossarna samt läsning hos både gossar och flickor, som bli indifferenta på tredje stadiet från att förut ha varit positiva, negativa eller bipolara. Och av dessa teoretiska ämnen står läsning så nära den praktiska ämnesgruppen, att ämnet väl hade kunnat hänföras till denna grupp. De övriga teoretiska ämnena äro antingen stabila, d. v. s. tillhöra samma grupper på samtliga bildningsstadierna, eller förflyttas — såsom historia och räkning — till den positiva gruppen från den indifferenta. De praktiska ämnena synas sålunda ha benägenhet att bli indifferenta. Detta är däremot icke fallet med de teoretiska ämnena, för vilka tvärt om barnens både positiva och negativa intresse alltjämt ökas under skoltiden. (Se härom sid. 120.)

Orsakerna till de nu nämnda förhållandena i fråga om intressets

utveckling äro icke lätta att finna, och för tolkningen av de ifrågavarande resultaten kunna flera hypoteser uppställas. Sannolikast är väl, att det ligger i de praktiska ämnenas natur att i längden icke kunna bibehålla det intresse, de en gång givit upphov till. När en färdighet börjar inövas, väcker den i hög grad barnets positiva eller negativa intresse, och detta är helt naturligt, ty den motoriska anpassning, som färdigheten förutsätter, faller sig lätt för somliga barn och svår för andra, och till följd av denna och andra omständigheter ger den upphov till lust- eller olustkänslor. Men ju mera denna anpassning fortskrider, dess mera mekaniska bli rörelserna, och dess mindre blir färdigheten i stånd att ge upphov till ett ställningstagande från barnets sida, med andra ord att framkalla dess positiva eller negativa intresse. Inövandet av en färdighet fordrar upprepande av vissa rörelser, men när detta upprepande överskridit en viss gräns, blir barnet — som älskar omväxling — alltmer likgiltigt för detsamma. Även vissa teoretiska ämnen, i vilka undervisningen i folkskolorna kännetecknas av ett för långt drivet upprepande — såsom katekes och biblisk historia — bli alltmer indifferenta under skoltiden. För andra teoretiska ämnen, som erbjuda större omväxling — såsom historia — ökas däremot det positiva intresset, för andra återigen, som förefalla barnen alltför svåra — såsom språklära — det negativa. Dessa och andra teoretiska ämnen draga därför till sig barnens röster ifrån de praktiska ämnena, som till följd av sin mekaniska karaktär på de högre skolstadierna äro barnen mera likgiltiga.

VI.

Skolbarns bokliga intressen.

1. Skolbarns intressen för skolböckerna.

Skolbarns intressen för de böcker, som användas i skolan, hör givetvis mycket nära tillsammans med deras intressen för skolämnena. Dessa intressen stå dock icke så nära varandra, att undersökningsresultaten på dessa punkter kunna väntas alldeles sammanfalla. Man kan icke förutsätta, att barnen skola säga sig vara intresserade av t. ex. räkneläran, skrivboken och ritboken, även om de äro starkt intresserade av motsvarande skolämnen. När barn skola uppgiva de skolböcker, för vilka de äga starkaste intresset, kunna knappast några andra böcker komma i fråga än de, som innehålla historisk, geografisk, naturvetenskaplig och religiös läsning ävensom diktning.

Vid undersökningen i Stockholm fingo barnen besvara följande frågor: "Vilka av dina skolböcker har du tyckt bäst om, och vilka tycker du nu bäst om? Varför?" (Sid. 47.) Detta är tre frågor. Den andra av dem har besvarats av 160 gossar och 125 flickor, och av dessa ha respektive 51 och 63 svarat på den första. Under det sålunda hälften av flickorna uppgivit, vilka böcker de förr tyckte bäst om, har icke fullt $^1/_3$ av gossarna besvarat denna fråga. Detta behöver icke vara uttryck för något annat än större samvetsgrannhet hos flickorna än hos gossarna, en mera utpräglad böjelse att göra ett förelagt arbete tillfredsställande, men den möjligheten är icke utesluten, att läsningen av skolböckerna hos flickorna haft en mera lustbetonad karaktär än hos gossarna, och att de därför haft lättare att i minnet återkalla sina intryck och erinra sig de böcker, som för någon tid tillbaka särskilt väckte deras intresse. (Jfr sid. 77.)

De böcker, som uppgivits vid besvarandet av ovannämnda frågor, kunna indelas i sex grupper: 1) historisk, 2) geografisk och 3) religiös litteratur, 4) arbeten i naturkunnighet, 5) diktning och 6) läseböcker. Då läseböckernas innehåll i allmänhet är hämtat från alla de områden, som de övriga grupperna omfatta, har det icke varit möjligt att hänföra dem till någon av dessa grupper. De ha därför måst bilda en grupp för sig, ehuru detta vid en sådan gruppering som den ifrågavarande strängt taget är oegentligt.

Vid besvarandet av frågan, vilka skolböcker som "förr" varit mest omtyckta, ha de olika grupperna av böcker fått följande röstetal, vilka äro uttryckta i procent av gossarnas resp. flickornas antal:

	Gossar	Flickor
Historisk litteratur	33,3 %	25,4 %
Diktning	31,4 »	33,3 »
Geografisk litteratur	17,6 »	11,1 »
Läseböcker	15,7 »	27 »
Naturkunnighet	11,8 »	11,1 »
Religiös litteratur	9,8 »	7,9 »

Jämför man värdena för dessa grupper av böcker — diktverken och läseböckerna undantagna — med de positiva värdena för motsvarande skolämnen (sid. 110), skall man finna, att grupperna av skolböcker ha alldeles samma ordningsföljd som skolämnena hos både gossar och flickor, och att ordningsföljden i båda tabellerna är denna: historia, geografi, naturkunnighet, religion. Arbetena i naturkunnighet ha dock hos flickorna alldeles samma procentvärde som den geografiska litteraturen.

Vid besvarandet av frågan om de "förr" mest omtyckta böckerna har läroboken i historia oftast nämnts av både gossar och flickor. Därefter komma i den angivna ordningsföljden: hos gossarna: läroboken i geografi, Läsebok för folkskolan, Topelius' Läsning för barn, läroboken i naturkunnighet, Robinson, Nils Holgersson och läroboken i biblisk historia; hos flickorna: Läsebok för folkskolan, Topelius' Läsning för barn, Nils Holgersson — med ett mer än dubbelt så stort röstetal som hos gossarna — läroböckerna i geografi, naturkunnighet och biblisk historia samt Första läseboken.

Även de böcker, som uppgivits vid besvarandet av den andra frågan — vilka skolböcker som voro mest omtyckta av barnen vid tiden för undersökningen — ha grupperats på det ovan angivna sättet. Värdena för de olika grupperna äro följande:

	Gossar	Flickor
Historisk litteratur	74,7 %	76 %
Naturkunnighet	18,7 »	4 »
Geografisk litteratur	18,1 »	33,6 »
Diktning	11,9 »	16,8 »
Läseböcker	7,5 »	8 »
Religiös litteratur	1,2 »	12 »

Ordningsföljden för de grupper, som motsvara ämnena historia, geografi, naturlära och religion, är här något annorlunda än i föregående tabell (sid. 216) och följaktligen också något annorlunda än den, som betingas av de positiva värdena för samma ämnen. Avvikelserna äro dock ej stora. Böckerna i naturkunnighet ha hos gossarna det andra rummet i stället för den geografiska litteraturen, som kommer i tredje. Differensen mellan värdena för dessa båda grupper är emellertid obetydlig. Även hos flickorna förekommer en dylik avvikelse, vilken här är mera markerad. Den består däri, att den religiösa litteraturen har tredje rummet och naturkunnigheten fjärde i stället för tvärt om. Att naturkunnighet hos flickorna har ett lägre värde i denna tabell än i den å sid. 216, kan bero därpå, att de finna större intresse i de delar av naturkunnigheten, som läsas på de lägre skolstadierna (djuren och växterna), än i de delar, som läsas på de högre kursernas stadium (fysiska och kemiska företeelser o. d.).

Vid besvarandet av frågan, vilka skolböcker som "nu" äro mest omtyckta, ha nedan anförda arbeten nämnts i den utsträckning, som angives i tabellen, där värdena äro uttryckta i procent av de röstandes antal:

	Gossar	Flickor
Engelbrekt Engelbrektsson (av G. Starbäck)	36,9 %	19,2 %
Läroboken i historia	36,2 »	54,5 »
Läroboken i geografi	18,1 »	32 »
Läroboken i naturlära	16,2 »	4 »
Läsebok för folkskolan	5 »	5,6 »
Robinson	3,7 »	0,8 »
Räkneboken	3,1 »	6,4 »
Fänrik Ståls sägner	2,5 »	1,6 »
Topelius' Läsning för barn	2,5 »	1,6 »
Nils Holgersson	1,9 »	4,8 »
Svenskarna och deras hövdingar	0,6 »	0,8 »
Bibeln	0,6 »	0,8 »
Katekesen	0,6 »	3,2 »
Bibliska historien	0 »	7,2 »
Fritjofs saga	0 »	6,4 »

Låga värden ha vidare följande böcker erhållit: hos både gossar och flickor: Första läseboken och skrivboken; hos gossarna: läroboken i geometri, Berlins Naturlära, Fältskärns berättelser och ritboken; hos flickorna: Bergmans Läsebok, läroboken i språklära, Anna Sandströms geografi (varmed förmodligen åsyftas hennes Natur- och arbetsliv i svenska bygder), Trojanska kriget, Svenska bilder och psalmboken.

Till ovanstående tabell kan anmärkas, att somliga värden icke äro fullt jämförbara med varandra, något som beror därpå, att en del böcker lästes vid tiden för undersökningen, under det andra hade lästs betydligt tidigare; vidare hade somliga böcker använts vid undervisningen i endast en del av de undersökta klassavdelningarna. Enligt de av lärarna erhållna upplysningarna hade sålunda alla klassavdelningarna utom två, en gossavdelning och en flickavdelning, kort före undersökningen gjort bekantskap med Starbäcks Engelbrekt Engelbrektsson. Värdena för denna bok synas sålunda kunna jämföras med varandra; de tyda på att gossarna i betydligt högre grad än flickorna tilltalats av dess skildringar. Likaledes kunna naturligtvis värdena för läroböckerna och för en del andra böcker, som använts i alla klassavdelningarna — såsom Läsebok för folkskolan och bibeln — utan vidare jämföras med varandra. Detsamma gäller även om Robinson, som synes ha lästs under tredje skolåret i samtliga de undersökta klassavdelningarna. Även Fänrik Stål och Topelius' Läsning för barn hade barnen i alla klassavdelningarna gjort bekantskap med. Såsom synes av tabellen, ha dessa böcker fått alldeles samma värden hos resp. gossar och flickor, ehuru Fänrik Stål hade lästs för någon termin eller något år tillbaka, Läsning för barn däremot på de lägre kursernas stadium (3 à 4 år före undersökningen). Nils Holgersson hade icke lästs av alla de undersökta barnen, och i en del klassavdelningar hade endast brottstycken av boken blivit lästa; denna läsning hade i allmänhet ägt rum på de lägre skolstadierna. Detsamma som nu sagts om Nils Holgersson gäller om Svenskarna och deras hövdingar, dock med den inskränkningen, att denna bok synes ha varit mindre använd i skolorna än Nils Holgersson. Fritjofs saga hade lästs fullständigt i endast två flickavdelningar, i en tredje flickavdelning hade vissa delar av boken förelästs av lärarinnan.

Hos gossarna ha de flesta rösterna tillfallit Engelbrekt Engelbrektsson samt läroböckerna i historia, geografi och naturkunnighet. Ordningsföljden är den nu angivna i både kurs 13 och kurs 14 utom

i det avseendet, att gossarna tillhörande kurs 14 ha placerat läroboken i historia i första rummet och Engelbrekt Engelbrektsson i andra. Hos flickorna ha tre böcker fått betydligt högre värden än de övriga, nämligen läroböckerna i historia och geografi samt Engelbrekt Engelbrektsson, och ordningsföljden är den nu angivna i både kurs 13 och kurs 14.

2. Skolbarns intressen för böcker i allmänhet.

Redogörelsen för skolbarns bokliga intressen skulle vara ofullständig, såvida den icke även innehölle en framställning av barnens värdesättningar av skolböckerna i jämförelse med andra böcker, som de läst. Av en dylik redogörelse torde kunna framgå, av vilken beskaffenhet de böcker äro, som förmå tillvinna sig barnens starkaste intresse.

I Stockholmsformuläret förekommo följande frågor: "Vilka böcker (skolböcker eller andra böcker) som du läst, tycker du bäst om? Varför?" Den första av dessa frågor besvarades av 171 gossar och 138 flickor. Av gossarna avgåvos 258 röster på 109 böcker och av flickorna 241 röster på 115 böcker. Följande tabell erbjuder möjlighet till jämförelse av dessa tal:

	Gossar	Flickor
Antal röster i genomsnitt av 100 barn	150,8	174,6
Antal böcker i genomsnitt nämnda av 100 barn	63,7	83,3

Av dessa siffror framgår, att flickorna avgivit ett relativt större antal röster än gossarna, och att de i genomsnitt nämnt flera böcker än dessa. Liknande tendenser hos flickorna har jag förut haft tillfälle att påvisa. Även de senast meddelade siffrorna torde böra tolkas sålunda, att flickorna i tretton- och fjortonårsåldern innesluta mera inom sin intressesfär än gossarna i samma ålder.

En gruppering av de uppgivna böckerna i skolböcker och andra böcker torde ligga närmast till hands. Av gossarnas röster ha 126 avgivits på skolböcker och 132 på andra böcker; motsvarande siffror hos flickorna äro 100 och 141. Fördelningen av de genomsnittliga röstetalen hos 100 gossar och hos 100 flickor på de båda kategorierna av böcker är denna:

	Gossar	Flickor
Skolböcker	73,7	72,5
Andra böcker	77,1	102,5

Hos gossarna har således nära halva antalet röster avgivits på skolböcker; hos flickorna däremot har endast litet mera än $^2/_5$ av

hela röstetalet tillfallit denna kategori. Flickorna ha dock i nästan lika stor utsträckning som gossarna röstat på skolböcker, varemot deras röstetal för andra böcker överskjuter gossarnas motsvarande röstetal med icke mindre än 25. Att flickornas genomsnittliga röstetal med 23,8 överstiger gossarnas (sid. 219), beror således därpå, att deras intresse för andra böcker än skolböcker varit starkare än gossarnas.

Skolböckerna ha vid besvarandet av frågan om böcker i allmänhet erhållit följande värden, vilka böra jämföras med motsvarande värden i tabellen å sid. 217:

	Gossar	Flickor
Engelbrekt Engelbrektsson	24,6 %	16,7 %
Läroboken i historia	11,1 »	14,5 »
Robinson	9,4 »	0 »
Läroboken i geografi	5,8 »	2,9 »
Onkel Toms stuga	5,8 »	6,5 »
Nils Holgersson	4,1 »	14,5 »
Fänrik Ståls sägner	2,3 »	1,4 »
Läroboken i naturlära	2,3 »	0 »
Läsebok för folkskolan	1,8 »	4,3 »
Svenskarna och deras hövdingar	1,2 »	1,4 »
Topelius' Läsning för barn	1,2 »	0,7 »
Bergmans Läsebok	1,2 »	0 »
Fältskärns berättelser	0,6 »	3,6 »
Bibeln	0 »	1,4 »

Låga röstetal (ej uppgående till 1 %) ha vidare följande böcker erhållit: av gossar och flickor: katekesen; av gossar: räkneläran, geometrien och språkläran; av flickor: bibliska historien, Anna Sandströms Natur- och arbetsliv, hälsoläran, Trojanska kriget och Fritjofs saga.

I svaren å den nu föreliggande frågan äro några arbeten i historia, naturkunnighet och geografi uppgivna, vilka icke tillhöra skolböckernas kategori. Sammanföras dessa böcker med skolböckerna, och genomföres därefter den gruppering, som förut kommit till användning, får man efter beräkningen av de relativa röstfrekvenserna följande värden:

	Gossar	Flickor
Historisk litteratur	41,5 %	42 %
Diktning	22,8 »	23,9 »
Geografisk litteratur	6,4 »	3,6 »
Naturkunnighet	3,5 »	0,7 »
Läseböcker	2,9 »	4,3 »
Religiös litteratur	0,6 »	2,9 »

Jämför man värdena i denna tabell med motsvarande värden i tabellerna å sid. 216 och 217, skall man finna, att ordningsföljden för de grupper, som motsvara ämnena historia, geografi, naturlära och religion, överensstämmer ganska nära med de båda andra tabellernas. Hos gossarna är ordningsföljden denna: historia, geografi, naturkunnighet, religion, vilken ordningsföljd är den, som betingas av dessa ämnens positiva värden (sid. 216). Hos flickorna är ordningsföljden å den senaste tabellen denna: historia, geografi, religion, naturkunnighet. Den är alldeles densamma som ordningsföljden på tabellen å sid. 217.

Den historiska, geografiska och religiösa litteraturen ävensom böckerna i naturkunnighet och läseböckerna kunna sammanföras till en enda grupp vid sidan av de övriga i svaren omnämnda böckerna, vilka alla tillhöra diktböckernas kategori. I genomsnitt ha 100 gossar och 100 flickor avgivit följande antal röster på dessa två huvudgrupper av böcker:

	Gossar	Flickor
Diktböcker	95,9	121
Övriga böcker	54,9	53,6

Det röstetal, som hos gossarna tillfallit diktböckerna, är något mer än $0{,}_6$ av hela röstetalet, och antalet röster för övriga böcker är således något mindre än $0{,}_4$ av hela röstetalet. Hos flickorna äro motsvarande ungefärliga värden $0{,}_7$ och $0{,}_3$, vadan diktböckerna hos dem fått en något större procent av röstetalet än hos gossarna. Flickorna ha dock i nästan lika stor utsträckning som gossarna röstat på de till andra gruppen hörande böckerna — differensen mellan värdena för gossar och flickor är endast $1{,}_3$ — och deras överskjutande röstetal har helt och hållet tillfallit diktböckerna, där differensen mellan gossarnas och flickornas värden är $25{,}_1$. Förhållandet är här detsamma som det å sid. 219 konstaterade beträffande skolböcker och andra böcker. Där funno vi, att intresset för andra böcker än skolböcker var starkare hos flickorna än hos gossarna; av den senaste tabellen framgår, att dessa andra böcker, som förmått tillvinna sig flickornas intresse i så hög grad, varit diktböcker.

Det återstår nu att redogöra för vilka arbeten tillhörande diktböckernas grupp som uppgivits i barnens svar. De bland dessa böcker, som tillhöra skolböckernas grupp, ha redan förut varit föremål för omnämnande. Av övriga diktböcker, som nämnts, ha följande erhållit två röster eller mer av gossar (de absoluta röstsiff-

rorna stå utsatta inom parentes): Den unge boerhjälten (7), Texas Jack (6), Buffalo Bill (5), Gula brigadens hjältar (4), Jorden runt på åttio dagar (4), De tre musketörerna (3), Hittebarnet (3), Kungens blå gossar (3), Den hemlighetsfulla ön (2), Nybyggarna i Kanada (2), Styrman Hurtig (2), Med rödskinn på krigsstråt (2), Tibetanska äventyr (2), Två års ferier (2), Hjärtat på rätta stället (2), På krigs- och spejarstråt (2), Prinsen och tiggargossen (2), Styrman Ready (2).

Ingen av dessa böcker har fått någon röst av flickor med undantag av Hittebarnet (2), Nybyggarna i Kanada (1) och Styrman Ready (1). Övriga diktböcker, som nämnts av flickor två gånger eller mer, äro följande: Lykttändaren (8), Anni Forest (6), Den blonda friherrinnan (5), Lillys féslott (4), Den lille lorden (4), Dori (3), Andersens sagor (3), Selma Lagerlöfs böcker (2), Ros och tistel (2), Ljudande malm (2), Stora syster (2), De fyra kusinerna (2), I Edsbro prästgård (2), Prästgårdsannika (2), En yrhätta och en vildbasare (2), Lilla mor (2), Tusensköna (2). Av dessa böcker har ingen enda nämnts av gossarna.

Att uppräkna det stora antal böcker — omkring 150 — som fått endast en röst, torde vara överflödigt, då de knappast ge någon förändrad bild av gossarnas och flickornas bokliga intressen. Av de förteckningar, som lämnats, torde framgå, att gossarna älska äventyrsböcker, under det flickorna finna större intresse i den dikt, som behandlar mera idylliska förhållanden.

3. **Motiveringarna om böckerna.**

De synpunkter, som förekomma i motiveringarna av de svar, som nu senast behandlats, äro i stort sett likartade. En jämförande behandling av dessa synpunkter torde därför vara på sin plats.

De ifrågavarande omdömena kunna med avseende på innehållet indelas i fem grupper. Till första gruppen höra de rent objektiva antydningarna om innehållet i böckerna. Dessa påpekanden ha något olika karaktär, i det några av barnen tagit sikte på innehållet i största allmänhet, under det andra framhållit något visst parti av skildringen eller någon enstaka personlighet. Följande svar äro exempel på motiveringar, tillhörande första gruppen. De närmast följande svaren äro av gossar:

Den unge boerhjälten och Engelbrekt Engelbrektsson, ty båda dessa böcker handla om strid för fäderneslandet.

Sverges historia, ty den handlar om hur stort och mäktigt Sverge har varit.

Robinson och Djur. Dessa böcker tala om hur en människa har det ensam, och hur djur hava det tillsammans.

Onkel Tom. Man får där se, hur negrerna hade det som slavar.

Engelbrekt Engelbrektsson. Där talas om den raske och modige Herman Berman.

På krigs- och spejarstråt. Den handlar om en gosse, som hette Harald, som var en hjälte bland alla hjältar.

Fyren på Trollön och Den lille vilden. I dessa böcker ha författarna skildrat händelserna med sådan känsla, som om de själva varit med. Den lille vilden var flera år ensam på en stor ö, sedan hans kamrat avlidit. Här satt han på en klippig udde och tittade sorgset ut i havet.

Engelbrekt Engelbrektsson. Den innehåller vackra berättelser.

Följande svar äro av flickor:

Sverges historia, ty man får veta mycket om svenskarnas seder och bruk.

En krona bland flickor, ty den handlar om en ordentlig, snäll och enkel flicka, och jag skall försöka bli likadan.

Lilla syster. Den handlar om en flicka, som förlorar far och mor och måste ta sig fram genom att valla gäss.

Fältskärns berättelser, ty där finns historiska berättelser.

Till andra gruppen har jag hänfört de omdömen, vilka äro uttryck för barnens omedelbara intresse för böckerna. Dessa uttalanden ha givetvis något olika form, men skiljaktigheterna i formgivning äro dock icke synnerligen stora. De vanligaste uttrycken äro "rolig" och "intressant". Dessutom har till denna grupp förts även de motiveringar, där böckernas innehåll betecknats såsom "spännande". De svar, i vilka böckerna sägas vara "lärorika", bilda en grupp för sig, den tredje. I omdömena, tillhörande den fjärde gruppen, betecknas de valda böckerna såsom "nyttiga". Till den femte gruppen slutligen höra alla sådana synpunkter, vilka ej kunnat hänföras till någon av de föregående grupperna. Hit ha förts sådana uttalanden, som att böckerna äro "bra", "omväxlande", "sanna", "äventyrliga", "sorgliga", "vemodiga", "märkvärdiga", vidare etiska synpunkter, uttryck för medkänsla o. s. v. Följande svar av gossar kunna tjäna som exempel på de nu nämnda slagen av motiveringar:

Indianböcker, ty de äro spännande och roliga.

Två års ferier, ty den är mycket lärorik.

Historiska arbeten, ty de äro nyttiga.

Hjärtat på rätta stället. Den är mycket bra att läsa.

Onkel Tom, ty den är spännande. Det var synd om gamle onkel Tom.
Katekes och geografi, ty de äro mycket lättlärda.

Ytterligare exempel äro följande svar av flickor:

Hittebarnet och En krona bland flickor, ty de äro roliga och lärorika.
Selma Lagerlöfs berättelser, ty de äro roliga och nyttiga.
Lilla mor, ty den är vacker och sorglig.
Fyrtornet på Landsend. Den som läser den boken, kan lära att vara flitig och arbetsam och att vara hjälpsam mot sina föräldrar och aldrig övergiva dem.

De ovan angivna synpunkterna ha följande frekvenser, vilka beräknats i procent av barnens antal. Frågorna betecknas med samma nummer, som de ha å sid. 47.

	Frågan 7		Frågan 8	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Angivande av innehåll	60 %	75,2 %	62 %	65,2 %
Intressant (rolig, spännande)	38,7 »	53,6 »	47,9 »	45,6 »
Lärorik	8,1 »	8,8 »	8,8 »	19,6 »
Nyttig	20 »	3,2 »	5,8 »	4,3 »
Övriga synpunkter	15 »	20 »	11,6 »	39,8 »

Av tabellen framgår, att den första gruppen är den största hos både gossar och flickor, och att antydningar om innehållet förekomma i något större utsträckning hos flickorna än hos gossarna. Liksom i fråga om läroämnena (sid. 146) ha i svaren angående skolböckerna uttryck för det omedelbara intresset oftare kommit fram i flickornas än i gossarnas motiveringar. Dock ha flera gossar än flickor vid besvarandet av bägge frågorna erinrat därom, att de valda böckerna äro ”spännande”. Denna kategori av synpunkter fördelar sig sålunda på de olika frågorna och grupperna av barn i jämförelse med de övriga till andra gruppen hörande synpunkterna:

	Frågan 7		Frågan 8	
	Gossar	Flickor	Gossar	Flickor
Intressant, rolig	35 %	53,6 %	32,1 %	44,2 %
Spännande	3,7 »	0 »	15,8 »	1,4 »

I fråga om skolböckerna ha således flickorna ingen enda gång använt epitetet ”spännande”, och beträffande böcker i allmänhet ha endast 2 flickor begagnat detta ord. Däremot ha respektive 6 och 26 gossar erinrat om böckernas egenskap av att vara spännande. Denna olikhet hör naturligtvis tillsammans med olikheten i valet av böcker, vilken återigen kan föras tillbaka till de psykiska skilj-

aktigheterna mellan gossar och flickor. Gossarna älska det äventyrliga, vågsamma, spännande, flickorna oftast det idylliska och känslosamma. Det spännande spelar icke så stor roll för dem som det innerliga.

Den tredje gruppen av synpunkter har ungefär samma frekvens hos gossarna i svaren å båda frågorna, och denna frekvens är densamma som hos flickorna i svaren på frågan angående skolböckerna. Däremot är den mer än dubbelt så stor i flickornas svar rörande böcker i allmänhet.

Icke blott beträffande frekvenserna av uttrycken för det omedelbara intresset utan även i fråga om den utsträckning, i vilken nyttighetssynpunkter förekomma, råder överensstämmelse mellan svaren å frågorna 7 och 4 (sid. 47). Vid bedömandet av både skolämnena och skolböckerna ha gossarna oftare än flickorna framfört nyttighetssynpunkter. (Jämför de ifrågavarande värdena i tabellen här ovan med motsvarande värden i tabellen å sid. 144.) I fråga om böcker i allmänhet är det däremot icke stor skillnad mellan de båda värdena för nyttighetssynpunkterna, vilka bägge äro ganska låga hos både gossar och flickor. Detta visar, att skolböcker och skolämnen i tämligen stor utsträckning äro föremål för gossarnas medelbara intresse, men att detta däremot icke så mycket är fallet med de böcker, som de läsa utom skolan. I fråga om dessa torde tvärt om det omedelbara intresset nästan uteslutande hos både gossar och flickor vara drivfjädern till läsningen.

De i femte gruppen ingående etiska synpunkterna äro mycket fåtaliga, i det böckernas innehåll endast sällan givit anledning till direkta tillämpningar på det etiska området. Oftare ha moraliska egenskaper hos böckernas gestalter eller av dessa utförda handlingar anförts som motiveringar av det bokliga intresset. De egenskaper, som oftast blivit nämnda, äro: mod (av 9 gossar och 4 flickor), tapperhet (av 3 gossar), godhet (av 11 flickor) och ordentlighet (av 2 flickor). Dessa siffror visa, att gossarna i synnerhet uppskatta modet och tapperheten, flickorna godheten, något som även min undersökning rörande skolbarns personlighetsideal ådagalagt. [1]

---

[1] Se härom Skolbarns personlighetsideal s. 39.

VII.

Intressets utveckling.

1. Intressenas uppkomst.

Enligt den i avhandlingens första kapitel framställda intresseteorien måste varje intresse ha ett mål. Men det är tydligt, att ingen kan uppställa ett mål för sig utan att äga erfarenhet. Ett barn, som första gången ser en leksak, vet icke, hur leksaken skall användas, och denna kan således hos barnet icke ge upphov till några målkognitioner. Ingen väntar, att ett barn första dagen det sitter på skolbänken skall vara intresserat av läsning, skrivning och dylikt, som förekommer i skolan, såvida det icke i hemmet fått sysselsätta sig med dessa ämnen.

Den erfarenhet, som är förutsättningen för uppkomsten av ett intresse, består däri, att man befunnit sig i en situation, som givit upphov till lust eller olust. Ur rent subjektiv synpunkt är således förutsättningen ett emotionstillstånd. Ur biologisk synpunkt åter betingas uppkomsten av intresse därav, att situationen motsvarat eller icke motsvarat utvecklingens krav. I förra fallet ger den upphov till lust, i senare fallet till olust. Ifall dessa känslor av lust eller olust äro tillräckligt starka, äro alla villkor fyllda för uppkomsten av ett positivt eller negativt intresse. Den koncentration av uppmärksamheten med åtföljande känslointensitet, som objektet först givit upphov till, kvarlämnar nämligen spår i medvetandet, och till följd därav kan jagets tidigare relation till objektet framstå såsom ett eftersträvansvärt mål. Objektet har i så fall väckt ett positivt eller negativt intresse.

Av det sagda följer, att intresset förutsätter tillvaron av ett mål, som antingen ligger i riktningen mot eller i riktningen från objektet.

Härmed är sagt, att individen måste intaga en känslobetonad relation till objektet, för att intresse för detta skall existera. Ett objekt, som är fullkomligt främmande, som icke kan ställas i någon som helst relation till jaget, kan icke vara föremål för intresse. Denna relation måste åvägabringas, och när detta skett, har intresse för objektet uppkommit. Detta har då fått antingen personlighetsvärde eller kommit att framstå såsom hämmande för den personliga utvecklingen.

Intressets förhållande till uppmärksamheten följer delvis såsom ett korollarium av det nu sagda. När intresset kommer till uttryck i akuta upplevelseformer (fenomen och akter), åtföljes det alltid av uppmärksamhet. Men dessutom är uppmärksamheten en nödvändig förutsättning för intressets uppkomst, i det den nyssnämnda relationen mellan jaget och objektet icke kan åvägabringas, utan att objektet uppmärksammas.

Man kan nu fråga sig, vad det är som ger upphov till denna uppmärksamhet, som är förutsättningen för uppkomsten av ett visst intresse. Vilka äro närmare bestämt betingelserna för intressenas uppkomst? Härpå kan knappast svaras annorlunda, än att orsaken till denna uppmärksamhetens attraktion ligger i individens egen natur och utgöres av den medfödda dispositionen att reagera på just detta sätt gentemot intrycken. Dispositionen till uppmärksamhetens koncentration och dispositionen till känslointensitet, vilka äro förutsättningarna för dessa reaktioner, äro sista kategorier, som icke kunna härledas ur någonting bakom liggande.

Härmed är dock icke intressenas uppkomst förklarad. Vore uppmärksamheten den enda betingelsen härför, skulle alla intryck kunna väcka lika starka intressen. Erfarenheten visar emellertid, att så icke är fallet. Barnet härmar andra, d. v. s. reproducerar själv sådant, som det sett eller hört andra göra, men det härmar icke allt utan träffar ett val. Detta val bestämmes emellertid icke endast av de yttre betingelserna för uppmärksamhetens attraktion, såsom intryckets intensitet o. d., utan är i främsta rummet beroende av helt andra orsaker. Flickor leka med dockor, men det faller sällan någon gosse in att sysselsätta sig med dylika lekar, ehuru gossarna lika väl som flickorna iakttagit, hur mödrar vårda sina barn. Å andra sidan deltaga icke flickorna i gossarnas kamplekar, ehuru de ofta sett, hur dylika lekar tillgå. Rörelseföreställningarna ensamma kunna således icke framkalla intresse och därav följande efterhärmning. Endast ifall dessa föreställningar stå i nära samband med nedärvda instinkter, kunna de bli lustbetonade målföreställningar, som

incitera viljan till härmningsakter. I de nyss anförda exemplen äro omvårdnadsinstinkten hos flickorna och kampinstinkten hos gossarna sådana nedärvda dispositioner, som genom konvergens med incitament giva upphov till intressena för de nämnda olika slagen av lekar.

Vi ha sålunda sett, att uppkomsten av intressena måste föras tillbaka till individens natur, till hans instinkter och övriga dispositioner. Dessa dispositionella betingelser äro av två slag, allmänna och speciella. De förra äro identiska med betingelserna för uppmärksamhetens attraktion, som sålunda är en nödvändig förutsättning för uppkomsten av varje nytt intresse. De speciella betingelserna däremot äro bestämmande för intresseurvalet. Endast sådana intressen uppkomma, vilka ge individens dispositioner tillfälle att framträda och sålunda leda till att hans behov tillfredsställas.

Betingelserna för intresseurvalet äro dock icke uteslutande av inre beskaffenhet. Utom dessa dispositionella betingelser finnas även yttre sådana, nämligen de, som ligga i miljöns beskaffenhet. Barn på landet ha delvis andra intressen än barn i städerna. En stor, krävande uppgift kan plötsligt incitera dispositioner till aktivitet, vilka höja individen över det tidigare måttet. Utan den miljö, som franska revolutionen skapade, hade Napoleon sannolikt aldrig fått tillfälle att utveckla sin oerhörda energi och förvåna världen med sitt snille utan hade måhända icke blivit något annat än en officer i franska armén som så många andra eller på sin höjd en korsikansk frihetshjälte. Det ligger sålunda mycken sanning i satsen, att stora tider skapa stora män. Å andra sidan är individens begränsning icke alltid uteslutande beroende av hans dispositioner utan även av den miljö, som omger honom.

Slutligen är intresseurvalet även beroende av de tidigare intressena, ifall sådana finnas, eller med andra ord av det förhandenvarande själsinnehållet. Sålunda råder oftast en viss kontinuitet mellan de tidigare intressena och de senare. Men även hos de människor, hos vilka starka och plötsliga intresseförskjutningar förekomma, torde uppkomsten av varje nytt intresse kunna förklaras ur de tre nu nämnda faktorerna: dispositionerna, miljön och de tidigare intressena. Varje intresse uppkommer genom en växelverkan av dessa tre faktorer — undantag härifrån utgöra endast barnets allra tidigaste intressen, vid vilkas uppkomst väl endast dispositionerna och miljön äro verksamma — och det större eller mindre sammanhanget mellan de nya intressena och de tidigare beror uteslutande på den grad av styrka, varmed de olika faktorerna göra sig gällande. Sålunda upp-

komma väl de största och mest abrupta intresseförskjutningarna hos de människor, hos vilka de tidigare intressena icke spela någon större roll vid de nyas uppkomst utan dessa bestämmas huvudsakligen av dispositionerna och miljön.

2. Intressets utvecklingsstadier.

Barnets andliga och kroppsliga utvecklingsbehov växla med åldern, och den naturliga följden härav är, att nya intressen framträda, som antingen ersätta de tidigare eller existera vid sidan av dessa. Psykologiskt sett beror givetvis uppkomsten av varje nytt intresse därpå, att nya dispositioner träda i verksamhet och nya dispositionskombinationer uppkomma. Ehuru barnets intressen i viss utsträckning bestämmas av miljön, kan man a priori förmoda, att intressets utveckling skall hos alla barn framvisa vissa gemensamma drag, som göra det möjligt för oss att ge en bild av denna utveckling. Själslivet följer nämligen liksom den yttre verkligheten vissa bestämda förvandlings- eller utvecklingslagar, och om också en mängd faktorer, som sträva till variation, äro verksamma, bör man kunna avskilja det, som är gemensamt för alla normala barn, vilka stå under kulturlivets inflytande. En noggrannare iakttagelse visar också, att de nya dispositionerna och följaktligen också de av dem betingade intressena framträda efter varandra i en viss bestämd ordningsföljd, och att de individuella differenserna mellan barnen icke äro större, än att man kan ungefärligen förutsäga, vid vilken ålder de starkare framträdande intressena skola uppkomma. Ehuru av största betydelse för pedagogiken är dock hela detta område ännu alltför litet utforskat för att här mera än huvuddragen av intressets utveckling skulle kunna angivas. Till förebyggande av missförstånd skall emellertid erinras därom, att här även sådana yttringar av instinkter och andra dispositioner medtagas, vilka icke kunna få namn av intressen i egentlig mening.

Fysiologen Sigismund har i barnets utveckling under de två eller tre första levnadsåren påvisat fem perioder, vilka motsvara de efter varandra framträdande verksamheter, som äro mest karaktäristiska för denna utveckling. Sålunda kan barnet strax efter födelsen s u g a, senare utvecklar sig förmågan att m ä r k a, att se omkring sig, något senare börjar barnet g r i p a efter föremål och äntligen lär det sig att g å och att t a l a. Benämningarna "Säug-

ling", "Sehling", "Greifling", "Läufling" och "Sprechling" svara mot dessa utvecklingsstadier. [1]

En periodindelning, som omfattar h e l a barndomen, är L. NAGYS (Budapest). Den är grundad på iakttagelser av s a m m a barn, en gosse och en flicka, under en följd av år. Gossen iakttogs i åldern $5^1/_2$—$10^1/_2$ år, flickan, som var gossens syster, i åldern $3^1/_2$—$8^1/_2$ år. Efter två års avbrott fortsattes iakttagelserna ytterligare under två år; vid slutet av denna period var gossen således $14^1/_2$ och flickan $12^1/_2$ år. För att få tillfälle att göra iakttagelser rörande intressets utveckling förde NAGY gossen årligen till en smedja (tillsammans tre gånger), till en tröskplats (sex gånger), till valnötsplockningen (sju gånger) och till sädesskörden (fem gånger). Endast under de sista fem åren fick flickan medfölja för att åse dessa olikartade arbeten, vilka barnen endast i NAGYS sällskap hade tillfälle att ta i betraktande. Genom att särskilt vid dessa tillfällen iakttaga barnen kom NAGY till den uppfattningen, att intresset har följande utvecklingsstadier: 1) det sinnliga intresset (från födelsen tills barnet uppnått 2 år); 2) det subjektiva intresset (2—7 år); 3) det objektiva intresset (7—10 år); 4) det beständiga intresset (10—15 år) och 5) det logiska intresset (efter 15 år). [2]

E. CLAPARÈDE har indelat hela den individuella utvecklingen i tre stadier: det första stadiet (till 12 år) kännetecknas av förvärvandet av kunskaper och färdigheter (stade d'acquisition, d'expérimentation), det andra stadiet (12—18 år och mer) är organisationens, värdesättningens stadium (stade d'organisation, d'évaluation) och det tredje är produktionens, arbetets stadium (stade de la production). Det första av dessa stadier, som omfattar den egentliga barndomen, har CLAPARÈDE indelat i fyra perioder: 1) det perceptiva intressets period (under det första levnadsåret); 2) det språkliga intressets period (under det andra och tredje året); 3) de allmänna intressenas period, som kännetecknas av andligt uppvaknande (frågeåldern; 3—7 år) och 4) de speciella och objektiva intressenas period (7—12 år). Det andra stadiet inrymmer den affektiva perioden och kännetecknas av etiska och sociala intressen, av specialiserade intressen ävensom av intressen, som stå i samband med könslivet. Under det tredje stadiet äro de olika intressena underordnade ett högre intresse, vare sig detta intresse är ett ideal eller betingas av själv-

[1] B. SIGISMUND, Kind und Welt.

[2] L. NAGY, Psychologie des kindlichen Interesses.

uppehållelsedriften, och de särskilda intressena äro endast medel för detta högre intresse såsom mål.

Liknande periodindelningar skulle ytterligare kunna meddelas, men de redan anförda äro för vårt syfte tillräckliga. Samtliga sådana indelningar synas överensstämma med varandra därutinnan, att sjuårsåldern betraktas såsom ett övergångsstadium från en intresseperiod till en annan. Även sådana indelningar av utvecklingsåldern, vilka icke äro grundade på intressets utveckling, sätta i allmänhet gränsen mellan två på varandra följande perioder vid sjuårsåldern. Sålunda brukar den egentliga barnaåldern, som omfattar de första 13 eller 14 levnadsåren, indelas i två perioder, den första och den andra barndomen, för vilka sjuårsåldern betraktas såsom övergångsperiod. Efter trettonde eller fjortonde levnadsåret — d. v. s. från pubertetsutvecklingens början — följer gosse- och flickåldern, som hos gossar och flickor varar till resp. 18 och 16 år. Därefter vidtager ynglinga- och jungfruåldern, varunder den egentliga utvecklingen når sin avslutning. Huvudsakligen ur könsförhållandenas synpunkt har C. H. Stratz indelat utvecklingsåldern i fyra huvudperioder: dibarnsåldern (till slutet av första levnadsåret); den neutrala barnaåldern (från slutet av första till sjunde året); den bisexuella åldern (8—15 år) och mognadens period (15—20 år).[1]

Det är tämligen överflödigt att öka det redan befintliga antalet indelningar av barndomen och av utvecklingsåldern i dess helhet. I stället skall här en karaktäristik lämnas av de starkast framträdande tendenserna och intressena hos barnet under dess olika utvecklingsstadier, så långt det är möjligt att på den barnpsykologiska vetenskapens nuvarande ståndpunkt lämna en dylik redogörelse.

Enligt de av miss Shinn gjorda iakttagelserna rörande ett barns utveckling[2] visade sig uppmärksamheten hos barnet, då det var 25 dagar gammalt. I femte månaden började barnet se omkring sig genom att vrida huvudet, och ett par månader senare kunde man iakttaga, att det sträckte sig efter föremål för att gripa dem. Skimrande och glänsande saker drogo tidigast uppmärksamheten till sig; först i femte månaden började barnet uppmärksamma ting, som icke hade dessa egenskaper, men som befunno sig i rörelse. I andra halvåret visade det intresse för djur, ännu senare för naturföreteelser.

Hörselintryck väckte barnets uppmärksamhet senare än syn-

---

[1] C. H. Stratz, Der Körper des Kindes und seine Pflege[3].

[2] Shinn, Notes on the Development of a Child.

intryck. Först i sjätte och sjunde månaderna gav det akt på plötsligt buller och visade intresse för sin egen stämma samt för buller och toner, som det själv framkallade genom att slå föremål mot varandra, genom att blåsa i av papper förfärdigade trumpeter o. s. v. Rimmade ord och melodier tilldrogo sig dess uppmärksamhet först så sent som i tredje levnadsåret. Samtidigt med att hörselintrycken fingo aktualitet, började det visa intresse för beröringsförnimmelser. I femte månaden undersökte barnet sålunda med händerna sitt huvud, sina öron och sitt ansikte. Först så sent som i slutet av andra levnadsåret började det intressera sig för ätbara saker, i synnerhet sötsaker, och allra senast — i tredje levnadsåret — drogo luktintryck, t. ex. blommors doft, barnets uppmärksamhet till sig.

Av sina iakttagelser drar miss Shinn den sannolikt riktiga slutsatsen, att de högre sinnena (syn och hörsel) redan från början bestämma uppmärksamhetens riktning i högre grad än de lägre sinnena.

Även den språkliga utvecklingen hos barnet förutsätter naturligtvis uppmärksamhet från barnets sida, om också icke intresse i verklig mening. Förberedelserna till det egentliga talandet börja redan ett par månader efter födelsen med den s. k. jollerperiodens inträde. Härunder frambringar barnet endast oartikulerade ljud och fortsätter härmed i regel till slutet av första levnadsåret eller längre. Under det andra året börjar det egentliga talandet, som tidigast är en härmning av äldre personers språk. Man torde kunna säga, att under denna språkliga efterhärmningsperiod barnets uppmärksamhet är mera avgjort riktad på frambringandet av artikulerade ljud än tidigare. Även senare torde barnet icke ägna samma uppmärksamhet åt det rent språkliga som under denna efterhärmningsperiod. Efter denna följer nämligen en period, som kännetecknas av en mera självständig användning av språket, och härunder tilldrar sig väl talandet som sådant icke barnets uppmärksamhet i synnerligen hög grad. Användningen av talspråket har nu fått en mera mekanisk karaktär än tidigare, och språket är nu för barnet mera uteslutande meddelelsemedel än under efterhärmningsperioden.

Sedan barnet nödtorftigt lärt sig att använda talspråket, börjar en period, som kännetecknas av andligt uppvaknande, den s. k. frågeåldern. Barnet frågar nu om likt och olikt, och flertalet av frågorna torde gå ut på att få veta, varför det ena eller andra är så eller så beskaffat. St. Hall och Smith ha sålunda anställt en enquête rörande de första yttringarna av barns nyfikenhet, och av denna undersökning framgick, att av 465 av barn framställda frågor

75 % togo sikte på orsaksförhållanden.[1] Ofta äro dessa "varför" svåra eller omöjliga att besvara, och stundom beröra de förhållanden, vilka icke kunna göras begripliga för barnen i denna ålder. "Varför är månen rund? Varför har katten hår på nosen?" äro typiska exempel på det här åsyftade slaget av frågor. Det begär efter vetande, som på detta sätt kommer till uttryck hos barnet, bör man icke söka undertrycka genom avvisande svar på frågorna, utan man bör tvärt om uppmuntra barnet i dess strävan efter kunskap. Frågor, som icke kunna tillfredsställande besvaras, eller som beröra förhållanden, vilka barnet ännu icke har förutsättningar att förstå, kunna lämpligen besvaras undvikande. Om man t. ex. på frågan, varför katten har hår på nosen, svarar: "Emedan alla katter ha hår på nosen", så blir barnet i regel tillfredsställt med ett sådant svar.

De nu senast nämnda utvecklingsstadierna, d. v. s. de, som falla inom åldern 2—7 år, kunna betraktas såsom en huvudperiod i barnets utveckling. Under de två första levnadsåren är det de livliga intrycken, som företrädesvis fängsla uppmärksamheten, och barnet finner behag endast i sådana föremål, vilka äro kraftigt verkande irritament på sinnesorganen. Under den följande perioden spela dessa rent sinnliga intryck mindre roll, och barnet börjar ägna uppmärksamhet åt tingen i dess helhet. Uppmärksamheten är dock under denna tid av rent subjektiv karaktär. Leken har nu större betydelse för barnet än under någon annan period, och föremålen intressera, huvudsakligen då de verka såsom incitament på dispositionerna till aktivitet. Sålunda berättar NAGY, att gossen, som var föremål för hans iakttagelser, och som vid $5^1/_2$ års ålder av NAGY fördes till en tröskplats, här icke ägnade någon uppmärksamhet åt tröskningen men var så mycket mera intresserad av en halmhög, emedan han på denna kunde slå kullerbyttor. I själva verket behärskas barnet under den ifrågavarande perioden nästan fullständigt av begäret till aktivitet, och tingen intressera i allmänhet icke som sådana, utan endast för så vitt de ge barnet tillfälle att omedelbart tillfredsställa detta verksamhetsbegär. Föremålen betraktas således av barnet nästan uteslutande ur synpunkten av den relation, de äga till dess eget känslo- och viljeliv. Det ifrågavarande utvecklingsstadiet kännetecknas således av utpräglad subjektivitet.

I den utvecklingsperiod, som följer efter sjuårsåldern, får barnets uppmärksamhet och över huvud dess sätt att betrakta tingen

[1] Curiosity and interests (Pedagogical Seminary X, 1903).

en annan prägel än tidigare. Den yttre rörligheten blir i allt mindre grad självändamål, och barnet får allt större förmåga att ägna föremålen objektiv uppmärksamhet. Tingen uppskattas icke längre för den rent subjektiva inverkan, de utöva på barnet, för deras förmåga att ge anledning till omedelbar utlösning av aktivitet, utan de förlora alltmer detta symboliska värde och uppskattas av barnet efter sitt reala värde. Till följd härav får även barnets verksamhet en annan prägel än förut. Den tidigare symboliska efterhärmningen av andras handlingar i leken ersättes nu av en efterhärmning, som står livets realitet betydligt närmare. Barnet uppställer nu i allt större utsträckning praktiska mål för sig, och tingen ha värde för barnet, för så vitt de kunna tjäna dessa praktiska syften. Gossen nöjer sig nu icke längre med sina trähästar utan vill liksom de äldre rida på verkliga hästar. Enligt de — visserligen osäkra — resultat, som vunnos vid en av STANLEY HALL verkställd enquête, äro de amerikanska flickorna mest intresserade av dockor i åldern $8^1/_2$ år, varefter de i allt mindre utsträckning sysselsätta sig med denna lek. Den tidigare subjektiviteten försvinner således alltmer efter sju- à åttaårsåldern, och barnets verksamhet får i stället en objektiv och praktisk prägel. I samband härmed utvecklas alltmer barnets förmåga att kunna uppmärksamma föremålen under ett tillstånd av yttre passivitet.

Det är under den ifrågavarande utvecklingsperioden, som intressena i egentlig mening uppträda. Tidigare är barnets uppmärksamhet alltför flyktig, alltför lätt att avleda och alltför litet uthållig, för att verkliga intressen skola kunna uppkomma. Barnet uppställer inga andra mål för sig än sådana, som omedelbart kunna förverkligas. Någon strävan mot mera avlägsna mål förekommer icke, utan jaget och målet så att säga tangera varandra. Barnet går upp i nuet, och dess liv är därför snarare en serie emotionstillstånd än kännetecknat av den målmedvetna strävan, som karaktäriserar intresset. Men under den andra huvudperioden i barnets utveckling — en period, som kan antagas sträcka sig till pubertetsutvecklingens början — inträder en ändring i detta förhållande. Barnet uppställer nu mål för sig, vilka i förhållande till jaget bli alltmer avlägsna, och detta tyder på att dess uppmärksamhet och vilja nu få en allt stadigare och uthålligare karaktär än tidigare.

Såsom redan antytts, ha barnets intressen under denna period en objektiv och praktisk prägel. Vid pubertetsutvecklingens början inträder emellertid i detta avseende ett omslag. De inre incitamenten få nu en tid bortåt en mycket stor betydelse, och sålunda följer

en ny subjektiv period, som dock har helt annan prägel än den första. Fantasien kommer nu att spela större roll än någonsin tidigare, känslolivet fördjupas, och till följd härav får intresset i denna ålder ofta karaktären av svärmisk hänförelse, av en överdriven beundran i synnerhet för framstående människor och deras bedrifter. Ingen utvecklingsperiod har en så avgjord prägel av idealitet som denna. I den ifrågavarande åldern uppkomma ofta estetiska, religiösa och vetenskapliga intressen, varjämte det erotiska intresset nästan alltid spelar en stor roll. Utmärkande för detta utvecklingsstadium är vidare, att blicken nu öppnas för det inre sammanhanget mellan företeelserna. Barnet har intet behov av att bringa ordning i sitt vetande, men hos ynglingen göra sig vissa ledande synpunkter gällande vid förvärvandet av kunskaperna, som sålunda ordnas efter vissa kategorier. Under denna utvecklingsperiod börjar således i allmänhet reflexionen, och det är av denna orsak det ifrågavarande stadiet av Nagy kallats det logiska intressets period. Enligt Nagy har ungraren L. Nógrády experimentellt påvisat, att den reflekterande typen framträder hos barnen i nämnvärd utsträckning först i denna ålder. Av 692 undersökta skolbarn i åldern 8—18 år fann han den reflekterande typen ej representerad bland åtta- och nioåringarna; bland lärjungarna i åldern 10—14 år tillhörde $7^1/_4$ %, och bland dem i åldern 14 —18 år 34,4 % den reflekterande typen.[1]

Subjektiviteten under den nu senast behandlade perioden ersättes förr eller senare av en livssyn av mera objektiv beskaffenhet. Den abstrakta idealismen försvinner, och intresset för det praktiska och nyttiga kommer att spela större roll än under det närmast föregående utvecklingsstadiet. Härtill bidrar icke minst den omständigheten, att individen blir inordnad i samhället på ett helt annat sätt än tidigare, i det han måste själv sörja för sitt uppehälle och i samband härmed får sociala skyldigheter och rättigheter.

Vi ha således sett, att den individuella utvecklingen genomlöper två subjektiva och två objektiva stadier. Betraktar man närmare relationen mellan dessa stadier, finner man lätt, att var och en av de subjektiva perioderna är liksom förberedelse till den följande objektiva. De handlingar, som barnet intill sjuårsåldern symboliskt utfört i leken, vill det sedan utföra i verkligheten, och de intressen, som behärska gossen och flickan under pubertetsutvecklingen, fortfara även sedermera att göra sig gällande men få en mera objektiv och realistisk prägel än tidigare.

[1] L. Nagy, Psychologie des kindlichen Interesses s. 46.

I detta sammanhang skall här ett par teorier beröras, vilka visserligen gälla den individuella utvecklingen i dess helhet, men som icke desto mindre äro ägnade att belysa intressets utveckling.

Den ena av dessa teorier har framställts av W. STERN, som söker göra gällande, att den individuella utvecklingen alltid har att uppvisa ”Diskontinuität des Altersfortschritts” och ”Disproportionalität des Altersfortschritts”. Den första av dessa lagar innebär, att individens utveckling icke får tänkas såsom en process, vilken försiggår i fullkomligt likformigt tempo; all utveckling är rytmisk och består i en beständig växling av hastig och långsam ombildning. Detta faktum är att betrakta endast som ett specialfall under den allmännare lagen, att allt psykiskt liv karaktäriseras av vågform. Liksom uppmärksamheten företer en beständig oscillation mellan starkare och svagare koncentration, och liksom den andliga prestationsförmågan under en dag kan liknas vid en dubbelvåg med sina båda maxima under för- och eftermiddagen, så äro också de utvecklingsprocesser, som sträcka sig över längre tidsperioder, underkastade en sådan växling mellan expansion och stagnation. Sålunda har STERN trott sig finna, att hela uppväxttiden låter dela sig i tre stadier, av vilka vart och ett omfattar sex à sju år. Varje stadium består av en första period, då utvecklingen försiggår hastigare, och en andra lika lång period, då den går långsammare.

Den nu antydda lagen äger emellertid tillämplighet icke blott på den individuella utvecklingen i dess totalitet utan även på utvecklingen av varje särskild funktion. Vare sig det är fråga om förvärvandet av kunskaper och färdigheter — t. ex. att gå och att tala, att läsa och att räkna — om uppkomsten av ett nytt intresse eller om förvärvandet av insikt på ett område, där barnet förut stått oförstående, alltid överraskas iakttagaren av den relativa plötslighet, varmed det nya arbetar sig fram efter en period av skenbart stillastående eller obetydliga ansatser. Ofta har man tillfälle att iakttaga, att ett barn trots allt bemödande icke visar något intresse eller någon förståelse för ett skolämne, men att det efter en längre eller kortare period plötsligt fattas av intresse för ämnet och då utan ansträngning tillägnar sig dess innehåll. Efter relativt kort tid upphör det snabba utvecklingstempot och efterföljes av ett stillastående, som emellertid torde vara endast skenbart, i det i verkligheten ett inre magasinerande och bearbetande av krafter och intryck torde äga rum. Sålunda träda individens olika dispositioner i verksamhet på olika tider. Detta är vad STERN kallar ”Disproportionalität des

"Altersfortschritts", en utvecklingslag, som sålunda står i nära samband med den förut nämnda.[1]

Att dessa STERNS lagar äro uttryck för den individuella utvecklingens verkliga beskaffenhet, torde vara otvivelaktigt. På vetenskapens nuvarande ståndpunkt är det dock icke möjligt att närmare påvisa de ifrågavarande fluktuationernas varaktighet och beskaffenhet i övrigt. STERNS schematiska framställning av utvecklingsrytmiken — hos gossarna skulle "utvecklingsvågornas" såväl längd som höjd vara större än hos flickorna — måste således betraktas såsom konstruktion. Endast genom ett stort antal individualpsykologiska undersökningar och jämförelser av undersökningsresultaten kan man vinna en överblick över den individuella utvecklingens allmänna beskaffenhet. Men dessa resultat äro ännu för få, för att man med ledning av dem skulle kunna ge en närmare karaktäristik av fluktuationerna i individens utveckling. Att emellertid kännedomen härom är av den allra största betydelse såsom förutsättning för uppkomsten av en "utvecklingstrogen" pedagogik, ligger i öppen dag.

Den framtida forskningen är det måhända också förbehållet att uppvisa, huru mycken sanning som ligger innesluten i den s. k. biogenetiska lagen i dess tillämpning på individens psykiska utveckling. Denna lag har i E. HAECKELS formulering följande lydelse: "Ontogenesis [individens utveckling] är en kort och snabb rekapitulation av fylogenesis [rasens utveckling], betingad genom ärftlighetens (fortplantningens) och anpassningens (närandets) fysiologiska funktioner."[1] Tillämpad på det psykiska området och särskilt intresseutvecklingens gebit skulle denna rekapitulationshypotes innebära, att barnens intressen erbjuda likheter med dem, som kännetecknat mänsklighetens olika utvecklingsfaser. När således barn visa böjelse att leva i fria luften, att klättra i träd, att gräva hålor i jorden, att tillverka primitiva vapen o. s. v., så skulle detta tyda på att barnets utveckling genomlöper vissa stadier, vilka erinra om djur och vildar. Och det är ju icke osannolikt, att dessa och liknande intressen äro uttryck för det samband, som existerar mellan individen och släktet. Man får emellertid — såsom E. MEUMANN påpekat — icke vänta sig någon fullkomlig överensstämmelse mellan den individuella ut-

---

[1] W. STERN, Tatsachen und Ursachen der seelischen Entwicklung (Zeitschrift f. angew. Psychologie I); Die Aussage als geistige Leistung und als Verhörsprodukt (Beiträge zur Psychologie der Aussage I, 3); Person und Sache I. Se även B. HAMMER, Iakttagelseförmågan, dess utveckling och uppfostran s. 42 o. f.

[2] E. HAECKEL, Världsgåtorna (svensk översättning av SCHÄFFER) s. 41, 42.

vecklingen och rasutvecklingen, enär barnet är en produkt icke blott av utvecklings- utan också av uppfostringsfaktorer. [1]

3. Några karaktäristiska intressen under utvecklingsperioden.

I största korthet skola här nedan några resultat såväl av mina egna som av andras undersökningar rörande barns intresseutveckling meddelas. Den begränsning, som betingas av framställningens plan, gör det nödvändigt att inskränka sig till det allra viktigaste, och därför kan det icke undvikas, att denna redogörelse får en viss fragmentarisk karaktär. Detta är dock beroende även på ämnets beskaffenhet, enär den vetenskapliga utforskningen av barns intressen ännu icke fortskridit så långt, att en framställning härom kan bli ens tillnärmelsevis fullständig. De resultat, som i det följande meddelas, gälla huvudsakligen barns intressen under skoltiden.

Amerikanaren E. Burk har medelst enquêtemetoden undersökt samlarinstinkten hos 607 gossar och lika många flickor i åldern 6—17 år. På grund av sina undersökningar kommer han till det resultatet, att det i samband med samlarinstinkten stående intresset undergår följande förändringar: i åldern 6—8 år är intresset för samlandet som sådant övervägande, och under denna tid är alltså verksamhetsbegäret nästan uteslutande samlandets motiv; i åldern 8—12 år samlas leksaker och naturföremål, och intresset är under denna period riktat icke mot samlandet som sådant utan mot de insamlade föremålen; mot slutet av perioden uppträder förvärvsbegäret i egentlig mening; mellan 12 och 18 år avtar intresset för naturföremål, och det sociala intresset framträder; intresset för litteratur och konst är under denna period ofta samlandets motiv, men det vetenskapliga intresset synes först senare utveckla sig. [2]

Rörande barns *naturuppfattning* äro mig veterligt inga mera ingående undersökningar anställda. R. Baerwald uttalar den förmodan, att den estetiska naturuppfattningen börjar göra sig gällande först i pubertetsåldern, och att barnen först få blicken öppen för vårens skönhet. [3] Denna förmodan bestyrkes av de resultat, som erhöllos vid Stockholmsundersökningen, dock med den förändringen,

---

[1] E. Meumann, Vorlesungen I² s. 672 o. f.

[2] E. Burk, The Collecting Instinct (Pedagogical Seminary VII).

[3] R. Baerwald, Beobachtungsgabe (i Reins Encyklopädisches Handbuch der Pädagogik).

att det icke är vårens utan sommarens skönhet, barnen tidigast upptäcka. Mer än halva antalet barn förklarade nämligen, att de tyckte naturen vara vackrast och lärorikast under sommaren. Endast ett ringa fåtal föredrog hösten framför de övriga årstiderna, dock är flickornas antal här större än gossarnas. I fråga om vintern är däremot förhållandet det motsatta, i det många gossar men endast få flickor sett den skönhet, som snö och rimfrost förlänar naturen. Orsaken härtill är naturligtvis att söka däri, att gossarna mera allmänt än flickorna deltaga i vinteridrott.

Här nedan följa de siffror, som givit anledning till de nyssnämnda slutsatserna:

	Gossar	Flickor
Våren	24,8 %	37,9 %
Sommaren	54,3 »	53,2 »
Hösten	0,6 »	6,5 »
Vintern	20,2 »	2,4 »

Icke heller barnens *förhållande till djuren* kan sägas vara närmare undersökt. I allmänhet torde dock barn tycka mycket om djur, och åtminstone på de lägre skolstadierna gives det väl knappast något ämne, som är tacksammare att undervisa uti än zoologi, enär detta ämne i högre grad än något annat väcker barnens intresse. Att barn stundom misshandla djur, torde ha sin orsak däri, att deras medkänsla ännu icke vaknat, att de icke ha någon uppfattning av det lidande, som de tillfoga djuren.

En undersökning av mer än 1000 barn i Londons Board Schools gav som resultat, att barnen med tilltagande ålder föredrogo fyrfotade djur såsom "pets" — 48 % vid åttaårsåldern svarade mot 68 % vid trettonårsåldern. Det antal barn, som önskade sig fåglar såsom favoritdjur, avtog i motsvarande proportion. Hunden, som var mest populär, nämndes av 24 % av barnen, och med tilltagande ålder valde de i allt större utsträckning hunden som favoritdjur (från 12 % vid åttaårsåldern steg kurvan till 39 % vid trettonårsåldern). 20 % ville ha en häst eller en åsna, men endast 6 % föredrogo katten framför andra djur. I verkligheten hade 39 % av de undersökta barnen katter såsom "pets", men en stor del var missnöjd med dem ("it scratches"). [1]

Angående barns *personlighetsideal* ha flera undersökningar anställts, vilka givit resultat, som måste betraktas såsom synnerligen

[1] Mabel A. Marsh, Children and animals (E. Barnes' Studies in education II).

värdefulla ur såväl barnpsykologisk som pedagogisk synpunkt. Resultaten från samtliga undersökningarna visa, att yngre barn företrädesvis välja sina personlighetsideal ur den närmaste omgivningen, men att så småningom en övergång äger rum till i tid och rum mera avlägsna ideal (historiska personer ävensom män och kvinnor, vilka tillhöra nutidens offentliga liv). Av min undersökning i Göteborg framgick vidare, att flickorna ställa de moraliska egenskaperna i främsta rummet, och att de skatta dem högre än gossarna, hos vilka dessa egenskaper komma i andra rummet, efter de militäriska. Med tilltagande ålder undanträngas emellertid de moraliska synpunkterna alltmer av andra hos både gossar och flickor. Däremot ökas alltjämt barnens insikt om de intellektuella och de konstnärliga egenskapernas värde, och flickorna äro i detta avseende gossarna överlägsna. Dessa senare åter äga större förståelse än flickorna för sociala och politiska egenskaper; både gossar och flickor få dock under skoltiden blicken alltmer öppen för värdet av dessa egenskaper. Efter elva- och tolvårsåldern minskas barnens beundran alltmer för de militäriska egenskaperna.[1]

Att flickor skatta människors godhet högre än gossarna, framgår även av Stockholmsundersökningens resultat rörande barnens *vänskapsförbindelser*, i det $30{,}_3$ % av gossarna och $38{,}_4$ % av flickorna ange godheten hos de valda personerna såsom motiv till att dessa vänskapsförbindelser ingåtts. Övriga egenskaper, såsom pålitlighet, förståelse, uppriktighet, sanningskärlek, ha vardera nämnts endast en eller ett par gånger. Kroppsliga egenskaper ha ingen enda gång angivits såsom motiv. Fem gossar ha uppgivit, att deras vänskap med jämnåriga är förorsakad därav, att de blivit bjudna på godsaker och förströelser, men denna synpunkt förekommer ingen enda gång i flickornas svar. Ett tämligen stort antal — ungefär lika många gossar och flickor (21 %) — ha anfört den långa samvaron såsom orsak till vänskapsförbindelserna. I allmänhet ha jämnåriga av samma kön valts; endast en flicka har uppgivit, att hennes bästa vän är en gosse, som är hennes kusin. Fadern har nämnts av $2{,}_3$ % av gossarna — men ej av någon flicka — modern av 9 % av gossarna och 9 % av flickorna och båda föräldrarna av respektive $3{,}_8$ % och $19{,}_2$ %. Sju gossar och sju flickor ha uppgivit Gud eller Jesus såsom sin bästa vän. Två gossar — men ingen flicka — säga sig äga så många vänner, att de icke kunna uppgiva någon särskild.

[1] Skolbarns personlighetsideal (Svenskt arkiv för pedagogik 1913).

Barnens och ungdomens *intresse för lekar* har undersökts av T. R. Croswell i Worcester (Massachusets). Försökspersonerna uppgingo till 4000 och representerade alla åldersstadier från folkskolan till universitetet. Undersökningen gav som resultat, att barn i åldern 6—9 år intressera sig för vissa bestämda leksaker; i åldern 9—13 år sysselsätta sig barnen med sådana lekar, som fordra fri rörelse av kroppen i dess helhet; från 14 år får den skapande driften större betydelse än tidigare och gemensamt utförda handlingar, som avse att uppnå gemensamma mål, bli allt vanligare. I åldern 6—10 år ha lekarna symbolisk karaktär, senare kännetecknas de i allt högre grad därav, att verkliga förhållanden medvetet efterbildas. I åldern 12—16 år blir tävlingsmomentet allt starkare framträdande i lekarna. [1]

Rörande barns *förhållande till arbetet* ha flera undersökningar anställts. Även i Stockholmsformuläret förekom ett par frågor, som avsågo att förmå barnen att lämna upplysningar härom. Som svar på frågan, vad de tycka mest om att göra, då de äro fria från skolan, ha gossarna oftast nämnt lek och idrott, flickorna sysselsättningar, som stå i samband med skolarbetet. Följande tabell visar de relativa röstetalen för de olika grupperna av sysselsättningar:

	Gossar	Flickor
Sysselsättningar, som stå i samband med skolarbetet	47,2 %	70,7 %
Kroppsarbeten	23,9 »	31,5 »
Lek och idrott	51,5 »	13,8 »
Övriga sysselsättningar	20,8 »	18,4 »

Dessa siffror böra icke tillerkännas alltför högt värde, då de väl knappast äro uttryck för de faktiska förhållandena. Det är nämligen sannolikt, att en del barn icke uppgivit, vilka sysselsättningar som tilltala dem mest, utan i stället vilka arbeten som de till följd av omständigheternas makt äro tvungna att utföra i hemmet.

De avgivna rösterna fördela sig sålunda på de praktiska sysselsättningarna och det intellektuella arbetet:

	Gossar	Flickor
Praktiska sysselsättningar	79,8 %	70,4 %
Intellektuellt arbete	20,2 »	29,6 »

Läsning, slöjd och teckning ha erhållit följande värden, vilka ge en antydan om att gossarna på fritiderna sysselsätta sig mera än

[1] T. R. Croswell, Amusements of Worcester School Children (Pedagogical Seminary VI). Se även L. Nagy, Psychologie des kindlichen Interesses s. 22.

flickorna med teckning, dessa däremot mera än gossarna med läsning och slöjd:

	Gossar	Flickor
Läsning	26,4 %	43 %
Slöjd	6,3 »	20,8 »
Teckning och målning	11,9 »	3,8 »

Vid Stockholmsundersökningen fingo barnen även uppgiva, vilka yrken de ämnade välja. I nedanstående tabell äro de av gossarna valda yrkena grupperade och det relativa röstetalet för varje särskild grupp angivet:

Lantbrukare o. d.	19,3 %
Affärsverksamhet	15,7 »
Snickare o. d.	13,9 »
Sjömän	7,2 »
Metallarbetare och hantverkare	7,2 »
Konstutövare	6,6 »
Transportverksamhet	6 »
Yrken, som förutsätta vetenskaplig bildning	6 »
Befälspersoner	1,8 »
Övriga yrken	16,3 »

Motsvarande värden hos flickorna äro:

Lärarinnor	48,5 %
Affärsverksamhet	23,2 »
Sömmerskor	9 »
Sådan verksamhet, som skötandet av ett hem förutsätter	6 »
Konstutövare	3 »
Yrken, som förutsätta vetenskaplig bildning	1,5 »
Övriga yrken	9 »

En jämförelse av dessa tabeller med tabellen å sid. 52 visar, att barnen i allmänhet valt yrken, vilka stå föräldrarnas tämligen nära. Anmärkningsvärt är, att en så stor del av gossarna valt lantbrukarens yrke. Detta är ett symptom på den längtan till landet, som gör sig gällande bland Stockholmsbarnen, och som på mångfaldiga sätt kommit till uttryck i barnens svar. Nära hälften av flickorna vill bli lärarinnor, under det endast två gossar sagt sig skola välja lärarens yrke.

Vid Stockholmsundersökningen framställdes frågan, hur barnen skulle förhålla sig, ifall de hittade 50 kronor på gatan. Svaren på

denna fråga ge en inblick i den grad av utveckling, barnens *rättsmedvetande* uppnått vid tretton- och fjortonårsåldern. Sjutton gossar (9,8 %) och femton flickor (10,9 %) säga, att de icke skulle återlämna pengarna. Av dessa skulle fjorton gossar och sex flickor sätta hela summan eller en del av den på banken, några skulle lämna den till föräldrarna, och ett par flickor skulle skänka den till fattiga. Två flickor och två gossar uppgiva, att de skulle använda pengarna till fortsatt utbildning. En gosse skulle genast resa till Amerika, men ännu originellare är måhända en flicka, som skriver, att hon skulle använda pengarna till att sätta upp affär, på vilken hon skulle förtjäna mycket pengar, och därefter ge 50 kronor åt den, som tappat penningsumman. De barn, som sagt, att de skulle återlämna pengarna, ha i allmänhet uppgivit, att de skulle annonsera för att finna ägaren; några skulle lämna alltsammans i polisens händer. Ganska många (37 gossar och 27 flickor) skulle behålla summan, om annonseringen icke ledde till något resultat. Av dessa flickor skulle dock nio under sådana förhållanden ge den åt fattiga. Ett fåtal barn (fyra gossar och två flickor) skulle icke befatta sig med att annonsera, utan i stället avvakta, att ägaren annonserade; gjorde han ej detta, skulle de med gott samvete behålla pengarna eller skänka dem till föräldrarna eller till fattiga. Några ha uppgivit, att de vid återlämnandet skulle fordra hittelön — en flicka skulle begära icke mindre än 10 kronor — andra, att de skulle lämna dem mot erläggandet av annonskostnaden.

De *religiösa intressena* ha ofta varit föremål för undersökning, och beaktansvärda resultat rörande dessa intressen ha erhållits även vid enquêter, vilkas syfte varit av mera allmän beskaffenhet, t. ex. att utforska skolbarns ideal och deras intressen för skolämnena. Sålunda torde de i det föregående meddelade resultaten angående skolbarns intresse för religionsundervisningen lämna någon inblick i beskaffenheten av barnens religiösa liv. Vid undersökningen i Göteborg rörande skolbarns personlighetsideal valdes bibliska personer som förebilder av icke fullt 7 % av barnen; flickorna voro emellertid här mer än dubbelt så talrika som gossarna, men hos både gossar och flickor avtogo frekvenserna av dessa val alltmer med tilltagande ålder.[1]

I Stockholmsformuläret förekom ett par frågor, vilka avsågo att förmå barnen att giva uttryck åt sina religiösa intressen. I den

---

[1] Skolbarns personlighetsideal s. 10; 32 o. f.

ena uppmanades de att uppgiva, vilka bibliska personer de helst ville uppställa som personliga förebilder. Resultaten visa, att gossarna oftast nämnt gammaltestamentliga personer, flickorna oftast nytestamentliga. Relationerna mellan röstetalen angivas närmare i följande tabell:

	Gossar	Flickor
Gammaltestamentliga personer	58,5 %	32,8 %
Nytestamentliga personer	41,5 »	67,2 »

De flesta rösterna ha tillfallit följande bibliska personer:

	Gossar	Flickor
Moses	16,5 %	16,4 %
David	15,3 »	6,9 »
Josef	13,5 »	9,5 »
Abraham	10,4 »	10,3 »
Salomo	6,1 »	2,6 »
Jesus	22,7 %	44 %
Paulus	10,4 »	16,4 »
Johannes döparen	4,9 »	9,5 »
Aposteln Johannes	3,1 »	6,9 »
Petrus	3,1 »	0,9 »
Stefanus	1,2 »	2,6 »
Maria, Jesu moder	—	10,3 »

Den bild av barnens intresse för de bibliska gestalterna, som dessa siffror giva, kompletteras i någon mån av svaren på frågan, vilka bibliska berättelser barnen tyckte bäst om. Resultaten överensstämma bl. a. däri, att de visa, att gossarnas intresse för gamla testamentet är starkare än deras intresse för nya testamentet, under det hos flickorna förhållandet är det motsatta.

	Gossar	Flickor
Gammaltestamentliga berättelser	53,3 %	19,5 %
Nytestamentliga berättelser	46,7 »	80,5 »

Även vid Dawsons amerikanska undersökning rörande barns bibliska intressen blev resultatet liknande, i det 60 % av gossarna i elvaårsåldern föredrogo gamla testamentet framför det nya. [1]

De berättelser och grupper av berättelser, som oftast nämnts, ha följande värden hos Stockholmsbarnen:

---

[1] G. E. Dawson, Children's Interest in the Bible (Pedagogical Seminary VII).

	Gossar	Flickor
Berättelserna om David	20,9 %	1,5 %
David och Goljat	18 »	1,5 »
Berättelserna om Moses samt om israeliternas uttåg och vandring i öknen ...	15,1 »	4,6 »
Berättelserna om Josef	13,9 »	9,3 »
Skapelsen	4,6 »	5,4 »
Berättelserna om Jesu underverk	12,8 %	7,7 %
Berättelserna om Jesu lidande och död	8,7 »	9,3 »
Berättelserna om Jesu födelse	8,1 »	25,6 »
Den förlorade sonen	6,4 »	4,6 »
Jesus bespisar 5000 män	4,6 »	0,8 »
Den barmhärtige samariten	4,1 »	16,3 »
Jesus vid 12 års ålder i templet.........	2,3 »	4,6 »
Berättelserna om Jesu uppståndelse och himmelsfärd	1,7 »	6,2 »
Jesus välsignar barnen	0,6 »	3,1 »
Jesu bergspredikan	—	5,4 »

Härtill bör anmärkas, att värdena för berättelsen om David och Goljat ingå i värdena för berättelsecykeln om David, och att likaledes värdena för bespisningshistorien ingå i värdena för underverksberättelserna i allmänhet.

Av undersökningarna rörande de religiösa intressena äro i synnerhet E. D. Starbucks beaktansvärda. Enligt de av honom erhållna resultaten synes den del av utvecklingsperioden, som ligger emellan barndomen och den mogna åldern, särskilt kännetecknas av stegrad mottaglighet för religiösa intryck. Omvändelserna inträffa nästan uteslutande i åldern mellan 10 och 25 år och äro talrikast i åldern 13—18 år. I fråga om motiven till omvändelserna äro enligt Starbuck egocentriska sådana — såsom fruktan för döden och för helvetet — nästan lika vanliga som de altruistiska och ideella motiven. [1]

Ett par frågor i Stockholmsformuläret framställdes i syfte att vinna kännedom om barnens *intresse för konsten.* Med hänsyn till motiven låta de tavlor, som nämnts, gruppera sig på följande sätt:

	Gossar	Flickor
Historiska motiv	48 %	32,4 %
Religiösa motiv	12 »	31,6 »
Landskap	4,7 »	4,3 »
Porträtt	4,7 »	1,7 »

[1] E. D. Starbuck, The Psychology of Religion. Se härom även E. Meumann, Vorlesungen I^2 s. 614 o. f.

	Gossar	Flickor
Djur	4 %	1,7 %
Madonnabilder	—	6 »
Diverse	26,6 »	22,2 »

De tavlor, som oftast nämnts, äro följande: Slaget vid Lützen (av 23,4 % av gossarna och 3,4 % av flickorna), Karl XII:s likfärd (av resp. 9,3 % och 9,4 %), En hjältes död (av resp. 3,3 % och 7,9 %), Den förlorade sonen (av resp. 3,3 % och 0,8 %), Vikingatåg av Carl Larsson (som finns i en av folkskolorna i Stockholm; av 5,3 % av gossarna), Jesus välsignar barnen (av 12,8 % av flickorna).

Motiven till valen av bilderna låta i de allra flesta fall hänföra sig till bildernas innehåll. Intet av barnen har betraktat bilden uteslutande som konstverk och i enlighet härmed bedömt den ur rent estetisk synpunkt. Endast i några få fall ge svaren en antydan om att dylika synpunkter icke varit alldeles främmande för barnen. Sålunda tala tre gossar och tre flickor om färgerna på de målningar, de valt, och ytterligare fyra gossar och tre flickor ådagalägga genom sina svar, att de haft en tanke på konstnärens arbete, i det de säga, att tavlan är bra målad, eller uttala sin förvåning över att konstnären kunnat återge verkligheten så bra. Några barn säga, att bilden är ”naturlig”, ”levande”, ”högtidlig”, ”storslagen” o. s. v., men dylika uttryck kunna knappast räknas till de rent estetiska omdömena. Undersökningen lämnar således som resultat, att det estetiska omdömet är ytterst litet utvecklat hos de högre klassernas folkskolebarn i Stockholm, vilka dock ha en mängd tillfällen att se gedigen konst. Liknande resultat ha erhållits även vid utländska undersökningar på detta område.[1]

[1] Se härom E. Meumann, Vorlesungen I^2 s. 281 o. f, 590 o. f.

VIII.

Undersökningens pedagogiska konsekvenser.

Såsom E. Meumann påpekat,[1] kan ordet intresse fattas i två betydelser: å ena sidan kan man därmed mena en snart övergående, känslobetonad relation till ett objekt, å andra sidan kan man därmed åsyfta ett tillstånd, i vilket den känslobetonade relationen till ett objekt eller en grupp eller klass av objekt, intryck och föreställningar är av stadigvarande beskaffenhet. Såsom framgår av kapitlen I och VII, är det den psykiska företeelse, som ordet intresse i den sist angivna betydelsen åsyftar, vilken i denna framställning varit föremål för behandling. Intresse i den förstnämnda meningen är ingenting annat än uppmärksamhet eller i varje fall något, som uppmärksamhetstillståndet implicerar eller kan implicera. I denna betydelse kan den ifrågavarande termen gott undvaras, och den generella psykologien har icke heller gjort stort bruk av densamma. I den inskränktare meningen däremot är den synnerligen användbar och kan knappast undvaras av den differentiella psykologien, för vilken individualiteternas intressen äro utomordentligt betydelsefulla forskningsobjekt. Det synes mig därför, som om termen intresse borde i det psykologiska språkbruket förbehållas åt det sist antydda betydelseinnehållet.

Att man inlagt olika betydelser i ordet intresse, har åstadkommit mycken förvirring icke blott på det psykologiska utan även och framförallt på det pedagogiska området. Kravet på väckandet av intresse vid undervisningen har nämligen stundom uppfattats så, som om meningen vore, att skolarbetet skulle förvandlas till lek, och man har i motsats härtill framhållit det ansträngande arbetets uppfostrande betydelse. Talet om att undervisningen skall vara intresseväckande har man med andra ord tolkat såsom en apologi för den

---

[1] Vorlesungen I[2] s. 658 o. f.

undervisning, som genom att tillföra lärjungarna ett lustbetonat föreställningsinnehåll ger upphov till en momentan uppmärksamhet men icke framkallar några varaktiga intressen.

Det skulle dock vara sanningslöst att påstå, att missförstånd alltid gjort sig gällande, när intressepedagogernas krav uppfattats på det antydda sättet; stundom har nämligen detta krav i verkligheten icke haft någon annan innebörd än den, att undervisningen bör ställa de minsta möjliga fordringar på lärjungarna och för övrigt vara av sådan beskaffenhet, att den framkallar lustbetonade föreställningar hos dessa, så att de finna den tilldragande och "intressant". Likaledes skulle det vara oriktigt att förneka, att pedagogiken här står mellan två ytterligheter, och att den lätt stöter på Scylla, när den vill undvika Charybdis. Pedagogikens historia visar, att båda ytterligheterna haft talrika representanter. Under medeltiden trodde man allmänt, att skolarbetet för att kunna medföra någon nytta med nödvändighet måste vara tråkigt, och samma uppfattning delades av de pietistiska pedagogerna. Filantropisterna däremot ville, att all undervisning skulle äga karaktären av lek, och i detta syfte begagnade de sig ofta av medel, vilka hos nutida människor måste framkalla förvåning och löje.

Den gyllene medelvägen ligger här såsom ofta annars icke mitt emellan de båda ytterligheterna utan på ett annat — och högre — plan än dessa. Den pedagogiskt riktiga uppfattningen är icke en kompromiss mellan de båda antydda åskådningarna utan en förening av dessa till en högre enhet. Ingen synes mig ha bättre än Karl Gross framställt det karaktäristiska hos denna uppfattning, varför hans framställning på denna punkt här skall i korthet återgivas.

Lek och arbete böra visserligen, säger han, i skolan snarast möjligt skiljas från varandra, men detta särskiljande bör icke genomföras sålunda, att i undervisningen ingenting av lekens stämning bibehålles. Det är ett faktum, att också det allvarligaste arbete kan antaga en viss karaktär av lek, i fall arbetsglädje och kamplust vid svårigheternas behärskande därvid göra sig gällande. Mellan det muntra skämtet och det arbete, som pliktens bud ålägger, finns visserligen en skillnad, som aldrig bör utplånas; men icke all lek är ett sådant skämt. Vem skulle vilja hindra läraren från försöket att hos lärjungarna framkalla ett psykiskt tillstånd, som erinrar om känslorna hos den vuxne arbetaren, när denne vid utövandet av sitt yrke mindre tydligt förnimmer pliktbudet "du skall", emedan det bereder honom glädje att få pröva sin kroppsliga eller andliga

kraft vid ett arbete, som intresserar honom, och som är avpassat efter hans förmåga! Liksom leken närmar sig arbetet, så snart jämte lusten för verksamheten även övningens reala ändamål erhåller en motiverande kraft, så kan arbetet närma sig leken, i fall dess reala ändamål av arbetsglädjen tränges tillbaka från sin förhärskande ställning; och det kan väl knappast betvivlas, att detta är den högsta och ädlaste form av arbete. En skola, där man icke förstår att stundom föra lärjungarna upp från den stränga pliktuppfyllelsen till denna högsta form av arbete, som med bevarande av allvaret närmar sig den fria leken, — en sådan skola kan icke tillfredsställande fylla sina uppgifter. [1]

Denna högsta form av arbete, varom Gross talar, har de varaktiga intressena till sin nödvändiga förutsättning. Att uppväcka sådana intressen hos lärjungarna är således lärarens uppgift. De krav, som denna uppgift ställer på honom, äro oändligt mycket större än de fordringar, som de båda i det föregående antydda extrema pedagogiska riktningarna uppställa. Att ge undervisningen karaktären av drill utan hänsyn därtill, att den härigenom blir dödande enformig för lärjungarna, är ingen svårighet. Likaledes är det jämförelsevis lätt att förvandla den till en lek, som saknar allvarlig innebörd. Härför fordras endast att sänka fordringarna till det minsta möjliga samt att äga ett gott förråd av anekdoter och konstgrepp och flitigt begagna dessa. Men att göra undervisningen sådan, att lärjungarna vid skoluppgifternas utförande erfara något av den skaparglädje, som fyller vetenskapsmannen och konstnären vid det vetenskapliga eller konstnärliga arbetet, detta är en k o n s t, som står lika högt över drillen och konstgreppen, som konsten i egentlig mening står över det hantverksmässiga eller konstlade.

Liksom all annan konst kan denna undervisningskonst icke läras. Och lika litet som det för psykologen eller litteraturhistorikern är möjligt att ge en exakt bild av de faktorer, som samverka för uppnåendet av den konstnärliga verkan, som Shakespeares dramatik eller Goethes lyrik utövar, lika omöjligt är det på psykologiens nuvarande ståndpunkt att angiva de psykologiska förutsättningarna för den undervisningskonst, som väcker starka och varaktiga ideella intressen hos lärjungarna. Som allmän regel kan endast så mycket sägas, att denna undervisning måste vara i högsta mening personlig. Läraren måste själv hysa ett levande intresse för sitt arbete och för det, som han meddelar lärjungarna. Han får således icke

---

[1] Karl Gross, Die Spiele der Menschen s. 518 o. f.

så att säga ställa sig utanför sin uppgift, såsom den lärare i viss mening gör, för vilken skolarbetet blivit någonting slentrianmässigt och mekaniskt, utan han måste nedlägga hela sin själ i sitt arbete. Endast härigenom blir det möjligt för honom att hos lärjungarna väcka varaktiga intressen, enligt de bekanta Faustorden:

> Wenn ihr's nicht fühlt, ihr werdet's nicht erjagen,
> wenn es nicht aus der Seele dringt
> und mit urkräftigem Behagen
> die Herzen aller Hörer zwingt.
>
> Nie werdet ihr Herz zu Herzen schaffen,
> wenn es euch nicht von Herzen geht.

Förutsättningarna för framkallandet av dessa varaktiga intressen hos lärjungarna ligga dock icke ensamt hos lärarens personlighet och i undervisningen. De ligga delvis i omständigheter, vilka alls icke eller endast i ringa mån kunna förändras genom lärarens inflytande. Dessa omständigheter kunna därför stundom vara av sådan beskaffenhet, att det icke står i någon lärares förmåga att hos lärjungarna framkalla varaktiga intressen och arbetsglädje. Sålunda kan väl läraren i allmänhet endast i mycket ringa utsträckning bestämma urvalet av undervisningsstoffet. Han är i detta avseende bunden av kursplanen, vars beskaffenhet sålunda tydligen är av den allra största betydelse ur intressepedagogisk synpunkt. Då resultaten av de undersökningar, för vilka redogörelse i denna avhandling lämnats, särskilt på denna punkt synas mig medföra viktiga konsekvenser, skola här vissa delar av folkskolans nuvarande kursplan underkastas en kortfattad granskning.

Det skall emellertid genast betonas, att urvalet av läroämnen och undervisningsstoff icke får bestämmas uteslutande ur synpunkten av det intresse, som dessa ämnen och detta stoff kunna antagas giva upphov till hos barnen. Även det värde, undervisningsstoffet ur såväl etisk som praktisk synpunkt äger, bör få vara en bestämmande faktor vid detta urval. Sålunda torde ingen vilja yrka på välskrivningens uteslutande ur folkskolorna, om det också icke är möjligt att göra undervisningen i detta ämne tilldragande för barnen. Slutligen kan naturligtvis urvalet icke företagas utan hänsyn därtill, om undervisningsstoffet är fattbart för barnen eller ej. Men då barnen väl knappast kunna tänkas fatta intresse för något, som är obegripligt för dem, kan kravet på fattbarhet anses ligga så nära intressesynpunkten, att detta krav icke behöver särskilt framhållas.

Granskas folkskolans religiösa undervisningsstoff ur dessa synpunkter, kommer man till mycket nedslående resultat. Faktum är, att i början av den ålder, då barnen enligt STARBUCKS undersökningsresultat äro mest mottagliga för religiösa intryck, religion är ett fullkomligt indifferent eller starkt negativt ämne i folkskolorna i de städer, där mina undersökningar anställts; och förhållandena torde väl knappast i det ifrågavarande avseendet vara bättre i andra folkskolor i vårt land, åtminstone icke i städerna. Bortser man ifrån alla svårigheter, som betingas av den skarpa motsättningen mellan skilda åskådningar och partier, och betraktar man frågan uteslutande ur barnpsykologiska och pedagogiska synpunkter, synes det emellertid, som om det icke behövde möta oöverstigliga hinder att åstadkomma ett för folkskolebarn lämpligt urval av religiöst undervisningsstoff. Mina egna och andras barnpsykologiska undersökningar ha till full evidens ådagalagt, att det icke är möjligt att väcka intresse hos barnen för katekesens dogmatiska innehåll, något som antagligen icke minst beror därpå, att detta innehåll till stor del ligger över barnens fattningsförmåga. Och det är högst osannolikt, att detta innehåll skulle bli nämnvärt njutbarare för barnen, om det framställdes i en enklare form än den nuvarande katekesens. Man borde därför ju förr dess hellre övergiva illusionen, att det är möjligt att skriva en för folkskolebarn lämplig lärobok med dogmatiskt-religiöst undervisningsstoff. De ansträngningar, som göras för att åstadkomma en sådan, måste betecknas såsom försök att sätta en ny klut på ett gammalt kläde, vilket för länge sedan borde ha spelat ut sin roll i barndomsskolan. Den enda pedagogiskt riktiga utvägen synes vara att vid religionsundervisningen i folkskolan så gott som uteslutande vädja till barnens intresse för historiska personligheter och tilldragelser, ett intresse, som — enligt vad mina egna och andras barnpsykologiska undersökningar ådagalagt — lätt kan väckas hos barnen. Det synes vara omöjligt att giva ett etiskt undervisningsstoff den konkreta karaktär, som är absolut nödvändig, för att barnen skola kunna göra det till sin verkliga egendom, utan att ställa detta stoff i samband med personligheter, vilkas karaktärer och handlingar barnen ha förutsättningar att förstå. Konsekvensen härav blir den, att folkskolans barn i stället för att plågas med katekesläsning borde genom en enkel och lättfattlig framställning få göra bekantskap med en rad personligheter, vilkas liv kännetecknats av religiositet och sedlig idealitet. Det bleve — om man så vill — vissa partier ur religions- och kyrkohistorien, som meddelades bar-

nen; någon systematisk fullständighet i framställningen skulle sålunda icke eftersträvas, utan tyngdpunkten skulle läggas på det etiska och religiösa, vilket skulle meddelas i den konkreta och åskådliga form, som detta stoff kan erhålla för barn endast därigenom, att det grupperas omkring personligheter, som väcka barnens intresse och beundran. I främsta rummet skulle barnen naturligtvis i denna läro- eller läsebok möta Jesu gestalt, sådan denna tecknas i de synoptiska evangelierna.

För övrigt behövde vid religionsundervisningen i folkskolan ingenting annat förekomma än läsning av bibeltexter och biblisk historia. Vad det sistnämnda ämnet beträffar, är väl undervisningen i detsamma för närvarande lika föråldrad som katekesundervisningen. Förhållandet kan icke heller vara annorlunda, då folkskoleseminariernas elever icke få den ringaste kännedom om den moderna bibelforskningens resultat rörande den historiska utvecklingen hos det israelitiska folket. Därtill kommer, att berättelseurvalet i de nu använda läroböckerna i biblisk historia företrädesvis bestämts av dogmatiska synpunkter, under det etiska, religiösa och historiska synas ha spelat en underordnad roll. I båda dessa avseenden borde naturligtvis förändringar till det bättre genomföras, men framförallt borde läsningen av biblisk historia i folkskolan bedrivas efter förnuftiga principer, så att den icke som nu rent av motverkade uppkomsten av etiska och religiösa intressen bland barnen. Ty att det ideliga repeterande av de bibliska berättelserna, som nu förekommer i folkskolorna, medför denna verkan, torde näppeligen kunna bestridas.

Även modersmålsundervisningen i folkskolan lämnar i fråga om stoffurval och undervisningsmetoder mycket övrigt att önska. Detta omdöme innebär intet förnekande av att denna undervisning på senaste tid i hög grad förbättrats, i främsta rummet därigenom, att vid sidan av Läsebok för folkskolan med dess för barnen till största delen onjutbara innehåll[1] andra läseböcker framträtt, vilkas innehåll ligger barnens erfarenhetskrets närmare. Men dessa förbättringar upphäva icke det faktum, att man i fråga om folkskolans modersmålsundervisning begått ett pedagogiskt missgrepp av ungefär samma art som det, genom vilket katekesen kommit till användning som lärobok vid religionsundervisningen. Jag syftar på den omständigheten, att man i folkskolan infört undervisning i svensk språklära och

---

[1] Detta omdöme gäller icke den omarbetade editionen av läsebokens senaste upplaga.

ävlas att bibehålla denna därstädes, ehuru det arbete, som nedlägges på att bibringa barnen kunskap i detta ämne, är fullkomligt förspilld möda. Av mina undersökningar framgår med all önskvärd tydlighet, att ämnet ligger över barnens fattningsförmåga, och att följaktligen ingen systematisk undervisning, hurudan den än må vara beskaffad, kan väcka deras intresse för ämnet. Detta är en tanke, som redan uttalats av A. Noreen, som säger: "En god lärobok i svensk grammatik för barn under 15 år kan över huvud icke skrivas av det enkla skälet, att sådana barn icke skola läsa någon i läroboksform sammanfattad svensk grammatik alls. Detta därför, att ämnet ligger över deras fattningsgåva eller i alla händelser ännu icke faller inom deras intressesfär." "Detta ämne kan icke med nämnvärd behållning s y s t e m a t i s k t studeras förr, än man dels inhämtat någon kännedom om andra språk, vilka kunna erbjuda hållpunkter för en fruktbringande jämförelse, dels ernått den förståndets mognad, som är en oundgänglig förutsättning för att kunna fatta de väsentligen på psykologiska förutsättningar beroende språkliga företeelserna." Sedan författaren påpekat, att "den kunskapshungrande barnasjälen får i sin svenska grammatikläxa lära sig dels en massa termer, som den icke kan begripa, och vilkas innebörd läraren icke kan klargöra, om han ens själv känner dem, dels sådana lärorika och till en verkligt praktisk utbildning för livets värv tjänliga fakta, som att av *gata* bildas formerna *gatan, gator, gatorna, gatas, gators, gatornas,* av *kalla* däremot *kallar, kallade, kallat, kallas* o. s. v., allt saker som barnet till punkt och pricka känner, långt innan det kommer i skolan", fortsätter han: "Genom dylik skenundervisning berövar man ämnet dess förnämsta hävstång för väckande av flit och intresse hos lärjungen, nämligen n y h e t e n s b e h a g hos det, som meddelas. Men att så göra är att begå en pedagogisk synd, ett förpestande av vårt kanske kraftigaste livselexir: arbetsglädjen, som även barnet behöver och älskar. Ty varje väldanat barn gläder sig åt att lära något nytt och att göra sådant, varav det ser någon frukt." [1] På alldeles samma tankegång är Stern inne, när han med anledning av sina undersökningsresultat rörande språklära säger: "Die Muttersprache ist für das Kind, schon ehe es in die Schule kommt, lebendiger Besitz, der Ausdruck seines Fühlens und Denkens; und die Umwandlung dieses Besitzes in ein Aggregat von gram-

---

[1] A. Noreen, Reformer i modersmålsundervisningen (I vår tids livsfrågor n:r 28).

matischen Elementen wirkt auf das Kind, als wenn ein eben noch lustig flattender bunter Schmetterling ihm nun als fein secierter und präparierter Leichnam dargeboten würde." [1]

Konsekvensen av det sagda kan icke bli någon annan än den, att svensk grammatik såsom självständigt ämne bör avlägsnas från folkskolans kursplan. Att inlära grammatiska regler utan att detta inlärande är betingat av något omedelbart praktiskt behov måste förefalla barnen meningslöst. Det obetydliga angående språkets lagar, som folkskolebarn behöva känna, kan meddelas i samband med uppsats- och rättskrivningen. Även undervisningen i detta sistnämnda ämne kan endast vinna därpå, att den anordnas så praktiskt som möjligt, så att barnen därvid i största möjliga utsträckning få tillfälle till självverksamhet och slippa att plågas med inlärandet av rättskrivningsregler, vilka de för övrigt sällan förstå att tillämpa.

Mina undersökningsresultat rörande uppsatsskrivning tyda på att ännu mycket återstår att göra, innan undervisningen i detta ämne blir avpassad efter de psykologiska faktorer, som härvid måste komma i betraktande: barnets utvecklingsståndpunkt samt dess erfarenhets- och intressesfärer. Ett genomgående fel torde vara, att man även vid uppsatsskrivningen förutsätter större mognad hos barnen, än de verkligen äga, och till följd därav ger dem uppgifter att utföra, vilka förefalla dem för svåra, ävensom att dessa uppgifter hämtas från områden, som äro alltför avlägsna från barnets eget liv och från det, för vilket barnet hyser de starkaste intressena.

I fråga om geometri ha mina undersökningsresultat visat, att detta ämne är ännu mindre populärt bland gossarna än grammatik, och att denna impopularitet även här i främsta rummet har sin orsak däri, att ämnets innehåll i allmänhet ligger över barnens fattningsförmåga. Skall detta ämne bibehållas i folkskolan, torde sålunda en genomgripande reform i fråga om såväl stoffurval som undervisningsmetoder böra äga rum, en reform, som emellertid icke bör vara så synnerligen svår att genomföra. Alla geometriska bevis o. d. böra fullständigt slopas, och kursen bör omfatta endast det ur praktisk synpunkt allra viktigaste, såsom mätning av de enklaste ytorna och solida figurerna. Denna undervisning skulle naturligtvis göras så åskådlig som möjligt; detta kunde särskilt ske därigenom, att den bringades i nära anslutning till för barnen påtagliga verkligheter. En geometriundervisning, vars innehåll på detta sätt vore förenklat,

---

[1] W. Stern, Über Beliebtheit und Unbeliebtheit der Schulfächer s. 283.

skulle måhända icke i folkskolans fjärde årsklass ligga över barnens uppfattningsförmåga och borde sålunda förläggas hit. Härigenom skulle denna undervisning komma att framflyttas ett år. Skulle det emellertid visa sig, att det geometriska stoffet icke heller efter de nu antydda förändringarna kunde göras fattbart för barnen, borde naturligtvis ämnet fullständigt avlägsnas ur folkskolan eller förläggas till dess överbyggnader. Att barn icke skola tvingas att läsa ett ämne, vars innehåll de icke kunna tillgodogöra sig, är nämligen en pedagogisk regel, som icke tillåter något undantag.

Om historia, geografi och naturkunnighet kan jag fatta mig kort. Samtliga dessa ämnen komma väl inom en icke alltför avlägsen framtid att genom hembygdsundervisningen ställas i närmare samband med det för barnet omedelbart tillgängliga erfarenhetsområdet. I historia torde vissa delar, som uteslutande röra sociala och politiska förhållanden (författning, förvaltning o. d.) kunna uteslutas från folkskolans kursplan, enär det antydda innehållet är för abstrakt, för att barnen skulle kunna göra det till sin verkliga egendom. Även ur kursen i geografi torde en del partier, vilka äga en för folkskolebarn alltför abstrakt karaktär, kunna avlägsnas såsom onödig barlast. I stället för dessa uteslutna partier kunde i historia berättelserna om de stora personligheterna och de stora händelserna och i geografi skildringarna om folkens liv göras bredare. Vid geografiundervisningen borde barnen framförallt få en tämligen ingående kännedom om h e m b y g d e n s geografiska förhållanden.

Att undervisningen i sång i folkskolan för närvarande icke är tillfredsställande, torde ha framgått av mina undersökningsresultat angående detta ämne. Här synes vara av nöden att avlägsna tonträffnings- och taktövningar o. d., som till följd av obekantskap med barnets verkliga natur fått insteg i folkskolan. Även undervisningen i gymnastik torde kunna bringas i större överensstämmelse med barnanaturens verkliga beskaffenhet, t. ex. därigenom att åtminstone för gossarnas vidkommande större plats lämnades åt redskapsgymnastiken.

Här skall måhända invändas, att en reform av folkskolans kursplan i enlighet med de ovan givna antydningarna skulle göra skolarbetet alldeles för lätt för barnen, och man skall kanske erinra därom, att ingen utveckling av vare sig intellektuell kraft eller viljeenergi kan äga rum, utan att krafterna allvarligt ansträngas. Denna sats är fullkomligt riktig men är icke något argument mot den här förordade anordningen av undervisningen, som alldeles icke skulle

medföra, att det allvarliga arbetet uteslötes från skolan. Det här berörda problemet ligger på en helt annan punkt och innesluter i främsta rummet kravet, att urvalet av undervisningsstoff begränsas till det för barnen fattbara. Ingen torde vilja bestrida, att det är missbruk av både tid och kraft att söka göra sådant begripligt för barnen, som dessa med uppbjudande av hela sin intellektuella energi icke kunna förstå. Arbetet med inlärandet av ett så beskaffat stoff torde icke kunna bidraga till utvecklingen av barnets andliga krafter och saknar väl över huvud all bildande och uppfostrande förmåga.

Övriga pedagogiska förhållanden, som äro av betydelse såsom betingelser för väckandet av lärjungarnas intressen, men som äro tämligen avlägsna från undersökningens egentliga syften, kan jag i detta sammanhang icke inlåta mig på. Hit höra de åtgärder, som böra vidtagas för att bevara barnen vid kroppslig och andlig hälsa, den samverkan, som bör äga rum mellan hem och skola o. s. v. Även de moderna strävanden, som avse att förvandla folkskolan till arbetsskola samt att uppdela barnen efter begåvning i grupper, beröra viktiga betingelser för uppkomsten av varaktiga intressen hos barnen. Sålunda skulle båda dessa reformer otvivelaktigt bidraga därtill, att barnen finge en efter deras andliga ståndpunkt mera lämpad undervisning, än vad för närvarande är fallet, och detta skulle i sin ordning bereda större möjlighet för läraren att hos barnen uppväcka intresse för skolarbetet.

